

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

(337)

ΕΤΟΣ ΛΘ' 337

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΥ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
Ίδρυται 1952 - 1954

Ίδιοκτησία - Διεύθυνσις
1954 - 1956

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956 - 1973

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Υ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι
(έτησια)

Έσωτερικού	Δρχ. 2.500
Νομικών Προσώπων και Όρ- γανισμών, Τραπεζών	» 4.000
Κοινοτήτων και Σχολείων	» 4.000
Έξωτερικού	Δολλ. 40
Τιμή τεύχους	Δρχ. 750

ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
Ίδιοκτησία - Έκδοσις:
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
Διεύθυνση:
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Έπιτροπή επιμελείας βλγης:

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Άντεπιστέλλοντα μέλη τής Έπιτροπής
Α. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Αθήνα)
ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ (Ίάσιον Ρουμανίας)

Έμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑ», οδός Μελετίου Γεωγράφου 53, Ίωάννινα, Τηλ. 26.659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ναπολ. Στ. Δοκανάρη	: Ό Γάλλος φιλέλληνας Φραγκ. Γκραγιάρ (ιστορική μο- νογραφία)	Σελ. 1
Άναστ. Εύθυμιου	: Ίστορικά Κονίτσης (ιστορικά στοιχεία)	» 13
Φιλαρέτου Βιτάλη	: Οι έλεοθέται τής Πρεβέζης (ιστορικά στοιχεία)	» 16
Θανάση Β. Κούγκουλου	: Νεολιθικές έγκαταστάσεις Καστρίτσης Ίωαννίνων (άρχαιολογική πραγματεία)	» 20
Πάνου Δ. Τζιόβα	: Ό Πήλιος Γούσης (ιστορική πραγματεία)	» 29
Νικολ. Β. Λώλη	: Πρωτοχρονιά (λαογραφικά στοιχεία)	» 35
Γιώργου Θωμά	: Οι Άρβανιτόβλαχοι τής Όθρης (λαογραφ. στοιχεία)	» 42
Β. Π. Μέγα	: Τά άρχαία θέατρα του συγχρόνου έλληνικού τοπίου (φιλολογική πραγματεία)	» 45
Βασιλη Νιτσιάκου	: Ή αίσθηση τής ιστορίας σέ μιá κοινότητα τής Ήπει- ρου (δοκίμιο)	» 50
Όρ. Καλογήρου	: Σύμμεικτα πανηπειρωτικά φιλολογικά	» 56
Andre Jean Paraschi	: Οικουμενικός Έλληνισμός (άρθρο - δοκίμιο)	» 66
Arthur Rimbaud (μετάφρ. Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτου)	: Τό μεθυμένο καράβι (ποίημα)	» 70
Δημ. Ι. Καραμβάλη	: Τούτο τό φθινόπωρο (ποίημα)	» 73
Άνθη Βέργη	: Στή θεία λειτουργία (διήγημα)	» 74
Σαράντου Παυλέα	: Ή μικρή έγγονή κι ό παππούς - Δυό εύτυχημένες ήμέρες ενός φοιτητή - Έγκλεισμός (ποιήματα)	» 78
Γιάννη Άνδρικόπουλου	: Θάλασσα τής ειρήνης (ποίημα)	» 79
Άλ. Μυριαλλή	: Τά πράσινα φύλλα του καλοκαιριού - Άντίσταση - Ί- ση και λάμψη (ποίηματα)	» 80
Μ. Μαλακάση	: Άναπολώντας Καβάφη και ρεμβάζοντας (ποίημα)	» 81
Γιάννη Κυριακάκου	: Ή ποίηση και ή λογική (δοκίμιο)	» 82
Νίκου Β. Λαδά	: Πασκίξεις (ποίημα)	» 85
Παναγιώτη Τιμιπιδάκη	: Ίδιαιτερότητα (ποίημα)	» 86
Σαϊτ Φαϊκ (μετάφραση Κ. Ταιλι- μαντού)	: Έλεγος (διήγημα)	» 87
Άννας Μπουρατζή - Θωδά	: Εικόνες (ποίημα)	» 89
Δ. Κ. Τσινικόπουλου	: Ή θρησκευτικότητα του Isaac Newton (δοκίμιο)	» 91
Σπύρου Κοκκινάκη	: Κακό μεγάλο - Έδώ (ποιήματα)	» 99
Μίλιας Ροζίδη	: Ό τρελλός (διήγημα)	» 100

ΑΠΟ ΜΗΝΑ Σ η μ ε ι ώ μ α τ α : «Άλκυονίδες Λογοτεχνίας 1990» (Δ. Κόκκινου). — Έπέτειοι: «1989: Έτος Μιχάι Έμινέσκου» (Λ. Ζιώγα). — Ό Έμινέσκου και ό Έλληνι-
κός Πολιτισμός (Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου). — Ή Γαλλική Έπανάσταση και ό Νοτιο-
ανατολικός Εύρωπαϊκός Χώρος (Α. Ράδου). — Μιά προσπάθεια πού μένει χωρίς ανταπό-
κριση (Α. Ράδου). — Πνευματικά γεγονότα. — Κριτική του βιβλίου. — Τεχνοκριτικά. — Προκηρύξεις διαγωνι-
σμών. — Βιβλία πού λάβαμε. — Οικονομικά θέματα.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξωξ: Γ. Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 53 - Ίωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολή 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη
Έκτύπωξη: Τυπογραφείο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Γρ. Λαμπράκη 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσ/νίκη

Ἡ Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Ἡ Ἑ Σ Τ Ι Ἀ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΘ' ♦ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1990 ♦ ΤΕΥΧΗ 453 - 454 - 455

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ

Φιλολόγου - Ἱστορικοῦ

Ο ΓΑΛΛΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΓΚΡΑΓΙΑΡ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΩΔΕΣ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ (Francois Graillard) γεννήθηκε στὴ Dizon τῆς Γαλλίας τὴν 23ῃ Αὐγούστου 1792.¹ Ὁ πατέρας του ἦταν Συναγματοῦρχος τοῦ Γαλλικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στρατοῦ καὶ εὐνοούμενος τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα.²

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἐξεδήλωσε τὴν ἀγάπη του πρὸς τὰ γράμματα καὶ ὁ πατέρας του ἔχοντας οἰκονομικὴ ἀνεση ἔδωσε στὸ γιό του μιὰ σπάνια γιὰ τὴν ἐποχὴ του μόρφωση. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ ἀκολουθώντας τὴν οἰκογενειακὴ του παράδοση κατατάχτηκε ὡς ἐθελοντῆς στὸ Γαλλικὸ Στρατὸ καὶ διακρίθηκε ὡς πολέμαρχος στοὺς Ναπολεοντεῖους πολέμους τῆς τελευταίας περιόδου καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἀλλὰ παράλληλα ὑπῆρξε ἕνας διανοούμενος στοχαστῆς μὲ γεροὺς καὶ πλατειοὺς πνευματικούς ὀρίζοντες.³ Πολεμώντας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας μελέτησε τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας, γνώρισε ἀπὸ κοντὰ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς καὶ ζυμώθηκε μὲ τοὺς ἀγωνιστῆς τῆς

1. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, Φ. Φραγκίσκος Γκραγιάρ, Πρῶτος Ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς.
2. Ν. Σ. Κ τ ε ν ι ἄ δ ο υ : «ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΓΚΡΑΓΙΑΡ 1792 - 1863, Ὁ Πρῶτος Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς», Ἐπιθεώρηση Χωροφυλακῆς, τόμος 9ος / 1978, σελ. 319 - 321.
3. Χ α ρ ῖ κ λ ε ι α ς Γ. Δ η μ α κ ο π ο ὐ λ ο υ : «Ο ΣΑΙΝΣΙΜΟΝΙΣΤΗΣ FRANCOIS GRAILLARD», Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τόμος 22ος, Ἀθῆνα 1979, σελ. 368. «... Δὲν ἐξετιμήθη εἰμὴ ὡς στρατιώτης, ὡς ἐπαγγελματίας πολεμιστῆς, ἐνῶ ἐκρυσεν δλόκληρον κόσμον ἰδεῶν, νέων καὶ ριζοσπαστικῶν διὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ ἴσως ὄχι μόνον δι' αὐτὴν. ὡς ἰδεολόγος, ὡς στοχαστῆς, ὡς πολιτικὸς ἀναλυτῆς, ὡς εἰσηγητῆς μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὸ μεγαλεῖον, τὴν προκοπὴν καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μὲ δεσμούς τέτοιους, ὥστε καὶ μετὰ τὴ λήξη τοῦ Ἀγώνα νὰ παραμείνει στὴ χώρα μας καὶ νὰ συμμερισθῆ μὲ τὸ λαό μας τὴ φτώχεια ποὺ τὸν ἔδερνε, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέφει στὴν πατρίδα του, ὅπου οἱ οἰκογενειακές του περ-
γαμνές θὰ τοῦ ἐξασφάλιζαν μίαν ἀνετη ζωή.⁴ Διεισδυτικός, στοχαστὴς καὶ δρα-
ματιστὴς συνέλαβε καὶ κατέστρωσε ἓνα μεγαλειώδες σχέδιο, μὲ τὸ ὁποῖο πίστευε
ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός, μὲ μεθοδικὴ ὀργάνωση καὶ ἀξιοποίηση τῶν πλουτοπαραγω-
γικῶν πηγῶν τῆς χώρας του, θὰ μπορούσε νὰ ζήσει καὶ νὰ εὐημερήσει καὶ ἀκόμη
νὰ διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στὸν ἀνθρώπινο πολιτισμό.⁵ Ἀντίθετα πρὸς τὶς
ἀπόψεις τοῦ Ὅθωνα καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ εἶχε ἀν-
τιληφθεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς δεκαετίας τοῦ 1830, ὕστερα ἀπὸ τὴ δραματικὴ περίο-
δο ποὺ εἶχε προηγηθεῖ, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ μακρὰ περίοδο εἰρήνης καὶ ἡσυχίας γιὰ
νὰ ἐπιδοθοῦν στὰ εἰρηνικὰ τους ἔργα καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὰ καπνίζοντα ἀκόμη
ἑρείπια τῆς χώρας τους.⁶ Γιὰ τὸν Γκραγιάρ κάθε προσπάθεια γιὰ ἄσκοπες πολε-
μικὲς προετοιμασίες στὴν κρίσιμη ἐκείνη γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ περίοδο, ὡς διέξο-
δος στὰ μεγάλα καὶ ἄλλα οικονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε
ἡ χώρα, ἀποτελοῦσε ἀπάτη καὶ προδοσία σὲ θάρρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ μεγάλος
φιλέλληνας, ὕστερα ἀπὸ ἐπίπονες μελέτες τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος ὅπως ὁ ἴδιος
τὸ εἶχε ζήσει στὸ διάστημα τῆς 15χρονης παραμονῆς του στὴ χώρα μας, συνέταξε
καὶ ὑπέβαλε στὸν Ὅθωνα μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐνηλικίωσής του ἓνα μεγαλόπνοο
σχέδιο — μία ἀναλυτικὴ οικονομικοτεχνικὴ μελέτη — μὲ τὸ ὁποῖο, ὅπως πίστευε,
θὰ ἐπιτυγχάνοταν ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ πολι-
τιστικὴ ἀνοδος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.⁷

Ἄλλὰ γιὰ τὸ σχέδιο Γκραγιάρ θὰ μιλήσουμε διεξοδικότερα στὸ τρίτο μέρος
αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ἀφοῦ κάνουμε πρῶτα μίαν σύντομην σκιαγράφηση τῆς προσωπι-
κότητάς του.

Β' ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΜΟΥ ΓΚΡΑΓΙΑΡ

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν σπουδῶν του καὶ σὲ
ἡλικία 20 ἐτῶν κατετάγη ἐθελοντὴς στὴ Γαλλικὴ Ἐθνοφυλακὴ τὴν 15ῃ Μαΐου
1812. Μετὰ ἀπὸ δύο μῆνες προβιβάζεται σὲ δεκανέα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς μῆνες
σὲ Λογία. Στὶς ἀρχές τοῦ 1813 προβιβάζεται σὲ Ἀνθυπασπιστὴ καὶ τὴν 29ῃ Σε-
πτεμβρίου 1813 σὲ Ἀνθυπολοχαγό.⁸ Ἔλαβε μέρος ὡς Ἀξιωματικὸς τοῦ Γαλλικοῦ
Στρατοῦ στὶς διάφορες μάχες τῶν Ναπολεοντείων πολέμων τῆς τελευταίας περιό-
δου καὶ διακρίθηκε στὶς ἐκστρατείες κατὰ τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς
Πρωσσίας. Στὴ μάχη τῆς Λειψίας (1813) τραυματίστηκε σοβαρὰ καὶ συνελήφθη
αἰχμάλωτος. Μετὰ τὴν ἀποθεραπεία του διέφυγε τὴν αἰχμαλωσία, ἐπανῆλθε στὸ
γαλλικὸ στράτευμα (18 - 14) καὶ συνέχισε νὰ πολεμᾷ μέχρι τὴν ὀριστικὴ πτώ-
ση τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα.⁹ Ἀκολουθεῖ μία περίοδος διωγμῶν κατὰ τοῦ Φρα-

4. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, ὅ.π.

5. Χ α ρ ί κ λ ε ι α ς Γ. Δ η μ α κ ο π ο ὄ λ ο υ , ὅ.π., σελ. 390 - 391.

6. Χ α ρ ί κ λ ε ι α ς Γ. Δ η μ α κ ο π ο ὄ λ ο υ , ὅ.π., σελ. 386.

7. Ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ἀριθμὸς κώδικος 284.

8. Φύλλον Μητρώου τοῦ Φραγκίσκου Γκραγιάρ, τῆς ὑπηρεσίας ἀρχείων τοῦ Ἰπουργείου
Στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας.

9. Ἐφημ. «Παλιγγενεσία», φύλλο 141 τῆς 16 Μαΐου 1863, σελ. 4 καὶ ἐφημ. «Ραδαμάν-
θους», φύλλο 17 τῆς 16 Μαΐου 1863, σελ. 2 «Λόγος Ἐπιτάφιος, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Γάλλου
φιλέλληνος καὶ Στρατηγοῦ Γραλλιάρδου» ὑπὸ Ἰ. Κόνιαρη.

γκίσκου Γκραγιάρ, αποτάσσεται από το Γαλλικό Στρατό και φυλακίζεται ως οπαδός της επανάστασης, αποκαθίσταται και αποτάσσεται άλλες δύο φορές ως το 1820.¹⁰ Οί διωξεις αυτές έπεισαν τον Φραγκίσκο Γκραγιάρ, ότι δεν είχε πιά μέλλον στο Γαλλικό Στρατό. Η βαθειά του προσήλωση στις ιδέες της Γαλλικής Έπανάστασης και το δράμα του για μιá ανθρωπινότερη ζωή και έναν κόσμο δικαιοότερο, τον έκαναν να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να κατέλθει στην αγωνιζόμενη Ελλάδα. Συμμετείχε στην πρώτη αποστολή των Γάλλων φιλελλήλων που ήλθαν στην Ελλάδα, την 8/20 Νοεμβρίου του 1821 αποδιβάζεται με άλλους Γάλλους φιλέλληνες στην Καλαμάτα.¹¹ Έζησε από κοντά δλόκληρο το δράμα του υπέρ Άνεξαρτησίας Άγώνα του έλληνικού λαού και έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτόν, δέχτηκε πολλαπλά τραύματα στη διάρκειά του, τιμήθηκε με σειρά μεταλλίων και παρασήμων και προδιδάστηκε έπανελλημμένα «έπ' άνδραγαθία» στους διάφορους βαθμούς για τό θάρρος και την άνδρεία που επέδειξε σε κρίσιμες με τους Τούρκους μάχες και συμπλοκές. Αναλυτικότερα, συμμετείχε στην πολιορκία και την άλωση του Ναυπλίου και διακρίθηκε στη μάχη της Κορίνθου. Έλαβε μέρος στη μάχη του Πέτα, όπου άνδραγάθησε, τραυματίστηκε και παρά λίγο να συλληφθεί αιχμάλωτος. Με τά ύπολείμματα των φιλελληνικών έθελοντικών σωμάτων και τά υποχωρούντα έλληνικά τμήματα κλείνεται στο Μεσολόγγι και έλαβε μέρος ως υπερασπιστής του στην έπιτυχή άμυνα της πόλης κατά τη διάρκεια της πρώτης πολιορκίας της από τους Τούρκους.¹² Διακρίθηκε στην όρμητική καταδίωξη των Τούρκων προς τό Άγρίνιο και τον Άχελώο, μετά την άποτυχία τους να έκπορθήσουν με έφοδο τό Μεσολόγγι. Στις άψιμαχίες με τος Τούρκους στην κοίτη του Άχελώου τραυματίστηκε για δεύτερη φορά μέσα σε λίγους μήνες και παραλίγο να χάσει τό άριστέρο πόδι του. Η συμφορά του Πέτα, την όποία έζησε σε όλη της την τραγικότητα, τον έπεισε ότι ή ανάμιξη των πολιτικών στην διοίκηση του στρατού και ή έκπόνηση από αυτός σχεδίων πολεμικών έπιχειρήσεων όδηγούσαν την επανάσταση σε αναδίπλωση και μπορούσε να έχουν καταστρεπτικές συνέπειες για τους αγωνιζόμενους Έλληνες. Για τό λόγο αυτό, ό Φραγκίσκος Γκραγιάρ, στις έμφύλιες έριδες, που όσον εξαρτιόταν από αυτόν προσπαθούσε να τις άποτρέψει, πήρε τό μέρος των στρατιωτικών και συνεμάχησε μαζί τους, γιατί πίστευε ότι, όσο διαρκούσε ό Άγώνας, ό λαός είχε έμπιστοσύνη μόνο στους φυσικούς του ήγέτες, τους στρατιωτικούς. Κατά τον Γκραγιάρ, μόνον οί στρατιωτικοί μπορούσαν να όδηγήσουν στην όλοκληρωση των στόχων της Έπανάστασης και στην τελική νίκη. Συνδέθηκε με στενή φιλία με όλους τους σημαίνοντες Έλληνες στρατιωτικούς και κυρίως με τον Κολοκοτρώνη και τό Δημήτριο Ύψηλάντη.¹³ Ο τελευταίος ανέθεσε στον Γκραγιάρ την όργάνωση των πρώτων ταχιμάτων του Τακτικού Έλληνικού Στρατού. Ο Δημήτριος Ύψηλάντης έξετίμησε τό ήθος τη μόρφωση και τις ικανότητες του Φραγκίσκου Γκραγιάρ και του ανέθεσε έμπιστευτικής φύσεως άποστολές στην Εύρώπη.

Με έντολή του Δημητρίου Ύψηλάντη ό Φραγκίσκος Γκραγιάρ και ό συμπατριώτης του Louis Stanislaw Daniel, τό φθινόπωρο του 1823, άναχωρούν για τη Γαλλία με σκοπό να ενεργοποιήσουν τους φιλελληνικούς συλλόγους της Εύρώπης,

10. Ιστορικά Άρχεία Άρχηγείου Χωροφυλακής, 8. π.

11. Χαρίκλειας Γ. Δημακοπούλου, 8. π., σελ. 369, όποσ. 3.

12. Ναπολέοντα Σταμ. Δοκανάρη: «Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ (1789-1868)», Ιωάννινα 1987, σελ. 109, όποσ. 9, όπου γίνεται σύντομη βιογραφία του Φραγκίσκου Γκραγιάρ.

13. Χαρίκλειας Γ. Δημακοπούλου: 8. π., σελ. 372.

μέ σαφείς οδηγίες όπως, εκτός από την οικονομική ένισχυση που παρείχαν στην επαναστατημένη Ελλάδα, ασκήσουν πίεση στις κυβερνήσεις των χωρών τους για να αλλάξουν στάση και τακτική έναντι του ελληνικού προβλήματος.¹⁴ Ο Δημήτριος Ύψηλάντης, μετά την απογοήτευσή του από τη ρωσική πολιτική στο ελληνικό πρόβλημα, στράφηκε προς τη Γαλλία και για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησε τους δύο Γάλλους φιλέλληνες, οι οποίοι κατά τη μετάβασή τους στη Γαλλία ήρθαν σε επαφή και επικοινωνία με ανώτατους κρατικούς φορείς της γαλλικής πολιτικής ζωής και τους ενημέρωσαν για την πορεία και τους σκοπούς της Ελληνικής Επανάστασης.

Οι Graillard και Daniel επέστρεψαν στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1824 και ενημέρωσαν το Δημήτριο Ύψηλάντη για τις επαφές τους στη Γαλλία και για τα αποτελέσματα των ενεργειών τους. Φαίνεται ότι ο Δημήτριος Ύψηλάντης έμεινε ικανοποιημένος από τα αποτελέσματα των ενεργειών των δύο φιλελλήνων και τους ξανάστειλε άμεσα στη Γαλλία με νέες εντολές.¹⁵ Ο Δημήτριος Ύψηλάντης, στρατιωτικός δλκής με πολιτική σκέψη και διπλωματική ενόραση, αντιλαμβανόταν ότι με τις τοπικές στρατιωτικές τους επιτυχίες οι επαναστατημένοι Έλληνες δεν μπορούσαν να γονατίσουν το μεγάλο γίγαντα και ότι χρειάζοταν περισσότερο από κάθε τι άλλο ή διπλωματική στήριξη του Ελληνικού Άγώνα από τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις. Η κοινή γνώμη της Ευρώπης, με κέντρο το πρόσφορο Παρίσι και τη Γαλλία γενικότερα, θα μπορούσε να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην αλλαγή της φιλότουρκης πολιτικής των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων και θα μπορούσε αποφασιστικά να συμβάλει στην αΐσια λύση του ελληνικού προβλήματος.¹⁶ Η αρχή έγινε από τη Γαλλία και τα αποτελέσματα υπήρξαν θετικά και άμεσα. Πρώτη ή κοινή γνώμη της Γαλλίας έδειξε τη δυναμική της παρουσία και επέβαλε στη καλλική κυβέρνηση να αλλάξει πολιτικούς προσανατολισμούς ως προς το ελληνικό ζήτημα. Αποκορύφωμα των διπλωματικών αλλαγών, που συντελέστηκαν στη Γαλλία και στη λοιπή Ευρώπη, είναι ή μετά τρία χρόνια αργότερα ευρωπαϊκή δυναμική, που εκδηλώθηκε με τη συνθήκη του Λονδίνου (6 Ιουλίου 1827) και υλοποιήθηκε με τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου (8/20 Οκτωβρίου 1827).¹⁷ Η αποστολή, λοιπόν, των Graillard και Daniel υπήρξε επιτυχής. Ο Δημήτριος Ύψηλάντης εξετίμησε το έργο του Γκραγιάρ και τον προσέλαβε αρχικά ύπασπιστή του και αργότερα επιτελάρχη του στον άγωνα του έναντια στον Ίμπραήμ και στην εκστρατεία απελευθέρωσης της Ανατολικής Ελλάδας το 1829. Ο Φραγκίσκος Γκραγιάρ ως ύπασπιστής του Δημητρίου Ύψηλάντη έλαβε μέρος στη μάχη των Μύλων την 13η Ιουνίου 1825 και επέδειξε ανδρεία και θάρρος, δέχτηκε πολλαπλά τραύματα και ανδραγάθησε πολεμώντας και έμφυχώνοντας τους μαχητές μέχρις ότου οι Αιγύπτιοι του Ίμπραήμ αποκρούστηκαν και τράπηκαν σε φυγή.¹⁸ Για τα ανδραγαθήματά του στη μάχη των Μύλων, ο Φραγκίσκος Γκραγιάρ, με πρόταση του Δημητρίου Ύψηλάντη προς

14. Άρχεϊον Μαυροκορδάτου, τεύχος 111, έν Αθήναις 1968, σελ. 531-533 (έγγρ. 831) και σελ. 543-545 (έγγρ. 839).

15. Δ ι ο ν . Κ α ρ ε λ ι α , τόμος 1 (1974), τεύχος Β, σελ. 187-189 και 191-197.

16. Ν α π ο λ έ ο ν τ ο ς Σ τ α μ . Δ ο κ α ν ά ρ η : «Σύγχρονα Ίστορικά Θέματα», Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 21-28, Ίστορική Άνασκόπησης των Γεγονότων και Συμβάντων τὰ όποια ώδήγησαν εις την Ναυμαχίαν του Ναυαρίνου.

17. Ν α π ο λ έ ο ν τ ο ς Σ τ α μ . Δ ο κ α ν ά ρ η : «Σύγχρονα Ίστορικά Θέματα», δ. π., σελ. 24-27.

18. Ε λ . Γ . Π ρ ε β ε λ ά κ η : «Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΠΑΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑ», έν Αθήναις 1950, σελ. 60, 84 και 115.

τὸ Ἐκτελεστικό, προδιβάστηκε στὸ βαθμὸ τοῦ Συνταγματάρχου ἐπ' ἀνδραγαθία. Τέλος, ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας καὶ πολέμησε στὴ μάχη τῶν Θηβῶν (21 Μαΐου 1829) καὶ εἶχε τὴν τύχη νὰ λάβει μέρος στὴν τελευταία νικηφόρο μάχη τοῦ Ἀγώνα, στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829).¹⁹

Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, ὁ Γκραγιάρ, μὲ πρόταση τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 79 Διατάγματος τῆς 25ης Μαΐου τοῦ 1832, διορίζεται Γενικὸς Διευθυντὴς τοῦ Τακτικοῦ Σώματος, δηλαδὴ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ καὶ ἐπιδίδεται στὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Στρατοῦ.²⁰ Ἡ ἀνάδειξη τοῦ Γκραγιάρ στὸ ὑπάτο στρατιωτικὸ ἀξίωμα συνέπεσε μὲ τὴ φοβερὴ τραγωδία τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ποὺ ἀκολούθησε τὴ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη καὶ παρὰ τὶς φιλότιμες προσπάθειές του δὲν κατόρθωσε τὴν διατηρήσει τὴν πειθαρχία μέχρι τέλους καὶ νὰ κρατήσει τὸ στρατεῦμα μακριὰ ἀπὸ τὶς ἐμφύλιες διαμάχες.²¹ Μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ Ὄθωνα προσλήφθηκε ὡς ὑπασπιστὴς του, ἀλλὰ τέσσερις μῆνες ἀργότερα, μὲ τὴν ἔδρυσή τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς, ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ τὸ Μάϊο τοῦ 1833 ἀναλαμβάνει Ἀρχηγὸς τοῦ νεοσύστατου Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς.²² Κατὰ γενικὴ ὁμολογία, ὡς Ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ προσέφερε μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε ποτὲ ἓνας ξένος στὸν τόπο μας. Ὁ Γκραγιάρ, γνώστης τῆς οργανωτικῆς διάρθρωσης καὶ τῆς λειτουργικότητος τῆς Γαλλικῆς Χωροφυλακῆς καὶ γνωρίζοντας τὴν ἰδιοσυστασία καὶ τὴν ψυχρὴ σύνθεση τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐκρηκτικῆς ἐκείνης περιόδου, θέλησε νὰ ὀργανώσει ἓνα σῶμα ἀσφαλείας μὲ εὐρωπαϊκὲς προδιαγραφές, ποὺ θὰ ἀνταποκρινόταν στὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς μεταπελευθερωτικῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας.²³ Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔλαβε ὡς πρότυπο τὸν τὴ Γαλλικὴ Χωροφυλακὴ, μελέτησε τοὺς Ὄργανισμοὺς καὶ Κανονισμοὺς τῆς Γαλλικῆς Χωροφυλακῆς καὶ τοὺς μετέφρασε στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀφοῦ προσάρμοσε πολλὰ διατάξεις τοῦ στὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα.²⁴ Δὲν ἀποδέγτηκε ὅμως ὁ Γκραγιάρ ἀβασάνιστα τὴν ἐντολὴ ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ. Γιὰ νὰ ἀναλάβει, ἔθεσε δύο ἀπαρόδατους ὅρους, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὴν Ἀντιβασιλεία. Ὁ πρῶτος ὅρος ἀφοροῦσε τὴν ἐπιλογή τῶν στελεχῶν τῆς Χωροφυλακῆς, ἢ ὁποῖα ἔγινε ποσοπικὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀνάμεσα στοὺς διαπρεπέστερους ἀγωνιστὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ποὺ εἶχαν ὅμως διακριθεῖ γιὰ τὴν ἐντιμότητα καὶ τὸ ἥθος τους στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα. Ὁ δεῦτερος ὅρος ἀφοροῦσε τὴ μὴ ἀνάμιξη τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς στὸ ἔργο τῆς Χωροφυλακῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Γκραγιάρ ἔκανε τὴν ἐγκατάσταση τῶν ὑπηρεσιῶν Χωροφυλακῆς στὶς πόλεις, στὶς κομπολόεις καὶ τὰ χωριά, ἀνάλογα

19. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, Φ. Φραγκίσκος Γκραγιάρ κτλ.

20. Ν α π ο λ έ ο ν τ α Σ τ α μ. Δ ο κ α ν ά ρ η : «Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΧΑΧΟΠΟΥΛΟΣ 1789 - 1868», Ἰωάνναι 1987, σελ. 109 - 110, ὕποσ. 9.

21. Ν. Σ. Κ τ ε ν ι ά δ ο υ : «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ (1833 - 1933)», τεῦχος Α' (1821 - 1835), «ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΗΡΥΚΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ», Ἀθήναι 1931, σελ. 48.

22. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, Ἀνέκδοτο Ἱστορικὸ Λεύκωμα γιὰ τὰ 150 Χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς, Ἀθήνα 1983.

23. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, Φ. Φραγκίσκος Γκραγιάρ, Πρῶτος Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς.

24. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους - Ὄθωνικὸ Ἀρχεῖο Ἰπουργείου Ἐσωτερικῶν - Ἀστυνομία - Χωροφυλακὴ, φάκελλοι 1 - 10.

μέ τη σπουδαιότητά τους από απόψεως πληθυσμιακής, οικονομικής και της γεωγραφικής τους θέσης. Γνώριζε προσωπικά τους ανθρώπους που επέλεγε και τους τόπους που εγκαθιστούσε τις υπηρεσίες Χωροφυλακής από την περίοδο του Ἀγώνα της Ἀνεξαρτησίας.²⁵ Τό ἔργο του Γκραγιάρ στήν ὀργάνωση τῆς Χωροφυλακῆς ἐξετιμῆθη ἀπό δικούς μας και ξένους.²⁶ Ὁ σύγχρονος τοῦ Γκραγιάρ Γάλλος κοινωνιολόγος Gustav Eichthal (Γουσταῦος Ἐϊκάλ) γράφει γιά τόν Γκραγιάρ και τὸ σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς: «Ὁ Γκραγιάρ εἶναι σήμερα Ἀρχηγός τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς, τὸ ὁποῖο αὐτὸς ἐξ ὀλοκλήρου διέπλασε. Εἶναι δὲ τὸ σῶμα τοῦτο ὁ ἐπιτυχέστερος τῶν στρατιωτικῶν ὀργανισμῶν τῆς Ἑλλάδος».²⁷ Δυστυχῶς, οἱ ὅροι πού εἶχε θέσει ὁ Γκραγιάρ στήν Ἀντιβασιλεία, γιά τὴ μὴ ἀνάμιξη τοῦ στρατοῦ και τῆς πολιτικῆς στὸ ἔργο τῆς Χωροφυλακῆς, παραβιάζόντουσαν μὲ διάφορα προσχήματα. Ὅταν δὲ ὁ Γκραγιάρ ζήτησε τὴν αὔξηση τῆς ὀργανικῆς δυνάμεις τῆς Χωροφυλακῆς γιά νὰ ἀνταποκριθεῖ στὰ καθήκοντά της και ἡ Κυβέρνηση ἀπέρριψε τὸ αἴτημά του μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἔλλειψης πιστώσεων, ὑπέβαλε ἀμέσως τὴν παραίτησή του.²⁸ Τὴν 13ῃ Ἰανουαρίου 1835, ὁ Γκραγιάρ ἀντικαθίσταται στήν ἀρχηγία τῆς Χωροφυλακῆς ἀπὸ τὸ Βασιλῆ Ἀντισυνταγματάρχη Μαξιμιλιανὸ Ρόσνερ. Ὁ Γκραγιάρ, μετὰ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τῆς Χωροφυλακῆς, ἔπεσε σὲ δυσμένεια και ἀνακοινώθηκε προσχηματικά ὅτι τέθηκε σὲ διαθεσιμότητα γιά λόγους υγείας. Λίγο ἀργότερα ἴσως ἀνακλήθηκε στήν ἐνέργεια και ὑπηρετήσε σὲ διάφορες υπηρεσίες τοῦ στρατεύματος (Φρούραρχος Ἀθηνῶν και Πειραιῶς, Φρούραρχος Μεσολογγίου, Προσωπάρχης στὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν, Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου γιά τὴν ἀναθεώρηση τοῦ Στρατοῦ κτλ.). Τὴν 19ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ διορίζεται γιά δευτέρα φορά Ἀρχηγός Χωροφυλακῆς, ἀλλὰ παρέμεινε γιά πολὺ λίγους μῆνες στὴ θέση αὐτή, γιατί ἤθε ἀμέσως σὲ ρῆξι μὲ τὴ στρατιωτικὴ και πολιτικὴ ἡγεσία, πού ἐπέμεναν νὰ ἐπιμεδαινόντο στὸ ἔργο τῆς Χωροφυλακῆς. Ὁστόσο, ἴσως, ὁ Γκραγιάρ δὲν παραιτήθηκε αὐτὴ τὴ φορά, ἀλλὰ οἱ ἐναντιοῦμενοι στὸ ἔργο του, γιά νὰ τὸν ἐξουδετερώσουν, εἰσγήθησαν στήν Κυβέρνηση τὴν κατάργησι τοῦ Ἀρνηγίου Χωροφυλακῆς και τὴν ὑπαγωγή τοῦ Σώματος ἀπειθείας στὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν. Ἔτσι, τὸ σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς ἔπαινε ἀκέφαλο και ὁ Ἀρχηγός του γωοῖς θέση. Αὐτὰ παθαίνουν ὅσοι ποιοῦν ἀληθινὰ αὐτὸν τὴν τόπο και δὲν γίνονται πύργια τῆς πολιτικῆς και τῶν κάθε εἴδους κυκλωμάτων. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ὁ Γκραγιάρ μετατάσσεται στὸ στοάτευμα και τὴν 19ῃ Μαΐου 1854 προβιβάζεται σὲ ὑποστράτηγο, ἐνῶ σνεδὸν ταυτόχρονα πεοιόγεται σὲ κατάπαση μόνιμης διαθεσιμότητας πραγματικά γιά λόγους υγείας αὐτὴ τὴ φορά.²⁹ Ἀπεβίωσε σχεδὸν λησιμονημένος τὴν 9ῃ Μαΐου 1863 και καθὼς εἶχε παραμείνει

25. Χ ρ ῆ σ τ ο υ Ρ έ π π α : «Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ» (1833 - 1834), περιοδικὸ «Ἐπιθεώρηση Χωροφυλακῆς», τεῦχος 154 (Ὀκτώβριος 1982), σελ. 739 ἕως 742.

26. Ι. Α. Π ε τ ρ ό π ο υ λ ο ς - Α ἰ κ. Κ ο υ μ α ρ ι α ν ο ὗ , δ. π., σελ. 95: «Ἡ ἴδρυσι τῆς Χωροφυλακῆς ἀποδείχθηκε πιὸ ἐπιτυχῆς.....».

27. G. E i c h t h a l : «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1821», ἐπιμ. Ἀθ. Χ. Παπαδοπούλου, ἐν Ἀθήναις 1974, σελ. 39 και ἰ δ ἰ ο υ «Η ΕΛΛΑΣ ΤΟΥ 1833 - 1835», ἐπιμ. Γ. Τ. Μίρκου, ἐν Ἀθήναις 1968, σελ. 36.

28. Ν. Σ. Κ τ ε ν ι ά δ ο υ : «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ - Ἱστορικαὶ σελίδες», τόμος Α', Ἀθήναι 1960, σελ. 81.

29. Διάταγμα τῆς 19ῆς και 22ας Μαΐου 1854, Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως, φυλ. 15 τῆς 5 Ἰουνίου 1854, σελ. 77 - 78.

ἀγαμος, ἄφησε κληρονόμο τῆς μικρῆς του περιουσίας τὸν τέως Δήμαρχο Ἀθηναίων Ἰωάννη Κόνιαρη.³⁰

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ ὑπῆρξε προσκολλημένος στοὺς γαλλικοὺς πολιτικοὺς κύκλους τῆς Ἀθήνας, ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε ἀσχοῦσε τὴν ἐπιρροή του γιὰ τὸ καλὸ τῆς δευτέρας θετῆς πατρίδας του τῆς Ἑλλάδας καὶ τῶν ἀγαπημένων του Ἑλλήνων. Εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐπισκέφθηκε τὸ Γάλλο Στρατηγὸ Μαιζώνα στὴ Μεσηγία καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ ἐμποδίσαι τὸν Ἱμπραήμ νὰ ἐρημιώσαι τὴν Πελοπόννησο, ὅπως σκόπευε, κατὰ τὴν ἀποχώρησή του καὶ νὰ φανεῖ καὶ ὁ ἴδιος γενναϊόδωρος πρὸς τοὺς χειμαζομένους πληθυσμοὺς τῆς περιοχῆς, ποὺ εἶχαν ὑποστει τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὶς μακροχρόνιες δηρώσεις τοῦ Ἱμπραήμ.³¹ Πάντοτε δὲ ἐνεργοῦσε κατευναστικὰ στὴ Γαλλικὴ Πρεσβεΐα τῆς Ἀθήνας σὲ περιόδους κρίσεως τῶν ἐθνικῶν μας θεμάτων καὶ δξύνσεως τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν. Εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐπιβάλλεται καὶ νὰ κατευνάζει τὸν δξύθυμο Γάλλο Πρεσβευτὴ Piscatory. Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ δὲν ἔγραφε κανένα βιβλίον γιὰ τὰ ἑλληνικὰ πολιτικὰ ποάγματα, ἀλλὰ τοὺς στοχασμοὺς του, τὶς ιδέες του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας τὰ ἀνιχνεύουμε μέσα ἀπὸ τὶς ἑκατοντάδες χειρόγραφα του, ποὺ διασώθηκαν καὶ βρισκονται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐπιτροπείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ αὐτά, ὁ φάκελλος Ι τοῦ Ὁθωνικοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν καὶ οἱ φάκελλοι Ἀστυνομία - Χωροφυλακῆ τοῦ Ὁθωνικοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους περιέχουν ἑκατοντάδες χειρόγραφα τοῦ Γκραγιάρ, στὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται τὸ οργανωτικὸ διάγραμμα τῶν ὑπηρεσιῶν Χωροφυλακῆς με παρατηρήσεις, σχόλια καὶ ἐπεξηγηματικὰ στοιχεῖα, με τὰ ὁποῖα δικαιολογῶνται πλήρως οἱ λόγοι ποὺ ἐπέβαλαν τὴν ἴδρυση τῆς κάθε ὑπηρεσίας Χωροφυλακῆς. Οἱ προσωπικὲς του ἀναφορὲς ὡς Ἀρχηγοῦ Χωροφυλακῆς πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα Στρατιωτικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν εἶναι ἀληθινὰ κομφοτεχνήματα. Οἱ Κανονιστικὲς Διαταγὲς, τὰ μνημόνια δδηγιῶν καὶ οἱ γενικὲς κατευθύνσεις ποὺ ἐξέδιδε προσωπικὰ ὁ Γκραγιάρ πρὸς τοὺς διοικητὲς τῶν νεοἰδρυμένων ὑπηρεσιῶν, ἀποτελοῦν τοὺς ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς πνευματικῆς του συγκρότησης, τῆς ἐκφραστικῆς του δυναμικότητας, τῆς ὀρθῆς κρίσεως του, τῆς ἱκανότητος ἐπιλογῆς τῶν συνεργατῶν του, τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων τους καὶ τῶν ἡγετικῶν του προσόντων γενικότερα.³²

Γ' ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΚΡΑΓΙΑΡ «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ ὑπῆρξε ἕνας ἰδεαλιστὴς ἑλληνολάτρης καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ξένος ποὺ ἀποποιήθηκε τὸν τίτλον τοῦ «φιλέλληνα». Ἐγοντας ὑπόψη του τὰ μπουλούκια τῶν ξένων ποὺ εἶχαν εἰσρεύσει στὴ γῶρα μας πρὸς ἀναζήτηση τύγης με τὴν εὐκαιρία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ξένοι πράκτορες καὶ πουλοῦσαν ἐκδούλευση στοὺς ἀγωνιζομένους γιὰ τὴν ἐλευθερία τους Ἕλληνας, ἀντλοῦντες πληροφορίες ἀπὸ αὐτοὺς γιὰ νὰ τὶς μεταδώσουν με ἀμοιβὴ στὸς Τούρκους. Ἄλλοι πάλιν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀλλάξουν στρατῆπεδο ἀνάλογα με τὰ συμφέροντά τους. Ὅλος αὐτὸς ὁ συρφετὸς τῶν διαφόρων ἐπιδιώξεων τιτλοφορήθη-

30. Χ α ρ ῖ κ λ ε ἰ α ς Γ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ : 8. π., σελ. 378.

31. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, Φραγκίσκος Γκραγιάρ, Πρῶτος Ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς.

32. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, φάκ. 10-90 - Ὁθων. Ἀρχ. Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

κε από τους άφελείς "Έλληνες «Φιλελληνισμός» και οι διάφοροι τυχοδιώκτες της Δύσης τιλοφορήθηκαν «Φιλέλληνες». Αυτά τα είχε ζήσει από κοντά ο Φραγκίσκος Γκραγιάρ και για το λόγο αυτό θεωρούσε τον τίτλο του φιλέλληνα ως ύβριστικό.³³ Ο ίδιος είχε γνώση της ελληνικής πραγματικότητας και αντιλαμβάνόταν ότι τα στενά έδαφικά όρια, μέσα στα οποία είχαν περιορίσει το νεοσύστατο κράτος οι Μεγάλες Δυνάμεις, δέν ήταν βιώσιμα και έπρεπε άπωσδήποτε να επεκταθούν για να μπορέσει ο ελληνικός λαός να ζήσει και να δημιουργήσει. "Όπως όμως είχαν διαμορφωθεί τα πράγματα δέν υπήρχε διέξοδος με τις άσκοπες πολεμικές προετοιμασίες σε μιá εποχή μάλιστα που ή Δύση κόπτονταν για την άκραιότητα της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας.³⁴ Έκεινο λοιπόν που έπρεπε να γίνει στη φάση αυτή ήταν ή οργάνωση της διοίκησης και ή οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.³⁵ "Αν αυτό έπιτυγχάνόταν, θα μπορούσε να οργανωθεί ένας αξιόμαχος στρατός που θα ήταν σε θέση να άντιπαραταχθεί με τον υπέρτερο άριθμητικά αλλά καθώς οργανωμένο τουρκικό στρατό. Ο Γκραγιάρ λοιπόν άραματίστηκε ένα μικρό αλλά καλά οργανωμένο στρατεύμα που θα άντιπαρέθετε τη σύγχρονη πολεμική τακτική στην άριθμητική δύναμη του έγθρου. "Ηθελε δηλαδή, τηρομένων των αναλογιών, να μεταβάλει την Όθωνική Έλλάδα σε ένα υπερούχρον μικροσκοπικό κράτος που θα μπορούσε να άντιπαραταχθεί στον Όθωμανικό γίγαντα, όπως άντιπαρατάσσεται σήμερα το μικρό αλλά καλά οργανωμένο κράτος του Ίσραήλ άπέναντι στον Άραβικό Γίγαντα. Για το λόγο αυτό συνέλαβε και κατέστρωσε ένα μεγαλειώδες σχέδιο - υπόμνημα, το οποίο υπέβαλε στο βασιλιά Όθωνα την 9η Άπριλίου 1835 με την ευκαιρία της ένγλικιώσής του.³⁶ Με το μακροσκελές του υπόμνημα — το όλον 58 σελίδες — ο Φραγκίσκος Γκραγιάρ άπεδείκνυε στο νεαρό ήγεμόνα τους τρόπους ένεργείας και τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για να έπιτευχθεί ή ταχεία οργάνωση της διοίκησης και ή έπιτάχυνση της άνάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Άπό την άνάλυση του υπόμνηματος προκύπτουν πολλά και ώφέλιμα στοιχεία και εξάγονται γρήσιμα ιστορικά συμπεράσματα για την κατάσταση που έπικρατούσε στη μεταπελευθερωτική Έλλάδα και τις δυνατότητες που είχαν οι Έλληνες να εξέλθουν άπό το χάσιμα της οικονομικής καχεξίας και να ακολουθήσουν την άνοδική πορεία των Ευρωπαϊκών λαών. Άπό το ίδιο το υπόμνημα ή μάλλον άπό την άριστοεχνική αυτή οικονομικοτεχνική μελέτη σκιαγραφείται ή προσωπικότητα, το ήθος, ή συγκρότηση, ή προβλεπτικότητα και προνοητικότητα του συντάκτη και τον άναδεικνύουν σε στοχαστή και μεταρρυθμιστή των ελληνικών πολιτικών πραγμάτων της επογής του, άφου πολλοί άπό τους σχεδιασμούς και τις ύποδείξεις του πραγματοποιούνται ή μελετώνται με καθυστέρηση ένός και μισού αιώνα.³⁷ Έκεινο που θα πρέπει να τονισθεί είναι ότι, ένω το περιεχόμενο του υπόμνηματος είναι πλούσιο και πολύ ένδιαφέρον άπό κάθε πλευρά, ο Γκραγιάρ του έδωσε ένα μετριο-

33. Ίστορικά Άρχεία Άρχηγείου Χωροφυλακής, Φραγκίσκος Γκραγιάρ κτλ.

34. Γ. Α. Πετρόπουλος - Αϊκ. Κομμαριανού, δ. π., σελ. 33 και 217.

35. Χαρίκλειας Γ. Δημακοπούλου, δ. π., σελ. 392.

36. Το υπόμνημα Γκραγιάρ είχε καταγραφεί άπό τον άειμνηστο καθηγητή Σπύρο Λάμπρο και είναι ταξιθετημένο στο άρχείο της Ίστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας της Έλλάδος, άριθ. Κώδικα 284.

37. Δυστυχώς, οι ίδέες του Γκραγιάρ για εξειδίκευση στο γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα, άκόμη και στο βιοτεχνικό, ναυτιλιακό και έμπορικό τομέα, άργησαν πολύ να πραγματοποιηθούν στη χώρα μας. Άκόμη, ή δημιουργία άγροτοπόλεων, που εισηγήθηκε, για τη συγκράτηση των άγροτικών πληθυσμών στην ύπαιθρο, μόνον προς το τέλος της 10ετίας του 1960 συζητήθηκε στην ελληνική Βουλή, χωρίς να όλοποιηθεί.

παθή τίτλο, πού σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση μεταφράζεται: «Περὶ τῶν τρόπων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ». Στὴν ἀρχὴ τοῦ ὑπομνήματος ὁ Γκραγιάρ ἀναφέρεται στοὺς λόγους πού τὸν ὤθησαν στὴ σύνταξή του, κάμνοντας μία σύντομη ἀναδρομὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ στὸ Βυζάντιο, γιὰ νὰ προχωρήσει στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ νὰ ἐξηγήσει τίς ἐπιδράσεις πού δέχτηκαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴ μακροχρόνια τουρκικὴ καταπίεση καὶ τυραννία. Δικαιολογεῖ τὸ δυσδιόικητο, τὸ καχύποπτο καὶ τὸ ἀνυπότακτο τοῦ νεοῆλληνα. Μᾶς δίνει τὴ δομὴ καὶ τὴ συγκρότηση τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας στὶς παραμονὲς τοῦ Ἀγώνα κατὰ τάξεις καὶ γεωγραφικὰ διαμερίσματα.

Κατὰ τὸν Γκραγιάρ, ἄλλη εἶναι ἡ κοινωνικὴ συγκρότηση στὴν Πελοπόννησο, τὴν ὁποία χαρακτηρίζει συντηρητικὴ, μὲ τοὺς προεστώτες κυρίαρχους καὶ τὸν ἀπλό λαὸ καταδυναστευόμενον, τὴ συγκρίνει μὲ τὸ αὐταρχικὸ καθεστῶς τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας. Ἄλλη εἶναι ἡ κοινωνικὴ δομὴ στὰ νησιά, στὰ ὅποια διακρίνει τρεῖς τάξεις, τοὺς προεστώτες, τοὺς ἀστούς καὶ τὸ λαὸ, προσμοιάζει τὴν κοινωνικὴ συγκρότηση τῶν νησιῶν μὲ αὐτὴν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Περισσότερο προοδευτικὴ κοινωνικὴ συγκρότηση διακρίνει στὴ Ρούμελη (μὲ τὸν ὄρο Ρούμελη ἐννοεῖ ἀπὸ τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου μέχρι καὶ τὴ Θράκη) μὲ διαμορφωμένη τὴν ἀστικὴ τάξη. Ἐμπόριο, βιομηχανία (ὄπουτυπώδη), τέχνες - γράμματα, συνεταιριστικὸ καὶ συνεργατικὸ πνεῦμα, πολεμικὴ ἀριστοκρατία εἶναι τὸ σῆμα κατατεθὲν τῆς νέας τάξης πραγμάτων στὴν Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Ἡ ἰσχὺς τῶν προεστώτων στὴ Ρούμελη εἶναι σκιώδης. Τὴ φιλελεύθερη κοινωνικὴ δομὴ τῆς Ρούμελης ὁ Γκραγιάρ τὴ συγκρίνει μὲ αὐτὴν τῆς Γαλλίας. Μὲ βαθεῖα διεισδυτικὴτητα καὶ κριτικὴ διάθεση ἐξετάζει τίς διαφορὲς τάσεις πού διαμορφώθηκαν στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα καὶ τίς ἐπιδράσεις πού ἄσκησαν οἱ διαφορὲς προσωπικότητες στὸ ἀνώνυμο πλῆθος τῶν ἀγωνιστῶν. Μῆσα στὸ καμινὶ τοῦ Ἀγώνα ἀνιχνεύονται οἱ ποῦτες τάσεις συγκρότησης τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας. Κύριο χαρακτηριστικὸ ἢ ἐξασθένηση τῆς ἰσχύος τῶν προεστώτων καὶ τῶν προυχόντων. Ἄνοδος τῶν ἀστώων - διανοουμένων πολιτικῶν -, ἐμπόρων - μεταπρατῶν καὶ τῆς πολεμικῆς ἀριστοκρατίας τῶν στρατιωτικῶν, τῶν καπετάνιων τοῦ Ἀγώνα. Ἡ μὴ ἀπόλυτὴ ἐπικράτηση τῆς ἐπανάστασης στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη σχεδιασμοῦ καὶ συντονισμοῦ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφοῦ κάθε πολεμικὸς ἀρχηγὸς καὶ ὄπλαρχηγὸς ἐνεργοῦσε κατὰ τὸν τρόπο πού αὐτὸς ἔκρινε σωστό. Διαπιστώνει τὴν ἔλλειψη ὁργανωμένης διοίκησης στὶς ἀπελευθερούμενες ἀπὸ τοὺς Τούρκους περιογές. Ὁ ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὴν ἐπικράτηση ὄχι μόνον ἀνάμεσα στὶς τάξεις, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα στὶς διαφορὲς φατρίες τῆς ἴδιας τάξης ὀδήγησαν σὲ πολιτικὲς συμμαχίες ἀνίερους καὶ ζημιώσαν ἀνεπανόρθωτα τὴν ἐπανάσταση. Ὁ ἀγὼνας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχε ὡς ἀφετηρία τὴν ἀποτίναξη τῆς τουρκικῆς δεσποτείας μὲ θάση τὸ πνεῦμα φιλελευθερισμοῦ πού εἶχε διαμορφωθεῖ στὴν Εὐρώπη τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα. Μᾶς κάνει σκιαγράφηση τῆς προσωπικότητας τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐπισημαίνει τὰ λάθη καὶ τίς ἀδυναμίες τους. Περισσότερο ἀναλυτικὰ εἶναι στοὺς Δημήτριο Ὑψηλάντη, Μαυροκορδάτο, Κωλέττη καὶ στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια. Διαπιστώνει ὅτι ἡ ἐπανάσταση θὰ εἶχε ἐπιτύχει στοὺς στόχους της ἂν μέσα ἀπὸ τὸν Ἀγὼνα ἀναυόταν ἐπιβλητικὴ προσωπικότητα κοινῆς ἀποδογῆς γιὰ νὰ κατευθύνει καὶ συντονίζει τίς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ ἀσκεῖ οὐσιαστικὸ ἔλεγχο στὸ ἔργο τῆς διοίκησης πού ποτὲ δὲν λειτούργησε μεθοδευμένα καὶ ἀποδοτικὰ.

Γιὰ τὸν Καποδίστρια παραδέχεται ὅτι ἐφόσον τηροῦσε τίς ἰσοροπίες ἀνάμεσα στὸ φιλελευθερισμὸ πού ἐξέφραζαν οἱ πολλοὶ καὶ τὸ δεσποτισμὸ πού ἐξέφραζαν οἱ ὀλίγοι, ἡ διοίκησή του ἦταν ἄφορη καὶ ἐτήνγανε τῆς γενικῆς ἀποδογῆς. Ἀκόμη ἐπισημαίνει τίς ἐπιδράσεις πού ἄσχοῦσαν οἱ διαφορὲς προσωπικότητες πρὸς τὸ ἀνώνυμο πλῆθος, μὲ ἀποτελέσματα στενὰ ἀτομικὰ συμφέροντα ὀρισμένων ἀτόμων νὰ πα-

ρουσιάζονται στο λαό ως έθνική υπόθεση. Οί δλέθριες αυτές τάσεις διαμορφώθηκαν κατά τή διάρκεια του Ἄγωνα και συνετάραξαν γιά δλόκληρες δεκαετίες τή μεταπελευθερωτική Ἑλλάδα. Οί τάσεις αυτές, ἐξηγεῖ, δδήγησαν στή δολοφονία του Καποδίστρια και στον ἐμφύλιο πόλεμο. Μὲ θάρρος και παρρησία ἀσκει ἔντονη κριτική στο ἔργο τῆς Ἀντιβασιλείας και δὲ διστάζει νά καταγγεῖλει τῖς ἀθαιρείσεις και τὰ σφάλματά τῆς. Γιά νά ἀποφευχθοῦν τὰ λάθη του παρελθόντος, ὑποδεικνύει στον Ὅθωνα τούς σωστούς τρόπους ἐνεργείας γιά τὸ καλὸ του ἴδιου του βασιλιᾶ, ὅπως τονίζει, και τῶν ὑπηκόων του.

Τὸ ὑπόμνημα μπορούμε νά τὸ χωρίσουμε σὲ δύο φυσικὲς ἐνότητες. Στὴν πρώτη ἐνότητα περιλαμβάνονται πολύτιμα ἱστορικὰ στοιχεῖα και πληροφορίες γιά τή ζωὴ τῶν Ἑλλήνων στήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, γιά τῖς διάφορες φάσεις του Ἄγωνα και τῖς συνθήκες πού διαμορφώθηκαν κατά τή διάρκειά του και μετὰ τὴν ἐπιτυχὴ λήξη του. Τὸ δεύτερο μέρος σὲ συσχετισμὸ μὲ τῖς ἐπισημάνσεις του πρώτου μέρους εἶναι τὸ κυρίως ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖο μὲ τή σειρά του παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ περιγράφει τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στή χώρα και ὑποδεικνύει στο νεαρὸ ἡγεμόνα τὰ πρέποντα. Τὸ τί πρέπει δηλαδή νά κάνει: «... Διὰ νά ἀναλάβῃ ἡ Ἑλλάς ἐκ νέου εἰς τὸν πολιτισμὸν του μέλλοντος τὴν θέσιν του πρωτοπόρου τῶν ὁσίων εἶχεν διατηρήσει ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον εἰς τὴν ἀρχαιότητα και τὸ ὄνομα του Ὅθωνος, προσφερόμενον μὲ ἀγάπην και σεβασμὸν παρὰ πάντων, θὰ καθίστατο ὁ πρῶτος ἄμα και ἔνδοξος κρίκος τῆς ἀλύσου πρὸς μίαν νέαν ἐποχὴν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα...». Ἀπὸ τὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα διαφαίνεται ἡ ἀκράδαντα πίστη του Γκραγιάρ ὅτι ἡ νέα Ἑλλάδα εἶχε τῖς δυνατότητες νά ἀναπτυχθεῖ οἰκονομικά, διοικητικά και πολιτιστικά και νά παίξει πρωτεύοντα ρόλο στον ἀνθρώπινο πολιτισμὸ. Ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἀποτελοῦσε μία εὐχὴ ἐνὸς ὀραματιστῆ ἐὰν τὰ ὑποδεικνυόμενα μέτρα δὲν ἤμποροῦσαν νά ὑλοποιηθοῦν. Οἱ ὑποδείξεις ὅμως του Γκραγιάρ ἦταν καλομελετημένες και μποροῦσαν νά τύχουν ἀμεση ἐφαρμογῆς. Ὁ Γκραγιάρ ὑποδεικνύει στον Ὅθωνα νά ρίξει ὄλο τὸ δάρος τῶν ἐνεργειῶν του στον ἐκσυγχρονισμὸ τῆς γεωργίας, στήν ἀνάπτυξη τῆς βιοτεχνίας - βιομηχανίας, του ἐμπορίου και τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, στήν ὀργάνωση τῆς δημοσίας διοίκησης και τῶν ὀργανισμῶν. Ὅλα αὐτὰ προϋποθέτουν μακρὰ περίοδο εἰρήνης και ἐσωτερικῆς ἀσφάλειας γιά νά μπορέσει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νά ἀναπτύξει τῖς δημιουργικὲς δυνάμεις του και νά ἀκολουθήσει τὴν τροχιά τῶν οἰκονομικῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Ἡ φιλοσοφία του ὑπομνήματος Γκραγιάρ στόχευε νά ἀποτρέψει τὸν Ὅθωνα ἀπὸ τὸν ὀλισθηρὸ κατήφορο τῆς φιλοπόλεινης τάσης του αὐλικῶ περιβάλλοντος πού τὸν ὠθοῦσε σὲ ἐξωπραγματικὲς ἐπιδιώξεις, τὴ λύση δηλαδή του ἑλληνικοῦ προβλήματος μὲ τὴν ἐμπλοκὴ τῆς ἀνοργάνωτης πολεμικῆς χώρας σὲ πολεμικὲς περιπέτειες.

Ἰδιαίτερα πρέπει νά σταθοῦμε σὲ ὀρισμένα βαθυστόχαστα σημεῖα του ὑπομνήματος Γκραγιάρ, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸ θαυμασμὸ και τὴν ἐκπληξή μας γιά τὴν πρωτοτυπία τῶν ἰδεῶν και τὴ δεισοδυτικότητα του πνεύματος Γκραγιάρ στήν ὕψη και στήν οὐσία τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν πραγματιῶν τῆς ἐποχῆς του. Γιά τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῆς γεωργίας και τῆς κτηνοτροφίας μὲ παράλληλη ἀνάπτυξη τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας και βιομηχανίας, του ἐμπορίου και τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ὑποδεικνύει τὴ συγκέντρωση του πληθυσμοῦ σὲ διώσιμες οἰκιστικὲς μονάδες μὲ τὴ δημιουργία εἶδους ἀγροτοπόλεων. Τὴν ὀργάνωση και τὴν ἐξειδίκευση σὲ ὄλους τούς τομείς τῆς οἰκονομίας μὲ τὴ μετάκληση Ἑλλήνων ἐκ του ἐξωτερικοῦ ἢ και ἀλλοδαπῶν. Ὑπαινίσσεται τὴ δυσφορία και τὴν ἀνοηση τῶν πλουσιῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς γιά ἐπενδύσεις στήν πατρίδα τους. Ὑποδεικνύει τὴ δημιουργία Κεντρικῆς Τράπεζας στήν πρωτεύουσα μὲ παραρτήματα στους νομούς και στίς ἐπαρχίες γιά τὴ δανειοδότηση τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἐπαγγελματιοβιοτεχνῶν και ὄλων τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Ἀκόμη ὑποδεικνύει τὴν ἴδρυση Πανεπιστημίου και Σχο-

λῆς Καλῶν Τεχνῶν μὲ παράλληλη ἴδρυση ἐπαγγελματικῶν σχολείων στὶς ἐπαρχίες. Θεωρεῖ τὴν ἐξειδίκευση ὡς τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας. Κρίνει ἀπαραίτητο τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ φορολογικοῦ συστήματος καὶ τὴ δικαιοτέρα κατανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Γιὰ τὴ διάθεση τῶν γεωργικῶν καὶ λοιπῶν ἐγχώριων προϊόντων καὶ τὴν ποιοτικὴ τους βελτίωση ὑποδεικνύει τὴν καλλιέργεια τοῦ συνεταιριστικοῦ καὶ συνεργατικοῦ πνεύματος. Ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο ἔκανε πρόβλεψη ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ, γιὰτὶ τὸν θεωροῦσε ὡς τὸ κύτταρο τῆς δημοκρατίας καὶ ἀπὸ ἐπιγεγυρῶν, ἢ λειτουργία του δὲν εἶχε τεθεῖ σὲ σωστὲς βάσεις.

Οἱ πρωτοποριακὲς αὐτὲς ιδέες τοῦ Φραγκίσκου Γκραγιάρ γιὰ τὴ λύση τοῦ ἐλληνικοῦ προβλήματος δὲν βρήκαν ἀπήχηση στοὺς πολεμοκάπηλους τῆς διεφθαρμένης αὐλῆς τοῦ Ὁθωνα, ποὺ ὠθοῦσαν αὐτὸν τὸν ἴδιο στὴν καταστροφή καὶ τὸν ἐλληνικὸ λαὸ στὴν οἰκονομικὴ ἐξαθλίωση καὶ τὴν ἐθνικὴ του ταπείνωση, ἀφοῦ κάθε ἄστοχη ἐνέργεια τοῦ ἡγεμόνα του σὲ αὐτὸν ξεσποῦσαν τὰ βάρη. Μποροῦμε μὲ βεβαιότητα νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι τὸ ὑπόμνημα Γκραγιάρ δὲν περιήλθε ποτὲ στὰ χέρια τοῦ Ὁθωνα. Ἀλλὰ καὶ νὰ περιερχόταν δὲν θὰ εἶχε διαφορετικὴ τύχη: Ὁ Ὁθωνας βασανίζοταν ἀπὸ συμπλέγματα κατωτερότητας λόγῳ τῆς γνωστῆς διανοητικῆς του κατάστασης. Ἐπειδὴ δὲ ἀδυνατοῦσε νὰ ἀσκήσει οὐσιαστικὴ διοίκηση γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας καὶ τὴν κατὰ τρόπο ἀποδοτικὸν λειτουργικότητα τῆς κρατικῆς μηχανῆς, παρουσίαζε τὸν ἑαυτὸ του εἰς τοὺς ὑπηκόους του ὡς ἐπεξεργαζόμενος τὴν ἀναβίωση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.³⁸ Μέσα λοιπὸν σὲ αὐτὸ τὸ ἀρρωστημένο πολιτικὸ κλίμα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ Παλάτι, τὸ ὑπόμνημα Γκραγιάρ δὲν εἶχε καμμία ἀπολύτως θέση.³⁹ Ὡστόσο, ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ δὲν ἀπογοητεύεται καὶ δὲν τὰ βάζει κάτω, ἀλλὰ ἀναλαμβάνει νέες πρωτοβουλίες.

Τὸ 1837 ἡγείται μιὰς κίνησης ποὺ ἀποσκοποῦσε στὴ συνένωση ὄλων τῶν πολιτικῶν δυνάμεων μὲ στόχο καὶ πάλι τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας. Ἡ κίνηση αὐτὴ ὀνομάστηκε «Συγχώνευσις» καὶ παρέμεναν ἀξεδιάλυτοι οἱ στόχοι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἴδρυσῆς της, ἀκόμη καὶ μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια.⁴⁰ Οἱ λόγοι αὐτῆς τῆς ἀσάφειας ὀφείλονται στὸ γεγονός ὅτι ἡ κίνηση αὐτὴ ἀποσκοποῦσε στὴ συνένωση ὄλων τῶν πολιτικῶν δυνάμεων μὲ ἡγέτη τὸ Βασιλεῖα Ὁθωνα. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια κίνηση ἀπὸ τὰ ὑπεύθυνα γιὰ τὴν κακοδαμονία τῆς χώρας κόμματα καὶ τὸ συνυπεύθυνό τους βασιλεῖα κάθε ἄλλο παρὰ εὐμενὴ ἀπήχηση μποροῦσε νὰ ἔχει στὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ στὸν τύπο τῆς ἐποχῆς.⁴¹

Μόνον ὁ συσχετισμὸς τοῦ ὑπομνήματος Γκραγιάρ τοῦ 1835 πρὸς τὸ βασιλεῖα Ὁθωνα καὶ ἡ κίνηση τῆς «Συγχώνευσις» τοῦ ἰδίου τοῦ ἔτους 1837 ξεδιαλύνουν τὰ πράγματα, γιὰτὶ ἐμπνευστῆς καὶ τῶν δύο κινήσεων εἶναι ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ μὲ κοινὸ στόχο τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας.

Ὁ Φραγκίσκος Γκραγιάρ, ποὺ εἶχε ζήσει ἔντονα τὴ μακροχρόνια ἐλληνικὴ τραγωδία, ἔταν ἀπέτυχε νὰ πείσει τὸν Ὁθωνα νὰ ἀφήσει τοὺς ἀκροβατισμοὺς καὶ νὰ ἀκολουθῆσει τὸ σωστὸ δρόμο, δραματίστηκε τὴ συνένωση ὄλων τῶν πολιτικῶν

38. Σ π. Β. Μ α ρ κ ε ζ ἰ ν η : «Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», τόμος πρῶτος, Ἀθήναι 1966, σελ. 208.

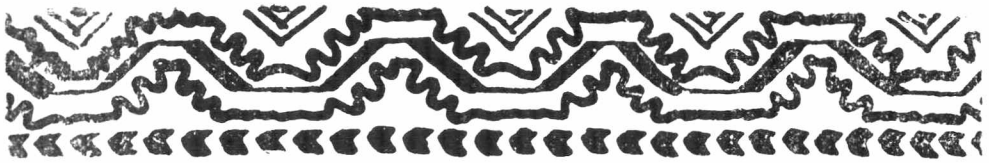
39. Ἰ ω ἄ ν ν η ς Π ε τ ρ ὀ π ο υ λ ο ς - Α ἰ κ α τ ε ρ ἰ ν η Κ ο υ μ α ρ ι α ν ο ὄ : «ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ», σελ. 40-90, τόμος ΙΓ' Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε., Ἀθήναι 1977.

40. Ἰ. Α. Π ε τ ρ ὀ π ο υ λ ο ς - Α ἰ κ. Κ ο υ μ α ρ ι α ν ο ὄ : «Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ — Ὁθωνικὴ περίοδος 1833-1843», Ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήναι 1982, σελ. 198-199.

41. Ἐφημ. «ΑΘΗΝΑ», τόμοι 1837 καὶ 1838.

δυνάμεων τῆς χώρας ὡς μοναδική διέξοδο στὸ ἀδιέξοδο τῆς ἀντιπαλότητας τῶν Ἀνακτόρων καὶ τῶν κομματικῶν φατριῶν, ποὺ εἶχαν δημιουργήσει ἐκείνη τὴν ἀσφυκτική κατάσταση.⁴² Ὁ Γκραγιάρ ἠγγήθηκε μιᾶς εὐρύτατης κίνησης μὲ στόχο ἓνα εἶδος οἰκουμενικῆς κυβέρνησης γιὰ τὴ λύση τῶν ἐκρηκτικῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ χώρα. Φυσικά ἡ κίνηση Γκραγιάρ δὲν ἔγινε κατανοητὴ ἀπὸ τίς πολιτικὲς δυνάμεις τῆς ἐποχῆς του. Ὡστόσο, οἱ ἰδέες του ἐπεκράτησαν ἀργότερα μὲ τὴ δημιουργία οἰκουμενικῶν κυβερνήσεων, σὲ κρίσιμες φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ τίτλος τοῦ δραματιστῆ καὶ τοῦ ἐλληνολάτρη ἀνήκει δικαίωματικὰ στὸ Μεγάλο Φιλέλληνα Φραγκίσκο Γκραγιάρ.

42. Ν α π ο λ έ ο ν τ ο ς Σ τ α μ. Δ ο κ α ν ά ρ η : «ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟΝ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΘΘΩ-ΝΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ», περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχος 325-326 / Μάιος - Ἰού-νιος 1979, σελίδες 387-396, ελέπε σελ. 388 «...Ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησε ὁ Ὀθω-νας γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν σκοπῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἦταν καθόλα λανθασμένη.....».

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ΔΙΑΝΕΜΗΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΕΤΟΣ 1855 (χωριό Πυρσόγιαννη)

διὰ τοῦ παρόντος μας δηλον γίνεται ὅτι σήμερον εὐχαρίστος ἐμοιράσαμεν μετὰ τοῦ ζήση ἀδελφοῦ μου ἅπασαν τὴν εὐρισκομένην περιουσίαν μας κινητὴν τε καὶ ἀκίνητον κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. τὸ κάτω μέρος ὀντιᾶς καὶ ἐξώστη καὶ χαγιάτι τὰ ὁποῖα τὰ ἐπῆρα μὲ λαχνὸν ἐγὼ καὶ ἀράδῃσιν νὰ φκιάσω ἀπὸ κάτω καὶ κενέφι νὰ φκιάσω καὶ δὲν ἔχω νὰ κάμω εἰς τὸ ἀπάνω καὶ ἔχω νὰ δώσω τοῦ ζήση εἰς μετρητὰ γρόσια τετρακόσια καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχω γράσια εἰς τὸ χέρι νὰ τοῦ δώσω ἔχει νὰ πάρῃ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν ὅπου μᾶς χρεωστᾶ ὁ ζήση χρυσάφης ἀπὸ γρόσια 600: ἑξακόσια. καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ γιάννη ζήση κοροβέση ποῦ εἶναι ἀπὸ γρόσια πεντακόσια νὰ πάρῃ ὁ ζήσης τὰ τρακόσια πενήντα καὶ ἑκατὸν πενήντα νὰ πάρω ἐγὼ διὰ νὰ κλείσουν τὰ τετρακόσια γρόσια ὅπου χρεωστῶ νὰ δώσω εἰς διαταγὴν τοῦ ζήση καὶ ἡ ὁμολογία ἡ τοιρονέικη. ὁ δὲ ζήσης ἐπῆρεν τὸ ἀπάνω μέρος τοῦ ὀσπιτιοῦ ὀγνίσταν κίσοι καὶ κρεβάταν μὲ λαχνὸν καὶ τὴν ἀράδῃσιν νὰ τὴν ἔχη ἀπὸ ἀπάνω καὶ ἔχει νὰ πάρῃ ὁ ζήσης καὶ δέκα ξύλα εἴχομεν γρεντές καὶ ψαλίδες ἐκτὸς ἀπὸ μίαν γρέντα καὶ μίαν ψαλίδα νὰ πάρω ἐγὼ. καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχει τόπον ὁ ζήσης διὰ κονάκι νὸ βάνη τὸ κονάκι του εἰς τὸν ὄντιαν τοῦ γιάννη καὶ ὅταν φκιάσῃ τὸν ὄντιαν ἐπάνω καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ γεράση ἡμπορεῖ νὰ τὸν ἐνοχλήσουν καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσουν καὶ ἔχω χρέος καὶ ἐγὼ καὶ ὁ ζήσης νὰ κριθῶμεν μὲ αὐτά. καὶ τὴν ὁμολογίαν τὴν κοινὴν ὅπου εἶναι τῶν τζηροναίων ἀπὸ γρόσια χίλια τὰ ἐδώσαμεν τοῦ κοριτζηοῦ τοῦ μακαρίτη κῶτα καὶ μὲ ὅποιον θελήσῃ τὸ κορίτζι νὰ πηγαίνῃ εὐχαρίστως ἔχει νὰ τὸ ὑπανδρεύσῃ καὶ νὰ τὸ προικίσῃ καθὼς καὶ τᾶλλα τὰ κορίτζια. καὶ ὁ ἄλλος δὲν ἔχει νὰ δώσῃ τίποτες ἄλλον διὰ προικίον τῆς τζιούπρας. προσέτι τὸ βόϊδι τὸ ἐπῆρα ἐγὼ καὶ τὸν γαῖδαρον τὸν ἐπῆρεν ὁ ζήσης. τὸ μεγάλον ἀμπάρι καὶ τᾶλλον τ' ἀλευράμπαρον τὰ ἐπῆρα ἐγὼ καὶ ὁ ζήσης ἐπῆρεν τὸ ἀμπάρι τὸ μεσιακὸν καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ γιάννης ἐξ ἰδίων του εἰς ζήσην ἑπτὰ σανίδια. ἀκόμη ὁ γιάννης ἔχει νὰ τοῦ πληρώσῃ ὅπου νὰ φκιάσῃ ἀμπάρι καὶ ὁ ζήση διὰ τοῦτο ἐδώσαμεν ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἐγγυητικὸν καὶ ὑποφαινόμεθα. ἀκόμη ἐμοιράσαμεν καὶ τὴν καροῦταν καὶ καζάνι καὶ καντάρι. τὴν μὲν καροῦταν καὶ καντάρι τὰ ἐπῆρα ἐγὼ καὶ τὸ καζάνι τὸ ἐπῆρεν ὁ ζήσης καὶ ἔχω νὰ δώσω τοῦ ζήση 63 γρόσια καὶ μισόν. ἀπὸ τὰ χαράτζια τὰ ἄνωθεν καὶ τὰς ὁμολογίας δὲ ὅπος αὐστηρῶς ἐσυμφωνήσαμεν τὰς ἐπῆρεν ὁ ζήσης καὶ ἔχει νὰ μοῦ δώσῃ ὀγδοήντα ἔξη καὶ μισὸν γρόσια καὶ ἐξήντα τρία καὶ μισὸν ὅπου τοῦ θέλω ἀπὸ τὰ χαράτζια ἡλὰκ (ἀπαιτητοὶ - ἐκκρεμεῖς φόροι) καὶ ἑκατὸν πανήντα ὅπου αὐστηρῶς λέγομεν διὰ νὰ μοῦ δώσῃ ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ γιάννη ζήση κοροβέση καὶ μόνον ἐκ τῆς ὁμολογίας αὐτῆς τώρα τοῦ ζήση διὰ νὰ μοιράσωμε ἐγὼ καὶ αὐτὸς μόνον τὸ διάφορον τῆς περασμένης χρονιᾶς ἡγουν ἔτος 1854 πενήντα τέσσερα ἔχωμεν νὰ τὸν μοιράσωμε ὅταν τὸν λάβωμεν ἀπὸ ἡκοκυραίους. Γιάννης μπηλῆς ὑπόσχομαι τᾶνωθεν διὰ χειρὸς ἀποστόλου σοῦρλα καὶ ὡς

ἀγράμματος βάνω τὸ δακτυλὸν μου ἤγουν σημεῖον σταυροῦ †
 ζηση γληγορη πηλη υποσχωμεν τανωθε
 ἀποστόλης Γ. σοῦρλα ἔγραψα μὲ λόγον τους καὶ μαρτυρῶ
 διμητρικς χριστως (σερμπέτις.) μαρτιρω

ΓΕΩΡΓΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ. ΕΤΟΣ 1879

Ἔνα χωράφι τὸ λεγόμενον βριζαμὰ
 Κηρασιὰ
 Τρομποῦκι
 Αμουργιά
 Τοῦ Βελῆ Χόντζια
 Στενὸ
 Βρανᾶς
 Χωμένος
 Τζίκας
 Μουλιαμᾶς

Ἔνα χωράφι ξηρικὸ κείμενον εἰς τὸ χωριὸ
 ΠΙ τὸ ὄλον ἔνδεκα κομμάτια χωράφια.

Διὰ τοῦ παρόντος μου δηλοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος Σπῦρος Δ. γκότηζος ὅτι ἔσυμφώνησα εὐχαρίστως μὲ τὸν Τζιόλαν (Νικόλαν) κοντογιάννη, Μίχον Τασιοῦλα μπάμπος καὶ Μῆτρον Φώτου καὶ τοὺς ἔδωσα τὰ ἀνωτέρω ἔνδεκα κομμάτια χωράφια μου κείμενα εἰς τὸ Λιατοβοῦνι νὰ τὰ δουλεύσουν καὶ σπείρουν τὸ ἐρχόμενον ἔτος ἔχοντες ἀναμεταξύ μας τὴν ἀκόλουθον συμφωνίαν. Ὑπόσχομαι ἐγὼ νὰ τοὺς δώσω ἓνα ζευγάρι βόϊδια καὶ δυὸ ἢ καὶ τρία ὄσα θέλουν νὰ δουλέψουν ὅλα τὰ ἀνωτέρω χωράφια. Νὰ τοὺς δώσω καὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ζευγαριοῦ ἀλέτρι γυνὴ καὶ λοιπὰ τὰ ὁποῖα ἂν χαλάσουν ἔχομεν νὰ τὰ κάμωμεν κοινῶς καὶ ἐξ ἡμισείας τὰ ἔξοδα. τὰ βόϊδια μου καὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ζευγαριοῦ. ὅπου τοὺς τὰ παραδίδω ἀπὸ σήμερον

Ὅμολογοῦμεν προσέτι καὶ ἔσυμφωνήσαμεν ὅσον ζαιρὲ φόκια, κορφές καὶ ἄχυρον ἀναγκαιοῖ νὰ φάγουν τὰ βόϊδια εἰς ὄλον τὸ διάστημα ποὺ δουλέψουν νὰ τοὺς τὸν δώσω ἐγὼ ὄλον ἰδικόν μου καὶ νὰ τοὺς δώσω καὶ ὄλην τὴν φουσκὴν ὅπου εὐρίσκεται εἰς τὰ μανδριά τῶν ἀγελάδων νὰ τὴν σηκώσουν αὐτοὶ μὲ τὰ πράματά των καὶ ἰδικὰ μου πράματα (φορτ. ζῶα) καὶ νὰ τὴν ρίξουν εἰς τὰ ἀνωτέρω χωράφια μου. Ὑπόσχομαι νὰ τοὺς δώσω μέρος τόπου νὰ βάλλουν εἴκοσι ἢ καὶ ἕως εἴκοσι πέντε ὀκάδες κορκάρι τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς τὸ ἀγοράσω ἐγὼ, νὰ βάλλουν ἂν δυνατὸν καὶ καπνὸν ὅσον δυνηθοῦν, τὰ ὁποῖα νὰ τὰ καλιεργήσουν ἐντελῶς κατὰ τάξιν χωρὶς τὸ παραμικρὸν κουσοῦρι καὶ χωρὶς νὰ προκύψῃ ζημίια τις. Ὑπόσχονται νὰ ἦναι καὶ οἱ τρεῖς νὰ παρευρίσκονται ὑπεύθυνοι εἰς ὄλας τὰς ἐργασίας διὰ τὰ ἀνωτέρω χωράφια καὶ χωρὶς νὰ κάμουν τὸν παραμικρὸν χιλὲν (δόλος, πανουργία) καὶ ἔλλειψιν τῆς καλλιεργείας εἰς τὸ ὄργωμά των, διβόλοισμα, σπαρμόν, σκάλον καὶ πότον καὶ ἂν κάποτε ἀποδειχθοῦν τοιοῦτοι ἀμελεῖς καὶ ἀδιάφοροι καὶ ὡς ἐκ τούτου προκύψῃ ζημίια τις νὰ θεωρεῖται καὶ νὰ ὑποχρεοῦνται ἀλληλεγγύως νὰ μὲ ἀποζημιώσουν ἀπροφασίστως. παρομοίως καὶ τὰ βόϊδια μου ὅπου τοὺς τὰ δίνω ἀπὸ σήμερον καὶ αὐτὰ χρεωστοῦν νὰ τὰ θρέψουν καὶ ἀπὸ τὸ νερὸν νὰ μὴν τὸ ποτίζουν ἀποσταμένα καὶ ψοφίσει κανὲν καθ' ὅτι ἂν ποτὲ ἀκολουθήσει κανὲν τοιοῦτον καὶ ἀποδειχθοῦν ὑποχρεοῦνται νὰ μὲ πληρώνουν καὶ ἀποζημιώνουν ἀπροφασίστως. Ἐν δὲ καὶ ἤθελε ψοφήσει κανένα ὅμως μόνον κοινῶς ὡς ζῶον χωρὶς αἰτίαν τινὰ αὐτῶν, τότε μένει διὰ λογαριασμόν μου

καὶ ἂν εἶναι εἰς τὸ μέσον τῆς δουλειᾶς ὑπόσχομαι νὰ τοὺς πάρω καὶ δώσω ἄλλον βόϊδι διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ ἐργασία των. Εἰς τὸ τέλος λοιπὸν ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας των, ἀφοῦ συνάξουν τὰ καλαμπόκια καθὼς καὶ καπνὰ, τότε τὸ μὲν δέκατον τοῦ καλαμποκιοῦ νὰ τὸ λαμβάνωμεν ἐξ ἡμισείας καὶ νὰ τὸ δίδωμεν εἰς τοὺς κολιτζήδες (φύλακες) καὶ δεκατιστές. Τὸν σπόρο τοῦ καλαμποκιοῦ τὸν ὁποῖο χρεωστῶ ἐγὼ νὰ τὸν δίδω, νὰ τὸν ἐβγάλωμεν ἀπὸ τὸ κοινὸν καλαμπόκι καὶ νὰ τὸν λάβω, παρομοίως καὶ τὸ δραγατιλῆκι νὰ τὸ ἐβγάλωμεν ἀπὸ τὸ κοινὸν καὶ τὸν μένοντα καρπὸν νὰ τὸν μοιράσωμεν ἐξ ἡμισείας, τὰ δὲ κρομμύδια ὅσα γίνουν, ἀφοῦ ἐβγάλωμεν πρῶτον τὸ βασιλικὸν δέκατον καὶ τὴν τιμὴν τοῦ κορκαργιοῦ ὅπου θὰ τοὺς τὸ ἀγοράσω ἐγὼ καὶ νὰ πληρωθῶ μὲ κρομμύδια ὅσον θὰ πουλιοῦνται καὶ ἔπειτα ὅσα κρομμύδια μείνουν νὰ τὰ μοιράσωμεν ἐξ ἡμισείας, παρομοίως καὶ τὰ καπνὰ ὅπου θὰ βγάλουν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ μοιράζωμεν ἐξ ἡμισείας καὶ ἕκαστος νὰ τὰ παραδίδωμεν τοῦ με (μούρη;) μὲ τὸ γιουμπροῦκι (κρατ. φόρος) καὶ τὸ δέκατον ἕκαστος νὰ τὸ πληρώνει. Διὸ καὶ τοὺς δίδεται τὸ παρὸν μου καὶ ἔστω ἔτος 1879 μαρτίου 6 Κόνιτσα.

Πρὸς τούτοις δικαιοῦνται νὰ δουλέψουν μὲ τὰ βόϊδια μου καὶ τὰ χωράφια τὰ ἰδικὰ των κείμενα τὰ χωράφια των αὐτὰ εἰς τὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας καὶ τὰ ὅσα γρόσια ἀξίζει καὶ τιμᾶται ἡ δουλειὰ αὐτὴ νὰ τὰ μοιραζόμεθα μὲ αὐτοὺς ἐξ ἡμισείας.

μικος τασουλα παπος (Μπάμπος) ἱποσχομε τα
ανοθεν

νικολας κοντογιάνι ηποσχομε τάνοθεν με λογο

του τον ηπογραψα εγο νουσιας τερτεκης

δημήτρης Φότου ἠπόσχομε τάνοθεν

Βασιλης μαρτιρο

. Γουναρη μαρτιρο

(ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τὸ κείμενο ἔχει μερικὰ χάσματα, διότι τὸ χαρτὶ εἶναι ἐφθαρόμενο. Ἡ ὀρθογραφία διορθώθηκε, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὶς ὑπογραφές).

Ἄρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἱεροκήρυκος - Συγγραφέως

ΟΙ ΕΛΕΟΘΕΤΑΙ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ*

Περατωθέντος τοῦ Κώδικος διαθηκῶν τῶν κληροδοτημάτων τῆς Πρεβέζης θὰ ἔδει νὰ διεξαχθῇ ἰδία ἱστορικὴ ἔρευνα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ φακέλλου μου. Πολλαπλᾶ ὅμως καὶ ἔκτακτα καθήκοντα οὐχ' ἦντον καὶ ἡ ἐπισυμβᾶσα μετάθεσις μου εἰς τὴν κενὴν θέσιν τοῦ Ἱεροκήρυκος τῆς ἀφνειᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς δὲ μοὶ ἐπέτρεψαν ν' ἀναζητήσω, τῆδε κακείσε, καὶ εἰς τὸν φακέλλον μου θέσω τὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα ἐτέρων Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης, πλὴν 1-2 περιπτώσεων. Τούτου ἕνεκα ἐκ μνήμης παραθέτω ἤδη τ' ἀκόλουθα ὀνόματα μετὰ μνείας ἀπλῆς τῶν κληροδοτημάτων αὐτῶν:

59. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ

Κληροδότημα, παρὰ τῇ Ἱ. Μητροπόλει Νικοπόλεως, διοικούμενον ἐξ ἰδίας Ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας Πρόεδρος ἰσχυρᾶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Νικοπόλεως, ἐλεγχόμενον δὲ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Σκοποὶ αὐτοῦ εἶναι α) Προικοδοτικαὶ ἀπόρων κορασιδῶν εἰς ὦραν γάμου ἐδριοκομένων. Καὶ β) Χορηγήσεις διαφόρων ἐλεῶν κατὰ τὰς ἐορτὰς Χριστογεννῶν καὶ Πάσχα. Μέχρι πρό τινος εἶχεν ἐλάχιστα εἰσοδήματα. Προνοία ὅμως τοῦ Νικοπόλεως Στυλιανοῦ, διὰ νομίμων ἀποφάσεων τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς, νομίμων δημοπρασιῶν, νομίμων ἐγκρίσεων τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου, ἐγένετο πλήρης ἀξιοποίησις τῶν ἀκινήτων τοῦ ἐν λόγῳ Κληροδοτήματος, τὸ ὅποιον ἤδη εἶναι οἰκονομικῶς αὐταρκες καὶ ἐκτελεῖ τὸν θεᾶρεστον, ὡς ἄριστα, φιλανθρωπικὸν προορισμὸν του, καθ' ἃ διεπίστωσε καὶ ὁ ἐνεργήσας σχετικῶν ἔλεγχον Ἐπιθεωρητῆς τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν.

60. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΚΑΣΤΑΝΗ

Κληροδότημα, διεπόμενον παρ' ἰδίας Ἐπιτροπῆς. Σκοποὶ τὴν ἐνίσχυσιν πρὸς τὸν περὶ τὴν Φιλολογίαν σπουδαστοῦ.

61. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΣΤΑΝΗ

Διὰ διαθήκης του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Νικοπόλεως μικρὸν τι ἀκίνητον, ὅπερ αὐτὴ ἐξεποίησε νομίμως καὶ τὸ ἀντίτιμον αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν μεγάλην προσπάθειαν ἀνεγέρσεως τοῦ εἰς σωρὸν ἐρειπίων ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς 13/1/1941 κειμένου Ἐπισκοπείου τῆς Πρεβέζης. Καὶ οὕτως τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Ἐλεοθέτου τούτου ἀνεγράφη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς καὶ ἐνετοιχίσθη εἰς περίοπτον θέσιν, ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ὁ δὲ σκοπὸς του περὶ παροχῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐλεῶν τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μ. Πέμπτῃ πραγματοποιεῖται.

62. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΜΠΑΛΚΟΥ

Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος, Θεολόγος τῆς Χάλκης, σὺν τοῖς ἄλλοις διετέλεσε Δι-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον (σελ. 460) καὶ τέλος.

μαρχος Προβέζης και προσέφεραν υπηρεσίας εις την Πόλιν. Ἡ δὲ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀγγελικὴ Μπάλκου, προσκληθεῖσα παρὰ ἰδρυτοῦ τοῦ ἐν Προβέζῃ Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιανοῦ ἐχορήγησε τὸ πρῶτον ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας εἰς τοῦτο ἐξ οὗ και προσωνομάσθη «Μπάλκειον» και πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἀννψώθη ἔξωθεν αὐτοῦ ἡ προτομὴ τῆς Εὐεργέτιδος, μετέπειτα δὲ τῆς διαθήκης της κατέλιπεν εἰς τὸ Ἴδρυμα τοῦτο τρία διαμερίσματά της εἰς Ἀθήνας και ἱκανὰ μειοτητά. Ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς αὐτῆς διαθήκης, προτάσει τοῦ Νικοπόλεως Στυλιανοῦ, ὃν συνεβουλεύετο, κατέλιπεν εἰς τὸν Δῆμον Προβέζης ἕτερα τρία διαμερίσματά της εἰς Ἀθήνας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐκποιούμενα ἀνεγερθῆ εἰς τὴν Προβέζαν — ὡς και ἐγένετο — τὸ Δημαρχιακὸν Κατάστημα, τὸ ὁποῖον μέχρι τότε εἰσετρεῖτο ἡ Πόλις.

63. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, ΘΕΚΛΗΣ ΑΝΤΩΝΑΤΟΥ

Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Σπυρίδων, φαρμακοποιός, προσέφερεν ἐν ζωῇ τὰ ἀπαιτηθέντα χρήματα πρὸς μαρμαρότρωσιν τοῦ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν εὐρισκομένου δαπέδου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Προβέζης Ἁγίου Χαραλάμπους (1963), ἡ δὲ Θέκλα διὰ τῆς διαθήκης της κατέλιπεν εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Γηροκομεῖον μίαν οἰκίαν της εἰς θέσιν Λούισαν τῆς πόλεως Προβέζης.

64. ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Διὰ διαθήκης των συνέστησαν κληροδοτήματα, προεδρευόμενον παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως. Σκοπεῖ τὴν προικοδοτήσιν πτωχῶν νεανίδων ἐκ Προβέζης και ἐκ Γαρογαλιάνων.

65. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Ἐν ζωῇ ἐδαπάνησεν αὐτοπροσώπως ὅσα ἀπητήθησαν χρήματα και ἀνηγέρθη ἡ νέα πτέρυξ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου Προβέζης, ἐξ οὗ και ἤδη ὀνομάζεται «Ἐκκλησιαστικὸν Μπάλκειον - Ποταμιάνειον Εὐγηρίας Ἴδρυμα», διοικούμενον βάσει ἰδίου Κανονισμοῦ παρ' Ἀδελφάτου, τοῦ ὁποῖου Πρόεδρος εἶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Νικοπόλεως.

66. ΑΔΕΛΦΩΝ ΝΙΚ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Ἐξ αὐτῶν ἡ Εὐρυδίκη διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Διδασκάλισσα εἰς τὴν Προβέζαν. Ἐπὶ κατοχῆς ἰδίᾳ προσέφερε πλείστας υπηρεσίας, μάλιστα διὰ τοῦ Συσσιτίου εἰς τὴν Πόλιν. Ὡς Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Κυριῶν και Νεανίδων «Παναγία ἡ Ἐλεούσα», ἀλλὰ και ὡς Ταμίᾳς τοῦ Φιλοπτώχων Ταμείου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ὡσαύτως, πλείστους πτωχοὺς και ἀσθενεῖς συνέτρεξε και ἐβοήθησε. Ἀλλὰ και εἰς πολλοὺς Ἱ. Ναοὺς ἀφιερῶματα ἐν ζωῇ ἐποίησε. Αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς, ἐξ ἄλλου, Οὐρανία και Δωροθέα, ἱκανὰ ἀφιερῶματα ἐπραγματοποίησαν ἐν ζωῇ εἰς Ἱ. Ναοὺς. Καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τῶν διαθηκῶν των, ὧν ἀποσπάσματα μᾶς ἀπέστειλαν ἐκ Προβέζης και θὰ παραθέσωμεν, τὴν πατρῶαν αὐτῶν οἰκίαν ἐν Προβέζῃ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου Ἐλευθερωτοῦ και Ραιδεσιοῦ, ἔναντι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως κειμένην, ἀξίας πολλῶν ἑκατομμυρίων, ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ἱ. Ναὸν Ἁγίου Χαραλάμπους, εἰς μνημόβιον αὐτῶν αἰώνιον.

α' Τῆς Οὐρανίας Νικ. Σάκκουλα: Αὕτη ἀπεβίωσε τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1978. Διὰ τῆς διαθήκης της, ἀπὸ 21 Μαρτίου 1974, ὥριζε και τὰ ἐξῆς: «Ἐγκαθιστῶ κληρονόμους μου τὰς ἀδελφάς μου Εὐρυδίκην Σάκκου-

λα τοῦ Νικολάου συνταξιούχου διδασκάλισαν καὶ κάτοικον Πρεβέζης καὶ Δωροθέαν θυγατέραν Νικολάου Σάκκουλα, οἰκοκυράν, κάτοικον ὠσαύτως Πρεβέζης ὀρίζω καὶ διατάσσω ὅπως εἰς ταύτας ἀπὸ κοινοῦ ἐξ ἀδικοῦ καὶ κατ' ἰσομοιρίαν περιέλθει ἅπανα κατὰ τὸν θάνατόν μου εὐρεθησομένη κινήτη καὶ ἀκίνητος περιουσία μου ἐξ οἰαδήποτε κινήτων καὶ ἀκινήτων συγκεκλιμένη καὶ ὀπουδήποτε εὐρεθησομένη καὶ εἰδικώτερον τὸ ἀνήκον εἰς ἐμὲ ἡμιοὶ 1/2 ἐξ ἀδικοῦ καὶ ἐν τὸς τῆς πόλεως Πρεβέζης καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κων/νου Ἐλευθερωτοῦ οἰκίας μετὰ τοῦ οἰκοπέδου καὶ περιοχῆς τῆς. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οἰαδήποτε τῶν ὡς ἄνω κληρονομῶν μου προαποβιώσῃ τὸ μεριδίον μου ἐπὶ κινήτων καὶ ἀκινήτων θὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐπιζῶσαν ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀδελφῶν μου καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ ταύτης τὸ μὲν μεριδίον μου ἐπὶ τῆς ἐν τῇ ὁδῷ Κωνσταντίνου Ἐλευθερωτοῦ οἰκίας θὰ περιέλθῃ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ἱερόν Ναόν Ἀγίου Χαραλάμπους Πρεβέζης καὶ ὃν μεριδίον μου ἀπαγορεύω τὴν πώλησιν εἰς μὴμην τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν μου ὡς (καὶ) ἐμοῦ. Τὴν δὲ τελευταίαν Κυριακὴν τοῦ Ἰανουαρίου νὰ γίνετα Ἀρχιερατικὴ λειτουργία μετὰ κολύβων εἰς μὴμην τῶν γονέων ἀδελφῶν μου καὶ ἐμοῦ. Τὴν δὲ μεγάλην Πέμπτην νὰ δίδετε εἰς πολὺ ἀπόρους ὀλίγα χρήματα...».

β' Τῆς Δωροθέας Νικ. Σάκκουλα : Αὕτη ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τὴν 15 Δεκεμβρίου 1979. Εἰς τὴν ἀπὸ 21 Μαρτίου 1974 διαθήκην τῆς καθίστα κληρονόμους τῆς τὰς ἀδελφῶν τῆς Εὐδουκίαν καὶ Οὐρανίαν. Ἀλλ' αὗται εἶχον προαποβιώσει. Συνεπῶς, ἐφ' ὅσον καὶ αὕτη ὠριζε ἀκριβῶς τὰ ἴδια μὲ τὴν ἀνωτέρω, ἦτοι ἀπὸ ἀνήκον εἰς ἐμὲ ἡμιοὶ 1/2 ἐξ ἀδικοῦ καὶ ἐν τὸς τῆς πόλεως Πρεβέζης καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κων/νίου Ἐλευθερωτοῦ οἰκίας μετὰ τοῦ οἰκοπέδου καὶ περιοχῆς τῆς. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οἰαδήποτε τῶν ὡς ἄνω κληρονομῶν μου προαποβιώσῃ τὸ μεριδίον μου ἐπὶ κινήτων καὶ ἀκινήτων θὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐπιζῶσαν ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀδελφῶν μου καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ ταύτης τὸ μὲν μεριδίον μου ἐπὶ τῆς ἐν τῇ ὁδῷ Κωνσταντίνου Ἐλευθερωτοῦ οἰκίας θὰ περιέλθῃ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ἱερόν Ναόν Ἀγίου Χαραλάμπους Πρεβέζης καὶ ὃν μεριδίον μου ἀπαγορεύω τὴν πώλησιν εἰς μὴμην τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν μου καὶ ἐμοῦ. Τὴν δὲ τελευταίαν Κυριακὴν τοῦ Ἰανουαρίου νὰ γίνετα Ἀρχιερατικὴ λειτουργία μετὰ κολύβων εἰς μὴμην τῶν γονέων ἀδελφῶν καὶ ἐμοῦ. Τὴν δὲ μεγάλην Πέμπτην νὰ δίδετε εἰς πολὺ ἀπόρους ὀλίγα χρήματα», ἅπανα ἢ ἐν λόγῳ ἀξιόλογος οἰκία περιῆλθεν ἤδη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ναοῦ Πρεβέζης, τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, παρὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ ὁποῖου ἐγένοντο νομίμως ἀποδεκταὶ αἱ δωρεαὶ ἀμφοτέρων διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ. 30622 δηλώσεως ἀποδοχῆς κληρονομίας τοῦ συμβολαιογράφου Ἀν. Φέτση ἡμῖς δήλωσις κατεχωρήθη εἰς τὸν τόμ. 246 ἐπ' ἀριθ. 45 τοῦ βιβλίου μεταγραφῶν περιφερείας Εἰρηνοδικείου Πρεβέζης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΠΗΓΑΙ

1. Κώδιξ περιέχων τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίου Λασοθέου Ἀναστασίου Γ. Θεοφάνους ... 1814 - 1865.
2. Capitulum τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου Πρεβέζης (ἐπ' ἀριθ. 13 τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου).
3. Ὁ Κώδιξ Α' τῆς ἐν Πρεβέξει Ἱ. Μητροπόλεως (1854 - 1873).
4. Ὁ Κώδιξ Β' τῆς ἐν Πρεβέξει Ἱ. Μητροπόλεως (1873 - 1885).
5. Βιβλίον πρακτικῶν Ἐφορίας τῶν ἐν Πρεβέξει ἐπὶ τουρκοκραταῖς Σχολῶν (1900 - 1928).
6. Κώδιξ πρακτικῶν συνεδριῶν Κληροδοτημάτων ἐν Πρεβέξει (1882 - 1903).

7. Κώδιξ πρακτικῶν συνεδριῶν τῶν δύο Σωμάτων Ἐφορίας τῶν Σχολῶν καὶ Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς (1900 - 1920).
8. Βιβλίον συνεδριῶν Ἐφορίας τῶν Σχολῶν (1903).
9. Κώδιξ Α' πρακτικῶν τῆς ἐν Πρεβέξῃ Ἐκκλησιαστικῆς Δημογεροντίας (1882 - 1894).
10. Κώδιξ Β' πρακτικῶν τῆς αὐτῆς Δημογεροντίας (1894 - 1898).
11. Κώδιξ Γ' πρακτικῶν τῆς αὐτῆς Δημογεροντίας (1898 - 1910).
12. Κώδιξ Δ' πρακτικῶν τῆς αὐτῆς Δημογεροντίας (1910 - 1912).
13. Κώδιξ Ε' πρακτικῶν τῆς αὐτῆς Δημογεροντίας (1913 - 1926).
14. Κώδιξ Α' πρακτικῶν Ἀντιπροσωπείας τῆς Χριστιανικῆς Κοινότητος Πρεβέξης (1899 - 1903).
15. Κώδιξ Β' πρακτικῶν Ἀντιπροσωπείας... (1903 - 1925).
16. Κώδιξ διαθηκῶν τῶν ἐν Πρεβέξῃ Κληροδοτημάτων (1814 - 1942).
17. Κώδιξ ἡ Κτηματικὴ περιουσία τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ναῶν τῆς Μητροπολιτικῆς περιφερείας Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης, συνταχθεῖσα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1909 - 1914.
18. Κώδιξ τοῦ ἐν Πρεβέξῃ Ἱ. Ναῦ Ἀγίου Νικολάου (1887 - 1904).

Β' ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ὁ κώδιξ Α' τῆς ἐν Πρεβέξῃ Ἱ. Μητροπόλεως, (1854 - 1873), ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἔστια», ἔτ. 1957.
- Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ πρῶτα ποιμαντορικὰ ἐνέργειαι τοῦ Ναξίου Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέξης Σεραφεῖμ Α' ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, Σῦρος 1957.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, Ἀθῆναι 1959.
- Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἡ ἡθικὴ ἀκτινοβολία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, Ἀθῆναι 1968.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ διὰ τὰ Σχολεῖα ποιμαντορικὴ πρόνοια τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέξης Σεραφεῖμ Α', ἐν «Σκουφάς», ἔτ. 1968.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Κώδιξ Β' τῆς ἐν Πρεβέξῃ Ἱ. Μητροπόλεως, ἐν «Ἠπ. Ἔστια», ἔτ. 1969.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Μπάλκειον Γηροκομεῖον Πρεβέξης, Ἀθῆναι 1970.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ διὰ τοὺς Εὐεργέτας τῆς Πρεβέξης τελούμενα κατ' ἔτος ἱερὰ Μνημόσυνα, ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἔστια», ἔτ. 1971.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ἑλευθέρια, τόμος ἀναμνηστικός, Ἀθῆναι 1971.
- Τοῦ αὐτοῦ, Μητρόπολις καὶ Μητροπολίται τῆς Νικοπόλεως Ἠλείρου, Ἀθῆναι 1972.
- Τοῦ αὐτοῦ, Σπυρίδων Καραμάνης, ὁ Πατὴρ καὶ Εὐεργέτης τῆς Πρεβέξης, ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἔστια», ἔτ. 1977.
- Τοῦ αὐτοῦ, Εἰδήσεις γιὰ τὰ Σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας «Πρεβεζάνικα» 1978.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ἀθανάσιος Ἀθανασιάδης, ὁ Εὐεργέτης τῆς Πρεβέξης, Αὐτόθι, ἔτ. 1978/79.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης, 1979.
- Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ παρὰ τῇ Ἱ. Μητροπόλει Νικοπόλεως Ἐκκλησιαστικὸν Μουσεῖον, Ἀθῆναι 1979.
- Τοῦ αὐτοῦ, Μία δωρεὰ πρὸς τὴν Πρεβέξαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἰωαννικίου Γ', ἐν «Ἠπειρωτικῶν Ἡμερολόγιον», ἔτ. 1979.
- Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ κώδιξ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς Πρεβέξης, ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἔστια», ἔτ. 1979/80.
- Κουλούρη Ἀντονίου, Πρωτοπρεσβυτέρου, Ἡ διαθήκη τοῦ οἰκονόμου Παναγιώτου Τζουράκη ἐν ἐφημ. «Ἀγὼν Πρεβέξης», ἔτ. 1968.
- Στυλιανοῦ, Μητροπολίτου Νικοπόλεως, Ἡ ταπεινὴ Διακονία μου, Ἀθῆναι 1965.
- Σεραφεῖμ, Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέξης, Δοκίμιον ἱστορικῆς τιнос περιλήψεως περὶ Ἄρτης καὶ Πρεβέξης..., Ἀθῆναι 1984.

ΘΑΝΑΣΗ Β. ΚΟΥΓΚΟΥΛΟΥ
Φοιτητὴ Ἀρχαιολογίας

ΝΕΟΛΙΘΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΣΤΡΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

Β' ΜΕΡΟΣ

6γ. Κεραμεικὴ

6γ1. Περιγραφή

Ἡ κεραμεικὴ τῆς ἐγκατάστασης I εἶναι φτωχὴ ποσοτικὰ ἀλλὰ σημαντικώτατη, γιατί ἀνήκει στὴν ἐγχάρακτη Α2 τοῦ Τσοῦντα καὶ ἀπ' τὴν Ἡπειρο συνολικὰ συναντᾶται μόνο στὴν Καστρίτσα.⁴⁰ Ὅλα τὰ εὑρήματα εἶναι ὄστρακα χειροποίητα (hand made). Μόλις τρία ἀναφέρονται:⁴¹

α) Βρέθηκε κοντὰ στὸ Κ9. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο θραύσματα, τὸ δεύτερο στὴν ζώνη διακόσμησης. Φαιῦ χρώματος, μᾶλλον στιλθωμένο, ἀπὸ ἄργιλλο ἐπιμειγμένο μὲ «ἀραιὰ ψήγματα μαρμαρυγία». Τὸ διακοσμητικὸ θέμα εἶναι ἡμικατεστραμμένο. Πρόκειται πιθανώτατα γιὰ δύο κατὰ προσέγγιση παράλληλες εὐθείες (σώζεται μόνο ἡ μία) μὲ διαγώνιες ἐνδοπαράλληλες. Ἡ χάραξη ἔχει ἀρκετὸ πλάτος καὶ μέσα στὶς γραμμὲς ὑπάρχει μία δευτέρη σειρὰ ἀνάγλυφων τῶρα ἐνδοπαράλληλων. Τὸ σχέδιο θυμίζει ἔκτυπο σχοινί, δὲν ἀποκλείεται βέβαια νὰ δημιουργήθηκε μὲ πίεση σχοινοῦ⁴² κατὰ τὴν ἀγγειοπλασία. Ὁ καθηγητὴς Θ. Παπαδόπουλος προτείνει καὶ μία τρίτη ἐρμηνεῖα, τὴν χάραξη μὲ στίγμωση.⁴³

β) Βρέθηκε πρὸς τὴν μεριὰ τοῦ Κουτσελιοῦ. Ὅστρακο ἀπὸ χεῖλος, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ τεφροῦ, πάχους περίπου 0,005 μ. Ὁ πηλὸς δὲν εἶναι ἀπόλυτα καθαρὸς ἀλλὰ περιέχει μικρὰ χαλίκια. Ἡ διακόσμηση μὲ τὴν τεχνικὴ «Barbotin» (ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ barb = ἀκίδα) σὲ ὀριζόντια καὶ κάθετη διάταξη ἐμπέσεων κοιλοτήτων μὲ τὸ νύχι, πέντε κάθετοι - ἕξι ὀριζόντιοι στίχοι. (Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, ἀριθ. 42α).

γ) Βρέθηκε κοντὰ στοῦ Κ9. Ἐρυθρόχρωμο, πάχους μεγαλύτερου τοῦ β. Ἡ διακόσμησή του, πάλι μὲ τὴν τεχνικὴ «Barbotin», εἶναι ἓνα ἀκανόνιστο σύστημα κυκλικῶν κοιλοτήτων, ἐπιμήκων στιγμῶν (λιγότερο βάθος) καὶ ἐλάχιστων τριγώνων καὶ ῥόμβων. Ἐπίσης ξεχωρίζουμε μὲ σημαντικὸ πλάτος ἀλλὰ πολὺ μικρὸ βάθος, μιὰ σειρὰ, ἴσως τυχαίων, σχημάτων ποὺ ἔχουν συμβατικὰ τὴν μορφή τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου : Π (πί), Γ (γιώτα), ἀντίστροφο Γ (γάμα).

Οἱ ἐγχαραξέεις αὐτές, καλύτερα ἐμπέσεις, φαίνονται νὰ ἔγιναν μὲ τὴν βοήθεια ἀπλοῦ ἐργαλείου, εὐσύνοπτου μεγέθους, ἐνδεχομένως ἀπὸ ξύλο ἢ ὄστο.⁴⁵ (Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, ἀριθ. 42α).

δ [;] Ἀκόμη ἓνα εἶδος Νεολιθικῆς κεραμεικῆς ὑποθέτουμε πὼς ἐμφανίζεται στὴν ἐγκατάσταση I, ἡ χειροποίητη μὲ πλαστικὴ διακόσμηση. Τὸ πιὸ πάνω συμπέρασμα βγαίνει ἀπ' τὴν μελέτη τῶν ὄστράκων τῆς κατηγορίας II τῶν ἀγασκαφῶν τοῦ Δάκαρη, δηλαδὴ τὴν ἀντίστοιχη κεραμεικὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.⁴⁶ Ἡ κατηγορία αὐτὴ μὲ πλαστὲς μορφές ἀλυσίδας ἢ σχοινοῦ (rope-type) δίσκους καὶ ἐμπέστες κυκλικές στιγμές, ποὺ ἀντιπροσωπεύεται καὶ στὴν Θεσσαλία (περίο-

* Σενέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο (σελ. 441) καὶ τέλος.

δος Γ του Τσουντα),⁴⁷ στην Καστρίτσα διατηρεί παραδοσιακούς Νεολιθικούς ρυθμούς όχι μόνο στην διακόσμηση αλλά και στο σχηματολόγιο (χειλος - βάση).⁴⁸ Ανάλογες τεχνικές βρίσκουμε σε μία δψιμη φάση της Αρχαιότερης Νεολιθικής,⁴⁹ ενώ απομιμήσεις σχοινοῦ στους πίθους της Νεότερης Νεολιθικής του Σέσκλου και Δημηγίου,⁵⁰ αλλά και στο έδω περιγραφόμενο τεμάχιο α.

6γ2. Πα ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς

Η Α2 της Καστρίτσας ακολουθεί τους τύπους της βορειοανατολικής Θεσσαλίας (Αργισσα, Ραχιμάνι, Ότζάκι Μαγούλα, Μεσιανή Μαγούλα, Λάρισα)⁵¹ με παχιά τοιχώματα, έρυθρό και φαιό χρώμα, καλή όπτηση, έν μέρει άκάθαρο πηλό, ντόπιας κατασκευής (έξωφος Κατσιά). Το σχήμα των άγγείων της δύσκολα διακρίνουμε, καθώς όλα τά όστρακα, έκτός από τό β, είναι πλευρικά, αλλά μάλλον άφορούν άνοιχτόστομα ήμισφαιρικά.⁵² Το β ειδικά (άπό χειλος) δίνει την έντύπωση μεγάλης περιφέρειας στοίχιου.

Η «Barbotin» είναι χαρακτηριστική της περιόδου Πρό - Σέσκλο (Pro - Sesklo, φάση III) στην περιοχή της Λάρισας. Τα κομμάτια γίνονται έλεύθερα με πλάγιες έμπιέσεις των άκρων των δακτύλων ή μικρών όστων τραβώντας ταυτόχρονα τον πηλό άπ' την έξωτερική έπιφάνεια του άγγείου.⁵³ Στην ίδια τεχντροπία κινείται και ή «Cardium», αλλά έφαρμιζοντας κάποιο πρόγραμμα στην διακόσμηση.⁵⁴

Τό όστρακο α ό Δάκαρης θεωρεί όμοιο μ' αυτά των Παραδουνάβιων περιοχών.⁵⁵ Πάντως, τό σχήμα των παραλλήλων με διαγράμμιση έχει εύρετα διάδοση στα έγγάρακτα της Βόρειας Ελλάδας (Μακεδονία - Θράκη), της Νεότερης όμως Νεολιθικής. Έκει οι γραμμές είναι άπλές χωρίς χαρακτήρες σχοινοῦ και θά μπορούσαμε νά δεχτούμε μία μακρινή σύνδεση με την Παραδουνάβια ζώνη λόγω γεωγραφικής γειννίαςης.

Στό Πλατανάκι και την τούμπα του Αγίου Ηλία έξω άπ' την Θεσσαλονίκη βρήκε ό Welch⁵⁶ τραχιά έγγάρακτη κεραμεική γραμμισκιάσεων με κάθετες και διαγώνιες ένδοπαράλληλες άπό την Νεολιθική III. Στην Δυτική Μακεδονία, γύρω άπ' τό Μοναστηράκι, ό L. Rey⁵⁷ μνημονεύει παράλληλες με διαγώνια διαγράμμιση. Οι Γραμμένος - Φωτιάδης⁵⁸ κάθετες ένδοπαράλληλες άπό την Τούμπα Ν. Σερρών και ό Π. Πάντος⁵⁹ όριζόντιες παράλληλες με διαγράμμιση άπό την δεύτερη κατηγορία έγγαράκτων τούμπας Μάκρης.

Κεραμεική Α2 και «Barbotin» παρόμοια των τεμαχίων β και γ ανακαλύφτηκε στα κοντινά Έπτάνησα. Στό Σιδάρι⁶⁰ της Κέρκυρας άπό τό άνω τμήμα του καστανέρυθρου Γ στρώματος, πάχους ένός μέτρου και στην Χοιροσπηλιά⁶¹ της Λευκάδας. Στην Θεσσαλία άπό την Αργισσα⁶² (άκανόνιστες στρογγυλές και έπιμήκεις μαζί σιγιμές όπως τό γ), άπό την Λάρισα⁶³ (έμπιέσεις με τό δάχτυλο όπως τό β) και άπ' την Ότζάκι Μαγούλα.⁶⁴ Βορειότερα στην Νέα Νικομήδεια⁶⁵ της Μακεδονίας, στο Starčevo⁶⁶ (B. του Donau) της Σερβίας και στο Sulcuta I⁶⁷ της Ρουμανίας (τραχιά έπιφάνεια, χάραξη με τό δάχτυλο). Η Ήπειρος (Καστρίτσα) βρίσκεται ανάμεσα στο κέντρο και τό Βορρά, δημιουργώντας ένα πρόβλημα έπιρροών μαζί με τό εύρύτερο θέμα προέλευσης της Α2. Παλιότερα πιστευόταν πως ή άρχαιότερη έγγάρακτη φάση της Δυτικής Ελλάδας είχε άνατολικά ρίζες⁶⁸ και ιδιαίτερα στην Ήπειρο θεσσαλικές χωρίς όμως ν' άποκλείεται έντελώς ό Βορράς. Ο Δάκαρης θεώρησε την Α2 πολιτιστικό προϊόν των έπαφών των κτηνοτόφων της Πίνδου με τά πεδινά της Θεσσαλίας και την Δυτική Ήπειρο καθώς ή Καστρίτσα είναι στο ένδιάμεσο Θεσσαλίας - Κερκύρας - Λευκάδας.⁶⁹ Ο Θεοχάρης, άνακινώντας τό ζήτημα, έπισήμανε την βορειότερη ή δυτικότερη θέση της Λευκάδας, Καστρίτσας, Νέας Νικομήδειας και προσθέτοντας πως ή τεχνική στην Ανατολική Έλ-

λάδα είναι όλοτετα άγνωστη και ξένη, κατέληξε σε μιá βορειοδυτική λύση, όπου βλέπουμε συσχετισμούς με την «Impresso - Cardial».70 Στο ίδιο συμπέρασμα συγκλίνουν στις νεότερες έρευνές τους κι οι Milošević (Μαυροβούνιο, Έρζεγοβίνα, Starčevno I), Weinberg (Γιουγκοσλαβία), Scharhermeyer.71 Έτσι λοιπόν πρέπει ν' αναθεωρήσουμε και τις απόψεις μας για την εγκατάσταση I που από δανειζόμενο σημείο γίνεται πλέον δανείζον, ενώ τις δικές της καταβολές αναγκαστικά τις αναζητούμε ακόμη πιο βόρεια, στην Μακεδονία και Βαλκανική. Ήδη σημειώσαμε την εκπληκτική ομοιότητα με Ρουμανία (δσπρακο β) και Σερβία (δσπρακο γ).

Πιθανώς εξηγούμε την κάθοδο των Βαλκανικών στοιχείων με βάση την μικροκλίμακα του κύκλου κίνησης γύρω από ένα Νεολιθικό οικισμό. Ο κύκλος έχει ακτίνα 5 χλμ.72 και μέσα σ' αυτά τά όρια περιορίζεται ή δραστηριότητα της κοινότητας. Από τον ένα κύκλο σ' άλλο κοντινό ή συνοριακό διαδίδονται οι πολιτιστικές επιδράσεις και συγκροτούσαν μιá ενότητα.73 Αυτή πάλι με τη σειρά της έρχόταν σε έπαφή με γειτονική περιφέρεια κι έτσι συνεχίζονταν άλυσιδωτά οι συναλλαγές. Με τον προαναφερόμενο τρόπο ίσως έφτασε ή A2 στην Καστρίτσα, χωρίς νά παραβλέπουμε και τις περιοδικές μεταναστεύσεις των κτηνοτρόφων.

Τελευταία θα μās άπασχολήσει ή εξαιρετικής σημασίας για την εγκατάσταση I χρονολόγηση της κεραμεικής της. Γενικότερα στην Έλλαδική και Θεσσαλική επικράτεια ή A2 ανήκει σε μιá τρίτη φάση (5500 - 5250/100 π.Χ.) της Αρχαιότερης Νεολιθικής μαζί με εξέλιγμένες βαθμίδες της μονόχρωμης και γραπτής,74 όποτε και εκεί περίπου αυτόματα κατατάσσεται.75 Πιο συγκεκριμένα, άφου στη Νέα Νικομήδεια έχουμε έγχάρακτα από τά μέσα της 6ης π.Χ. χιλιετίας (5607 ± 91 και 5331 ± 74)76 και στην Θεσσαλία από τó 5400/5300 π.Χ.77 στην Ήπειρο, δεχόμενοι την ΒΔ. προέλευση, λογικά αναμένονται λίγο πρωϊότερα από την νοτιότερη Θεσσαλία. Πράγματι, την τοποθέτηση αυτή ενισχύει τó ραδιοχρονολογημένο Γ στρώμα έγχαράκτων - Impresso Σιδαρίου (5390 ± 180 π.Χ., 5430 ± 240 π.Χ.),78 που φυσιολογικά εκδηλώθηκε άργότερα της Καστρίτσας. Βέβαια, ή ύποτιθέμενη δ κατηγορία (ίσως και τó τεμάχιο α), σχηματίζοντας αντίληψη από τις περιπτώσεις πλαστικής διακόσμησης του Σέσκλου και Διμηγίου, είναι νεότερη.

7. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ II

7α. Σπήλαιο

Η εγκατάσταση II απέχει ελάχιστα από την εγκατάσταση I, στο βόρειο άπομο άκρο του λόφου της Καστρίτσας, γύρω στα 200 - 250 μ. άπ' τó εκκλησάκι της στροφής προς τó χωριό και δυτικά του δρόμου. Για τó σπήλαιο που ανακαλύφτηκε άπό Άγγλου¹ δέν υπάρχει συστηματική δημοσίευση,² άφου δέν έγινε ανασκαφή ή προκαταρκτική μελέτη (μάλιστα σφραγίστηκε μ' αυτό τόν σκοπό). Επίσης κι έμεις για τις ανάγκες της παρούσας έργασίας έπισκεφτήκαμε και φωτογραφήσαμε³ τόν χώρο, συμπληρώνοντας τά λιγοστά στοιχεία.

Βρίσκεται σε ύψος 8 μ. άπ' τó έδαφος μπροστά σ' ένα δυσπρόσιτο κι άγριο γκρεμινό, με εΐθραυστους λίθους. Η μεγάλη κλίση φτάνει ακριβώς στο άνοιγμα του. Άνεβαίνοντας, σχεδόν έρποντας, διαπιστώσαμε άπό δυο τρεις όπες, ότι και στα ένδότερα ó θράχος είναι κούφιος.

Στην ούσία άποτελεί μιá κόγχη με κάτοψη περίπου πεταλοειδής.

Τό στόμιο του έχει διάμετρο 0,40 - 0,50 μ., μήκος 2,5 μ., ó μοναδικός του θάλαμος περιορισμένες διαστάσεις, 3 × 5 μ.,⁴ κι έμβαδόν, άπ' ό,τι παρατηρήσαμε όχι μεγαλύτερο των 10 - 12 μ.2. Η όροφή έχει πέσει μ' άποτέλεσμα την σημερινή μεί-

ωση τῆς ἔκτασής του καὶ τὴν κάλυψη τοῦ δαπέδου. Στὸ πίσω ὄμως μέρος, τὸ ὁποῖο συνεχιζόταν διαγώνια πρὸς τὰ κάτω, διακρίναμε τριῆμα τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου. Ἡ κατασκευὴ του ἦταν χωμάτινη (βαθὺ σκοῦρο καὶ ἐρυθρὸ χρῶμα) μὲ ἱκανοῦ πάχους ἐπίχωση καὶ προσπάθεια ἐπιπέδωσης. Τὰ φυσικὰ λακκώματα στὸ ἐσωτερικὸ δὲν λείπουν, ἐνῶ τὸ ἀριστερὸ στῆν θέαση τοίχωμα ἐπικαλύπτει στρώση ἀναμειγμένης γῆς καὶ πετρῶν. Σὰν χώρος κατοικίας ἔχει ἀρκετὴ ὑγρασία καὶ ἀπὸ τὴν πρασινάδα, πού εἶδαμε φυτρωμένη στοὺς βράχους, ὑποπευόμαστε παρουσίᾳ νεροῦ σὲ μικρὴ ἀπόσταση. Δὲν προσέξαμε ἴχνη λάξευσης.

7β. Κεραμεικὴ

7β1. Περιγραφὴ

α) Ἀκέραιο ἀγγεῖο ἀπ' τὸ σπῆλαιο.⁵ Εἶναι ἓνας ἀμφικωνικός (doppelkonischer) χειροποίητος πίθος (οἰκιακὸ σκεῦος) μὲ ἀσύμμετρα ἐντονότερη καμπύλη στὸ πλάσιμο τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Χρῶμα ἐρυθρότεφρο, ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια στυλθωμένη, ἐσωτερικὴ τραχύτερη. Στῆν κοιλιά φέρει τέσσερις διαμετρικὰ διατεταγμένους κερατοειδεῖς ἀποφύσεις ἀντὶ λαθῶν κι ἄλλες τέσσερις μικρότερες στὸ χεῖλος. (Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων, ἀρ. 3341).

β) «Μερίκα δσπρακα τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος πλήθους» δηλώνεται πὼς συλλέχθηκαν ἀπ' τὸ δάπεδο τοῦ σπηλαίου χωρὶς ἄλλη ἐπεξήγηση⁶. Ἐμείψουμε βρήκαμε δσπρακο μὲ ἐρυθρὰς ἀνώμαλες ἐπιφάνειες καὶ στῆν μέση τεφρὸ στρώμα, ἀστίλθωτο, μέτριας ὀπτησης, πιθανῶς ρυθμοῦ ΒΙ (μονόχρωμα Νεότερης Νεολιθικῆς).⁷

7β2. Παρατηρήσεις

Ἡ Ι. Βοκοτοπούλου σημείωσε μία ἀόριστη ὁμοιότητα τοῦ ἀμφικωνικοῦ πίθου μὲ τὰ Ὑστερονεολιθικὰ ἀγγεῖα τῆς Μακεδονίας.⁸ Νομίζουμε ὅμως πὼς, πάλι μέσα στὰ πλαίσια τῆς θόρυας συγγένειας, σοβαρότερη σχέση ἔχει μὲ τοὺς πίθους τῆς Παραδημῆς στὸ νομὸ Ροδόπης, ἐνὸς οἰκισμοῦ τῆς Μέσης Βαλκανικῆς Νεολιθικῆς (Vesselinovo - Karanovo III τῆς Βουλγαρίας), δηλαδὴ στὶς ἀρχὲς τῆς Ἑλλαδικῆς Νεότερης.⁹ Ἔτσι μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν κατηγορίαν V2 τῆς Παραδημῆς,¹⁰ (χονδροειδῆς κεραμεικὴ - εὐρύκοιλοι πίθοι μὲ κυκλικὸς κόμβους ἢ κερατοειδεῖς ἀποφύσεις). Εἰδικότερα ὁ καθηγητὴς Γ. Μπακαλάκης πού ἐπανεξέτασε τὴν στρωματογραφία, περιγράφοντας τὸ εὐρημα Π. 203, παραπέμπει στῆν Καστρίτσα¹¹ (ἀνάλογο σχῆμα, ἀριθμὸς ἀποφύσεων, χρῶμα). Ἀκόμη, προσωπικὰ θὰ προσθέταμε καὶ τὰ Π. 185, Π. 227.¹²

Οἱ κοινὲς ιδιότητες μὲ τὴν Παραδημῆ εἶναι καὶ χρονολογικὸ ἀντιστήριγμα γιὰ τὴν ἐγκατάσταση Π, τόσο γιὰ τὴν κεραμεικὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴν κατοίκηση τοῦ σπηλαίου.

8. ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Τὰ εὐρήματα ἀπὸ τίς δύο Νεολιθικὲς ἐγκαταστάσεις τῆς Καστρίτσας εἶναι ἐλάχιστα, συνολικὰ τρεῖς ἀξίνες, τρία δσπρακα, ἓνα ἀκέραιο ἀγγεῖο, μὲ προβληματικὴ ἔλλειψη στρωματογραφικῶν δεδομένων. Τὸ γεγονός αὐτὸ καθιστᾷ ἀσαφεῖς καὶ πολὺ σχετικὲς τίς προτεινόμενες χρονολογήσεις.

Ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση Ι, τὴν ἀξίνα τύπου Β δεχτήκαμε στὸ τέλος τῆς Ἀρχαιότερης Νεολιθικῆς καὶ τὰ ἐγγάρακτα πρὶν τὸ 5300 π.Χ. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀναγκαστικὰ θὰ θέσουμε τὴν ἀφετηρίαν τῆς θέσης, ὅπως καθολικότερα τῆς Ἡπείρου,¹ πιστεύοντας πὼς ἡ οἰκηση συνεχίστηκε τουλάχιστον στῆν Μέση Νεολιθικὴ περίοδο, ἂν ὄχι καὶ ἀργότερα. Οἱ ὑπόλοιπες ἀξίνες τύπου Α καὶ ἡ ἀμυδρὴ εἰκόνα τῆς πλα-

στικής διακόσμησης μᾶς ὀδηγοῦν μὲ κάποια ἐπιφυλακτικότητα σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

Στὴν ἐγκατάσταση II μόνο σταθερὸ κι ἐνδεικτικὸ στοιχεῖο εἶναι ὁ πίθος. Ἀπὸ τὴν Παραδημὴ χρονολογεῖται στὶς ἀρχὲς τῆς Νεότερης Νεολιθικῆς, ἀπὸ τὴν Μακεδονία στὴν Ὑστερονεολιθική. Ἀμέσως ἄλλως ἀντιμετωπίζουμε τὸ ἐρώτημα τῆς ἐγκατάλειψης ἢ μὴ τῆς πρώτης ἐγκατάστασης, ποὺ κανονικὰ διατηρεῖται στὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ καὶ τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους. Πρὸς τὸ παρὸν ὁποιαδήποτε ἀπάντηση εἶναι πρόωρη καὶ ἡ ὑπόθεση λόγῳ ἀνυπαρξίας διευκρινιστικῶν παραγόντων μένει ἀνοιχτή.

9. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὁ Δάκαρης ἐξήγησε διστακτικὰ τὸν Νεολιθικὸ πολιτισμὸ τῆς Καστρίτσας ὡς ἀνὰ παραλλαγὴ τοῦ Θεσσαλικοῦ.¹ Ἡ σχολαστικὴ ἄλλως ἀναζήτηση ἀνάλογων μορφῶν στὴν κεραμεικὴ καὶ τὴν λιθοτεχνία δίνει διαφορετικὰ διαστάσεις στὸ ζήτημα. Ἡ «Barbotin» τῆς ἐγκατάστασης I καὶ τὸ θραῦσμα α μετὰ τὴν ἀποτύπωση σχοινοῦ φαίνεται νὰ σχετίζεται περισσότερο μὲ τὴν Βαλκανικὴ, Μακεδονία, Θράκη, χωρὶς νὰ ὑστεροῦν καὶ οἱ ἀξίνες ποὺ, παρὰ τὴν ἀνατολικότερη συχνότητά τους, δὲν λείπουν ἀπὸ τὴν βόρεια περιοχή. Ὁ ἀμφικωνικὸς πίθος τῆς ἐγκατάστασης II ὁρίζεται ὁμοίῳ τοῦ ἀποκλειστικὰ στὴν Μακεδονία καὶ Θράκη. Φυσικὰ, ἔτσι παίρνουμε μίαν ἄλλη πολιτιστικὴ προτεραιότητα στὶς ἐπιδράσεις, αὐτὴ τοῦ Βορρᾶ. Κι ἡ Θεσσαλία ὡστόσο δὲν στάθηκε κλειστή, ἀφοῦ ἡ πεδιάδα ἦταν τόπος χειμερινῆς κατάδασης τῶν νομάδων.

Ἀναλογιζόμενοι τὴν σημαντικότητα τῆς Καστρίτσας στὴν ἔρευνα τῆς Νεολιθικῆς Ἡπείρου (τὰ μόνον ἐγχάρακτα Α2), θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπεκτείνουμε τὶς βόρειες ἐπιρροὲς σ' ὅλο τὸ διαμέρισμα, θάζοντας ἕνα ἀκόμη στήριγμα στὴν μελέτη του.

Δὲν γνωρίζουμε ἀν οἱ ἐγκαταστάσεις ἦταν μόνιμες ἢ περιοδικοὶ καταυλισμοὶ μετακινουμένων κτηνοτρόφων καθὼς δὲν σῴζεται ὀργανωμένη ἀρχιτεκτονική. Ἡ ἴδια ἀπορία προβάλλει στὶς περισσότερες Νεολιθικὲς θέσεις τῆς Ἡπείρου.² Στὴν δικιά μας περίπτωσι ἡ ἐγκατάσταση I πληροὶ ὅλες τὶς ἀπαραίτητες περιβαλλοντικὲς προϋποθέσεις γιὰ μόνιμο οἰκισμὸ (παροχὴ νεροῦ, πεδινὸ ἔδαφος, λίμνη κτλ.), ἀν μάλιστα παραδεχτοῦμε τὴν γεωργικὴ γρήση τῆς ἀξίνας τύπου Β, τότε τὰ πράγματα γίνονται θετικότερα. Ἡ II μὲ τὸ σπήλαιο ἀναποκρίνεται εὐκόλα στὶς ἀνάγκας μιᾶς μικρῆς οἰκίας. Ἴσως κι ἄλλες στενὲς σπηλιές, φυσικὰς κόγχες τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ ὑψώματος τῆς Καστρίτσας νὰ ἦταν κατοικημέναι καὶ νὰ συγκροτοῦσαν μίαν σπηλαιόβια κοινότητα.

Ὅστένα ἢ ἀνθρωπολογικὰ εὐρήματα δὲν ἐπισημάνθησαν, ἀν καὶ εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν στὸ σπήλαιο ὅπως στὰ ἄλλα δύο Νεολιθικὰ σπήλαια τῆς Ἡπείρου (ὁστὰ ζῶν στὴν Ψάνα - τμήμα ἀνθρώπινου κρανίου στὴ Σίδερη).³

Ὅλοκληρώνοντας, ὑπογραμμίζουμε ἀπ' τὴν πλευρά μας, πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ διενέργεια ἀνασκαφῶν στὶς δύο ἐγκαταστάσεις τῆς Καστρίτσας, ποὺ πρώτα θὰ ἐντοπίσουν τὸ ἀδιευκρίνιστο Νεολιθικὸ στρώμα καὶ πιθανῶς λύσουν πολλὰ ἀπ' τὰ προαναφερόμενα προβλήματα, διαφωτίζοντας παράλληλα τὴν Νεολιθικὴ τῆς Ἡπείρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Β' ΜΕΡΟΥΣ

Οἱ σημειώσεις ἀριθμοῦνται ξεχωριστὰ σὲ κάθε κεφάλαιο
(Συνέχεια σημειώσεων ΚΕΦ. 6 ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

40. Βλ. Α' μέρος, σ. 432.

41. Γιὰ τὴν Α2 Καστρίτσας: Π.Α.Ε. σ. 177-8 εκ. 2, 1-3. Ὁ Δάκαρης τὰ ὀνομάζει κατη-

- γορία I, Ε.Α.Η. σ. 132. Ἡπειρος, σ. 124, Α.Α. 21 (1966) Χρονικά Β2, σ. 288. Ἡ περιγραφή τοῦ β, γ βασίζεται ἐξ ὀλοκλήρου σὲ προσωπικές μας παρατηρήσεις.
42. Ἡπειρος, δ. π.
 43. Ε.Α.Η. δ. σημ. 41 (σημ. 8).
 44. Ε.Α.Η. δ. π. (σημ. 7).
 45. Γιὰ τὰ βοθητικά τῶν ἐγχαράξεων ἐργαλεῖα βλ. Δ - Σ σ. 172.
 46. Π.Α.Ε. 1951, σ. 178, εἰκ. 2, 4 καὶ 3, 2-7, Π.Α.Ε. 1952, σ. 368-9.
 47. Δ - Σ σ. 280-2 εἰκ. 219-222, Διμήνι, Σέσκλο, Μαρμάριανη.
 48. Π.Α.Ε. 1952 σ. 369, 384.
 49. Ν.Π. σ. 51.
 50. Δ - Σ σ. 229-234. Ἰδιαιτέρα τὰ 3, 4 (εἰκ. 3 - Π.Α.Ε. 1951) τῆς κατηγορίας II Καστρίτσας μοιάζουν μὲ τὸν πίθο (Δ - Σ εἰκ. 123) ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ θαλάμου 3 τῆς ὀχύρωσης τῆς Νεότερης Νεολιθικῆς τοῦ Σέσκλου (τοπογραφικὸ Θεοχάρη Ν.Π. σ. 145 σχ. 93) καὶ τὸ 4 τῆς εἰκ. 2 (Π.Α.Ε. 1951) μὲ αὐτὰ τῆς εἰκ. 124, 129 (Δ - Σ) ἀπὸ τὸ Διμήνι.
 51. Δ - Σ σ. 129, Ν.Ε.Ε. σ. 12-3. Ὁ Τσουντας ἀναφέρει τοὺς χαρακτῆρες τῆς Α2 χωρὶς εὐδιάκριτο γεωγραφικὸ προσδιορισμὸ ἐμφάνισής της, ὁ Μυλωνᾶς προχωρᾷ λίγο περισσότερο. Διευκρινίστηκε ὀριστικά μὲ τις ἐρευνες τῶν Θεοχάρη καὶ MILOJCIC.
 52. Ε.Α.Η. σ. 132. Βλ. καὶ Ν.Π. σ. 49 σχηματολόγιο ἀγγείων τῆς Ἀρχαιότερης Νεολιθικῆς 1-4.
 53. S. S. WEINBERG, C.A.H.³ τομ. I PART I, σ. 586 καὶ Α.Θ.Π. σ. 157.
 54. Α.Θ.Π. σ. 158. Τὸ ὄνομά της προέρχεται ἀπὸ τὸ ὕατρον CARDIUM EDULE.
 55. Π.Α.Ε. 1951, σ. 178, Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 8).
 56. F. B. WELCH, MACEDONIA, III PREHISTORIC POTTERY, B.S.A. 1918-9, σ. 46, 48, 50 (FIG. 3, C,E,P).
 57. L. REY, OBSERVATIONS SUR LES PREMIÈRES HABITATS DE LA MACEDOINE, B.C.H.1917-19, σ. 171, πίν. XIV, 15 καὶ Ν.Ε.Ε. σ. 98 εἰκ. 74, 15.
 58. Γραμμένος - Φωτιάδης, Ἀπὸ τοὺς Προϊστορικοὺς οἰκισμοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, Μέρος II, «Ἀνθρωπολογικά» I, Βόλος - Θεσσαλονίκη, σ. 24, πίν. I, 5, Ὑστερη Νεολιθική.
 59. Π. Πάντος, Α.Α.Α. 1974 (βλ. σημ. 35), σ. 79, εἰκ. 3, 1, 2 καὶ 7, 2, Νεότερη Νεολιθική.
 60. Αὐγούστου Σορδίνια, Προϊστορική ἐρευνα στὴν Κέρκυρα κατὰ τὸ 1965, Κερκυραϊκά Χρονικά, τόμος II (1965), σ. 146 (εἰκ. 3, 4).
 61. WILHELM DÖREFELD, ALT. ITHAKA 1965, σ. 260-7, BEILAGE 83B (κοιλότητες μὲ τὸ νύχι καὶ ἐπιμήκεις ἐγχαράξεις) βλ. καὶ Π.Α.Ε. 1951, σ. 178 (σημ. 1), Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 6).
 62. Δ - Σ, πίν. 13. Εἰδικότερα τὸ β' Καστρίτσας μὲ 13, 3, 10 καὶ τὸ γ μὲ 13, 3, 9 καὶ Π.Α.Ε. 1951, σ. 178 (σημ. 1), Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 6).
 63. KIMON GRÜNEMANN, AUS NEOLITHISCHEN SIEDLUNGEN BEI LARISA, A.M. 57 (1932), σ. 104-5, BEILAGE XX. Τὸ β μὲ XX, 4, τὸ γ μὲ XX, 6 καὶ Π.Α.Ε. 1951, σ. 178 (σημ. 1), Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 6).
 64. JOHANNA MILOJCIC UND VLADIMIR MILOJCIC, DIE DEUTSCHEN AUSGRABUNGEN AUF DER OTZAKI - MACULA IN THESSALIEN, TEIL II, BONN 1971.
Μὲ τὸ β: TAFEL L, 7 καὶ 0,5, μὲ τὸ γ: TAFEL N, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13.
 65. P.P.S. 28 (1962), σ. 284, PL: XL: 2, 4-6, W. A. HEURTLEY, PREHISTORIC MACEDONIA, CAMBRIDGE 1939, σ. 63-4, εἰκ. 5 καὶ Π.Α.Ε. 1951, σ. 178 (σημ. 1), Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 6).
 66. MILUTIN V. CERAŠANIN, NEOLITHIKUM UND BRONZEZEIT IN SERBIEN UND MAKEDONIEN, 1958, σ. 9, TAFEL 2, 1.
 67. D. BERCIU, CONTRIBUTTI LA PROBLEMELE NEOLITICULUI ÎN ROMINIA, ÎN LUMINA NOIOR CERCETARI, RQMINE, σ. 253, FIG. 86, 7.

68. Αύγ. Σορδίννας, (ἐδῶ σημ. 60), σ. 146 (σημ. 1).
69. Θεσπρωτία, πργ. 125, σ. 48, «ἄν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθεῖ ἡ ἀπὸ Βορρᾶ προέλευση».
70. Α.Θ.Π. σ. 155 (σημ. 8) - 157 καὶ πρόσφατα Ν.Π. σ. 69 - 70.
71. Α.Θ.Π. σ. 155 (σημ. 2).
72. Βλ. Α' Μέρος, Κεφ. 5 (σημ. 1).
73. Δ. Β. Γραμμένος, Προϊστορικοὶ οἰκισμοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, «Θρακικὰ Χρονικά» 36, Ἔαυθη 1980 - 1, σ. 97.
74. Ν.Π. σ. 69 καὶ Φ.Μ. Πέτοα, Στοιχεῖα Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας, τεύχος Α'. Προϊστορική Ἀρχαιολογία, Ἰωάννινα 1973, σ. 21.
75. Ε.Α.Η. σ. 132, «τῆς τελευταίας φάσεως τῆς Ἀρχαιότερης Νεολιθικῆς».
76. Α.Θ.Π. σ. 159 καὶ ραδιοχρονολογήσεις Ν.Π. σ. 171. Γιά τὴν Νέα Νικομήδεια ὑπάρχει ἡ πολὺ ψηλότερη ἀλλὰ ἀδύνατη 6240 ± 150 .
77. Α.Θ.Π. σ. 159, 168.
78. Ἡ πρώτη: SORDINAS, STONE IMPLEMENTS FROM NORTHWESTERN CORFU, GREECE, MEMPHIS 1970, σ. 5 κ. ἐξ. καὶ 16, ἐπίσης Θεσπρωτία, πργ. 125, σ. 48, ἡ δεύτερη: Ν.Π. σ. 171.

ΚΕΦ. 7

1. Βλ. παραπάνω κεφ. 2, σ. 9.
2. Ὀλιγόλογες ἀναφορὲς στά: Α.Δ. 23 (1968) Χρονικά Β2, σ. 291 - 2 (Ι. Βοκοστοπούλου), FRITS SCHACHERMEYR, DIE ÄGÄISCHE FRÜHZEIT, WIEN 1976, σ. 83, Ε.Α.Η. σ. 128, 131, 132, 133 Ἐσπρωτία, πργ. 127, σ. 49.
3. Δὲν ἔχουν δημοσιευθεῖ μέχρι σήμερα φωτογραφίες τοῦ σπηλαίου.
4. Οἱ διαστάσεις στομίου καὶ θαλάμου: Α.Δ. 23 (1968) Χρονικά σ. 291 - 2.
5. Ἀπλὴ ἀνακοίνωση εὑρεσης στὸ Α.Δ. 23 (1968) Χρονικά Β2 σ. 292, πίν. 235α καὶ Ε.Α.Η. σ. 131. Ἡ ἐδῶ περιγραφή ἐξ ὀλοκλήρου δικιά μας.
6. δ. π. Α.Δ. καὶ Ε.Α.Η. σ. 132 (σημ. 10).
7. Δ - Σ σ. 195 - 8, Ν.Ε.Ε. σ. 26.
8. Α.Δ. (δ. σημ. 5) καὶ HEURTLEY, PREHISTORIC MACEDONIA, σ. 162.
9. Γιά τὴν Παραδημή: D, THEOCHARIS, PREHISTORY OF EASTERN MACEDONIA AND THRACE, ANCIENT GREEK CITIES 9, 1971, σ. 16 - 18, τοῦ ἴδιου Ν.Π. σ. 134, Δ. Τριανταφύλλου, Ἡ Προϊστορία στὸ χῶρο τῆς Δυτικῆς Θράκης, περ. «Ἀρχαιολογία» 13, Νοέμβριος 1984, σ. 11, καὶ τελικὴ δημοσίευση τῆς στρωματογραφίας GEORGIOS BAKALAKIS UND AGNI SAKELLARIOU, PARADIMI, HEIDELBERGER, AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN 1981.
10. δ. π. BAKALAKIS σ. 29 κ. ἐξ.
11. BAKALAKIS σ. 62 (σημ. 212), TAF. 62, 10, XXXVII, 2.
12. δ. π. σ. 63, TAF. 62, 11, 9, XXXVI, 8, 7.

ΚΕΦ. 8

1. HIGGS, P.P.S. 32 (1966), σ. 8, Θεσπρωτία, πργ. 125, σ. 48, Ε.Α.Η. 133 (σημ. 5).

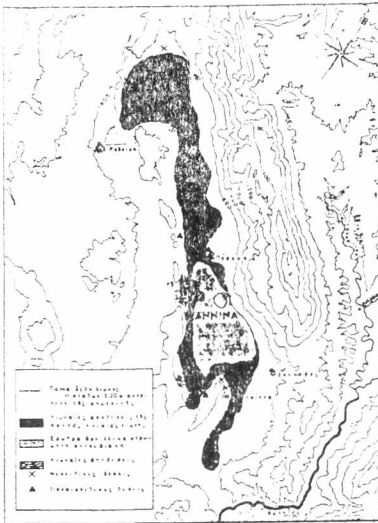
ΚΕΦ. 9

1. Π.Α.Ε. 1951, σ. 183, Θεσπρωτία, πργ. 125, σ. 48.
2. Ε.Α.Η. σ. 133 - 134 (σημ. 2).
3. Ψάχα: Θεσπρωτία, σ. 47, ἐφ. «Ἡπ. Ἀγών» 27.5.1972, Σίδερα: Α.Δ. 17Β (1961 - 2), σ. 195, Θεσπρωτία, σ. 46 - 47 καὶ Ε.Α.Η. σ. 133 (σημ. 3, 4).

Σ Υ Ν Τ Ο Μ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Ε Σ

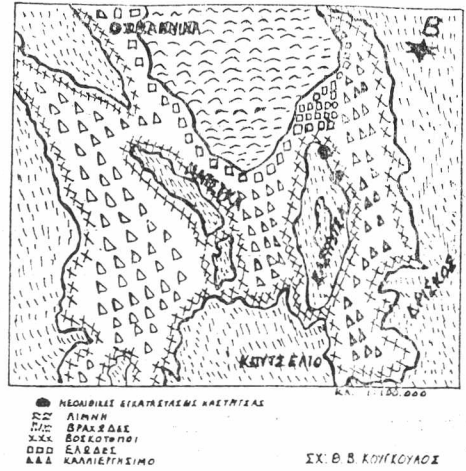
- A.A.A. Ἀρχαιολογικά Ἀνάλεκτα ἐξ Ἀθηνῶν.
 A.Δ. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον.
 A.E. Ἀρχαιολογικὴ ἔφημερίς.
 A.Θ.Π. Δ. Ρ. Θεοχάρη, Ἡ Αὐγὴ τῆς Θεσσαλικῆς Προϊστορίας, Βόλος, 1967, διδακτορικὴ διατριβή.
 A.M. MITTEILUNGEN DES DEUTSCHEN ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTS : ATHENSISCHE ABTELLUNG.
 B.C.H. BUILETIN DE CORRESPONDANCE HELLENIQUE.
 B.S.A. ANNUAL OF THE BRITISH SCHOOL AT ATHENS.
 C.A.H.³ THE CAMBRIDGE ANCIENT HISTORY, 3RD ED. CAMBRIDGE 1970, 1973.
 Δ - Σ Χ. Τσοῦντα, Αἱ Προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου, Ἐν Ἀθήναις 1908.
 E.Λ.Η. Θ. Ι. Παπαδόπουλου, Ἡ Ἐποχὴ τοῦ Λίθου στὴν Ἠπειρο, Ἀνάτυπο ἐκ τοῦ Γ' τόμου τῆς «Δωδώνης», Ἰωάννινα 1974.
 Ἠπειρος Ν. G. HAMMOND, Ἠπειρος, Β' μέρος, μετ. Ἀθήνα 1971.
 Θεσπρωτία Σ. Ι. Δάκαρη, Θεσπρωτία, Ἀθήναι 1972 (Ἀθηναϊκὸς Τεχνολογικὸς Ὅμιλος, Ἀρχαῖες Ἑλληνικὲς Πόλεις 15).
 N.E.E. Γ. Μυλωνᾶ, Ἡ Νεολιθικὴ Ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1928, διδακτορικὴ διατριβή.
 N.Π. Δ. Ρ. Θεοχάρη, Νεολιθικὸς Πολιτισμὸς, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα 1981.
 Π.Α.Ε. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.
 P.P.S. PROCEEDINGS OF THE PREHISTORY SOCIETY.

I

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΙΝΔΩΝ

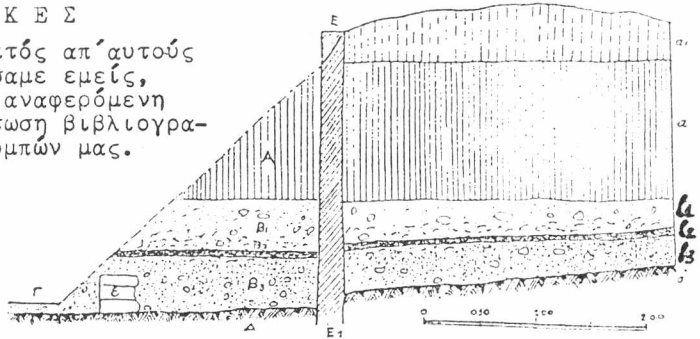
TERRITORIAL ANALYSIS

ΣΧ. Θ. Β. ΚΟΥΤΣΟΓΛΟΣ

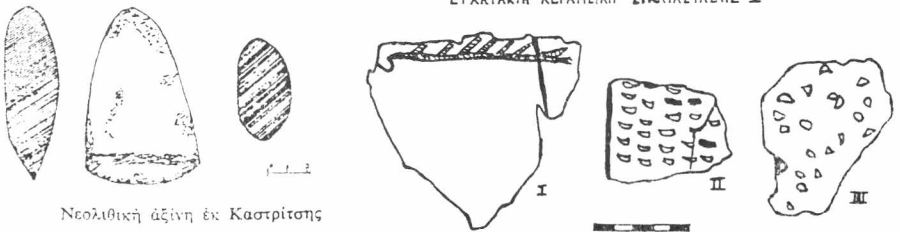
ΠΙΝΑΚΕΣ

Οι πίνακες, εκτός απ' αυτούς που κατασκευάσαμε εμείς, είναι από την αναφερόμενη σε κάθε περίπτωση βιβλιογραφία των παραπομπών μας.

ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΝΑΕΚΑΦΗΣ 1954

ΕΓΧΑΡΑΚΤΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΕΠΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ Ι

Νεολιθική άξινη εκ Καστριτσας

ΣΧΕΔΙΟ: Θ. Β. ΚΟΥΤΣΟΓΛΟΣ

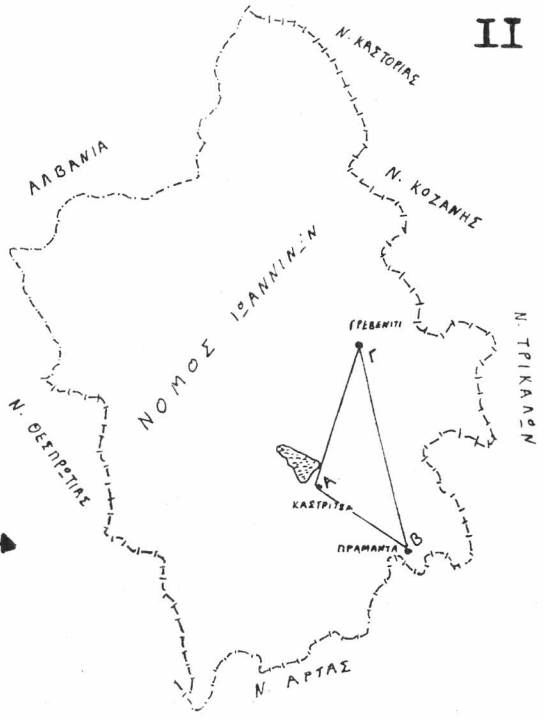

ΛΕΙΝΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ I

ΠΙΘΑΝΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
ΥΛΙΚΟΥ ΛΙΘΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΠΗΛΑΙΟΥ
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ II

II

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

Ο ΠΗΛΙΟ ΓΟΥΣΗΣ*

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΔΟΣΙΑΣ — Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο στρατηγός Ίωάννης Γούσης, ή ιστορία του Περραιβού (έκδοση Βενετίας 1815) τυπώθηκε όπωσδήποτε άργότερα από τή συνέλευση τής Κέρκυρας, ή όποία κάπως περνάει άπαρατήρηση από πολλούς συγγραφείς τής ιστορίας του Σουλίου. Κατά συνέπεια, ό Περραιβός έγραψε ό,τι έγραψε κατά του Πήλιου Γούση κινούμενος από τό πάθος του, πού τό βεβαιώνουν έγκυροι συγγραφείς, όπως παραπάνω έγινε λόγος, και μεταξύ αυτών και ό φιλικός Σέκερης, ό όποίος τόν άποκαλεί άδίστακτα άχάριστο.¹¹¹

Νομίζω ότι δέν χρειάζονται περισσότερες άποδείξεις για νά καταλάβουμε τούς λόγους πού ό Περραιβός άπεκήρυξε τήν πρώτη σπάνια έκδοση τών Παρισίων και γιατί αντίφάσκει στις δύο τελευταίες εκδόσεις, προσπαθώντας νά στηρίξει τήν άνύπαρκτη προδοσία του Πήλιου Γούση. Έτσι πολύ σωστά τόν έλέγχει ό Περικλής Ζερλέντης και του γράφει:

«Είμαι βέβαιος ό,τι, και τετάρτην άν έξεπόνει έκδοσιν, ήθελεν μεταβάλη και έν αύτῃ τά γεγονότα, όπως και εις τας προηγούμενας τρεις.»¹¹²

Χαρακτηριστική για τήν άναξιοπιστία του Περραιβού είναι και ή γνώμη του στρατηγού του άγώνα τής ανεξαρτησίας Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, πού όταν του ζητήθηκε, από τόν ίδιο τόν Περραιβό, νά του πεί έναν από τούς έξυπνους μύθους του για νά διασκεδάσουν, έλαβε τήν άπάντηση πού του έπρεπε και ή όποία ήταν ή παρακάτω:

«Είθε, φίλε μου, νά είχε και ή ιστορία σας τόσην αλήθειαν όσην έχουν οι παρ' έμου λεγόμενοι μύθοι.»¹¹³

Μέ δριμύτητα, τέλος, κατακρίνει τόν Περραιβό και τό έργο του ό Λάμπρος Κουτσονίκας, πού τόν άποκαλεί άνθρωπο ξένο πρός τά γεγονότα και συγγραφέα άναληθοϋς ιστορίας, στήν όποία κατηγορεί τήν «άρετην άνδρῶν πατριωτῶν».¹¹⁴

Τέλος, για νά κλείσουμε τά αίτια πού όδήγησαν τόν Περραιβό για νά γράφει ό,τι έγραψε σέ βάρος του Πήλιου Γούση, εναι άκόμη άνάγκη νά τονιστεί, ό,τι ό Χριστόφορος Περραιβός χαρακτηρίζονταν άνέκαθεν σαν Γαλλόφιλος¹¹⁵ και είχε

* *Συνέχεια από τό προηγούμενο, σελ. 450.*

111. Βλ. Έμμανουήλ Ξάνθου, Άπομνημονεύματα περί τής Φιλικής Έταιρείας, Άθήναι 1845, σ. 219.

112. Βλ. Περικλέους Ζερλέντου, ό.π., σ. 321 κ. έ.

113. Βλ. Λάμπρου Κουτσονίκα, ό.π., σ. 7, πρβλ. Περικλέους Ζερλέντου, ό.π., σ. 322.

114. Βλ. Λάμπρου Κουτσονίκα, ό.π., σ. ια' τόμος Α', πρβλ. Περικλέους Ζερλέντου, ό.π., σ. 323.

115. Βλ. έφημερίδα «Έλπίς Άθηνῶν», φύλλο 9.12.1858, όπου δημοσιεύεται ή από 1 Ίουλίου 1802 έπιστολή του Άδαμαντίου Κοραή πρός Σουλιώτας. Πρβλ. Χριστόφορου Περραιβού, Άπομνημονεύματα πολεμικά, έπιμέλεια Έμ. Πρωτοψάλτη, Άθήναι 1956, σ. 6, όπου αναφέρεται ό,τι τότε στάλθηκε αυτός από τούς Σουλιώτες στό Βοναπάρτη για νά ζητήσει τήν προστασία του.

ἀπελαθεῖ ἀπὸ τὰ Ἴονια νησιά ἀπὸ τοὺς Ἕγγλους σὰν Ρωσόφιλος,¹¹⁶ μὲ ἀποτελέσμα ν' ἀναχωρήσει κρυφὰ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴ συνέχεια στὴν Ὀδησσὸ καὶ σ' αὐτὴ τὴ Μόσχα, ὅπου καὶ ἔγινε φιλικός,¹¹⁷ ἐνῶ ἀντίθετη ἀλλὰ σταθερὴ ἦταν ἡ τοποθέτηση τοῦ Πήλιου Γούσης, ὁ ὁποῖος ἀνεκάθεν χαρακτηρίζεται σὰν Ρωσόφιλος.¹¹⁸

Κατὰ τὴ συνέλευση τῶν Σουλιωτῶν τῆς Κέρκυρας, ὁ Πήλιος Γούσης ἐναντιώθηκε στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Περραιβοῦ, κρατώντας περήφανη στάση καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν περήφανη στάση του τὴν πλήρωσε ἀκριβὰ, μὲ μιὰ χαλκευμένη, ὅπως ἀποδείχτηκε, προδοσία, μιὰ προδοσία ποὺ δὲν ἔγινε ποτέ.

Ἄφροῦ, λοιπόν, ἔχουμε ἀποδείξει τὴν ἀνύπαρκτη προδοσία τοῦ Πήλιου Γούσης, τὸν ὁποῖον ὁ Περραιβὸς καὶ οἱ συνοδοιπόροι του, εὐτυχῶς ὄχι ὄλοι, τὸν ἐξαφανίζουν μετὰ ἀπὸ τὴν ὑποτιθέμενη προδοσία του γιὰ νὰ στηρίξουν τὶς ἀπόψεις τους,¹¹⁹ εἶναι, νομίζω, ἀπαραίτητο νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ στὰ αἴτια τὰ ὁποῖα ὀδήγησαν στὴν κατάληψη τοῦ Σουλίου καὶ τὰ ὁποῖα ὁ πρῶτος ἱστορικός του τὰ ἀφήνει ἀπαρατήρητα.

Χαρακτηριστικὴ γι' αὐτὴ τὴν περίπτωση εἶναι ἡ γνώμη τοῦ αἰδεσιμότατου Ἕγγλου ἱερέα Hughes, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι:

«Γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Σουλίου ἔχω συγκεντρώσει πολλές πληροφοριακὲς λεπτομέρειες. Παρόλο ποὺ ὁ συγγραφέας (Περραιβὸς) δίνει τὰ κυριότερα γεγονότα τοῦ πολέμου, φαίνεται νὰ ἀγνοεῖ τὰ κίνητρα καὶ τὰ πολιτικὰ αἴτια.»¹²⁰

Ἄν καὶ ὁ Ἕγγλος ἱερέας γράφει τὴν ἀλήθεια, ἐντούτοις κρίνουμε σκόπιμο νὰ προσθέσουμε, ὅτι ἀγνοεῖ ἀκόμη, ὁ πρῶτος τοῦ Σουλίου ἱστορικός καὶ τὸ ρόλο τῶν δύο μεγάλων φυλῶν, τῶν Τζαβελλαίων καὶ τῶν Μποτσαραίων, ποὺ ὀδήγησε μὲ μαθηματικὴ κρίβεια στὴν ἄλωση καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλίου.

Εἶναι γνωστό, ὅτι ἡ βάση τοῦ πολιτεύματος τῶν Σουλιωτῶν ἦταν οἱ 47 φάρες,¹²¹ στὶς ὁποῖες κατανέμονταν οἱ κυρίαρχοι Σουλιῶτες. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φαρῶν ἀποτελοῦσαν τὸ ἀνώτερο σῶμα, τὸ κριτήριό τῆς πατρίδος, ποὺ κυβερνοῦσε τὴν κοινότητα μερμιώνοντας γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, ἐκλέγοντας μάλιστα καὶ τὸν πρόεδρο τοῦ σύγχερον ἦταν καὶ ὁ πολέμαρχος.¹²² Ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα προκύπτει, ὅτι οἱ πολέμαρχοι ἐκλέγονταν συνήθως ἀπὸ τὶς φάρες τῶν Τζαβελλαίων καὶ τῶν Μποτσαραίων καὶ πολλὰ σπάνια ἀπὸ τὶς ἄλλες.¹²³

Ἄφροῦ, λοιπόν, οἱ δύο μεγάλες αὐτὲς φάρες διεκδικοῦσαν τὰ πρωτεῖα στὴ διοί-

116. Βλ. Ἰωάννου Φιλήμονος, τόμος Α', ὁ. π., σ. 408. Πρβλ. Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ. π., σ. 7.

117. Βλ. Ι. Φιλήμονος, ὁ. π., τόμος Α, σ. 408. Πρβλ. Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ. π., σ. 7.

118. Βλ. Βασιλείου Παυλίδη, ὁ. π., σ. 652 - 653.

119. Βλ. Νεώτερο ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ «Ἕλιος», Ἀθήνα ἀρχ. τόμος Ε, σ. 636. Πρβλ. περιοδικὸ «Ἑλληνισμός», τεύχος Γ, Ἀθήνα 1900, σ. 487 κ. ἑ., ὅπου κρίνεται τὸ δρᾶμα «Πήλιος Γούσης».

120. Βλ. Th. Smart Hughes, *Travels in Sicily Greece and Albania etc.*, London 1820, τόμος II, σ. 159. Πρβλ. Περικλέους Ζερλέντου, ὁ. π., σ. 322.

121. Βλ. Ε. Γ. Πρωτοφάλη, *Σουλιώτικα Σημειώματα, Σούλι - Σουλιῶται*, Ἀθήνα 1971, σ. 12.

122. Ὁ Θεσμός τοῦ πολέμαρχου δὲν εἶναι νέος, ἀλλὰ ἀπαντᾷται στὴν Ἀρχαία Ἀθήνα, χωρὶς ὥστόσο νὰ ἔχει τὶς ἀρμοδιότητες ποὺ εἶχε στὴ Σουλιώτικη πολιτεία. Βλ. Κων. Παπαρηγόπουλου, ὁ. π., τόμος Α, σ. 364.

123. Βλ. Ε. Γ. Πρωτοφάλη, ὁ. π., σ. 12. Πρβλ. Νικ. Ζιάγκου, Ἡ Ἀντίσταση τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὁ Λ. Τζαβέλλας, Ἀθήνα 1964, σ. 19.

κηση του Σουλίου, ήταν φυσικό ν' αναπτυχθεί φοβερή έχθρα ανάμεσά τους,¹²⁴ και η έχθρα αυτή πληρώθηκε πολύ ακριβά. Ἐν τὸν πρῶτο νικηφόρο πόλεμο τοῦ 1792 ἦταν μονοιασμένοι, δὲν συνέβηκε τὸ ἴδιο μετὰ τὴ λήξη του καὶ παρατηρήθηκε, στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅτι στὴ Σουλιώτικη κοινωνία ἔπαψε πὰ νὰ ὑπάρχει ἡ παλαιὰ σύμπνοια.¹²⁵ Αὐτὸ τὸ γεγονός ὀφείλονταν στὶς δύο ἐξέχουσες φάρες τοῦ Τετραχωρίου, οἱ ὁποῖες εἰσέπρατταν μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ κέρδη, πὺν προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐξαρτωμένων ἀπὸ αὐτοὺς γεωργικῶν πληθυσμῶν καὶ εἶχαν στὴν πραγματικότητα μεταβληθεῖ σὲ μικροὺς φεουδάρχες.¹²⁶

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς κατάστασης ἦταν ἡ ἀνισότητα καὶ ἡ τεράστια διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ἀτομικὲς περιουσίες, καὶ ἀντὶ τὰ εἰσπραττόμενα κέρδη νὰ ἀποτελοῦν κοινὰ ἀγαθὰ, πλοῦτιζαν τὶς ἰσχυρότερες φάρες, οἱ ὁποῖες δημιούργησαν ἕνα κατεστημένο πὺν χαλάρωσε τὴν κοινωνικὴ ἰσορροπία,¹²⁷ καὶ ὀδήγησε τὶς φτωχὲς φάρες στὴν κλοπῆ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν τηρηθεῖ ἡ συνθήκη πὺν ὑπογράφηκε μετὰξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν Σουλιωτῶν στὰ 1792.¹²⁸

Τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς δύο μεγάλες φάρες τοῦ Σουλίου τὶς ἐκμεταλλεῦτηκε ἄριστα ὁ Ἀλῆς καὶ πέτυχε τὸ σκοπὸ του, πὺν ἦταν ἡ διχόνοια καὶ ἡ διάσπαση τῶν ἀρχηγῶν,¹²⁹ ἀλλὰ γι' αὐτὸ μεσολάβησαν γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐπηρεάσαν τὴν ὅλη ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, ὅπως θὰ ἀναπτύξουμε ἀμέσως παρακάτω.

Μετὰ ἀπὸ τὸν νικηφόρο πόλεμο τοῦ 1792, οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Γιώργη Μπότσαρη, γιὰ νὰ τιμῆσουν τὸν νεκρὸ Λάμπρο Τζαβέλλα,¹³⁰ ἐξέλεξαν πολέμαρχο τὸν νεαρὸ γιὸ του Φῶτο, μόλις 19 ἐτῶν, καὶ αὐτὸ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ψυχρανθεῖ ὁ φόβος πολέμαρχος τοῦ νικηφόρου πολέμου τοῦ 1792¹³¹ καὶ νὰ ἀναχωρήσει στὸ ἰδιό-

124. Βλ. Γούδα Ἀναστασίου, Βίοι Παράλληλοι, τόμος Η, Ἀθήνα 1879, σ. 51, πὺν ἀναφέρεται σὲ ἀποτυχία συνοικεσίου μετὰξὺ τοῦ Γιώργη Μπότσαρη καὶ κάποιας Ἑλένης, τὸ ὁποῖο χάλασε καὶ ἀπὸ τότε μῆκε τὸ μῖσος ἀνάμεσα στὶς δύο οἰκογένειες. Πρὸβλ. Γιάννη Μπενέκου, ὅ. π., σ. 81, Ε. Γ. Περωτοψάλτη, ὅ. π., σ. 12, Νικ. Ζιάγκου, ὅ. π., σ. 19.

125. Βλ. Γ. Α. ΑΡΣ, Ἡ Ἀλβανία καὶ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου - ἀρχὰς 19ου αἰῶνα, (Μετάφραση ἐκ τοῦ ρωσικοῦ), Μόσχα 1963, σ. 209.

126. Βλ. Γ. Α. ΑΡΣ, ὅ. π., σ. 209.

127. Βλ. Quequeville, ὅ. π., τόμος II, σ. 232. Ὁ Γάλλος πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων τόνιζει: «Ὅσο τὸ Σούλι ἦταν φτωχὸ, ἦταν φοβερὸ στοὺς ἐχθροὺς του! Μὰ ὅταν παρουσιάστηκε μιὰ τεράστια διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ἀτομικὲς περιουσίες ἐνὸς τόπου ὅπου τ' ἀγαθὰ θᾶπρεπε νὰ σχηματίζοννε κοινὸ εἰσόδημα, οἱ πὺν πλοῦστοι σχημάτισαν κλίκα, καὶ σὰν χαλάρωσε ἡ ἰσορροπία, ἀνοιξε ἡ πόρτα στὴ διαφθορά». Πρὸβλ. Γιάννη Μπενέκου, ὅ. π., σ. 162.

128. Βλ. Βασίλη Κραψίτη, ὅ. π., σ. 100, μὲ βιβλιογραφία. Πρὸβλ. Γιάννη Μπενέκου, ὅ. π., σ. 77, Κώστα Πανταζῆ, ὅ. π., σ. 97.

129. Βλ. Gabriel Remerand, ὅ. π., σ. 89.

130. Βλ. Γιάννη Μπενέκου, ὅ. π., σ. 82, ὅπου καὶ καταχωρεῖται ἡ περιγραφὴ τοῦ ἱστορικοῦ Ὑδρωμένου γιὰ τὰ αἷτια πὺν διαφωνεῖ ὅτι ἡ δυσαρέσκεια τοῦ Μπότσαρη ὀφείλονταν στὴν ἐκλογὴ τοῦ Φώτου Τζαβέλλα. Πρὸβλ. Κώστα Πανταζῆ, ὅ. π., σ. 100, Σπύρου Ἀραβαντινοῦ, ὅ. π., σ. 81, Ἰωάννη Λαμπροῖδη, ὅ. π., σ. 48, 49, Βασίλη Κραψίτη, ὅ. π., σ. 103.

131. Βλ. Χριστοφόρου Περγαῖδοῦ, ὅ. π., σ. 35, ἐκδοσὴ 1933. Πρὸβλ. Βασίλη Κραψίτη, ὅ. π., σ. 98.

κητο τοιφλίκι του Παλαιχώρι - Μπότσαρη και σπάνια να μετέχει στα κοινά.¹³²

Μεσολάβησε η πρώτη παράβαση της συνθήκης του 1792 με την κλοπή μερικῶν ἵππων ἀπὸ τὰ λιβάδια τῶν Ἰωαννίνων, ἡ καταγγελία τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὸν Μπότσαρη, ἡ καταδίωξη τῶν κλεπτῶν ἀπὸ τὸν δεύτερο στὸ Τσεκουράκι καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν ἵππων στὸν δικαιοῦχο, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ μονομερὴς αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ Μπότσαρη, ἡ καταδίωξη τῶν κλεπτῶν ἀπὸ τὸν δεύτερο στὸ Τσεκουράτι καὶ ἡ ἐπιστροφή τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ Ἀλῆς, γιὰ νὰ σταματήσει παρόμοια ἐκτροπα γιὰ τὸ μέλλον, ἔστειλε σῶμα Ἀλβανῶν στὸ ἔδαφος τῆς Συμπολιτείας.¹³³

Στὰ τέλη τοῦ 1799 ἄλλο περιστατικὸ κλοπῆς παρουσιάζεται στὸ χωριὸ Πεδινή, ποῦ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Ἀλῆ, μετὴν κλοπὴ ἀπὸ σπεῖρα Σουλιωτῶν 300 γιδοπροβάτων. Οἱ παθόντες ἀπευθύνθηκαν στὸν Μπότσαρη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γίνῃ σὺναξη τῶν ἀρχηγῶν τῶν φυλῶν στὸ Παλαιχώρι, στὴν ὁποία ζήτησε τὴν ἐπιστροφή τῶν κλαπέντων στοὺς δικαιοῦχους.¹³⁴ Τότε φάνηκε ἡ διαφορὰ τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος τῶν φυλῶν τοῦ Σουλίου, καὶ φάνηκε πεντακάθαρα ἀπὸ τὴ φράση ποῦ ἐκστόμησε σὲ βάρος τοῦ φοβεροῦ πολέμαρχου ἕνας ἀρχηγὸς φτωχειᾶς φάρας: «Μπάσιο Γιώργο, εἶσαι πλούσιος κι ἀπὸ φτώχεια δὲν ξέρεις».¹³⁵ Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς διένεξης ἦταν ἡ ὀριστικὴ προσχώρηση τοῦ Μπότσαρη στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀλῆ, ἡ μετοίκηση ὅλης τῆς φάρας στὸ Βουλγαρέλι, συνηγορούντος σ' αὐτὴ τόσο τοῦ δορυφόρου τοῦ Ἀλῆ, Παλάσκα,¹³⁶ ὅσο καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ τυράννου, ποῦ διέθεσε τὰ μεταφορικὰ μέσα, στερώντας ἔτσι τὸ Σούλι ἀπὸ 200 διαλεχτὰ τουφέκια.¹³⁷

Βέβαια, αὐτὴ ἡ αὐτομόληση τοῦ Μπότσαρη πρὸς τοὺς ἐέχθρους, ποῦ ἀποδίδεται στὴ φιλορηματία, δὲν νομίζω νὰ εὐσταθεῖ. Ἐπίσης, δὲν νομίζω νὰ εὐσταθεῖ ὅτι ὁ δορυφόρος Παλάσκας κατόρθωσε νὰ τὸν ξεγελάσει. Σημαντικὴ γιὰ τὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Γιάννη Μπενέκου, ἡ ὁποία βασίζεται στὴν ἀποψη τοῦ Πούκεβιλ καὶ τοῦ ΑΡΣ. Ἔτσι, ὁ Γιάννης Μπενέκος, βασιζόμενος στοὺς πιὸ πάνω συγγραφεῖς, γράφει:

132. Βλ. Ἀλμπέρτη Σωτηρίας, Αἱ Ἡρωίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, Ἀθῆναι 1933, σ. 82. Πρὸβλ. Βασίλη Κραφίτη, ὁ. π., σ. 103, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὸ 1796 ὁ Μπότσαρης δὲν μετεῖχε στὰ κοινά.
133. Βλ. Σπύρου Ἀραβαντινοῦ, ὁ. π., σ. 136. Πρὸβλ. Ἰωάννη Λαμπρίδη, ὁ. π., σ. 48 - 49, Κώστα Πανταζῆ, ὁ. π., σ. 98.
134. Γιὰ τὴν κλοπὴ τῶν 300 γιδοπροβάτων βλ. Σπύρου Ἀραβαντινοῦ, ὁ. π., σ. 137. Πρὸβλ. Ἰωάννη Λαμπρίδη, ὁ. π., σ. 48 - 49, Κώστα Πανταζῆ, ὁ. π., σ. 98, Βασίλη Κραφίτη, ὁ. π., σ. 103.
135. Βλ. Κώστα Πανταζῆ, ὁ. π., σ. 99. Πρὸβλ. Βασίλη Κραφίτη, ὁ. π., σ. 103, ὅπου καὶ ἀναφέρεται ὅτι τὴ φράση τὴν εἶπε ὁ ἀρχηγὸς τῆς φάρας τῶν Βασιάτων. Κατ' ἄλλη ἀποψη, ἡ ἀποστασία τοῦ Μπότσαρη ὀφείλεται στὴ φιλορηματία του. Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ. π., σ. 55 - 56, ἔκδ. 1815, Γιάννη Μπενέκου, ὁ. π., σ. 95, Βασίλη Κραφίτη, ὁ. π., σ. 103.
136. Βλ. ΠΑΣ(αλαπάντα), ὁ. π., σ. 55, Ἰωάννη Λαμπρίδη, ὁ. π., σ. 48, Cabriel Remegand, ὁ. π., σ. 69, Luigi Ciampolini, ὁ. π., σ. 72 - 73. Γιὰ τὴ μετοίκηση τῆς φάρας τῶν Μποτσαράων στὸ Βουλγαρέλι Τζουμέρκων. Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ. π., σ. 58, ἔκδοσις 1815, πρὸβλ. Σπύρου Ἀραβαντινοῦ, ὁ. π., σ. 139 - 140, Νικ. Κασομούλη, ὁ. π., τόμος Α, σ. 53 - 55, Δημητρίου Οἰκονόμου, Τὸ Σούλι, οἱ Σουλιῶται καὶ ἡ οἰκογένεια Μπότσαρη, Ἀθῆναι 1952, σ. 31 - 32, C. Fauriel, ὁ. π., σ. 246, τόμος Α, κ.ά.
137. Γιὰ τὰ μέσα ποῦ διέθεσε ὁ Ἀλῆς βλ. Νικ. Κασομούλη, ὁ. π., τόμος Α, σ. 55. Πρὸβλ. Δημητρίου Οἰκονόμου, ὁ. π., σ. 31 - 32, Κώστα Πανταζῆ, ὁ. π., σ. 99, Βασίλη Κραφίτη, ὁ. π., σ. 104 κ. ἄ.

« Σιγά -σιγά όμως, πολλοί από τους άρχηγούς των Σουλιωτών, τσεπώνοντας τὰ δo-σίματα άπ' τους Παρασουλιώτες και τους φόρους των αγαδομπέδων, άρχιζαν νά ξεχωρίζουν άπ' τον άπλό λαό. Άργότερα άποχτήσανε και τσιφλίκια στον κάμπο του Φαναρίου. Πάει ή παλιά ενόττητα άνάμεσα στο λαό και τους άρχηγούς. Πάει μετά άπ' αυτό κι ή όμόνοια. Άλλιώς σκέφτονταν ό σουλιώτικος λαός κι άλλιώς οι άρχηγοί του. »¹³⁸

Αυτή ή άληθινή μαρτυρία του Μπενέκου, που την πιστοποιούν και οι δύο πιο πάνω ξένοι συγγραφείς, δικαιώνει τον Γιάννη Γούση, τον ύπερασπιστή του Πήλιου Γούση, ό όποίος γράφει:

« Δύναται ν' άποδώση τις εις τους άνδρας εκείνους ύπερβάλλουσιν φιλαρχίαν και πολλήν εύπιστίαν, άλλ' ουδενί είπτρέπεται νά διαμφισθητήση την φιλοπατριαν και την άνδρειαν ουδενός. »¹³⁹

Μεσολάβησαν τὰ γνωστά γεγονότα, όπως ή πολιορκία του Σουλίου διά πύργων,¹⁴⁰ τó μαρτύριο τής πείνας, οι διαδοχικές προτάσεις ειρήνης του Άλη διά του Κίτσου Μπότσαρη,¹⁴¹ τó διώξιμο του Τζαβέλλα από τó Σούλι, ύστερα από άποφαση του κριτηρίου τής πατρίδας,¹⁴² ή βοήθεια των Γάλλων σέ πυρομαχικά και τρόφιμα, με ένεργειες του Χριστοφόρου Περραιβοϋ¹⁴³ και ή έντιμη συνθήκη του 1803.

Κρίνοντας άντικειμενικά τὰ βαθύτερα αίτια τής άλωσης του Σουλίου, θα πρέπει ιδιαίτερα νά τονίσουμε την άμετάθετη άπόφαση τής Πύλης νά κυριευθεί, άντι πάσης θυσίας, αυτή ή φωλεά των έλευθέρων Έλλήνων.¹⁴⁴ Γι' αυτό ακριβώς και διατάχθηκαν νά συνεκστρατεύσουν με τον Άλη τόσο οι άγάδες και μπέηδες τής περιοχής, όσο και οι προσκυνημένοι Έλληνες καπεταναίοι.¹⁴⁵

Η χαρακτηριστική περιγραφή του ιστορικού Έθρωμένου για τó δράμα τής πείνας, οι άπώλειες από τις σχεδόν καθημερινές μάχες, που δέν αναπληρώνονταν

138. Βλ. Γιάννη Μπενέκου, ό. π., σ. 84.

139. Βλ. Γιάννη Γούση, ό. π., σ. 27 - 28.

140. Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοϋ, ό. π., σ. 59, έκδοση 1933. Πρβλ. Άποστόλου Βακαλόπουλου, ό. π., σ. 620, όπου αναφέρεται ότι ή στενή πολιορκία διά πύργων ήταν ειρήνηση του Γιώργη Μπότσαρη, Βασίλη Κραψίτη, ό. π., σ. 107.

141. Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοϋ, ό. π., σ. 65 κ. έ., έκδοση 1933. Πρβλ. Βασίλη Κραψίτη, ό. π., σ. 115 κ. έ.

142. Βλ. Τó διώξιμο του Φώτου Τζαβέλλα αναφέρεται στον τρίτο όρο τής τρίτης πρότασης ειρήνης που είναι ή έξής: «γ) Νά έξοριστεί από τó Σούλι ό Φώτος Τζαβέλλας». Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοϋ, ό. π., έκδ. 1857, σ. 115, Γιάννη Μπενέκου, ό. π., σ. 135, Βασίλη Κραψίτη, ό. π., σ. 115.

143. Για τή βοήθεια των Γάλλων προς τους Σουλιώτες βλ. Χριστοφόρου Περραιβοϋ, ό. π., έκδοση 1933, σ. 90, παραπομπή, όπου αναφέρεται ότι ή τροφοδοσία του Σουλίου έγινε με ένεργειες του Περραιβοϋ, που ό ίδιος πήγε στο Παρίσι.

144. Χριστοφόρου Περραιβοϋ, ό. π., έκδοση 1933, σ. 91. Πρβλ. Άποστόλου Βακαλόπουλου, ό. π., σ. 622. Χαρακτηριστικά ό Βακαλόπουλος αναφέρει: «Ένισχυμένους τώρα ό Άλησ με τó κύρος τής Πύλης και με νέες δυνάμεις. . . .». Γιάννη Μπενέκου, ό. π., σ. 142.

145. Βλ. Ίωάννου Γούση, ό. π., σ. 32, όπου αναφέρει για τους Έλληνες καπεταναίους ότι δέχτηκαν νά συνεκστρατεύσουν «υπό τον όρον ν' άποτελέσουν ίδιον σώμα και κατ' ίδιαν νά μάχονται» ούτω δέ ταχθέντες ήρχοντο και εις συνεννοήσεις προς τους Σουλιώτας και παρείχον αυτοίς πολεμοφόδια και τροφάς εκ του τουρκικού στρατοπέδου». Πρβλ. Ούίλιαμ Πλόμαρ, Τό διαμάντι των Ίωαννίνων, Άλη-πασάς 1741 - 1822, μετάφραση Μιχ. Ε. Παπαϊωάννου, εκδόσεις «Δωδώνη», Άθήνα - Γιάννινα 1987, σ. 103. Ό ξένος συγγραφέας, συμφωνώντας με τον Γιάννη Γούση, γράφει:

λόγω τῆς στενῆς πολιορκίας, ἡ διχόνοια τῶν δύο μεγάλων φυλῶν τοῦ Σουλίου, τῶν Τζαβελλαίων καὶ τῶν Μποτσαραίων, ποὺ περιγράφηκε, οἱ θάνατοι ἀπὸ τὴν πείνα, ἦταν οἱ κύριες αἰτίες ποὺ δημιούργησαν στὴ Σουλιώτικη συμπολιτεία τὴ μερίδα τῶν συνθηκολόγων.

Αὐτοὶ οἱ συνθηκολόγοι πίστευαν, ὅτι τὸ Σούλι πὰ δὲν γλυτώνει, καὶ πίστευαν σωστά, γιατί ὀπλούστατα βοήθεια δὲν περίμεναν ἀπὸ πουθενά, ἡ πείνα τοὺς θέριζε καὶ ἡ ὄλη ἔκβαση τοῦ ἀγῶνα ὀδηγοῦσε στὸ κλείσιμο μιᾶς ἔντιμης συνθήκης. Τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκανε ἡ φάρα τῶν Ζερβάτων, ποὺ φύλαγαν τὴν Κιάφα, τὸν Ναβαρίκο καὶ τὴ Σαμονίβα κατὰ τὸν Περραιβὸ¹⁴⁶ καὶ κατὰ τὸν Λαμπρίδη καὶ τὸν Βακαλόπουλο τὸ λόφο τῆς Μπίρας.¹⁴⁷ Αὐτὴ ἡ μερίδα ὑπερίσχυσε, καὶ αὐτὴ ἐπέβαλε τὴ θέλησή της, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γίνεῖ ἡ συνθήκη τοῦ 1803 καὶ νὰ ἀναχωρήσουν οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ τὸ Σούλι.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

«Μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἄλῃ ἦταν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν στρατολογήθει στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βεζύρη καὶ ἐπειδὴ αἰσθάνονταν φυσικὴ ἀπροθυμία νὰ συνεργάζονται μὲ τοὺς Τούρκους ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, βοηθοῦσαν κρυφὰ τοὺς Σουλιῶτες μὲ κάθε τρόπο».

146. Βλ. Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ. π., ἔκδοση 1933, σ. 105. Ὁ συγγραφέας γράφει ὅτι «μὲ βάση τὴν συνθήκη τῶν Ζερβάτων καὶ ἄλλων φυλῶν διελάμβανε τὴν ἀναχώρηση ἐκ τῆς πατρίδος σὲ ὁποιοδήποτε μέρος τῆς Ἑπτανήσου».

147. Βλ. Ἰωάννη Λαμπρίδη, ὁ. π., σ. 68 - 69. Πρβλ. Ἄποστόλου Βακαλόπουλου, ὁ. π., σ. 622.

ΝΙΚΟΛ. Β. ΛΩΛΗ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

“Όπως και ή παραμονή τών Χριστουγέννων έτσι και ή παραμονή τής Πρωτοχρονιάς είναι ήμέρα προετοιμασιών. Τήν ήμέρα αυτή οι νοικοκυρές ετοιμάζουν τις «Βασιλόπηττες» και τις «Βασιλοκουλούρες».

Οί Βασιλόπηττες γίνονται με φύλλο και με διάφορα γεμίσματα, όπως το τυρί, τὰ χόρτα, ό «κοφτός», τὸ κρέας, και στα νεώτερα χρόνια τὸ ρύζι. Ἡ καθ’ αὐτοῦ ὅμως Βασιλόπηττα, ὅπου μπαίνει και ή «δραχμή», γίνεται στην Ἡπειρο και πρό παντός στο Πωγῶνι, με κοφτό, τυρί και αὐγά. Ὁ «κοφτός» εἶναι κομμένο σιτάρι, πὸν κόβεται και ετοιμάζεται κατά τή διάρ- κεια τοῦ σαρανταήμερου στο χειρόμυλο, πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μεγάλες στουρνάρπιτρες. Ὁ κοφτός σ’ ἄλλα μέρη λέγεται πληγούρι, ἀλλά στο Πω- γῶνι, κρατάει ἀκόμα αὐτὸ τὸ καθαρῶς ἑλληνικὸ ὄνομα, και σὲ πολλὰ χωριά μάλιστα, ὅταν θέλουν νὰ ρωτήσουν κάποιον νέο πότε θὰ παντρευτῆ, τοῦ λένε «πότε θὰ φάμε κοφτό;». Γιατί τὰ παλιότερα χρόνια πὸν στην Ἑλλάδα δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμα τὸ ρύζι, τὸ βασικὸ φαγητὸ γιὰ τοὺς προοκαλεσιμέ- νους στοὺς γάμους γινόταν με κοφτὸ και κρέας.

Ἐκτός ἀπὸ τὴν Βασιλόπηττα με τὴ δραχμή, και τὴν «κριαγισοῦπηττα», ή νοικοκυρὰ φκιάνει και ἄλλες «δεύτερες» πῆττες, γιὰ τοὺς πιστικούς: τὸν ἀγελαδιάρη, τὸν γίδαρη, τὸν προβατιάρη. Ἔτσι, τὴν παραμονή τής Πρωτο- χρονιας μόλις νύχτωνε, ή μάνα μου με ἐπιφόρτιζε νὰ μοιράσω τις Βασιλό- πηττες στοὺς πιστικούς μας.

Μόλις τέλειωνε αὐτὴ ή δουλειά μου, ἦταν πὰ ή ὥρα νὰ πάω με τὰ ἄλ- λα παιδιὰ νὰ γυρίσωμε στα σπίτια και «νὰ ποῦμε τὸν Ἀϊ - Βασίλη»:

Ἄρχιμηνιά κι Ἄρχικρονια,
ψηλή μου δεντρολιβανιά.
κι ἀρχὴ καλός μας χρόνος
ἐκκλησιά με τ’ ἅγιο θρόνος.

— «Ἀπὸ τὴ Μάννα μ’ ἔρχομαι
και στο σχολεῖὸ πηγαίνω.»
— «Και σὰν πηγαίνεις στο σχολεῖὸ,
κάτσε νὰ τραγουδήσης.»

Ἄρχὴ πὸν βγῆκεν ὁ Χριστός,
Ἄγιος και πνευματικός,
στὴ Γῆ νὰ περπατήση
και νὰ μᾶς καλοκαρδίση.

— «Ἐγὼ γράμματα μάθαινα,
τραγουδία δὲν ἤξεύρω.»
— «Και σὰν ἤξεύρεις γράμματα,
πές μας τὴν ἀλφαβήτα.»

Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται
ἀπὸ τὴν Καισαρεία.
Βαστάνει εἰκόνα και χαρτί,
χαρτί και καλαμάρι.

Και στο ραβδί τ’ ἀκούμπησε
νὰ πῆ τὴν ἀλφαβήτα,
και τὸ ραβδί ἦτανε ξερό
και θλάσπησε κλωνάρια.

Τὸ καλαμάρι ἔγραφε
και τὸ χαρτί ὠμίλει:

— «Βασίλη μ’ ποῦθεν ἔρχεσαι;
και ποῦθεν κατεβαίνεις;»

Κι ἀπάνω στα κλωνάρια του
πέρδικες κελαῖδοῦσαν.
Δὲν ἦταν μόνο πέρδικες,
ἦταν και περιστέρια.

Κατέβαιναν οἱ πέρδικες
καὶ λοῦζαν τὰ φτερά τους,
λοῦζαν καὶ τὸν ἀφέντῃ μας
τὸν πολυχρονεμένο.

Σὲ τοῦτο σπῖτι πούρθαμεν,
πέτρα νὰ μὴ ράισῃ,
κι ὁ νοικοκύρῃς τοῦ σπιτιοῦ
Χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ.

«Καλὴ Νύχτα, καὶ τοῦ Χρόνου!»

Ἵπάρχει μιὰ παραλλαγή σ' ἓνα στίχο τοῦ τραγουδιοῦ πὺ προσκαλεῖ τὸν Ἀϊ-Βασίλῃ ἀντὶ νὰ «τραγουδήσῃ», νὰ κάμῃ κάτι ἄλλο. Λέγει λοιπὸν τὸ τραγούδι:

Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῆς
κάτσε νὰ ζαποστάσῃς
καὶ νὰ μᾶς καλοκεράσῃς.

Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὁ Ἀϊ-Βασίλῃς εἶναι ὁ ἅγιος πὺ φέρνει τὰ δῶρα, γι' αὐτὸ δὲ καὶ ὅλοι τοῦ προσφέρουν φιλοξενία. Εἶναι περίεργοι νὰ ἴδουῖν τί τοὺς φέρνει. Βέβαια, στὸ παιδί θὰ φέρῃ παιγνίδια, ἀλλὰ θὰ φέρῃ κάτι καὶ στοὺς μεγάλους, θὰ φέρῃ δῶρα σ' ὅλη τὴν οἰκογένεια.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ παράδοσι, ὁ Ἀϊ-Βασίλῃς δὲν ἔρχεται μόνο μὲ μιὰ μορφή, ἀλλὰ μὲ πολλές. Ἔρχεται σὰν ἐργάτης, σὰ γεωργός, σὰν ταχυδρόμος, σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, σὰ σοφὸς κλπ. Στὶς διάφορες αὐτὲς ἐνσαρκώσεις του εἶναι πάντα ὁ ἴδιος, ἀγαθός, γενναϊόδωρος καὶ παντογνώστης, γιὰτὶ ξέρει τὸ κάθε τι καὶ ἐπιλύει τὸ πρόβλημα τοῦ καθενός. Ὁ Ἀϊ-Βασίλῃς φέρνει τὴ μοῖρα γιὰ τὸ νέο ἔτος στὸν καθένα, κι ἡ μοῖρα εἶναι πάντα καλή.

Στὴν Ἑπειρο, χάρις στοὺς πολλοὺς ξενητεμένους πὺ εἶχε καὶ ἔχει ἡ περιφέρεια αὐτὴ — πρῶτα στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὴ Βλαχία, ἔπειτα στὴ Ρωσσία καὶ στὴν Αἴγυπτο καὶ τώρα στὴν Ἀμερικὴ — ὁ Ἀϊ-Βασίλῃς ἔρχεται κάθε Πρωτοχρονιά σὰν ταχυδρόμος καὶ φέρνει «καλούδια» ἀπ' τοὺς ξενητεμένους.

φέρνει στὴ μάννα θάλασμο,
στὴν κόρη δαχτυλίδι,

καὶ στὴν καλὴ νοικοκυρὰ
φουστάνι κεντισμένο.

Πολλὲς φορὲς ὁ Ἀϊ-Βασίλῃς φέρνει δῶρα στοὺς γειτόνους, στοὺς φίλους καὶ σ' ὅλο τὸ χωριό, ἂν ὁ ξενητεμένος ἔτυχε νὰ πλουτίσῃ στὰ ξένα κι ἔχει ἐπιφορτίσει τὸν Ἀϊ-Βασίλῃ μὲ «καλούδια» γιὰ ὅλους τοὺς χωριανούς.

Οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν, τὰ ἀλυχήματα τῶν σκυλιῶν, τὰ φῶτα ἀπὸ τὰ χάρτινα φαναράκια πὺ κρατοῦν τὰ παιδιά, οἱ νοικοκυρὲς πὺ μπαινοβγαίνουν στὰ σπῖτια γιὰ νὰ τελειώσουν ὅλες τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ γιὰ τὴν Πρωτοχρονιά, δίνουν ξεχωριστὸ χρῶμα στὴ νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς στὰ χωριά μας. Ἀλλοίμονο ὅμως σ' ἐκείνους πὺ βιάστηκαν νὰ πᾶνε νὰ κοιμηθοῦν καὶ δὲν θὰ ἀνοίξουν στοὺς χαρούμενους ὀμίλους τῶν παιδιῶν. Τότε ἡ λαϊκὴ μοῦσα ὠργισμένη ξεοπάει μὲ ἓνα ἀμείλικτο ὑβρεολόγιο μὲ τὸ στόμα τῶν παιδιῶν. Μερικὰ ἀπὸ τὰ τετράστιχα τοῦ εἴδους αὐτοῦ πὺ θὰ μπορούσαν νὰ διαβαστοῦν χωρὶς κανεὶς νὰ κοκκινίξῃ εἶναι τὰ παρακάτω:

Ἐδῶ εἶν' τοῦ κούκου ἡ φωλιά
καὶ τοῦ διαβόλου ἡ τρύπα.

Ἄλλο:

Ἐσένα πρέπ' ἀφέντη μου
ντουρβάς καὶ δεκανίκι
νὰ σὲ τραβοῦνε τὰ σκυλιὰ
καὶ πέντε δέκα λύκοι.

Καὶ σὲ κυρὰ ἡ ὁμορφιά
γρήγορα νὰ σ' ἀφήση,
ὁ ἄντρας σου νὰ σὲ ἰδῇ
καὶ νὰ μὴ σὲ γνωρίση.

Τὴν κόρη σου τὴν ὁμορφὴν
βάλτηνε στὸ ζιμπίλι
καὶ κρέμασέ τὴν ἀψηλὰ
νὰ μὴ τὴν φᾶν οἱ ψύλλοι.

Ἄπο χρόνους σας πολλοὺς
μ' ἓνα τάσι ποντικὸς
κι ἓνα κόσκινο βολβούς.

Οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν ἔχουν πὰ σπαῖσει καὶ ἀπὸ τὸ τελευταῖο σπῆτι τοῦ χωριοῦ. Ἔγινε καὶ ἡ μοιρασιά στὰ «κέρδη» τῆς παρέας. Εἶναι πὰ με- σίνυχτα. Ψυχὴ δὲν ἀκούγεται. Ὡρα γὰρ «τὸ φίλημα τοῦ πηγαδιοῦ». Ἀπὸ κά- ποιο σπῆτι κάποιος θὰ βγῆ μὲ ἓνα κομμάτι πῆττα στὸ χέρι καὶ θὰ τραβήξῃ γιὰ τὴ βρύση τοῦ χωριοῦ, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ «ἀμίλητο» νερό, καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖ τὸ κομμάτι τῆς πῆττας γιὰ τὸ «στοιχειὸ» τοῦ πηγαδιοῦ. Βέβαια τὸ ἀμί- λητο νερὸ χρησιμοποιεῖται διαφοροτρόπως γιὰ τὸ προμάντευμα, σὴν προ- κειμένη ὅμως περίπτωσι ἔχει τὴν ἔννοιαν «τύχης», παίρνει κανεὶς τὴν «πρώ- τη» σοδεῖα τοῦ καινούργιου χρόνου. Τὴν ἄλλη μέρα βλέπει κανεὶς σὴ βρύ- ση τοῦ χωριοῦ δυὸ τρία καὶ περισσότερα ἀκόμη κομμάτια πῆττα. Αὐτὸ ση- μαίνει ὅτι ἀπ' ὄλους αὐτοὺς αὐτὸς ποὺ πῆγε πρῶτος εἶναι ὁ τυχερός.

Ἐημερώνει ἡ πρώτη μέρα τοῦ καινούργιου χρόνου. Ἀπὸ τὰ πὺδ παλῆα χρόνια κάθε πρώτη τοῦ καινούργιου χρόνου ὀρθώνεται στοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ περάσωμε τὸν καινούργιο χρόνο; Ἄς δοκιμάσωμε νὰ τὸ προμαντέψωμε.

Ἡ γιαιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ συνήθως σηκώνεται πρώτη στὸ σπῆτι, ἄναψε τὴ «στιὰ» σὴν καλὴ τὴν κάμαρα. Σιγὰ - σιγὰ σηκώνονται καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας. Γιὰ κάθε ἓναν ποὺ πλησιάζει στὸ τζάκι, ἡ γιαιὰ πετάει καὶ ἓνα πράσινο φύλλο στὰ ἀναμμένα κάρβουνα. Εἶναι τὸ λεγόμενον «κοφτα- νέτσι». Ἄν τὸ φύλλο πεταχθῆ μὲ θόρυβο, αὐτὸ σημαίνει πῶς τὸ πρόσωπο αὐτὸ θὰ περάσῃ καλὰ αὐτὴ τὴ χρονιά. Ἄν ὅμως καὶ χωρὶς νὰ πεταχθῆ, ση- μαίνει ὅτι θὰ σβήσῃ καὶ τὸ πρόσωπό του αὐτὴ τὴ χρονιά. Τὸ φύλλο εἶναι συ- νήσως ἀπὸ ἐλιά ποὺ ἔχει φύλλα πράσινα καὶ τὸ χειμῶνα. Ἄν ὅμως στὸ χωριὸ δὲν ἔχουν ἐλίες, τότε χρησιμοποιοῦν πουρνάρια ἢ ζιλενιές, που κι αὐτὰ ἔχουν πράσινα φύλλα τὸ χειμῶνα, ἀλλὰ ἐν ἀνάγκῃ καὶ σπαραγκωνιές χρησιμοποιοῦνται. Σὲ πολλὰ σπῆτια ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸ ἔθιμο ὀνομαστικῶς βάζουν ἓνα μεγάλο πράσινο κλαδὶ μὲ φύλλα σὴ φωτιά γιὰ νὰ ἀκουστοῦν μερικὰ «προυτσαλίσματα», μὰ καὶ δὲν ἔτυχε νὰ ἐπιτρέπεται ἢ νὰ ἔχουν ὅπλο γιὰ νὰ ρίξουν μερικὲς ντουφεκιές, ἔτσι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου. Μὲ τὴν το- ποθέτησιν τοῦ κλαδιοῦ σὴ φωτιά λένε καὶ τὴν ἐξῆς εὐχή:

Βάζω ξύλα καὶ κλαδιά,
Ὅσα προυτσαλίσματα,

τόσα γρόσια καὶ φλωριά,
τόσα ἀρινοκάτσικα.

Ἡ εὐχὴ αὐτὴ ξαναλέγεται καὶ ξαναρίχνονται κλαδιά σὴ φωτιά ὅταν ἔρθῃ στὸ σπῆτι κάποιος συγγενής, ποὺ πολλὰς φορὰς κουβαλάει τὸ κλαδὶ μαζὶ του.

Γιὰ τὸ πῶς θὰ πάῃ ἡ χρονιά ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ ποιὸν ἄνθρωπο θὰ πρωτοειδῆ κανεὶς τὸ πρῶτ' ὅταν θὰ ξυπνήσῃ, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὰ πρόσωπα

του σπιτιού. "Ετσι, αν ιδῆ κανέναν γεροδεμένο άνθρωπο θά του πάη ἡ χρονιά καλά, ἐνῶ ἂν ιδῆ κανένα ἄρρωστιάρη θά του πάη ἡ χρονιά ἄσχημα καὶ πιθανὸν νὰ ἄρρωστήσῃ καὶ αὐτός.

"Ἐπειτα εἶναι καὶ τὸ λεγόμενο «ποιός θά κάνῃ ποδαρικό στοὺ σπίτι», ποιός θά μῆ δηλαδὴ πρῶτος στοὺ σπίτι. Ἄπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἡ παραγωγή τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ προκοπή του. "Ἄν μῆ πρῶτος ἀρσενικός, τὰ ἄρνιά καὶ τὰ κατοίκια ποὺ θά γεννηθοῦν θά εἶναι ἀρσενικά, ἐνῶ ἂν μῆ πρῶτος θηλυκός, δηλαδὴ κορίτσι ἢ γυναῖκα, θά εἶναι θηλυκά. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀπόλυτο. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἴσκιό αὐτοῦ ποὺ μπαίνει, ἂν εἶναι καλὸς ἢ κακός, «γρουσούζης» ἢ «μπερεκετηλῆς».

"Ὅλοι βέβαια ξέρουμε γιὰ τὸ σπάσιμο τοῦ ροδιοῦ, ποὺ εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐφορίας. Καλὸ θά εἶναι ὅμως νὰ σπάσῃ κανεὶς κάτι, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου, προτοῦ νὰ συμβῆ κάτι σ' αὐτόν. "Ετσι πολλὲς φορὲς οἱ νοικοκυρὲς, ἂν δὲν ἔχουν ρόδι, σπάζουν ἓνα ἀπὸ τὰ γυαλικά τοῦ σπιτιοῦ, κοιτάζοντας πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ λέγοντας:

Ἔξω τὰ κακά,
στὰ ὄρη, στὰ βουνά.

Καιρὸς εἶναι ὅμως νὰ πᾶμε νὰ δοῦμε καὶ λίγο τὰ ζωντανά. Ἄπὸ τὴν παραμονὴ ἔχουν ζυμωθῆ οἱ «Βασιλοκουλοῦρες» ποὺ τώρα τίς περνοῦν στὰ κέρατα τῶν βοδιῶν καὶ τῶν κριαριῶν. Φυσικά, τὰ ζῶα ἐνοχλοῦνται καὶ τὴν πετοῦν χάρω. Ἄπὸ τὴν κατεύθυνσι ποὺ θά ἔπαιρνε πέφτοντας ἡ κουλούρα (ποὺ σὲ πολλὰ μέρη τὴ λένε καὶ «βοῖδοκουλούρα»), προμάντευαν ποῦ θά ἦταν καλύτερη ἢ παραγωγή.

Τὸ ὀρωῖ τῆς Πρωτοχρονιάς ὅλοι πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν μεγάλο Ἅγιο τῆς Χριστιανοσύνης, τὸν Ἅγιο Βασίλειο. Ὅταν τελειώσει ἡ λειτουργία, γίνονται οἱ ἐπισκέψεις στοὺς Βασίληδες καὶ στὰ διάφορα συγγενικά σπίτια.

Στὴν Ἠπειρο τὸ πρωτοχρονιάτικο τραπέζι στρώνεται τὸ μεσημέρι τῆς Πρωτοχρονιάς. Τότε συγκεντρώνεται ὅλη ἡ οἰκογένεια γύρω ἀπὸ τὸ «σοφρά», ὅπου εἶναι τοποθετημένη ἡ Βασιλόπηττα ὅπως εἶναι μέσα στοὺ ταψί. Γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξουν παρεξηγήσεις ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησι τοῦ ταψιοῦ, μῆπως τυχὸν καὶ ὑπάρχει κανένα σημάδι στοὺ μέρος τῆς δραχμῆς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας δίνει μιὰ περιστροφικὴ κίνησι στοὺ ταψὶ καὶ ὅπου σταθῆ. Μετὰ παίρνει τὸ μαχαίρι καὶ κόβει τὴν πύττα ἀφοῦ προηγουμένως τὴ σταυρώσῃ μὲ τῆς συνηθισμένους εὐχές: «Χρόνια Πολλὰ καὶ Καλά, καὶ τοῦ Χρόνου». Τὸ πρῶτο τὸ κομμάτι εἶναι γιὰ τὸ «εἰκόνημα», δηλαδὴ γιὰ τὸν τιμῶμενο ἄγιο τοῦ σπιτιοῦ, τὸ δεύτερο γιὰ τὸν πατέρα τοῦ σπιτιοῦ κ.ο.κ. μέχρι ποὺ βγαίνουν κομμάτια γιὰ τὸ σπίτι, τὰ χωράφια, τὰ κοπάδια κτλ. Καθένας ποὺ παίρνει τὸ κομμάτι του ἀκούει καὶ τίς σχετικὲς εὐχές ποὺ τοῦ ταιριάξουν. Ὅποιος βρῆ τὴ «δραχμῆ» εἶναι ὁ τυχερὸς τῆς χρονιάς.

Μετὰ τὸ φαγητὸ δὲν ξεχνοῦν καὶ τὰ σπαρτὰ καὶ τὸ ἀμπέλι. Κάποιος θά πρέπει νὰ πάη σ' αὐτὰ καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖ τὸ κομμάτι τους, λέγοντας καὶ τὸ σχετικὸ τραγοῦδι:

Κόπισσε κυρὲ Βασίλη,
γιὰ νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,
καὶ τ' ἀμπέλια μὴ τ' ἀγγίζεις.

Τρία κλήματα σοῦ χαρίζω.
Κάθε κλήμα καὶ καλάθι,
κάθε στάχυ καὶ ταγάρι.

Μ' άλλα λόγια καλοῦν τὸν Ἄϊ - Βασίλη σὲ φαγοπάτι, ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν ὑπῆρξε ποτὲ φίλος τοῦ κρασιοῦ, καὶ τοῦ ἀφιερῶνουν τὰ καλύτερα κλήματα καὶ στάχυα, πού δείχνει ὅτι τὸν θεωροῦν καὶ σὰν προστάτη τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἀμπελοργίας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔθιμο αὐτὸ τὸ κάνει κάθε σπῆτι, γίνεται πραγματικὸ πανηγύρι στὰ ἀμπέλια.

Ἄπο τότε πού ἐφευρέθηκαν τὰ χαρτιά τὸ πρωτοχρονιάτικο ἔθιμο νὰ δοκιμάζη κανεὶς τὴν τύχη του στὰ χαρτιά ἔχει φθάσει καὶ στὰ χωριά. Εὐτυχῶς μέχρι πρὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἐλπίζω ἀκόμη, τὸ ἔθιμο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀγγίξει τὰ παιδιά. Τὰ παιδιά, στὴν Ἠπειρο, τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιάς καὶ τὶς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῶν διακοπῶν τους παίζουν τὶς «δεκάρες». Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται μὲ «ἀμάδες» καὶ μὲ «μούκα». Οἱ ἀμάδες εἶναι μικρὲς λεπτὲς πλάκες στὸ μέγεθος περίπου μιᾶς τετραγωνικῆς παλάμης. Ὁ μούκας ἢ μούτσιος εἶναι μιὰ πέτρα στὸ σχῆμα γροθιάς, ἐπάνω στὴν ὁποῖαν στήνονται οἱ δεκάρες. Ἄπο τὸ «σημάδι», πού βρίσκεται σὲ ἀπόστασι τριπλοῦ πηδήματος ἀπὸ τὸ μούκα, τὰ παιδιά ρίχνουν τὶς ἀμάδες καὶ προσπαθοῦν νὰ χτυπήσουν τὸ μούκα καὶ νὰ τοῦ πάρουν τὶς δεκάρες. Ὅποιος ρίξει τὶς δεκάρες καὶ τὶς ἔχει κοντότερα στὴν ἀμάδα του κερδίζει.

Φ Ω Τ Α

Ἔνταιρῖν, νταιρῖν τὰ Κάλαντα,
νταιρῖν, νταιρῖν τὰ Φῶτα,
γέννησεν ἡ κόττα

κι ἔκαμε κοττάκια.
Ἄϊ - Βασίλη δῶσ' κομμάτι λάδι
ν' ἀνάψω τὸ λυχνάρι.....»

Μὲ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ λόγια ἐπεκαλοῦντο τὸν Ἄϊ - Βασίλη, οἱ συμπατριῶτες τῆς Καισαρείας. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο εἶναι καὶ στὴν Ἠπειρο συνδεδεμένα τὰ Φῶτα μὲ τὶς κόττες. Καὶ τὸ πανελλήνιον τραγούδι τῶν Χριστουγέννων πού λένε τὰ παιδιά καταλήγει στὸ νὰ ζητάει, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τοὺς φτωχότερους «ἕνα ζευγάρι κόττες». Ἄλλὰ καὶ μιὰ ἡπειρωτικὴ παροιμία λέει: «Κόττα - πῆττα τὸ Γενάρη κόκκορος τὸν Ἄλωνάρη». Ἡ ἐξήγησις εἶναι ἀπλῆ. Τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι γίνεται μὲ κοιτόσουρα ἐνῶ τὸ πασχαλινὸ γίνεται μὲ μαγειρίτσα.

Τὰ Φῶτα στὴν Ἠπειρο δὲν γυρίζουν τὰ παιδιά στὰ σπῆτια γιὰ νὰ ποῦνε τραγούδια, λένε ὅμως τὸ ἐξῆς τραγουδάκι, πού εἶναι μᾶλλον παραμῦθι:

Σήμερα εἶν' τὰ φῶτα
καρκαλιέτ' ἡ κόττα,
πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.
Τὴ φωνάζει ὁ πέτος
δὲν ἀπολογιέται.
Παίρνει ἕνα λιθάρι,
«ταίγκι» στὸ ποδάρι.
— ὦϊ λελεὲ τὸ πόδι μου,
καὶ τὸ παραπόδι μου.

Φέρτε μου τὴ σέλα
νὰ καθαλικέψω
νὰ πανῶ στὰ Γιάννινα,
νὰ φωνάξω Ντριμιτζῆ,
Ντριμιτζῆ Καλόγερε
καὶ ντραγκατζιοκέφαλε.
Τὰ παιδιά πού βάφτισες
στὴν Κυρὰ τὴν Παναγιά
πῶχει ἀνύλια καὶ καντύλια...

Τὴν ἡμέρα τῶν Φῶτων, στὴν Ἠπειρο, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη γιορτὴ τοῦ χρόνου, ὅλοι πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Πηγαίνουν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ γιὰ νὰ χαροῦν τὸν «κουμπάρο».

Τὸ ἔθιμο τῆς «κουμπαριάς τοῦ σταυροῦ» καὶ τῆς «πλειοδοτικῆς ἀναδο-

χῆς τῶν εἰκόνων» πὸ ἀπαντᾶ στὴν Ἡπειρο εἶναι γέννημα τῶν τελευταίων αἰώνων. Δὲν ξεύρω ἂν τὸ ἔθιμο τοῦτο ἀπαντᾶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, πάντως εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἔθιμο τῶν παραθαλασσίων περιοχῶν, ὅπου ὁ σταυρὸς ρίχνεται στὴ θάλασσα καὶ περιμένουν οἱ κολυμβητὰ νὰ βουτήξουν γιὰ νὰ τὸν βγάλουν. Εἶναι ἓνα εἶδος πλειοδοτικῆς ἀγορᾶς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῶν Ἀγίων Εἰκόνων.

Ἔτσι, τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴν προσοχὴ τῶν χωριανῶν στὴν ἐκκλησία συγκεντρώνουν τὰ ξηνητεμένα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ πὸ βρισκονται ἐκεῖ. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ οἱ χωριανοὶ περιμένουν ἀπ' αὐτοὺς νὰ δώσουν τὰ πιὸ πολλὰ γιὰ νὰ «πάρουν τὸ σταυρὸ». Ἀλλὰ καὶ ἂν τὰ παιδιὰ αὐτὰ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους, οἱ χωριανοὶ περιμένουν ἀπὸ τοὺς δικούς τους πὸ βρίσκονται ἐκεῖ νὰ δώσουν τὰ πιὸ πολλὰ γιὰ νὰ «πάρουν τὸ σταυρὸ».

Τοῦτο γίνεται μετὰ τὴν τέλεση τοῦ ἀγιασμοῦ, ὅταν ὁ παπὰς πὸ στέκει στὴν Ὁραία Πύλη ἐκφωνεῖ τὰ ὀνόματα τοῦ «Σταυροῦ» καὶ τῶν «Ἀγίων». Ὅταν ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπη ὁ ἀγιασμὸς καὶ ἡ «κουμπιὰ» γίνονται στὴν κεντρικὴ βρύση τοῦ χωριοῦ κάτω ἀπὸ τὸν μεγάλο πλάτανο. Ἐκεῖνοι πὸ προσφέρουν τὰ περισσότερα γίνονται «κουμπάροι» καὶ ἀφοῦ τελειώσει ἡ λειτουργία μὲ τὰ ἱερά αὐτὰ σύμβολα, πηγαίνουν στὸ σπίτι τους, ὅπου δέχονται ἐπισκέψεις καὶ προσφέρουν «κεράσματα», συνήθως τηγανίτες μὲ μέλι καὶ φρέσκο τοῖπουρο.

Ἡ εἰκονικὴ αὐτὴ ἀγορά, στὴν ὁποῖαν πρωτοστατοῦν οἱ ξηνητεμένοι ὅταν βρίσκονται ἐκεῖ ἢ οἱ δικοὶ τους, ἐπιτρέπει τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ τὴν ἐκτέλεση διαφόρων κοινωφελῶν ἔργων.

Ἐνα ἄλλο ἔθιμο, πὸ ἀπαντᾶ ἐπίσης στὴν Ἡπειρο καὶ φανερῶνει τοὺς στενοὺς δεσμοὺς τῆς γεωργίας πρὸς τὴν θρησκείαν, εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: Οἱ χωρικοὶ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, μόλις τελειώσει στὸ χωριὸ ὁ ἀγιασμὸς στὴν ἐκκλησία, πηγαίνουν νὰ ραντίσουν μ' αὐτὸν τὰ σπαρτὰ τους, τὰ δέντρα τους καὶ γενικὰ τὶς καλλιέργειές τους καὶ τὰ ζωντανά τους. Δὲν περιορίζονται δὲ μόνον στὸ ράντισμα, ἀλλὰ θάβουν καὶ τὸ μπουκαλάκι μὲ τὸ ἀγίασμα σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ ἀμπελιοῦ. Ἐπίσης δὲ δένουν καὶ «εσταυροῦς» ἀπὸ ἄχυρο βρύζας, πὸ τοὺς φτιαχνοὺν τὴν ὥρα τοῦ ἀγιασμοῦ στὴν ἐκκλησία, τὸ ἀμπέλι καὶ σ' ὅλα τὰ ὀπωροφόρα δέντρα. Ἀσφαλῶς οἱ παλαιότεροι θὰ θυμοῦνται τὶς φωνὲς τοῦ παπᾶ γιὰτὶ οἱ γυναῖκες γέμιζαν τὴν ἐκκλησία βρυζάχερο.

Οἱ τσοπάνηδες μπορεῖ νὰ μὴ κατεβαίνουν στὸ χωριὸ γιὰ τὰ Χριστούγεννα, μὰ ὅπου κι ἂν βρίσκονται καὶ ὅ,τι καιρὸ καὶ ἂν κάνη, κάποιος ἀπὸ τὴ συντροφία τους θὰ πάη νὰ λειτουργηθῆ τὰ Φῶτα γιὰ νὰ φέρη στὴ στάνη τὸν ἀγιασμό.

Ἐπίσης στὴν Ἡπειρο ἀπαντᾶται μιὰ ἄλλη ὥραφα παράδοση γιὰ τὰ Φῶτα. Σύμφωνα μ' αὐτὴν, ἡ Παναγία μὲ τὸ μικρὸ ἀκόμη Χριστὸ θγαίνει τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων καὶ γυρίζει τὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις. Λένε ὅτι στὸ πέρασμά της σταματᾶει κάθε θόρυβος, ἡμερεύει ὁ τόπος, ἓνα γλυκὸ φῶς περιχύνει τὰ πάντα. Οἱ χωρικοὶ ἀκοῦνε, ὅπως λένε, τὰ βήματα τῆς Παναγίας πὸ περνᾶει ἀπὸ τὰ μονοπάτια. Σταυροκοποῦνται καὶ ζητοῦν ἀπὸ τὴν Παναγία νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ τους ἐλπίδα. Κι ὅπως ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γεμάτη πάντα ἀπὸ πολλὰς ἐπιθυμίες, ὁ ἀνθρώπος σαστίζει τί νὰ πρωτοσκεφθῆ καὶ τί νὰ πρωτοζητήσῃ...

Σήμερα ὅμως ὁποιοσδήποτε Ἡπειρώτης θὰ τύχαινε νὰ συναντήσῃ στὸ διάβα Τῆς τὴν Παναγία, δὲν θὰ σάστιζε νὰ Τῆς ζητήσῃ μόνο μιὰ χάρι: Νὰ

κάνη κάτι και για την «έρμη τῆ Βόρειο Ἡπειρο» και τοὺς σκλάβους ἀδελφούς μας!...

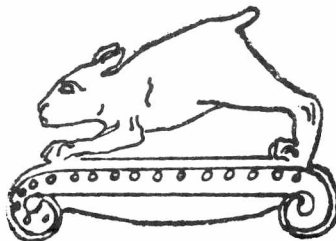
Μποροῦμε νὰ τελειώσουμε μὲ τὸ ἐξῆς συμπέρασμα, στὸ ὁποῖο μᾶς ὀδηγοῦν ὅλα αὐτὰ ποὺ ἀναφέραμε:

Πλαίϊ στὸν πανηγυρισμὸ γιὰ τὶς μεγάλες γιορτὲς μοναδικὴ ἔγνοια στοὺς Ἑλληνες ἀγρότες, καὶ ἰδιαίτερος στοὺς Ἡπειρώτες, δὲν εἶναι τὸ πῶς θὰ πυργώσουν τὸ τραπέζι τοὺς μὲ ψητὲς γαλοπούλες καὶ μὲ κρέατα πολλὰ. Ἄσθησι, ἀκόμα καὶ στὶς μέρες τῶν μεγάλων γιορτῶν, τοὺς παρακολουθεῖ ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς. Θυμοῦνται τὰ ζῶα τοὺς ποὺ τόσο τοὺς βοηθοῦν, τὰ γεωργικά τοὺς σύνεργα ποὺ τόσο τοὺς εἶναι ἀπαραίτητα, τὰ ἀμπέλια τοὺς, τὰ χωράφια τοὺς. Θυμοῦνται ἀκόμα καὶ τοὺς ἄλλους καὶ προνοοῦν γι' αὐτούς, φυλάγοντάς τοὺς προκαταβολικά τὴν πρὸ καλῆς μερίδας.

Πλαίϊ στὸ μεγάλο σεβασμὸ τοὺς γιὰ τὸ γεγονὸς τῶν γιορτῶν προσπαθοῦν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν περίστασι γιὰ νὰ μάθουν πῶς μποροῦν νὰ καλυτερέψουν καὶ τὴ δική τοὺς τὴ μοῖρα. Ἡ μαντικὴ εἶναι ἕνας εὐκόλος καὶ γνώριμος στὴν ἑλληνικὴ φυλὴ δρόμος, ποὺ φέρνει πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Σὲ ὅλες ὅμως τὶς φροντίδες τοὺς, ἀπὸ τὸ χριστόψωμο καὶ τὴ φωτιὰ τὴν ἀναμμένη μὲ τὰ «Χριστόξυλα», ὡς τὸ «ἀγιασμένον» νερὸ τῶν Φώτων, παντοῦ ὅλα, ὀνόματα καὶ πράξεις, δὲν παύουν νὰ ἔχουν ἀρμονικὰ ἐνοποιηθῆ μαζί μὲ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα.

Ἡ ἔκφρασι τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ, ὅπως πραγματοποιεῖται στὰ πρὸ πάνω ἔθιμα, μπορεῖ ἀπὸ ἕνα σημερινὸ λογικοθρεμμένον ἄνθρωπο τῆς βιομηχανοποιημένης ἐποχῆς μας νὰ ἐρμηνευθῆ θαυμάσια, ὅτι πολλὴ κλείνει μέσα του ἀφέλεια καὶ ἀντίληψι ἀναχρονιστικὴ. Γιὰ τὸν ἐρμηνευτὴ ὅμως τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, τὰ πρὸ πάνω ἔθιμα εἶναι ἐκδήλωσι μιᾶς ἀληθινῆς θρησκευόμενης λαϊκῆς ψυχῆς, ποὺ ἔχει παράλληλα πλούσιο ἀπόθεμα ἀπὸ θρησκευτικὸ ρομαντισμὸ καὶ ἀνθρωπιὰ. Καὶ μόνο του τὸ τελευταῖο, δὲν εἶναι διόλου μικρὴ διαπίστωσι. Γιατὶ μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰν ἀρετὴ, ποὺ εἶναι ὄχι μόνο χριστιανικὴ, ἀλλὰ καὶ γνήσια ἑλληνικὴ.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΩΜΑ

ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΟΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΟΡΘΗΣ*

(Παράξενα ἔθιμά τους ἀπὸ τὸ 1851)

ΜΕΡΟΣ Γ' (τελευταῖο)

ΕΙΧΑ κλείσει τὴν ἀναφορά μου (προηγούμενο τεύχος) στὸ τραπέζι πὸ παράθεσε τὸ 1851 ὁ Ἀρβανιτόβλαχος τσέλιγκας Πούλιος σιτοὺς στρατιωτικοὺς ἐνὸς ἀποσπάσματος δίωξης τῆς ληστείας σὲ βουνὸ τῆς Ὁθρης, στηριγμένος σὲ δημοσίευμα τοῦ Θεόδωρου Γενναίου Κολοκτρώνη, πὸ ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τότε μετεῖχε στὸ ἀπόσπασμα.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ

Ἦρθε κάποτε καὶ ἡ ὥρα τῆς ἀναχώρησης τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος. Δὲν φάνηκε καλὸ στὸν τσέλιγκα. Πλησίασε τὸν ἀνθυπολοχαγὸ καὶ τοῦ ἐξομολογήθηκε:

— ... Τὸ λοιπὸν θὰ φύγης καὶ μοῦρχεται κακὸ καὶ τοῦ πατέρα μου ἀκόμα.

— Ἔτσι εἶναι οἱ στρατιῶτες, Πούλιο — τοῦ ἀπαντᾷ αὐτὸς — σήμερα ἔδῳ καὶ αὔριο ἔκεῖ, καὶ νὰ ἴπης χαιρετίσματα ἔς τὸ γέρω πατέρα σου καὶ ἔς τὴν τσελεγκίνα. Δὲν ἴπαγῳ ὁ ἴδιος γιατί σήμερα ἦσαν ἔς τὸ πόδι.

Ἄντέδρασε ὁ Πούλιος:

— Πῶς; νὰ πᾶμε μετὰ ζέσεως, ἐγὼ δὲν κόταγα νὰ ἔς τὸ πῶ τάχα θὰ καταδεχόσουνα;

Ὁ Κολοκτρώνης ἀποχαιρέτησε τὸ γερο-Πούλιο καὶ τράβηξε μὲ τὸν τσέλιγκα σὴν καλύβα τῆς γριᾶς γυναίκας του. Ἡ τελευταία τὸν δέχτηκε καὶ τοῦ πρόσφερε κρασί κι ἀμύγδαλα. Ὑστερα φώναξε:

— Ἀλάι, φωνάχτε τῆς νύφης καὶ τοῦ παιδιοῦ⁶ νὰ τοὺς δώση τὴν εὐχή τὸ καπετανόπουλο!

Βγῆκαν οἱ νεόνυμφοι καὶ προσκύνησαν τὸν ἀνθυπολοχαγὸ, πὸ ἀναλύθηκε σὲ εὐχὲς πρὸς τὴ νύφη:

— Νὰ ζήσης ζουλάπι, καὶ σὺ καὶ ὁ ἄνδρας σου, νὰ κάμετε παιδιά, καὶ νὰ ἰδῆτε ἄγγονια καὶ παραγγόνια.

Συγκινημένη ἡ νύφη, ζύγωσε περισσότερο καὶ ἀφοῦ ἔσκυψε — σύμφωνα μὲ τὸ ἔθιμο — τὸ κεφάλι, φίλησε τὸ δεξι χέρι τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ ἀπομακρύνθηκε. Πλησίασε κι ὁ γαμπρός. Ἔβιασε κι ἐκεῖνος τὸ χέρι τοῦ ξένου κι ἔσκυψε τὸ κεφάλι, προβάλλοντας μπροστά του τὸ μέτωπο, γιατί περίμενε φίλημα. Δὲν τό ἔφερε ὁ ξένος, ἀλλὰ ὁ Πούλιος τοῦ τὸ φώναξε:

— Τῶχουμε ἀντέτι γιὰ τὸ καλὸ νὰ φιλοῦμε τὸν γαμβρὸ ἔς τὸ κούτελο φίλησέ τον λοιπόν.

Τὸν φίλησε στὸ μέτωπο καὶ ὁ γαμπρὸς στὰ χέρια.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο (σελ. 476) καὶ τέλος.

6. Τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς δηλαδῆ.

Ἄρχισαν νὰ συγκεντρώνονται οἱ στρατιωτικοὶ γιὰ νὰ φύγουν. Ὁ Πούλιος ὄμως ἀπὸ κοντὰ τους, δὲν τὸ εἶχε σὲ καλὸ νὰ μὴν προσφέρει καὶ δαῦτος φαγητὸ (κεμπάπι) στὴ δική του καλύβα. Τὸ πρότεινε στὸν ἀρχηγὸ κι αὐτὸς δέχτηκε.

Χτύπησε τότε ἡ σάλπιγγα, κι ὅλοι μαζεύονταν ἔξω ἀπ' τὴν καλύβα τοῦ τσελιγκα. Προχωρώντας κι ὁ Κολοκοτρώνης, ἀκούει πάλι μέσα στὴν καλύβα τῆς νύφης «ἄσμα παθητικώτατον». Συγκινήθηκε καὶ τοῦ ἤρθε ἔμπνευση νὰ συνθέσει κι αὐτὸς δικό του. Μπήκε λοιπὸν σὲ διπλανὴ καλύβα, ἔβγαλε μολύβι καὶ χαρτὶ καὶ σκάρωσε ποιητικὴ δημιουργία στὸ ὕφος καὶ τὴ γλώσσα τῶν ἄλλων ποῦ εἶχε ἀκούσει. Ἦθελε νὰ «τὸ ἀφήσῃ εἰς ἀνάμνησιν», ὅπως οἰκουμενίζει. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ δημοσιεύει:

« Νυφοῦλα μου περήφανη, ποῦ πῆρες τὸ λεβέντι,

Ἄκουσε τὸ τραγοῦδι μου, γιατί ἴναι εὐχῆς τραγοῦδι.

Νὰ ζήσης μὲ τὸν ἄνδρα σου χρόνους καιρῶς, ζαμάνια,

Καὶ πάντα ἔς τὸ κονάκι σου νάχης χαραὶς καὶ γλέντια.

Νὰ κάμης γιουὺς ἀρματωλοὺς νὰ μοιάζουν τοῦ λεβέντι,

Τσοῦπ(ρ)ες σὰν τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς τῆς μάνας τους νὰ μοιάζουν.

Νὰ ἰδῆς γαμβροὺς ἔς τὴν πόρτα σου, νυφάδες ἔς τὴν αὐλή σου,

Νὰ ἰδῆς καλὰ γεράματα καὶ ἴγγονια καὶ τριγγόνια.

Κ' ὅταν θὰ νάρθῃ ὁ καιρὸς τὰ μάτια σου νὰ κλείσης,

Τὰ ἀγγελούδια τοῦ Θεοῦ νὰ πάρουν τὴν ψυχὴ σου. »

Τὸ ἔγραψε καὶ πῆγε στὴ συγκέντρωση. Τὸ φαγητὸ ἦταν ἕτοιμο κι ἄρχισαν νὰ τρῶνε. Πρὶν ἀκόμα τελειώσουν, ἀποτάθηκε ὁ ἀνθυπολοχαγὸς στὴν «ἐνθουσιασμένη» τσελιγκίνα, γιὰ νὰ καλέσει τοὺς νεόνυμφους. Νὰ τοὺς ἀπαγγεῖλει τὸ ποιήμα του. Δυσκολεύτηκαν (ἀπὸ ντροπὴ; ἀπὸ πρόληψη;) ὅσο νὰ ἐμφανιστοῦν. Ἔνας - ἕνας τότε οἱ στρατιῶτες ἀσπάζονταν τὸ γαμπρὸ στὸ μέτωπο, ἐνῶ ὁ ἴδιος μὲ τὴ γυναῖκα του - νύφη τοὺς φιλοῦσαν τὰ χέρια, κατὰ τὸ ἔθιμο. Πετάχτηκε τότε ὁ ἀνθυπολοχαγός:

— Πούλιο, ἐγὼ θὰ τοὺς εὐχηθῶ μὲ τραγοῦδι ποῦ ἔκαμα σὰν τὰ ἴδικά σας.

— Καλῶς νὰ ὀρίστε, ἀπάντησε αὐτός.

Τὸ ἀπάγγειλε, καὶ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐνθουσιασμοῦ καλλιεργήθηκε ἕνα γύρω. Ἐπιδοκιμαστικὲς ἰαχὲς καὶ ἐκρήξεις κεφιοῦ. Θὰ καιγόταν ὁ κόσμος — προσθέτει ὁ συντάχτης — ἂν δινόταν καὶ ὁ λόγος στὰ ὄπλα. Μὰ ἦταν ἀπαγορευμένοι οἱ ἄσκοποι πυροβολισμοί. Ἐξαπίας τῆς ληστείας ποῦ κυνηγοῦσαν. Δὲν τὸ εἶχαν τίποτα δηλαδὴ νὰ τρέξουν κατακεῖ φύλακες ἄλλων γειτονικῶν σταθμῶν, καὶ νὰ ἀρχίσουν γιὰ τὰ καλὰ τὰ ὄπλα νὰ κροτοῦνε.

Τὸ τραγοῦδι τοῦτο, ποῦ εἶχε βέβαια καὶ τὴ μουσικὴ του — αὐτοσχέδια ἢ παρμένη ἀπὸ κάποιον δημοτικὸ ἄσμα — ζήτησαν οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι νὰ τὸ μάθουν, γιὰ νὰ τὸ λένε. Δὲν τὸ ἀρνήθηκε ὁ συνθέτης. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ξανάπε, κι ἔτσι μπολιάστηκε στὸν κορμὸ τῆς μουσικῆς παράδοσης τῶν Ἀρβανιτόβλαχων καὶ τονιζόταν τουλάχιστο τριάντα χρόνια πρὶ ὕστερα, ὡς τὸ χρόνο δημοσίευσης τῆς περιπέτειας ἐκείνης ἀπ' τὸν Θεόδωρο Γενναίου Κολοκοτρώνη — 1881.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ τοῦτο πῆρε τέλος τὸ δημοσίευμα στὴν «Ἑστία» τῆς 3ης Μαΐου 1881. Ὁ ἐγγονὸς λοιπὸν τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν στάθηκε μονάχα ἕνας διώχτης τῶν ληστῶν στὴν περιοχὴ τῆς Ὁθρῆς — στὰ σίγουρα κι ἄλλοῦ — ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο πρὶ σοβαρὸ κι ἐνδιαφέρον: Ἐνα ἀντηχεῖο ἀρβανιτόβλαχης ζωῆς ψηλὰ στὰ βουνὰ τοῦ περασμένου αἰῶνα.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Β. Π. ΜΕΓΑ

Ἄγρ. Τοπ. Μηχ. Ε.Μ.Π., Δρος Πολεοδομίας Paris VIII

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΑΤΡΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Ἡ τυπολογία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου ἔχει διαχρονικὴ σημασία καὶ ἀξία. Ἡ φόρμα ἑνὸς κοχυλιοῦ, περιτέχνα ἀκουμπισμένου στὶς καμπυλότητες τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου, εἶναι καὶ σήμερα πρότυπο λειτουργικοῦ καὶ ἀσθητικοῦ χώρου. Ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδο ποὺ κτίστηκαν τὰ μεγάλα θέατρα ἀπὸ πέτρα μέχρι τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰώνα ποὺ ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τὰ ξανάφερε στὸ φῶς, κύλησαν δύο χιλιετηρίδες. Ἡ ἀναζήτησις ὁμῶς βέλτιστου θεατρικοῦ χώρου περιστράφηκε πάντα γύρω ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἄξονες: τίς δυνατότητες ἑνὸς χώρου γιὰ ὑποδοχὴ τῆς δραματικῆς ἔκφρασης, ἀλλὰ καὶ γιὰ κοινωνικὴ συσπείρωσις, συμμετοχὴ ἢ προβολή.¹

Στὴν Ἑλλάδα ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ 60 περίπου θέατρα, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη ἀποτελέσει σύγχρονους θεατρικοὺς χώρους ἢ εἶναι ἄμεσα ἀξιοποιήσιμα. Ἡ μελέτη καὶ ἡ συντήρησις αὐτῶν τῶν πολύτιμων ντοκουμέντων, ποὺ ἡ ἱστορία ἐναπόθεσε στὸ τοπίο, εἶναι ἔργο πολλῶν ἀρχαιολογικῶν φορέων. Ἡ παρούσα ἀναφορά ἔχει ὡς σὺν στόχο τὴν προώθησις τῆς καταγραφῆς τους γιὰ τὴ σύγχρονη θεατρικὴ τους ἀξιοποίησις.

1. ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ὁ Ἀριστοτέλης² μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ τραγωδία γεννιέται στὴν Ἀθήνα τὸν VI αἰ. π.χ. ἀπὸ τὸν διθύραμβο καὶ ἡ κωμῶδια ἀπὸ τὸ φαλλικὸ ἄσμα. Τὶς ὀρίζει ὡς «Μίμησις Δράσης».³

Ὁ διθύραμβος ἦταν θρησκευτικὸ ἄσμα πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Τὸ τραγουδοῦσαν οἱ σάτυροι, ποὺ συναποτελοῦσαν τὸ χορὸ κατὰ τὴν κορυφώσις τῶν βακχικῶν τελετουργιῶν, καθὼς ἔφθαναν στὸ Βωμὸ καὶ θυσίαζαν τὸν ταῦρο. Κατὰ τὸ τελευταῖο ἐξελιχτικὸ στάδιο αὐτῆς τῆς πρωτογενοῦς δραματικῆς ἔκφρασης, σημειώνεται ἡ παρουσία, πλησίον τοῦ χοροῦ, ἑνὸς προσώπου ποὺ συνδιαλεγόταν μαζί του. Ὁ Θέσιπς συνέθεσε τὸ 534⁴ τὸν πρῶτο διάλογο μεταξὺ τοῦ χοροῦ καὶ ἐκείνου ποὺ τὸν καθοδηγοῦσε καὶ ποὺ ἦταν κατὰ κανόνα ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, εἰσάγοντας ἔτσι στὸ λυρικὸ πλαίσιο τοῦ διθύραμβου ἕνα δραματικὸ στοιχεῖο, ποὺ ἐξελίχθηκε ταχύτατα. Τρεῖς ἠθοποιοὶ ἐρομήνευαν τελικὰ τὰ δρώμενα, ἐπιφορητισμένοι μὲ ὅλους τοὺς ρόλους, βάσει κάποιας ἰσραρχίας. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι οἱ γυναικεῖοι ρόλοι παρουσιάζονταν ἀπὸ ἄνδρες, ἐνῶ μάσκες καὶ κόθορνοι ἀποτελοῦσαν τὰ κύρια ἐνδυματολογικὰ στοιχεῖα τῆς πρωτογενοῦς θεατρικῆς πράξεως.

Ἡ τραγωδία ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Nietzsche τὴν ἀνώτατη ἔκφρασις τῆς διονυσιακῆς φύσεως ποὺ ξεκουράζεται προβάλλοντας πρὸς τὰ ἔξω ἕναν κόσμον ἀπολλώνειων εἰκόνων. Κατ' αὐτόν, ἡ τραγωδία φτάνει στὸ ἀπώγειό της μὲ τὸν Αἰσχύλο καὶ τὸν Σοφοκλῆ. Ὁ θάνατός της ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὁ Εὐριπίδης εἰσάγει τὸν ἰὸ τῆς ὀρθολογικῆς συζήτησης.⁵

Ἡ ἄνθησις τοῦ δράματος δὲν διήρκασε πολὺ. Μόλις ἐνάμισι αἰῶνα: Κατὰ τὸ

δεύτερο ήμισυ του VI αιώνα και τον V αιώνα. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης δραματούργοι ἀπὸ τὸ 499 ἕως τὸ 406 π.Χ. Ἀπὸ τὰ 300 ἔργα τους διασώζονται 33. Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κωμωδία, βασικὴ ἀναφορὰ ἀποτελοῦν τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοφάνη, καθὼς καὶ τοῦ Μένανδρου, ἐκπροσώπου τῆς Νέας Κωμωδίας, κατὰ τὴν παρακμὴ τοῦ εἴδους.⁶

2. Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ θεατρικοῦ χώρου εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὶς κοινωνικο - πολιτιστικὰς ἐξελίξεις τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Τὰ πρῶτα θεάτρα ἦταν τὰ μινωϊκὰ θεάτρα, ποὺς ἀνακτορικοὺς χρόνους τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ, ποὺ χρησιμοποιήθηκαν κυρίως γιὰ θρησκευτικὰς τελετὰς, πρὶν τὴ γένεσιν τοῦ θεάτρου. Πρὶν τὴ δημιουργία τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Θεάτρου, οἱ Dörpfeld καὶ Reisch⁷ ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ προκλασικοῦ θεάτρου ἀπὸ ξύλο καὶ μᾶλλον τραπέζοειδοῦς μορφῆς.

Τὸ κλασικὸ ἀθηναϊκὸ θέατρο

Κατ' ἀρχάς, οἱ τραγωδίαι παρουσιάστηκαν στὴν Ἀγορὰ, τὰ πολιτισμικὰ καὶ πολιτικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς, σ' ἓνα χώρῳ πρόχειρῳ διαμορφωμένῳ. Καθὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν θεατῶν μεγάλωνε, ὁ θεατρικὸς χώρος μεταφέρθηκε στὶς δυτικὰς παρυφῆς τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου διαμορφώθηκε ἓνας χώρος γιὰ τὸν χορὸν — ποὺ ἔμελλε νὰ εἶναι ἡ «ὄρχήστρα» —, ἐνῶ οἱ θεατῆς κάθονταν στὴν πλαγιά. Ἐκεῖ ὁ Πεισίστρατος δημιούργησε ἀργότερα τὰ «ἴκρια», ξύλινες βαθμίδες γύρω ἀπὸ τὴν κυκλικὴν ὄρχήστρα, ποὺ ἔμελλε νὰ ἀποτελέσουν τὸ «κοῖλον» (ποὺ ἀναφέρεται συχνότερα σὰν ἀμφιθέατρο). Μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ τρίτου ἡθοιοιοῦ, προστέθηκε ἓνα εδος σκηνῆς ποὺ χρησίμευε καὶ γιὰ βεστιάριον.⁸ Στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, ἡ ὄρχήστρα ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ ναὸ καὶ ἔπρεπε νὰ μεταφερθεῖ 15 περίπου μέτρα, γιὰ νὰ κατασκευαστεῖ ἡ σκηνή. Στὰ δύο ἄκρα τῆς σκηνῆς προστέθηκαν τὰ «παρασκήνια», ἐνῶ μπροστὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ κτίστηκε τὸ «προσκήνιον», σὲ ὕψος 2 περίπου μέτρων ἀπὸ τὴν ὄρχήστρα. Μεταξὺ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν τοίχων ποὺ ὑποβάσταζαν τὸ «κοῖλον» καὶ ὀνομάζονταν «ἀναλήματα», βρισκόνταν οἱ «πάροδοι», ποὺ χρησίμευαν κυρίως γιὰ τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἔξοδο τῶν ἡθοιοιοῦν.

Σ' αὐτὸ τὸ ξύλινο θέατρο εἶδαν τὸ φῶς τὰ ἀριστουργήματα τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν.

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῆς Ἀθήνας, κάθε πόλις κτίζει τὸ θέατρό της, συνήθως ἔξω ἀπὸ τὸ ἀστικὸν κέντρο καὶ στὶς παρυφῆς κάποιου λόφου. Ὁ Πλάτωνας μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι δὲν ὑπῆρχε σημαντικὴ πόλις χωρὶς θέατρο. Στὴν Ἀθήνα ὁμοίως ὁ Περικλῆς ἔκανε τὸ θέατρο ἓναν πραγματικὸν θεσμὸν τῆς δημόσιας ζωῆς. Δημιούργησε τὸ πρῶτον ταμεῖον θεαμάτων, τὸ «θεωρικόν», ὥστε ὅλοι οἱ πολῖτες νὰ μποροῦν νὰ βλέπουν θέατρο. Ἡ θεατρικὴ τέχνη, ἔχοντας πάντα ἓνα σημαντικὸν θρησκευτικὸν ὑπόβαθρον, τόνωσε τὸ ἐθνικὸν ἢ σωστότερον τὸ ἀστικὸν συναίσθημα, μὲ μιὰ λέξιν τὸν πατριωτισμὸν.

Πρὶν τὸν Περικλῆ, ὁ Πεισίστρατος εἶχε ἀρχίσει νὰ ὀργανώνει δραματικούς ἀγῶνες, κατὰ τὰ ἀστικὰ Διονύσια. Ὁ «ἐπόνυμος ἄρχοντας» ἀνέθετε στὸν «χορηγὸν» τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιλογῆς τῶν τριῶν τραγικῶν καὶ τῶν πέντε κωμικῶν ποὺ συναγωνίζονταν. Ἡ ἀστικὴ ζωὴ ἄλλαξε τελείως ρυθμὸν τὶς τέσσερις ἡμέρας τῶν ἀγῶνων. Ὅλες οἱ ἡλικίαι καὶ οἱ κοινωτικὰς τάξεις (ὁ Πλάτωνας στὸ «Συμπόσιον κεφ. VI, σ. 183 ἀναφέρει 30.000 θεατῆς) συναθροίζονταν στὸν ἴδιον χώρῳ, ὅπου ἀπὸ τὰ χαράματα ἄρχιζαν οἱ τελετὰς καὶ τὰ δρώμενα στὸ θέατρο.

Τὸ ἑλληνιστικὸ θέατρο

Ο IV αἰώνας, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ θεατρικὴ τέχνη βρίσκεται ἤδη σὲ καθοδικὴ τροχιά, εἶναι ὁ αἰώνας δημιουργίας τῶν μεγάλων θεάτρων ἀπὸ πέτρα. Τὸ κοῖλο ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὲς βαθμίδων πού διαχωρίζονται ὀριζόντια σὲ ζώνες, ἀπὸ 1 ἢ 2 διαζώματα καὶ κάθετα σὲ κερκίδες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κυρίαρχη χρῆση τῆς πέτρας, πού ἀκολουθεῖ τὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης κλασικῆς ἀνθησις, ὁ θεατρικὸς χώρος υφίσταται μεγάλες ἀλλαγές. Ἡ προσοδευτικὴ μείωση τῆς σημασίας τοῦ χοροῦ, πού μετὰ τὸν Εὐριπίδη διαδροματίζει δευτερεύοντα ρόλο, ἐπιφέρει τὴ μεγέθυνση τῆς σκηνῆς πού, κτισμένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ πέτρα, παίρνει διαστάσεις μνημείου. Τὸ προσκηνίον παραμένει ἡ μόνη κατασκευὴ ἀπὸ ξύλου καὶ ἀποτελεῖ τὸν χῶρο πού «δροῦν» οἱ ἠθοποιοί, ἐνῶ ὁ χορὸς «δραῖ» στὴν ὀρχήστρα. Τὸ θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου ἀποτελεῖ τὸ τελειότερο ἑλληνιστικὸ θέατρο.⁹

Τὸ ἑλληνορωμαϊκὸ θέατρο

Οἱ ἀλλαγές πού ἐπῆλθαν στὸ θεατρικὸ χῶρο κατὰ τὸν II αἰ. προαγγέλλουν τὸ ρωμαϊκὸ θέατρο καὶ συνδέονται μὲ τὶς νέες ἀντιλήψεις περὶ θεάτρου, πού κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ θεωρεῖται μαζικὴ ψυχαγωγία καὶ ὄχι πνευματικὴ μέθεξι. Κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ θεάτρου — μορφή στὴν ὁποία βρέθηκαν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἑλληνικὰ θέατρα — εἶναι ἡ σταδιακὴ προσχώρηση τῆς σκηνῆς — πού ἀποκτᾶ συνεχῶς μεγαλοπρεπέστερες διαστάσεις — πρὸς τὴν ὀρχήστρα, πού παύει πιά νὰ εἶναι ἕνας τέλειος κύκλος. Στὸ ρωμαϊκὸ θέατρο ἡ ὀρχήστρα γίνεται ἡμικύκλιο. Τὸ θέατρο τῆς Δωδώνης ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη μαρτυρία τῶν μετεξελίξεων τοῦ θεάτρου σὲ ρωμαϊκό.¹⁰ Παράλληλα, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κτίζονται τὰ «ὠδεῖα», κλειστὰ ἡμικυκλικὰ ἀμφιθέατρα, μὲ σύζευξη μὲ τὸ θέατρο. Τὰ κυριότερα παραδείγματα ἀπαντῶνται στὴν Ἀθήνα, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθο.

Ἡ αἰσθητικὴ ἀναζήτηση στὸ ἑλληνικὸ θέατρο χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ τέλεια ἰσορροπία καὶ ἁρμονία μεταξὺ τῆς γεωμετρικῆς χάραξης τοῦ κοίλου καὶ τῆς ἐνταξίης του στὸ τοπίο. Μιὰ θαυμαστὴ αἴσθηση ἐνότητας ἀναδύεται μεταξὺ τῶν τμημάτων πού τὸ ἀπαρτίζουν. Λεπτομέρειες πού δὲν φαίνονται μὲ τὸ μάτι, ἀλλὰ ἀναδεικνύονται μὲ τὶς μετρήσεις, δημιουργοῦν τὶς καλύτερες συνθήκες ὁρατότητας καὶ ἀκουστικῆς.

Ὁ Βιτρούβιος¹¹ δίνει τὸν κανόνα χάραξης τοῦ ἀρχαίου θεάτρου: Οἱ Ἑλληνες διαιροῦσαν τὴν περιφέρεια τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας σὲ 16 τμήματα, ἐνῶν τὶς κορυφές καὶ ἀποκοῦσαν τετράγωνα. Μία ἀπὸ τὶς πλευρὲς τῶν τετραγώνων ἀποτελοῦσε τὴν ἄκρη τοῦ προσκηνίου, ἐνῶ ἡ ἐφαπτόμενη στὴν ὀρχήστρα, παράλληλη στὰ προσκηνίον, ἀποτελοῦσε τὸν τοῖχο τῆς σκηνῆς.

Στὸ ἑλληνικὸ θέατρο, τὸ κοῖλο περιβάλλει τὴν ὀρχήστρα κατὰ τὰ 5/9 τῆς περιφέρειάς της. Τὸ κοῖλο ἀποτελεῖ φυσικὴ παρεΐα, μὲ κλίση 4/7, κλίση πού θεωρεῖται ἰδανικὴ γιὰ τὴ βέλτιστη διάδοση τοῦ ἤχου. Ἡ χρῆση τῆς πέτρας καὶ ἡ διάτρηση τοῦ ξύλου γιὰ τὸ προσκηνίον (πού δραῖ σὰν ἠχείο) συντελοῦν ἀποφασιστικὰ στὴν ἀκουστικὴ ἀποτελεσματικότητά τοῦ χώρου.¹² Σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις, τὸ κοῖλο στηρίζεται σὲ τεχνητὴ πλαγιά (ὅπως στὸ θέατρο τῆς Ἐρέτρειας). Ἀντίθετα στὸ ρωμαϊκὸ θέατρο, τὸ κοῖλο ἀποτελεῖ ἐξ ὀλοκλήρου κατασκευή.

3. ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΑΡΧΑΙΩΝ ΘΕΑΤΡΩΝ

Ἡ πλήρης καταγραφὴ τῶν ἀρχαίων θεάτρων δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποτελεῖ

ἀναπόσπαστο τμήμα τοῦ ὑπὸ δημιουργία ἔθνικοῦ ἀρχείου μνημείων καὶ συνόλων.¹³ Τὸ ἀρχεῖο αὐτό, πὸν φιλοδοξεῖ νὰ εἶναι αὐτοματοποιημένο καὶ ὑπὸ διαρκῆ ἐνημέρωσι,¹⁴ πρέπει ὥστόσο νὰ ἔχει εἰδικές διατάξεις προσαρμοσμένες στὴ φύση κάθε κατηγορίας μνημείων καὶ στὶς προοπτικές τῆς σύγχρονης ἀξιοποίησής τους. Γιὰ τὰ ἀρχαῖα θεάτρα, κατεξοχὴν χώρους πὸν μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν ὑποδοχεῖς σύγχρονης δημιουργίας, θὰ προτεῖναμε τὶς ἀκόλουθες καταγραφικὲς διατάξεις:

1. Γεωμετρικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ χωρητικότητα.

— Διατάξεις Ὀρχήστρας καὶ κοίλου.

2. Ἀρχιτεκτονικὲς ἰδιαιτερότητες.

3. Κατάσταση θεάτρου.

Στοιχεῖα γιὰ τὴ Συντήρηση, Ἀναστήλωση τῆς ὀρχήστρας, τοῦ κοίλου, τῶν ὑπολειμμάτων τῆς σκηνῆς, τῶν ἀναλημμάτων, τῶν παρόδων.

4. Περιβάλλον ἀρχαῖος χώρος καὶ κατάστασή του.

(Ἀρχαῖος Ἀστικὸς χώρος, ἱερὸ κλπ.).

5. Ποιότητα περιβάλλοντος χώρου.

6. Προσπελασιμότητα.

— Σύνδεση μὲ ὀδικὸ δίκτυο.

— Ἀποστάσεις ἀπὸ κύρια ἀστικὰ κέντρα.

7. Τουριστικὴ καὶ Πολιτισμικὴ Ὑποδομὴ περιοχῆς.

8. Σύγχρονη χρησιμοποίηση τοῦ θεάτρου.

9. Φορεῖς ἀναστήλωσης, προστασίας καὶ ἀξιοποίησης.

Κύριες πηγές γιὰ τὴν καταγραφή εἶναι οἱ φορεῖς πὸν ἔχουν τὴν ἀρχαιολογικὴ ἐποπτεία τῶν ἀρχαίων θεάτρων (ἐφορεῖς ἀρχαιοτήτων, ξένες ἀρχαιολογικὲς σχολές) καὶ τὴν τοπικὴ ἀναπτυξιακὴ μέριμνα. Ἦδη, ἔχουν ἐπιχειρηθεῖ διάφορες καταγραφὰς καὶ χωροχρονικὲς κατατάξεις.¹⁵

Παρατίθεται ἐδῶ ἡ κατάταξη τῶν θεάτρων πὸν ἔχουν ἀνασκαφεῖ, βάσει τῶν ἀρχαίων τους κυρίων λειτουργιῶν. Οἱ λειτουργίες αὐτὲς διακρίνονται σὲ ἀστικὲς (θέατρα ἀνήγοντα σὲ ἀρχαῖα πολεοδομικὰ σύνολα), τελετουργικὲς (θέατρα ἀνήκοτα σὲ ἱερά), πολιτικὲς ἢ σὲ συνδυασμὸ μὲ χρησιμοδοτικὲς λειτουργίες. Σὲ συσχέτιση μὲ αὐτὴ τὴν κατάταξη ἐνυπάρχει ἡ κατάταξη βάσει τοῦ ἀριθμοῦ ἐπισκεπτῶν τους τὸ 1986.

Ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ ἀρχείου τῶν ἀρχαίων θεάτρων, θὰ προκύβουν ἐνδιαφέρουσες κατατάξεις μὲ μελλοντικὴ προοπτικὴ π.χ. ἓνα τεχνήντα συνδυασμὸ βαθμῶν συντήρησης, ἀποκατάστασης καὶ ἀξιοποίησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Ὁ καθηγητὴς Χρ. Ἀθανασόπουλος, στὸ βιβλίον του «Προβλήματα στὶς ἐξελίξεις τοῦ σύγχρονου θεάτρου» (Ἐκ. Σιδέρη, 1976), ἐρευνᾷ τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ θεατρικοῦ χώρου, σὲ συνάρτηση μὲ τὰ κοινωνικοοικονομικὰ δεδομένα τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ τὸ αἰγυπτιακὸ θέατρο μέχρι τὶς μέρες μας. Γιὰ εὔστοχες ἀναζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸν θεατρικὸν ὄμιλον θὰ συνιστοῦσαμε ἀκόμη τὴν ἐκδοσὴν τοῦ CNRS «Le Lieu Théâtral dans la société Moderne» (Paris, 1966) καὶ τὸ βιβλίον τοῦ G. Izenour: «Theatre Design» (New York, Mc GrawHill, 1977).
2. Στὴν «Ποιητικὴ», IV, 1449α.
3. Ὁ D. Diderot στὸ «Παράδοξο τοῦ Ἠθοποιοῦ» ἐξηγεῖ ὅτι ὁ ὄρος «Μίμησις» δὲν σημαίνει καθόλου «Ἀντιγραφή» ἢ «Ἐπανάληψη» ἀλλὰ «Ἀποκάλυψη».
4. Ἦ 585 π.Χ. κατὰ τὸν A. E. Haigh («The Attic Theatre»).
5. F. Nietzsche: «Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik». 1878.

6. Για αξιολογική ανάλυση του αρχαίου δράματος παραπέμπουμε στα βιβλία του All. Nicoll: «Παγκόσμια Ίστορία του Θεάτρου» (μετ. Μ. Οικονόμου, Ἀθήνα, Πνοή, 1962) καὶ «The development of the Theatre» (London, G. G. Hawap & Co, 1966), καθώς καὶ στὸ βιβλίο τοῦ Τ. Μουξενίδη «Τὸ Ἀρχαίο Ἑλληνικὸ Θέατρο» (Ἀθήνα, ΕΟΤ, 1970).
7. W. Dörpfeld & E. Reisch: «Das Griechische Theater», Athen, Barth und Von Hirst, 1986.
8. Βλ. E. Fiechter: «Antike Griechische Theaterbauten», Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag, 1930. Κατὰ τὸν G. Jean («Le théâtre», Sevil, 1977), ἡ κατασκευὴ τῆς σκηνῆς ἀποτελεῖ τὸν προάγγελο τῆς δημιουργίας κλειστῶν θεάτρων.
9. Βλ. Π. Καββαδία «Ἀνασκαφὲς στὴν Ἐπίδαυρο» (1891). A. De frasse, H. Lechat: «Epidavros» (Paris, 1895), M. Bieber: «The history of the Greek and Roman Theatre» (1939) καὶ A. V. Gerkan, M. Wiener: «Das theater von Epidavros» (1961).
10. Βλ. Κ. Καραλάνου: «Ἡ Δωδώνη καὶ τὰ εἰρηιά της» (1878) καὶ Σ. Δάκαρη: «Ὁδηγὸς στὴν Δωδώνη» (Ἰωάννινα, 1971).
11. VITRUVIUS, Pollio, De Architectura, I - X, Amsterdami, Apud Ind. Elzevirium, 1649.
12. Βλ. F. Canac: «L' acoustique des théâtres grecs; ses enseignements» (CNRS, 1967).
13. Ἐὰν ἀναφερθεῖ ἐδῶ, ὅτι τὸ σύνολο τῶν ἀρχαίων θεάτρων περιλαμβάνεται στὸ ἀρχεῖο τοῦ Σπουδατηρίου Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου (Χ. Μπούρας, Γ. Βελένης) μὲ τὰ 325 ἀξιολογότερα μνημεῖα τῆς χώρας. Ἀντίθετα, κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν συμπεριλαμβάνεται στὴ λίστα τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ μὲ τὰ 112 ἀξιολογότερα μνημεῖα τοῦ κόσμου, στὴν ὁποία συμπεριλαμβάνονται τὰ θέατρα τῶν Orange καὶ Arles.
14. Βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ Δ. Κλ. Ρόκου «Ἡ Συμβολὴ τοῦ Ἑθνικοῦ Συστήματος Ὀλοκληρωμένων Κλιματολογικῶν Πληροφοριῶν Γῆς (ΕΣΟΚΠΓ) στὴν ἀποτίπωση καὶ τεκμηρίωση τῶν μνημείων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων» στὴν Τεχνικὴ Περιοδικὴ Ἔκθεσι τοῦ ἴπ. Πολιτισμοῦ (1987).
15. Ἀναφέρουμε τὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς P. Mega: «Les théâtres en plein air et l' aménagement du territoire en Grèce» (Institut d' Urbanisme, Paris VIII, 1985) καὶ σὲ ἐπίπεδο ἀρχαιολογικοῦ περιηγητικοῦ ὁδηγοῦ: P. & D. Cailler «Les théâtres Greco-Romains de Grèce» dans «Style», Lausanne, 1966.

ΒΑΣΙΛΗ ΝΙΤΣΙΑΚΟΥ

Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

«Τί τραγούδια νά σοῦ πῶ, παιδί μου.
Ἐδῶ τώρα μόνο μοιρολόγια λέμε...»

(Μαρία Βετσακλή, ἐτῶν 55, ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη)

Ἡ Πυρσόγιαννη εἶναι ἓνα μαστοροχώρι στὰ ριζὰ τοῦ Γράμμου, στὴν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, μὲ λαμπρὸ παρελθὸν καὶ ἰσχνὸ παρὸν. Ἡ Πυρσόγιαννη δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση. Ἡ Πυρσόγιαννη γιὰ τὴν ὁποία θὰ σᾶς μιλήσω, θὰ μπορούσε νὰ ἴταν κάθε κοινότητα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου ποὺ ἡ «ἀνάπτυξη» τὴν ἔχει καταδικάσει σὲ ἀπουσία καὶ ἱστορική σιωπή. Κάθε κοινότητα ὅπου τὸ παρὸν δὲν εἶναι πιά ἱστορία.¹

Στὴν Πυρσόγιαννη βρεθήκαμε μιά ομάδα ἐρευνητῶν ξεκινώντας ἓνα ἐρευνητικὸ πρόγραμμα μὲ ἀντικείμεο τοὺς κοινωνικοὺς μετασχηματισμοὺς στὴν ὑπαιθρο. Ὁ συγχρονικὸς προσανατολισμὸς τῆς ἔρευνας προσέκρουσε σὲ μιά πραγματικότητα ὑποβλητικῆς ἀπουσίας τοῦ ἐνεστώτα. Τὸ παρὸν εἶναι μετὰ βίας ἱστορία στὴν Πυρσόγιαννη. Ὁ Πυρσογιαννίτης μ' ἓνα εἶδος αὐτοματισμοῦ ἐκτρέπεται ἀπὸ τὸ παρὸν στὸ παρελθόν. Τὸ παρὸν ἐμφανίζεται ὡς ἰσχνὸς ἀπόηχος τοῦ παρελθόντος καὶ ταιριάζει περισσότερο στὸ «ἄλλου», ὄχι στὸ «ἐδῶ».

Σ' ἓνα τέτοιο πλαίσιο ἔρευνας, ἡ αἴσθησις τῆς ἱστορίας προέκυψε ὡς κύριο θέμα μελέτης. Ἡ προσέγγισή της φυσικὰ δὲν ἦταν μιά ἀπλή ὑπόθεσις ὅπως οἱ ἄλλες ποσοτικὲς μετρήσεις ποὺ κάναμε. Ἦταν μιά ὑπόθεσις ποὺ ὑπαγόρευε τὴ χρήση θεωρητικῶν καὶ μεθοδολογικῶν ἐργαλείων ποὺ δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένα. Ἐπιπλέον, τὸ πεδίο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ λιγότερο καλλιεργημένα στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες.

Ἀπαιτοῦνταν πάνω ἀπ' ὅλα νὰ σκύψουμε μ' ἓνα εὐαίσθητο αὐτί, τὸ αὐτὸ τοῦ ἀνθρωπολόγου ἢ τοῦ λαογράφου, καὶ νὰ ἀκούσουμε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ. Εἶναι ἓνα θέμα ποὺ δὲν προσεγγίζεται ποσοτικὰ· εἶναι ἓνα θέμα ποὺ ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὴν ποιοτικὴ μέθοδο. Ἀναλόβαμε νὰ καταγράψουμε καὶ προσεγγίσουμε ἐπιστημονικὰ τὸ λόγο τοῦ λαϊκοῦ ἀνθρώπου. Τὸν προφορικὸ λόγο τῆς κοινότητας.

Εἶναι αὐτὸ ἓνα ἐγχείρημα ποὺ ἐνώνει τὴν κοινωνιολογικὴ ἔρευνα μὲ τὴν ἐπιστῆμὴ τῆς ἱστορίας μέσω αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζουμε «ποροφορικὴ ἱστορία». Ἡ προφορικὴ ἱστορία ἀποτελεῖ ἓνα σχετικὰ νέο ρεῦμα, ποὺ βασίζεται σὲ μιά νέα ἀντίληψη γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἱστορία, ποὺ δίνει τὸ λόγο στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους καὶ θέλει νὰ γίνῃ ἡ ἱστορία ὄχι μόνο τῶν ἐπισήμων πρωταγωνιστῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ, μιά ἱστορία «ἀπὸ τὴ βάση» (Θανοπούλου - Πετρονώτη: 1987, 23. Βλ. ἐπίσης Thompson: 1978).

Οἱ χρονικοὶ περιορισμοὶ καὶ τὸ πλαίσιο τούτης τῆς ἐκδήλωσης δὲν ἐπιτρέπουν ἀναφορὰ στοὺς θεωρητικοὺς καὶ μεθοδολογικοὺς προβληματισμοὺς (αὐτοὶ ὡς ἓνα βαθμὸ θὰ ἀναφανοῦν μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνάλυση). Θὰ περιοριστοῦμε, λοιπόν, στὸ

1. Ἀπὸ τὴ φράση τοῦ PAUL SWEEZY «Τὸ παρὸν ὡς ἱστορία», βλ. βιβλιογραφία.

νά εκθέσουμε κάποιες σκέψεις, που έχουν προκύψει από τη μέχρι τώρα έπεξεργασία των δεδομένων. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα συνεχίζεται.²

Ἡ τοπικὴ κοινότητα ἀποτελεῖ ἐξ ὀρισμοῦ μέρος ἑνὸς εὐρύτερου κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ, ἑνὸς εὐρύτερου πλέγματος οικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν σχέσεων, στὰ πλαίσια τοῦ ὁποῖου διαμορφώνεται καὶ ἐξελίσσεται ἱστορικά. Ἡ λειτουργία της καὶ ἡ ἀναπαραγωγή της προσδιορίζονται ἀπὸ τὸν τρόπο ἐνσωμάτωσής της σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο· ὁ τρόπος δὲ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του προσδιορίζεται ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ συστήματος ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ ἕνα συγκεκριμένο τρόπο παραγωγῆς.

Ἡ πορεία τῆς τοπικῆς κοινότητας διαγράφεται διαχρονικά μὲ ἄμεση συνάρτηση πρὸς τὴ δυναμικὴ τῶν ἐξωτερικῶν συστημάτων ποὺ τὴν ἐνέχουν. Αὐτὸ δὲν θὰ ἔπρεπε, ὡστόσο, νὰ ἐννοηθεῖ ὡς παθητικὴ ὑποταγὴ στὸ σφυγμὸ τῆς μακροκοινωνίας, ἀλλὰ ὡς ἐνεργητικὴ στάση ἀπέναντι στὶς διαθέσεις τοῦ κεντρικοῦ καὶ δυναμικὴ ἀντίδραση στὴν ἐπίδρασή του.

Ἡ ἴδια ἡ δημογραφικὴ αἰμορραγία, ποὺ παίρνει φορὲς μορφὴ ὑλικῆ ἀφασίωσης τῆς κοινότητας μὲ τὴν ἔξοδο τῶν μελῶν της, ἀποτελεῖ ἀπάντηση στὸ ἀναπαραγωγικὸ ἀδιέξοδο ποὺ προκαλεῖ ἡ ἐνσωμάτωση. Ἡ δυναμικότητα τῆς ἀπάντησης ἐκφράζεται στὴ μορφὴ ποὺ παίρνει ἡ ἔξοδος καὶ ἡ διασπορὰ καθὼς καὶ στὴ μετέπειτα στάση τῶν ἀποδημῶν ἀπέναντι στὴν κοινότητα. Ἡ ὑλικὴ ἐξαφάνιση δὲν σημαίνει ἀπαιρήτητα καὶ τὸ θάνατο τοῦ πνεύματος τῆς κοινότητας. Ἡ κοινότητα κατὰ κάποιον τρόπο βγαίνει ἀπὸ τὸ χωρικὸ της περιβλεπμα καὶ διασπείρεται γεωγραφικά, διατηρώντας ὡστόσο τὴν αἴσθησή τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ ἑνὸς κοινοῦ «ἀνήκω».

Ἡ διαδικασία ἀναπαραγωγῆς ἔχει περιέλθει σὲ ἀδιέξοδο στὴν Πυρσόγιαννη. Ἡ ἔξοδος ἔχει μετατοπίσει τὸ κέντρο βάρους. Ἡ ἀναπαραγωγή λαβαίνει χώρα ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς κοινότητας («κοινότητα ἐκτὸς ἑαυτοῦ» τὴ χαρακτήρισε ὁ Ε. Mendras). Μιὰ ἀναπαραγωγὴ τέτοιου εἴδους μοιάζει νὰ ἔχει ἀντικείμενο τὴν ἰδέα τῆς κοινότητας παρὰ ἕνα ζωντανὸ ὄργανισμὸ ὅπως θὰ τὸν ἐννοοῦσε ὁ Καραβίδας (1981: 147). Ἀρκετὰ συμβολικά τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, χῶρος κατεξοχὴν συνδεδεμένος μὲ τὴν ἀναπαραγωγή, μετατρέπεται σὲ μουσεῖο. Ὁ γηρασμένος πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ σὲ ζωντανὸ πλαίσιο του...

Τὸ «ἄλλοτε» εἶναι ἰσχυρότερο τοῦ «τώρα» ὅπως τὸ «ἄλλοῦ» εἶναι ἰσχυρότερο τοῦ «ἐδῶ». Τὸ «τώρα» παραπέμπει στὸ «ἄλλοτε» ὅπως τὸ «ἐδῶ» στὸ «ἄλλοῦ». Τὸ «ἄλλοτε» καὶ τὸ «ἄλλοῦ» ἐπιβάλλονται στὸ λόγο τοῦ Πυρσογιαννίτη χάρις σὲ μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἀντανακλοῦν. Τὸ «ἄλλοῦ» ἰσοδυναμεῖ μὲ τοὺς παράγοντες ἀναπαραγωγῆς ἑνὸς κόσμου ποὺ δημιουργήθηκε στὸ «ἄλλοτε». Τὸ «ἐδῶ» στὸ «τώρα» συνδέεται περισσότερο μὲ ἰδεολογικὲς παραστάσεις παρὰ μὲ ὑλικὲς συνθήκες.

Ἡ διαδικασία συντήρησης τῆς κοινότητας, ποὺ στηρίζεται καὶ τροφοδοτεῖται ἀπὸ ἐξωτερικοὺς πόρους, ὑλικούς καὶ συμβολικούς, ἀποτελεῖ προσπάθεια διάσωσης ἑνὸς πνεύματος μᾶλλον παρὰ ἀναπαραγωγῆς ἑνὸς ζῶντος παραγωγικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἡ Πυρσόγιαννη μεταμορφώνεται καθημερινὰ σὲ συμβολικὴ κοινότητα.

Τὸ «ἄλλοῦ» καὶ τὸ «ἐδῶ», τὸ «ἄλλοτε» καὶ τὸ «τώρα», ὅλοι οἱ χωρο-χρονικοὶ συνδυασμοὶ καὶ οἱ ἀντιθέσεις, ἀντανακλοῦν πρωταρχικά σχέσεις· σχέσεις οικονομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτισμικῆς· σχέσεις ἀνθρώπινες. Ἡ διασπορὰ προκύπτει ἀπὸ συγκεκριμένους συσχετισμοὺς καὶ δημιουργεῖ νέους.

Ἡ αἴσθησις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου διαμορφώνεται στὶς συνειδήσεις τῶν ἀτόμων στὴ βάση συγκεκριμένων κοινωνικῶν σχέσεων. Τὸ «ἄλλοτε», τὸ «τώρα», τὸ

2. Τὸ πρόγραμμα ἔχει τίτλο «EPIRE REVISITÉ» καὶ ὁργανώθηκε ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Κέντρο Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν σὲ συνεργασία μὲ τὸ CENTRE NATIONAL DE RECHERCHES SCIENTIFIQUES τῆς Γαλλίας.

«ἐδῶ», τὸ «ἀλλοῦ» δὲν εἶναι ἀφρημένες ἔννοιες· εἶναι προϊόντα συγκεκριμένων ιστορικῶν διαδικασιῶν καὶ σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὶς πραγματικὲς ἐμπειρίες τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων. Εἶναι κατηγορίες ιστορικῆς καὶ ὡς τέτοιες ἀπαιτοῦν ιστορικὴ θεώρηση.

Τόσο ἡ δημιουργία τῶν χωροχρονικῶν ἀντιθέσεων ὅσο καὶ τὸ συγκεκριμένο τους περιεχόμενο ἀντανακλοῦν τὸ χαρακτῆρα τῆς ἐνσωμάτωσης τῆς τοπικῆς κοινότητας στὴν εὐρύτερη κοινωνία. Ἐσωτερικὲς διαφοροποιήσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴ βίωση τῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν σχετίζονται μὲ τὴν κοινωνικὴ διαστρωμάτωση ποὺ ἐπίσης συνδέεται μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ἐνσωμάτωσης.

Τὸ ιστορικὸ περιβάλλον θέτει στὴν κοινότητα προκλήσεις, στὶς ὁποῖες ἀπαντᾷ καὶ ἀπαντώντας διαμορφώνεται. Ἡ ἐξέλιξις τῆς δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἓνα διαρκὴ διάλογο μὲ τὸν περίγυρό της. Ὁ διάλογος αὐτὸς ἐπιδρᾷ καθοριστικὰ καὶ στὴν ἐσωτερικὴ τῆς διάρθρωση. Ἡ διασύνδεση τοῦ τοπικοῦ μὲ τὸ εὐρύτερο περιβάλλον ἀποτελεῖ κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση ἐσωτερικῶν διαφοροποιήσεων.

Ἡ βίωση τοῦ διαλόγου μὲ τὴν περιρρέουσα ιστορικὴ πραγματικότητα εἶναι συνάρτηση τῆς ἐπίδρασής του στὴν κοινωνικὴ συγκρότηση τῆς κοινότητας. Ἡ συλλογικότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴ λειτουργία τῆς ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς συγκρότησής της σὲ κοινωνικὴ, οικονομικὴ καὶ διοικητικὴ μονάδα, δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις γιὰ ἐσωτερικὴ διαφοροποίηση. Ἡ πῶ θεμελιακὴ κοινωνικὴ διαπάλη σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν διαύλων διασύνδεσης μὲ κέντρα ποικίλων ἐξουσιῶν ποὺ ἐδρεύουν ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς κοινότητας. Ἡ βίωση τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας καὶ ἡ αἴσθηση τῆς ἱστορίας ἀπαιτοῦν τὶς διαφοροποιητικὲς ἐπιπτώσεις τοῦ πῶ φαινομένου.

Ἡ ὑπαγωγή σὲ μιὰ κεντρικὴ ἐξουσία, ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ ἐξωτερικοὺς κοινωνικοὺς, οικονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς παράγοντες δὲν βιώνεται κατὰ ἓναν ταυτόσημο τρόπο ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν μελῶν τῆς κοινότητας, διότι ἡ ἐδραίωση τέτοιων σχέσεων πρὸς τὰ ἔξω μεταφράζεται τοπικά, ἐνδοκοινωνικά, σὲ μιὰν ἄλλη κλίμακα σχέσεων ὑποταγῆς καὶ ἐξάρτησης. Ἡ ἐνσωμάτωση σ' ἓνα εὐρύτερο κοινωνικοοικονομικὸ καὶ διοικητικὸ πλαίσιο γεννᾷ μιὰ διαμεσολαθητικὴ λειτουργία, ἡ ἀνάληψη τῆς ὁποίας κατοχυρώνει τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπεροχή, ἐμπεδώνοντας καὶ τὴν οικονομικὴ κυριαρχία μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνικῆς κατηγορίας. Ἡ ἐπιρροή τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων διηθεῖται τοπικά ἀπὸ τὴ μεσολάβηση μιᾶς τοπικῆς ἡγεσίας, ποὺ σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἀναλαμβάνει καὶ ρόλο ἐκπροσώπησης τῆς κοινότητας ἀπέναντι στὴν κεντρικὴ ἐξουσία καί, ὡς ἓνα βαθμὸ, ἀντίστροφα.

Ἡ σημασία τῆς διαμεσολαθητικῆς λειτουργίας ὡς πρὸς τὴ ρύθμιση τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων ἐξουσίας μειώνεται μὲ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ σημειώνονται στὴ σύνδεση τῆς τοπικῆς μικροκοινωνίας μὲ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία. Οἱ ιστορικῆς μεταβάσεις συνεπάγονται οὐσιαστικὲς μεταρρυθμίσεις στὴν «ἐπικοινωνία» τοῦ τοπικοῦ μὲ τὸν ἔξω κόσμο γενικά. Ἡ μορφή ποὺ παίρνει ἡ κρατικὴ ἐξουσία κάθε φορὰ καθορίζει καὶ τὴ μορφή ὑπαγωγῆς καὶ ἔνταξης τῆς τοπικῆς κοινότητας στὸ εὐρύτερο κοινωνικοοικονομικὸ πλαίσιο. Τὸ μοντέλο οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάπτυξης προσδιορίζει καὶ τὸ «ἄνοιγμα» τῆς ἐπιχώριας κοινωνίας πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ αὔξουσα ἐνσωμάτωση καὶ ἀπορρόφηση τῆς τοπικῆς κοινότητας στὶς διαδικασίες τῆς ἐθνικῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῶν κοινωνικο - πολιτισμικῶν συνεπακόλουθῶν της (κοινωνικὴ διαφοροποίηση, κινητικότητα, ἀστικοποίηση κ.λπ.) καταργεῖ τὰ στεγανά στὴν ἐπικοινωνία τοῦ τοπικοῦ μὲ τὸ κεντρικὸ καὶ καθιστᾷ τὴ διασύνδεση πολυδιάστατη καὶ πολυκεντρικὴ. Οἱ ἐξωγενεῖς μορφὲς ἐξουσίας δὲν διοχετεύονται πλέον στὴν τοπικὴ κοινότητα μέσω ἀπόλυτα ἐλεγχόμενων ἀπὸ τοπικὲς «ἐλίτ» διαύλων ὅπως συνέβαινε σὲ μεγάλο βαθμὸ λόγου χάριν κατὰ τὴν ιστορικὴ περίοδο πρὶν τὴν ἀπελευθέρωση. Οἱ δίαυλοι ἐπικοινωνίας πολλαπλασιάζονται καὶ ἐκφεύγουν βαθμιαία

ἀπὸ τὸν ἔλεγχον συγκεκριμένων μειοψηφιῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποδεσμεύονται προοδευτικὰ δυνάμεις καὶ τάσεις πού, ἐγκλωβισμένες σ' ἓνα σκληρὸ κοινωνικὸ περιβάλημα, στεροῦνταν δυνατοτήτων οὐσιαστικῆς πρόσβασης σὲ ἐξωτερικοὺς μηχανισμοὺς ἐξουσίας χωρὶς τὴ διαμεσολάβηση κάποιου τοπικῆς ἡγετικῆς ομάδας.

Ἡ διασπορὰ πού σημάδεψε τὴν κοινότητα, συνέτεινε στὴ διαμόρφωση ἑνὸς πολυκεντρικοῦ καὶ ἀρκετὰ ρευστοῦ συστήματος σημείων ἀναφορᾶς ὡς πρὸς τὶς διάφορες μορφές ἐξουσίας, οικονομικῆς, πολιτικῆς, πολιτισμικῆς. Οἱ κινήσεις ἀτόμων καὶ ομάδων, διαφεύγοντας τὸ βεληνεκὲς τῆς ἐπιχώριας κοινωνικότητας, ἰχνογραφοῦνται σὲ πλατιοὺς γεωγραφικοὺς ὁρίζοντες καὶ σὲ χώρους ποικίλων κοινωνικῶν, οικονομικῶν καὶ πολιτισμικῶν συνθηκῶν. Ἔτσι, ἡ πρόσβαση στὶς διάφορες μορφές ἐξουσίας, πού ἐδρεῦνται στὸν «ἔξω κόσμον», καθίσταται ἄμεση γιὰ ὅσους ἀποδημοῦν. Μποροῦν πλέον οἱ ἴδιοι νὰ γίνονται φορεῖς ποικίλων ἐξουσιῶν, εἰσάγοντας νέα κοινωνικὰ καὶ πολιτισμικὰ πρότυπα καὶ συνάμα διεκδικώντας ἕναν ἄλλο ρόλο, τόσο στὰ πράγματα τῆς γενέτειρας ὅσο καὶ στὴ διαχείριση τῶν ὑποθέσεων τῆς εὐρύτερης ἐν διασπορᾷ κοινότητας. Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀδελφοτήτων εἶναι ἀρκετὰ διαφωτιστικόν.

Ὁ ὕλικός μαρνασμός τῆς τοπικῆς κοινότητας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν «προκοπὴ» τῶν Πυρσογιαννιτῶν τῆς διασπορᾶς, δημιουργοῦν μιὰ νέα κατάσταση σ' αὐτὸ τὸ νοητὸ χῶρον πὸν παράγει ἡ πληθυσμιακὴ ἔξοδος. Ἡ ὕλικὴ δύναμις τοῦ «ἀλλοῦ», παρωθούμενη ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ἔλξη τοῦ «ἐδῶ», ἀναλαμβάνει ἕναν ἀποφασιστικὸ ρόλο γιὰ τὴ «συντήρηση» τῆς κοινότητας. Δεδομένης καὶ τῆς συγκυρίας τῆς κατάλυσης τῆς αὐτοδιοίκησης καὶ σχετικῆς αὐτονομίας τῶν τοπικῶν κοινοτήτων μὲ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὴν ἔνταξή τους στὸ νεοελληνικὸ κράτος, δυνάμεις τῆς διασπορᾶς ἐκφράζονται μὲ συλλογικὲς ὁργανώσεις, ὑποκαθιστώντας σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν παρακαμάζουσα κοινοτικὴ ὁργάνωση.

Στὸ περιοδικὸ «Ἀρμολό», τεύχος 10 (Δεκ. 1980), στὶς σελ. 63 - 64, διαβάζουμε:

«Ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 ὡς τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν μεσολάβησαν χρόνια σκληρὰ γιὰ τὴν κοινότητα. Ἡ ἔνταξι τῶν νέων περιοχῶν στὸ ἑλληνικὸ βασίλειον προκάλεσε ρωγμὴν στὴν παλιὰ διοικητικὴ ὁργάνωσις καὶ κατέλυσε τὴν αὐτονομία τῶν κοινοτήτων.

Τὰ δεινὰ τοῦ πολύχρονον πολέμου φάνηκαν στοὺς πρώτους μετανάστες στὴν Ἀμερικὴ, στὴ δυσκολία τῶν μαστόρων νὰ βροῦν δουλειάς, στὴν πολύχρονη στρατιωτικὴ θητεία καὶ τὸ σκληρὸ τίμημα σὲ νεκροὺς — κοντὰ τοὺς 15 γιὰ τὴ μικρὴ μας κοινωνία...»

Οἱ πρῶτοι ξενιτεμένοι ρίζωσαν καὶ στέλνουν ἐμβάσματα. Τὰ μπλοῦκια τῶν μαστόρων ἀφήνουν τὰ γνωστὰ τους στέκια καὶ προσανατολίζονται στὶς πολιτείες τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας καὶ στὰ στρατιωτικὰ ἔργα τῆς Μακεδονίας. Τὸ ὁμαδικὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὁργανωτικὴ τους δομὴ ξεφτίζει καθὼς φεύγοντας παίρνουν μαζί ἀρκετοὶ καὶ τὶς οἰκογενεῖς τους.

Ὁ χειμῶνας τοῦ 1926 σημαδεύεται ἀπὸ τὴν ἴδρυσις τῆς «Προοδευτικῆς Ἐνωσις». Ἐνα πνεῦμα ἀλλαγῆς καὶ μιὰ πλατιά συμμετοχὴ μαστόρων στὰ κοινὰ χαρακτηριστὰ καθοριστικὰ τὴν ἐπόμενη δεκαετία. Μελετώντας προσεχτικὰ τὶς λογοδοσίας τοῦ Συλλόγου καὶ τοὺς καταλόγους συνδρομητῶν τῆς πρώτης δύσκολης πενταετίας, διαπιστώσαμε τὴν ἀπουσία τῶν ντόπιων κομματαρχῶν, μπακάληδων καὶ τῶν «κρατημένων οἰκογενειῶν».

Οἱ ἐργήγορες, οἱ πιὸ ἐξυπνες συνειδήσεις εἶναι οἱ μαστόροι τῆς διασπορᾶς τῶν παλιοελλαδίτικων κέντρων (Ἀθήνα, Μεσολόγγι, Βορειοδυτικὴ Πελοπόννησος καὶ Βόλος). Ἀκολουθοῦν σὲ κινητικότητα καὶ πλαισίωσις οἱ Ἀμερικανοὶ μετανάστες — εἶναι οἱ πρῶτοι ἀξιόλογοι οικονομικὰ ἐνισχυτὲς τοῦ Συλλόγου καὶ οἱ ξενιτεμένοι τῶν παροικιῶν Σουδᾶν καὶ Αἰγύπτου. Καὶ οἱ λίγοι ἐγγράμματοι τοῦ τόπου μας συμμετέχουν ἐνεργητικὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἴδρυσις...».

Ἡ κίνηση ἀνθρώπινου δυναμικοῦ ἀνάμεσα στὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὸν «ἔξω κόσμος» συνεπάγεται μιὰ διαρκὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν δύο κόσμων.

«Εἰς τὴν Ἠπειρον δυσκόλως φθάνει ὁ ἔξω κόσμος, ἀλλὰ συγχρόνως οὗτος εἶναι καταπληκτικὰ πλησίον, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον παρῶν εἰς τὴν ζωὴν τῶν χωρίων. Ἡ ἀντιφατικὴ αὐτὴ ἀλήθεια καταπλήσσει τὸν ξένον παρατηρητὴν. Εἶναι ἐκπληκτικὸν νὰ εὐρίσκουν εἰς τὸ χωρίον ἐφημερίδα ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐπανήλθον ἐκ τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τοῦ Σίδνεϋ, ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καί, τέλος, ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἐτοιμάζονται νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὸ Βέλγιον ἢ τὴν Ἀργεντινὴν. Αἱ συζητήσεις δὲ περιστρέφονται ἀμέσως εἰς τὰ διεθνή πολιτικὰ προβλήματα» (Μεντράς: 1959, 223).

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ, πού γίνεται στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, ἰσχύει γιὰ τὴν Πυρσόγιαννη ἴσως περισσότερο ἀπὸ ἄλλες κοινότητες. Ἀπὸ τὴν πρώιμη κιόλας φάση τῆς ἱστορίας της, παρὰ τὴ σχετικὴ της ἀπομόνωση, εἶναι ἐκτεθειμένη σὲ ἔξωτερικὲς ἐπιρροὲς ποικίλων προελεύσεων, καθὼς οἱ κινήσεις τῶν ἀποδημούντων διαγράφονται σὲ μιὰ μεγάλη γεωγραφικὴ κλίμακα. Τὶς περιοδικὲς μετακινήσεις τῶν μαστόρων διαδέχονται οἱ μεταναστεύσεις μὲ σκοπὸ τὴν ἐγκατάσταση σὲ μακρινὲς χῶρες, πού δημιουργοῦν νέες καταστάσεις στὴ σχέση τῆς τοπικῆς κοινότητας μὲ τὸν ἔξω κόσμο.

Στὴν ἱστορία τῆς Πυρσόγιαννης ἔχει μιὰ ἔντονη παρουσία ἡ μετακίνηση. Στὸ λόγο τοῦ Πυρσογιαννίτη ὑπάρχει ἐπίσης ἔντονη ἡ αἴσθηση τῆς κίνησης. Ἡ κίνηση αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ βέβαια τίς δομὲς ἀλλὰ τὰ ἄτομα. Κυκλική, περιοδικὴ παλιότερα μὲ τὰ ταξίδια τῶν μαστόρων, εὐθύγραμμη, ὀριστικὴ μεταγενέστερα μὲ τὴ μετανάστευση. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς κίνησης ἐγγράφεται στὸ λόγο τῆς κοινότητας ὡς ἀπουσία. Ἡ περιοδικὴ ἀπουσία παραχωρεῖ, μὲ τὸ χρόνο, τὴ θέση της στὴ μόνιμη, τὴ σιωπὴ.

Ἡ Πυρσόγιαννη, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ λόγο τῶν Πυρσογιαννιτῶν, ὑπῆρξε μιὰ δυναμικὴ μικροκοινωνία, μιὰ ἱστορικὴ ὄντοτητα ἢ προσέγγιση ὁποιασδήποτε διάστασης τῆς κοινωνικῆς της ζωῆς ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ἱστορικὴ. Τονίζεται ἡ ἔννοια τῆς ἱστορικότητας, διότι στὰ πλαίσια κάποιων ρομαντικῶν, ἐξιδανικευτικῶν θέσεων γιὰ τὸν παραδοσιακὸ βίον καὶ πολιτισμὸ, ἡ εἰκόνα πού δίνεται εἶναι ἀνιστορικὴ. Ἡ ὁμοιογένεια, ἡ ὁμοιομορφία, πού συνήθως ἀποτελοῦν δεδομένα, θὰ πρέπει νὰ συνιστοῦν ζητούμενα. Ἡ συλλογικὴ ζωὴ δὲν καταργεῖ τὴ δυνατότητα ὑπαρξης ἀντιθέσεων, συγκρούσεων καὶ ἀντιφάσεων. Τὸ δόγμα τῆς ταύτισης τοῦ ἀτομικοῦ μὲ τὸ συλλογικὸ στὴν παραδοσιακὴ κοινωνία θὰ πρέπει νὰ ἀντικατασταθεῖ ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ μιὰ ἱστορικὴ προσέγγιση τῆς ἄρθρωσης τοῦ ἀτομικοῦ μὲ τὸ κοινωνικὸ καὶ μιὰ τέτοι προσέγγιση δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ παρὰ μὲ βάση τὴν ἀνίχνευση τῶν κοινοτικῶν δοιῶν. οἱ ὁποῖες βέβαια δὲν εἶναι καὶ αὐτὲς ὑπεριστορικὲς, ἀλλὰ μεταβάλλονται καθὼς ἀλλάζουν οἱ ἱστορικὸι ὄροι.

Ἄν καὶ ἀροσθιγῶς ἔγινε ἀσφορὰ στὰ ὅσα ἐκτέθηκαν πρὸ πάνω σὲ ἐσωτερικὲς διαφοροποιήσεις, σὲ σχέσεις ἐξουσίας, σὲ ἱστορικὲς δομὲς, ἢ αἴσθηση τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν μελῶν τῆς κοινότητας ἀντανακλᾷ τίς κοινωνικὲς διαστρωματώσεις. Τὸ ἄτομο βιώνει τίς κοινωνικὲς σχέσεις καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, κατέχοντας συγκεκριμένη θέση στὴν κοινωνικὴ δομὴ τῆς κοινότητας. Ἔτσι, στὸ βαθμὸ πού ὑφίσταται κοινωνικὴ διαφοροποίηση διαφοροποιεῖται καὶ ἡ βίωση τῶν καταστάσεων. Ἡ ὑπαγωγή σὲ μιὰ κεντρικὴ ἐξουσία εἶναι αὐτόνοητο ὅτι σημαίνει διαφοροτικὰ πράγματα γιὰ τίς τοπικὲς ἡγεσίες καὶ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐνα ἄλλο παράδειγμα πού ἀναφέρεται στὴ διαφοροποίηση ἀνάμεσα στὰ φύλα, θεμελιακὴ στὴν παραδοσιακὴ κοινωνία: Ἡ ἀνάγκη τῆς μετακίνησης σημαίνει πολὺ διαφορετικὰ πράγματα γιὰ τὴ γυναίκα ἀπὸ ὅ,τι γιὰ τὸν ἄνδρα ὁ διαχωρισμὸς ἀνά-

μεσα στα φύλα υπαγορεύει τὸ δυαδικὸ σχῆμα ἄνδρας - κίνηση / γυναίκα - ἀκίνησία, ἄνδρας - περιπλάνηση / γυναίκα - ἀναμονή.

Συμπερασματικά μπορούμε νὰ πούμε πὼς στὴν Πυρσόγιαννη, καὶ προφανῶς σὲ κάθε κοινότητα, ἡ βίωση τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι σὲ ἀτομικὸ καὶ κοινοτικὸ ἐπίπεδο εἶναι συνάρτηση τῶν κοινωνικῶν δομῶν τῆς κοινότητας, πὸν σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὶς δομὲς τῆς εὐρύτερης κοινωνίας πὸν τὴν ἐμπεριέχει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἄρμολοί (1980), τεῦχος 10 (Δεκέμβριος 1980).
2. Θανοπούλου Μαρία - Πετρονάκη Μαρία (1987): «Βιογραφικὴ προσέγγιση: Μία ἄλλη πρόταση γιὰ τὴν κοινωνιολογικὴ θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας», Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν 64 (1987), σσ. 20 - 42.
3. Καραβίδας Κ. Δ. (1981): «Τὸ πρόβλημα τῆς Αὐτονομίας, Σοσιαλισμὸς καὶ Κοινοτισμὸς», Ἀθήνα, Παπαζήσης.
4. Μεντράς Ἐρρίκος (1959): «Κοινωνιολογικὴ διερεύνηση τριῶν πεδινῶν καὶ τριῶν ὄρεινῶν Κοινοτήτων τῆς περιοχῆς Κονίτσης», «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», 8 - 9 (1959-60).
5. Sweezy Paul (1978): «Τὸ παρὸν σὰν Ἱστορία», Ἀθήνα, Μπουκουμάνης.
6. Thompson Paul (1978): «The voice of the past, or al History», Oxford University Press.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΡ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ, Καθηγητού Πανεπιστημίου

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ*

(Με άφορμή τὴν ἔκδοσι τῶν («Ἀπάντων») Δ. Στ. Σαλαμάγκα)

Ἀπὸ διακεκριμένον ἐρευνητὴν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν Νικόπολιν ἐλέχθησαν, κατὰ τὸ περίφημο πλέον καταστάν Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο (Συνέδριον) στὴν Πρέβεζα, ἀπὸ 23-29 Σεπτεμβρίου 1984, μεταξύ ἄλλων διαφωτιστικῶν καὶ πολλὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν μορφή καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς πόλεως αὐτῆς κατὰ τὴν πρὸ τῆς διαιρέσεως τῆς αὐτοκρατορίας περίοδο τῆς ἀκμῆς τῆς. Ἀπὸ τὸν Νικόλαο Λάσκαρη δηλαδὴ παρουσιάστηκε, μὲ στήριξι σὲ ἀρχαῖες πηγές, τὸ πῶς ἡ ἰδρυσις τῆς Νικοπόλεως ὑπῆρξε μιὰ αὐθόρμητη ἐνέργεια ἑνὸς ἀτόμου, τοῦ Ὁκταβιανοῦ, ποῦ ἐξυπηρετοῦσε καὶ εὐρύτερες σκοπιμότητες τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς περιοχῆς. Τοῦτο δὲ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα ἰδιότυπο συνοικισμό, καθὼς ὁ πληθυσμὸς τῆς νέας αὐτῆς πόλεως ἀποτελέστηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πλησιόχωρων πόλεων. Γιὰ τὸν εὐρύτερο χῶρον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πληροφορεῖ ὁ Νικ. Λάσκαρης ὅτι αὐτὸς καταλαμβάνοταν μέχρι τότε ἀπὸ μερικὲς πόλεις καταγόμενες ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο σύστημα τῶν πόλεων - κρατῶν, τὶς ὁποῖες ἀκριβῶς προηγηθέντες μακροὶ πόλεμοι τὶς εἶχαν ἐξασθενήσει ἤδη σὲ μεγάλο βαθμὸ. Ἡ ἰδρυσις τῆς Νικοπόλεως, διαπιστώνει στὴ συνάφεια αὐτῆ ὁ Νικόλ. Λάσκαρης, «ἀπηχοῦσε τὴν πρακτικὴ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς μὲ τὴν ἰδρυση πόλεων μὲ διεθνῆ κοσμοπολιτικὸν χαρακτήρα. Γιὰ ὅσο διάστημα ἡ αὐτοκρατορία εἶναι ἀκέραια, ἐπάγεται ὁ χρησιμοποιοῦμενος ἔδω ἐρευνητὴς μας, «διατρεῖ ἡ πόλις τὸν χαρακτήρα τῆς ὡς διεθνοῦς κέντρου μὲ διοικητικὴν, θρησκευτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀκτινοβολία.»**

Ἐνδιαφέρουσα στὸν ἴδιον τόμον γιὰ ἀνάλογους ἀκριβῶς συσχετισμοὺς καὶ παράλληλες διαπιστώσεις ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς Νικοπόλεως, εἶναι καὶ ἡ Εἰσὴγῆσις τοῦ Συμπόσιου τοῦ Γερμανοῦ Fritz Krinzinger, «Nikopolis in der augusteischen Reichspraganda» — «Ἡ Νικόπολις εἰς τὴν αὐγουστειον κρατικὴν προπαγάνδα» —.*** Ἀπὸ τὴν Εἰσήγησιν αὐτὴν παραθέτω ἔδω, σὲ μετάφρα-

* *Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, σελ. 495.*

** «Νικόπολις. Το πέρασμα ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴν εἰς τὴ Βυζαντινὴν ἐποχὴ. (Μορφή καὶ χαρακτήρας μιᾶς πόλεως)», στὸν μνημειώδη Τόμος Νικόπολις Α'. Πρακτικὰ τοῦ πρώτου Διεθνοῦς Συμπόσιου γιὰ τὴ Νικόπολιν (23-29 Σεπτεμβρίου 1984), ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Εὐαγγέλου Χρυσοῦ, Πρέβεζα 1987, σελ. 221-ἢ δὴ Εἰσὴγῆσις τοῦ Ν. Λάσκαρη σελ. 205-223. Ὁ Τόμος στάλθηκε εὐγενικὰ ἀπὸ τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην Πρεβέζης καὶ σὲ μένα καὶ ἐκφράζω ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν ἔδω τὶς θερμὰς μου εὐχαριστίας, καθὼς καὶ τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου, τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν μου γιὰ τὸ ὅλο κατόρθωμα, τόσον γιὰ τὸ συμποσιακὸ, ὅσον καὶ τὸ ἐκδοτικὸ τοῦτο μεγαλόεργον, ποῦ ἔχω ἐμπρός μου.

*** Τόμος Νικόπολις Α'... σελ. 110-ἢ ἀκολουθοῦσα στὸ κείμενό μου περιγραφή, σελ. 112-113. Γιὰ τὴν καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικὰς ἐρευνὰς προκύπτουσα εἰκόνα σχετικῶς μὲ τὴν ρωμαϊκὴν πολιτικὴν εἰς τὴν Ἠπειρὸν, κατὰ τὰ γενικώτερα, βλ. στὸν ἴδιον

σί μου, τὴν ἐξῆς, ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὰ στὴν παροῦσα συνάφεια ἐκτιθέμενα, περικοπή:

« Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κρατικῆς (ρωμαϊκῆς, Ἰ. Καλ.) προπαγάνδᾳ παίζει ἐν προκειμένῳ ἡ Νικόπολις ὑποδεέστερο ρόλο· εἶναι μιὰ ἐλευθέρα πόλις, ἡ ὁποία, ἐφοδιασμένη βέβαια μὲ προνόμια καὶ χάρις εἰς τὴν εὐνοϊκὴν τῆς θέσιν, ἀνθεὶ καὶ εὐδοκιμεῖ.* Ὑπάρχουν σίγουρα πρακτικοὶ πολιτικοὶ λόγοι γιὰ τὴν μὲ συνέπεια μεγέθυναι καὶ ἐξέλιξι τῆς πόλεως κατὰ τὰ μετὰ τὴν ἴδρυσιν ἔτη, πρέπει ὅμως νὰ κρατήσουμε γερὰ στὸ νοῦ μας τὸ ὅτι ἡ ἴδρυσις τῆς πόλεως δὲν μνημονεύεται στὰ *res gestae* ».

Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε σὲ λίγες ἀκόμα περικοπὲς ἀπὸ τὴν Εἰσῆγησιν αὐτὴν στὸ Συμπόσιον Νικόπολις Α', δίνουμε πρῶτα μερικὲς κατατοπιστικὰς πληροφορίες γιὰ τὰ *res gestae* (τοῦ Ὀκταβιανοῦ, τοῦ Αὐγούστου - αυτοκράτορος), στὰ ὅποια δὲν μνημονεύεται ἡ ἀπὸ αὐτὸν ἴδρυσις τῆς Νικοπόλεως. Τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς τῆς παρασιωπησέως μᾶς τὴν δίνει ὁ ἴδιος ὁ εἰσηγούμενος Fritz Krinzinger στὴν περικοπὴν του πού θὰ ἀκολουθήσῃ ἐδῶ εὐθὺς μετὰ τὰ πληροφορικὰ μας γιὰ τὰ *res gestae*.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος (ἀπὸ τὸ 27 π.Χ.) συνέταξε (ὅπως ἔκαναν καὶ ἄλλοι Ρωμαῖοι ἡγεμόνες) τὰ «*res gestae*» αὐτοῦ, ἔκθεσι δηλαδὴ τῶν πράξεών του, σὲ ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα. Τὸ κείμενον τῶν «*res gestae*» τοῦ Αὐγούστου διατηρήθηκε κατὰ μέγιστον μέρος σὲ ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία βρέθηκε στὴν Ἀγκύρα. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Ἐπιγραφὴ αὐτὴ ὀνομάστηκε «*Monumentum Ancyranum*». Τεμάχια, περιέχοντα τὰ *res gestae* τοῦ Αὐγούστου, βρέθηκαν καὶ στὴν Ἀντιόχεια τὴν πρὸς Πισιδίαν καθὼς καὶ στὴν Ἀπολλωνία.

Στὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἀγκύρας διατηρεῖται ὀλόκληρο τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, ἐνῶ τὸ λατινικὸν δὲν σώζεται πλήρως. Τὰ *res gestae* τοῦ Αὐγούστου, ὅπως αὐτὰ ἀναγρά-

Τόμο, σελ. 11-21, Εἰσῆγησις στὸ Συμπόσιον τοῦ καθηγητοῦ Σωτηρίου Δάκαρη, τοῦ καὶ Προέδρου τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς αὐτοῦ, «Ἡ ρωμαϊκὴ πολιτικὴ στὴν Ἠπειρὸν».

Γιὰ μιὰ ἀκόμα πλατύτερη θεώρησι καὶ κατανόησι τῶν προϋποθέσεων καὶ τοῦ ὅλου πλαισίου, στὸ ὁποῖο ἐκδηλώθηκε πρωταρχικὰ καὶ ἀναπτύχθηκε ὕστερα στὶς ἰδιαίτερότητές της ἡ ρωμαϊκὴ πολιτικὴ καὶ στὴν Ἠπειρὸν, ἐξαιρετικὰ πολὺτιμη στὴν ἐκθεσι καὶ στὴν θεμελίωσι τῶν ἱστορικῶν περιστατικῶν — μὲ ἐπιστήριξι σὲ «*φτωχὲς*» μὲν, ἀλλὰ μὲ δύναμι καὶ ἐπιμονὴ ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἐκμεταλλεύσεως τυγχάνουσε πηγές — παρουσιάζεται ἡ μελέτη τοῦ Στυλ. Κ. Σιμοπούλου, Δικηγόρου, «Ἡ συνθήκη τῆς Φοινίκης (Ἠπειρὸς — 205 π.Χ.)». Δημοσιεύεται στὸ Περιοδικὸ τοῦτο, τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», ἐξακολουθητικὰ σὲ συνέχειας, ἀπὸ τὸ Τεύχος τῆς 417-418-419, Ἰανουάριος - Φεβρ. - Μάρτιος 1987, σελ. 1 ἔξ.

Παραινετικὸ καὶ συγκινητικὰ παρακινητικὸ γιὰ πλατύτερης καὶ διαρκέστερης ἰσχὺς ἑλληνικὴ αὐτοκριτικὴ, διδακτικὸ καὶ «*φρονηματιστικὸ*» γιὰ τὰ αἰώνια «*λάθη*» τοῦ ἱστορικοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος εἶναι τὸ γενικὸν κατατοπιστικὸν Πρὸλογικὸν Σημείωμα τοῦ συγγραφέως.

* Ἐδῶ εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἡ παρατήρησις - πληροφορία τοῦ δικοῦ μας πολυμαθοῦς Βασίλη Κραφίτη: «...Ἀπὸ γραφτὰ μνημεῖα προκύπτει ὅτι στὶς ἀρχές τοῦ τρίτου μ.Χ. αἰῶνα κατοικοῦσαν μόνιμα Ἑβραῖοι στὴ Νικόπολιν τοῦ Ἀκτίου, ἡ ὁποία σάν Λεύτερη πόλις (ἡ ἀράωσις στὸ πρωτότυπον, Ἰ. Καλ.) ὑπῆρξε σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της τόπος ἀπαραβίαστης ἀσφάλειας (ἀσύλου) Ρωμαίων, Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι κατάφενυαν ἐκεῖ σάν ἔμποροι, σάν φιλόσοφοι καὶ ἀργότερα σάν κήρυκες τῆς νέας (χριστιανικῆς) θρησκείας». Ἡ Ἰστορία τῆς Περαινοῦ, Ἀθήνα 1985, σελ. 46.

φονται στήν ἐπιγραφὴ τῆς Ἀγκύρας, ἐξέδωκε τὸ 1883 ὁ μέγας Ἱστορικός καὶ Νομομαθὴς Θεόδωρος Mommsen: *Res gestae divi Augusti*, Berlin 1883.*

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγκύρας, σὲ ἔνδειξι εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Αὐγούστο, ὁ ὁποῖος ἐκόσμησε τὴν πόλιν τους μὲ πολλὰ κτίσματα, ἀνήγειραν Ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ ἰδίου καὶ τῆς Ρώμης. Στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ Ναοῦ τούτου ἀνέγραψαν τὰ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου συνταχθέντα *res gestae* στῆ λατινικὴ γλῶσσα καὶ σὲ ἑλληνικὴ μετάφρασι. Ἐκφράζεται ἀπὸ πολλοὺς ἡ πιθανότης ὅτι καὶ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο ἤμπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν Αὐγούστο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἑλληνομαθής, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ ἐξέχοντες Ρωμαῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.**

Καὶ τώρα γυρίζουμε στῆ συνέχεια τῆς *Εἰσηγήσεως* τοῦ Fritz Krinzinger, ὅπου δίνεται, ὅπως εἶπαμε, καὶ ἡ ἐξηγήσις τοῦ γιατί στὰ *res gestae* τοῦ Αὐγούστου δὲν περιέχεται καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὸν ἰδρυσις τῆς Νικοπόλεως: γιὰ ἓνα ὑψηλότερον ἀκριβῶς λόγο· γιὰ τὸ ὅτι τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον Νικόπολιν τὴν ξεχωρίζει ὁ Ὀκταβιανὸς ἀπὸ τὰ λοιπὰ κατορθώματα τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν στρατηλατῶν του καὶ τὴν θεωρεῖ ἀρχὴ καὶ ὀρμητήριον τῆς, κατὰ θεῖαν ἀποστολὴν, πρὸς τὴν ἀποθέωσίν τ'οὐ πορείας του! Νὰ τί γράφει σχετικῶς ὁ ἀπασχολῶν ἡμᾶς ἐδῶ Γερμανός, εἰσηγητὴς στὸ *Συμπόσιον Νικόπολις Α'*, Fritz Krinzinger:

«Μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι σαφές, ὅτι ὁ *princeps* — ὁ ἡγεμῶν — καὶ *pater patriae* — πατέρας τῆς πατρίδος — (οἱ ὑψηλοὶ τίτλοι, ποὺ ἀποδόθησαν στὸν νικητὴ Ὀκταβιανῶ, σὰν Αὐγούστου πλέον, Ἰ. Καλ.) θέτει, ὕστερα ἀπὸ μακρὸν χρόνον κυβερνήσεως, ἐν τῇ αὐτοσυνειδήσει του εἰς τὸ προσκίλιον τὴν θεῖαν ἀποστολὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖ τὴν δυνάμιν του, καὶ ὅχι πλέον τὴν ὑπόμνησιν προηγουμένων στρατιωτικῶν νικῶν τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν στρατηλατῶν του. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον συνεχῶς παρουσιάζεται προπαγανδιστικὰ εἶναι ἡ κατὰ θάλασσαν νίκη εἰς τὸ Ἄκτιον καὶ οἱ ἀπὸ τὸν Θεὸν διακανονισμένοι συσχετισμοὶ εἰς τὴν νέαν κυριαρχίαν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν νίκην αὐτὴν ἤμποροῦσαν πλέον νὰ προβάλλουν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.»**

Σὲ ἓνα τέτοιο κοσμοπολιτικὸ οἰκουμενικὸ κέντρο, ὅπως ἦταν ἴδιη ἡ Νικόπολις ἐνενήντα χρόνια μετὰ τὴν ἰδρυσή της, ἀπεφάσισεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νὰ περάσει τὸν τελευταῖον, ὅπως φαίνεται, χειμῶνα τῆς ζωῆς του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπακολουθήσασα φυλάκισίν του στῆ Ρώμη καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἐκεῖ ἐν συνεχείᾳ θάνατόν του. Τὴν παραμονὴν του στῆ Νικόπολι τὴν ἀπεφάσισεν ὁ Παῦλος ὕστερα καὶ ἀπὸ κάποια βαθύτερη σκέψιν του, ποὺ τὴν ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς ἡ φρασεολογία τοῦ συναφούς χωρίου ἀπὸ τὴν *Πρὸς Τίτον Ἐπιστολήν* του, 3, 12:

«Ὅταν πέμψω Ἀρτεμῶν πρὸς σε ἢ Τυχαϊκόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι»

* Βλ. γιὰ τὰ ἀνωτέρω Bernhard Kuebler - Περικλέους Βιζουκίδου, *Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον κατὰ τοὺς Κλασσικοὺς Χρόνους*, ἔκδ. Μιχ. Τριανταφύλλου, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 4.

** Βλ. M. Schede und H. Schultz, *Ancyra und Augustus 1937*, J. Gage, *Res gestae divi Augusti*. (Τὸ *res gestae* οἱ Γερμανοὶ τὸ μεταφράζουν: *Tatenbericht* — Ἐκθεσι Πεπραγμένων —.)

*** Τόμος *Νικόπολις Α'*..., σελ. 113.

(«... φρόντισε γρήγορα νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν Νικόπολιν, διότι ἐκεῖ ἀπεφράσισα νὰ περάσω τὸν χειμῶνα.») Ἔτσι εἶναι καὶ αὐτονόητον ὅτι δὲν θὰ ἔμεινεν ἀδρανῆς καὶ ἐκεῖ — στὴ Νικόπολι — ἓνα ὀλόκληρο χειμῶνα, στὸ γλυκὺ κλίμα τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ὁ ἐνεργητικώτατος Ἀπόστολος ὡς πρὸς τὴν κηρυγματικὴ δραστηριότητα καὶ τὸ μὲ αὐτὴ συνδεδεμένο ἀκατάπαυστο ἱεραποστολικὸ του ἔργο.

Τὸ ἴδιο ἔκανε ἄλλωστε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ στὰ ἄλλα πνευματικὰ καὶ κοσμοπολιτικὰ ἑλληνικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς του, στὰ ὁποῖα τὸν ἔφεραν αἱ περιστάσεις καὶ τὸν ὠδηγοῦσαν οἱ πραγματικὰ ἀπὸ τὸν Θεὸν διακανονιζόμενοι οἰκουμενικοὶ ἀναγεννητικοὶ σκοποὶ τῶν ἱεραποστολικῶν τοῦ ὁδοιποριῶν: * Φίλιπποι, Θεσσαλονίκη, Ἀθήνα, Κόρινθος, Κρήτη, τὴν ἄρα καὶ Νικόπολις, τελευταία παραμονὴ τοῦ Παύλου στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, στὴν Ἡπειρο, καὶ ἐσχάτη ἐλευθέρα ἐκδήλωσις ἐδῶ δράσεώς του κατὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ του.

Ἡ Νικόπολις προσφερόταν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παύλου καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρά της ἦταν «φορτισμένη» καὶ μὲ ἰκανὴ θρησκευτικότητα, μὲ πλοῦσια «ἀποθέματα» εὐλαβείας καὶ μυστικισμοῦ. Αὐτὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἀκόμα τότε ἀνάμνησι καὶ παράδοσι τοῦ καὶ σὺν διεκδικητοῦ θείων ἰδιοτήτων παρουσιασθέντος — καὶ ἐπιτυχόντος τοῦτο — ἰδρυτοῦ της Ὁκταβιανοῦ, γενομένου ἀπὸ τὸ 27 π.Χ., ὅπως εἶδαμε, καὶ μονάρχου στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, αὐτοκράτορος καὶ κοσμοκράτορος στὴν οἰκουμένη.**

Ἀνάλογα εἶχαν γίνει ἐκ μέρους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ στὴν Ἀθήνα, μὲ ἀφορμὴ καὶ ἐρέθισμα ἐκεῖ τὴν ἀπὸ τοὺς «κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους» θεωρουμένους Ἀθηναίους ἀπονομὴ τιμῆς καὶ λατρείας καὶ στὸν «ἄγνωστον Θεὸν» (Π ρ ᾶ ξ . 17, 22 - 23).

Στὴ διαμονὴ καὶ στὴ δρᾶσι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴ Νικόπολι, στὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἑλληνικὸ κέντρο τῆς Ἡπείρου, μὲ τὸν ζηλευτὸ κοσμοπολιτικὸ του χαρακτῆρα, ποὺ γινόταν πλέον καὶ χριστιανικὸ, ἤμπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὀφείλονται αἱ γερεὲς χριστιανικὲς ρίζες, ποὺ «ἔπιασαν», ἐβλάστησαν, ἀνθοβόλησαν καὶ καρποφόρησαν στὴν ὅλην Ἡπειρο, Νοτία καὶ Βορεία, ὅπως καὶ ὁ ἐν συνεχείᾳ ἐκεῖ, μὲ τὴν Ἐκκλησίᾳ, ἀκμάσας Χριστιανισμός. Τὸ τελευταῖο τοῦτο, ὡς πρὸς τὴν περιοχὴν ἰδιαιτέρως τῆς Νικόπολεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξεπέμπετο ἡ ἀκτινοβολία πρὸς ὅλες τὶς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου, τὸ μαρτυροῦν καὶ αἱ περιφρῆμες ἐκεῖ χριστιανικὲς Βασιλικὲς, οἱ μεγαλοπρεπεῖς χριστιανικοὶ Ναοὶ τῆς βραδύτερης παλαιοχρι-

* Πρὸβλ. Π ρ ᾶ ξ ε ι ς τ ῶ ν Ἀ π ο σ τ ὸ λ ω ν , 16, 8 - 10: «Παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα. Καὶ ὄραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὄφθη τῷ Παύλῳ· ἀνὴρ τις ἦν Μακεδῶν ἐστώς, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων· διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοηθήσον ἡμῖν. Ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελεθεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες (= συμπεράναντες) ὅτε προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος εὐαγγελίσασθαι αὐτούς», τοὺς Μακεδόνας δηλαδή, Ἑλληνας, στὴ γλῶσσα τῶν ὁποίων, τὴν ἑλληνικὴν, μίλησε ὁ «Μακεδῶν ἀνὴρ» τοῦ ὁράματος στὸν ἑλληνομαθῆ Παῦλο, ὅπως μᾶς τὰ περιέσωσεν ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Π ρ ᾶ ξ ε ω ν Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς, ἑλληνομαθῆς καὶ αὐτὸς καὶ ὑπέροχος ἱστοριογράφος μὲ Ξενοφώντειο καταφανῶς στυλ.

** Βλ. σχετικῶς στὸν Τόμο Νικόπολις Α', σελ. 189 ἐξ., ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς Χρυσήδου Τζουβάρα - Σούλη «Λατρεῖες στὴ Νικόπολη». Αὐτὴ διαβάστηκε στὸ Συμπόσιο ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς συγγραφῆς καὶ περιλαμβάνεται τώρα στὶς σελίδες 169 - 196 τοῦ Τόμου, σηριζεῖται δέ, καὶ στὰ πῶ λεπτομερειακὰ σημεῖα, σὲ ἀρχέγονες πηγὰς καὶ σὲ πλοῦσια βιβλιογραφία. Γιὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ, — στὴ γραμμὴ αὐτὴ — ἀναπτυχθεῖσα ἐκεῖ — στὴ Νικόπολι — χριστιανικὴ λατρεία δὲν γίνεται καθόλου λόγος στὴ μελέτη αὐτή.

στιανικῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πρώτου μεσαίωνα, τοῦ τέλους δηλαδὴ τοῦ 5ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰῶνος. Γιὰ τοὺς Ναοὺς αὐτοὺς ἔγινε πολὺς ἐπιστημονικὸς λόγος στὸ Συμπόσιο Νικολίσις Α΄.*

Γιὰ δὲ τὴν γενικώτερη ἐκκλησιαστικὴ ἀκμὴ τῆς Νικοπόλεως καὶ τῆς περιοχῆς τῆς κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ὀφειλομένην ἀσφαλῶς στὴν ἀπὸ τὸν μέγαν ἐπισκέπτη τοῦ χώρου ἐκείνου Ἀπόστολο Παῦλο γενόμενη πνευματικὴ καταβολή, μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐμφανίσεως καὶ δράσεως ἐκεῖ ἐξόχων ἐκκλησιαστικῶν ἀγίων προσωπικότητων, ποὺ διέπρεψαν κατὰ πολλοὺς πνευματικούς τρόπους καὶ δὴ καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ τους στὶς πρώτες Οἰκουμενικὰς Συνόδους τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ θέμα εἶναι ἡ γενόμενη — καὶ στὸν Τόμο τοῦ Συμποσίου περιλαμβανόμενη — Εἰσηγήσεις τοῦ λογιωτάτου (συγγραφέως πολλῶν συναφῶν μὲ τὰς Συνόδους ἐξόχων ἔργων**) νῦν Μητροπολίτου Νικοπόλεως (ἀπὸ τὸ 1980) κ. Μελετίου, «Ὁ Νικοπόλεως Εὐγένιος καὶ ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος» (σελ. 269 - 278).***

* Σχετικὸς εἶναι αἱ ἐμβριθεῖς Εἰσηγήσεις στὸ Συμπόσιο αὐτὸ τῶν κυρίων Δημητρίου Πάλλα (σελ. 225 - 239) καὶ Δημητρίου Τριανταφυλλοπούλου (σελ. 399 - 410), ὅπως μερικώτερα, ἄς ποῦμε, σχετικὸς εἶναι στὸν ἴδιο Τόμο αἱ Εἰσηγήσεις τῶν κυρίων Ἰουλίης Βοτοκοπούλου (σελ. 135 - 144), Alessandra Guiglia-Guidobaldi (σελ. 279 - 293) καὶ Gisela Hellen - Kemper - Salies (σελ. 295 - 310), καθὼς καὶ ἡ τοῦ κ. Federico Guidobaldi (σελ. 311 - 316).

** Ἰδιαίτερα βαρυσήμαντο πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν συνοδικῶν ἐρευνῶν καὶ μελετῶν τοῦ συγγραφέως τούτου, λαοφίλους Ἱεράρχου, ποιμενάρχου στὴν Παρέβζα, Μελετίου, εἶναι τὸ ἔργο του Ἡ Πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (Εἰσαγωγή Πρακτικὰ Σχόλια), Ἀθήνα 1985 (σελίδ. 663).

*** Τὸ ἴδιο ἀναδημοσιεύεται τώρα καὶ σὰν «συμβολὴ» στὸν Τρίτο Τόμο τῆς μνημειώδους πεντατόμου ἐκδόσεως: Ἱερά Μητρόπολις Ἑλβετίας Ἰδρυμα διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα Atef Danial, Ἀναφορὰ εἰς μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξιμου 1914 - 1986, Γενεὴ 1989, σελ. 367 - 373 (παραιρεσιμένης μόνον τῆς εἰς τὸν Τόμον Νικολίσις Α΄... ἐπιλογικῶς ἐκεῖ δημοσιευμένης Ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγενίου).

Ἡ μεγάλη αὐτὴ τιμητικὴ οἰκουμενικοῦ χαρακτήρος ἔκδοσις (μετέχουν 110 συγγραφεῖς, θεολόγοι — κατὰ πλειοψηφίαν — καὶ ἄλλοι, Ἕλληνες — κατὰ πλειοψηφίαν — καὶ ἄλλοι, Ὁρθόδοξοι — κατὰ πλειοψηφίαν — καὶ ἄλλοι, μὲ ἰσάριθμες πρωτότυπες μελέτες) ἔγινε γιὰ τὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτυπώσεώς της εἰς Κύριον ἐδημήσαντα ἔξοχον Ἱεράρχην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ παγκοσμίου φήμης συγγραφέα πολλῶν καὶ ἐκτενῶν ἔργων Μητροπολίτην Σάρδεων κυρὸν Μάξιμον. Αὐτὸς εἶχε γεννηθῆ στὴν πλησιέστατα μὲ τὴν Ἡπειρο γειτνιαζούσα νοτιοδυτικὴν περιοχὴ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν καὶ ἀπὸ ἡλικίας 5 ἐτῶν ἔζησε μὲ τοὺς γονεῖς του στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀνατράφηκε καὶ σπούδασε ἐκεῖ στὰ φημισμένα Ἑλληνικὰ Σχολεῖα τοῦ Γένους — καὶ στὴ Θεολογικὴ Σχολή, θέβαια, τῆς Χάλκης — ἀναδείχθηκε δὲ καὶ διέπρεψεν ἀκολούθως ὡς κληρικὸς καὶ καθοδηγητικὸς Ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Εἰς τὸν αὐτὸν Τρίτον Τόμον δημοσιεύεται καὶ ἡ «συμβολὴ» τοῦ ὑποφαινομένου Ἡ οἰκουμενικὴ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπὸ τὸ ἀρχέγονον χριστιανικὸν μαρτύριον πρὸς τὸν πατερικὸν διάλογον καὶ τὴν κατὰ τὸ παρὸν ἀξιοποίησιν αὐτοῦ διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα (σελίδ. 29 - 73 — καὶ 435 - 441, περίληψις στὴ γερμανικὴ γλῶσσα —).

Τὴν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο πρώτη ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἠπειρο, τὴν ἔτσι καθοριζόμενη βαθμιαία ἐκεῖ ἐξάπλωσι καὶ ἀνάδειξι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν στὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφειλόμενη ἐκκλησιαστικὴ ἀκμὴ τοῦ χώρου τούτου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατοχυρώνει, μὲ τὸν τρόπο του, καὶ ὁ ὡς ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς στὴ Μέση Ἐκπαίδευσι ἀναδειχθεὶς Θεολόγος, τώρα Ἐπίτιμος Λυκειαρχῆς, Φώτιος Γ. Οἰκονόμου ἀπὸ τὸ Σοῦλι. Αὐτὸ γίνεται στὴν ἐπὶ τρεῖς περὶ ἡδὴ δεκαετίες παρουσιαζόμενη συνεχῆ, ἐπιμελέστατη καὶ ἀξιολογώτατη, ὅπως ἀπὸ πολλοὺς ἔχει ἀναγνωριστῆ καὶ ὡς κριτικὴ - ἐπιστημονικὴ ἀπὸ εἰδικοὺς ἔχει ἐπαινεθῆ, πολὺ-πλευρῆ καὶ πολυμερῆ ἐκκλησιαστικοῖστορικὴ συγγραφικὴ παραγωγὴ τοῦ Φ. Γ. Οἰκονόμου.

Ἐνα πρῶτο ὑπαινιγμὸ γιὰ τὴν πρὸς τὴν ὡς ἀνωτέρω κατεύθυνσιν ἐκδήλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως τούτου συναντήσαμε στὴ μελέτῃ τοῦ Μάνθου Κ. Οἰκονόμου στὸ «Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» τῆς Ἐ τ α ι ρ ε ῖ α ς Ἠ π ε ι ρ ω τ ι κ ῶ ν Μ ε λ ε τ ῶ ν, Τόμ. Ε', Ἰωάννινα 1983, σελ. 383. — Ἡ ὅλη αὐτὴ μελέτη, γιὰ τοὺς Ἁγίους τῆς Ἠπείρου, σελ. 483 - 399 —. Τὸν ὑπαινιγμὸν αὐτὸν ἐμνημονεύσαμε στὰ προηγούμενά μας («Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» Τεύχ. 426 - 427 - 428, Οκτώβρ. - Νοέμβρ. - Δεκέμβρ. 1987, σελ. 544).

Τὰ ἔργα τοῦ Φ. Γ. Οἰκονόμου, ἐνδιαφέροντα καὶ χρήσιμα ὅλα γιὰ τὸν ἐδῶ εἰδικώτερο — καὶ γενικώτερο — σκοπὸ μας, τὴν θεώρησι δηλαδὴ καὶ ἐκτίμησι τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς, ὅπως καὶ γενικώτερα πνευματικῆς, ἀναπτύξεως στὴν ὅλη Ἠπειρο, ἀνέρχονται, ἀπὸ τὸ 1962 ἀρχῆς γενομένης, σὲ δέκα ὀχτώ.*

* Τὰ παραθέτομεν ὅλα ἐδῶ — βιβλιογραφικῶς —, γιὰτὶ ἀξίζει πράγματι τὸν «κόπο» να γίνῃ αὐτό: 1. «Ὁ Ἅγιος Δονάτος, ὁ Ἐπίσκοπος Εὐρώας τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου», Ἀθῆναι 1962. 2. «Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερον», Ἀθῆναι 1964. 3. «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», Ἀθῆναι 1966. 4. «Ἡ Ἐκκλησία ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», Ἀθῆναι 1969. 5. «Ἡ ἐν Ἠπείρῳ Ἐκκλησία Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», Ἀθῆναι 1971. 6. «Ἡ ἐν Ἄρτῃ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», Ἀθῆναι 1972. 7. «Ἡ ἐν Νικοπόλει καὶ Πρεβέξῃ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», Ἀθῆναι 1973. 8. «Ἡ ἱστορία τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἠπείρου», τ. 2, πανόδετοι, Ἀθῆναι 1974. 9. «Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἡ ἱεραποστολικὴ αὐτοῦ δράσις», Ἀθῆναι 1976. 10. «Ἡ Θεσπρωτία ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν», Ἀθῆναι 1979. 11. «Ἡ Μεσαιωνικὴ Ἠπειρος», μελέτῃ εἰς τὸ «Ἠπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον», Ἰωάννινα 1980, σ. 322 - 350. 12. «Ἀγῶνες τῶν Ἠπειρωτῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ», Ἀθῆναι 1979. 13. «Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ, ἐκκλησιαστικὴ σταδιοδρομία καὶ δράσις», Ἀθῆναι 1980. 14. «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου, ἴδρσις, ὀργάνωσις καὶ ἐξέλιξις αὐτῆς», Ἀθῆναι 1982. 15. «Ὁ Ἅγιος Δονάτος, Ἐπίσκοπος Εὐρώας τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου», ἔκδοσις δευτέρᾳ ἐπηξημένη καὶ βελτιωμένη, Ἀθῆναι 1983. 16. «Ἡ πολυπαθὴς Βόρειος Ἠπειρος διὰ μέσου τῶν αἰώνων», Ἀθῆναι 1985. 17. «Τὸ χωριὸ μου Κουκουλιὸ Σουλίου (Θεσπρωτίας), Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Μελέτη», Ἀθῆναι 1985. 18. «Τὰ Σχολεῖα τῆς ἐνιαίας Ἠπείρου στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας (1453 - 1913)» — Στὸ Μέρος Δεύτερο, σελ. 59 - 98, «Σχολεῖα τῆς Βορείου Ἠπείρου στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας (1453 - 1913)» —. Ἀθῆναι 1987.

Ἡμεῖς γιὰ τὸ εἰδικώτερο σημεῖο τοῦ σκοποῦ μας, τὶς ὑπομνήσεις δηλαδὴ γιὰ ἔξοχες ἄγιες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες στὴν Ἡπειρο κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, θὰ ἀσχοληθοῦμε σύντομα ἐδῶ μὲ τὸ πρῶτο στὴ σειρά τῶν ὑποσημειωμένων ἔργων τοῦ Φωτ. Γ. Οἰκονόμου βιβλίου του, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπιτυχή καὶ εὐτυχή ἀρχή της, στὴ δευτέρῃ του δὲ ἔκδοσι τοῦ 1983. Γιὰ τὴν πρώτην ἔκδοσι, τοῦ 1962, ὁ τακτικὸς τότε καθηγητὴς τῆς Ἀγιολογίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν Ἀνδρέας Φυτράκης εἶχε γράψει, τὸ 1965, τὴν παρακάτω κριτικὴ, ἀποτυπωμένη τώρα στὴν σελίδα 7 τῆς δευτέρας ἐκδόσεως: «... Ἐν ἔτει 1962 ὁ ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει Θεολόγος Καθηγητὴς κ. Φώτιος Οἰκονόμου ἐδημοσίευσε μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον (...) Ἐν αὐτῇ καταβάλλεται παρὰ τοῦ συγγραφέως προσπάθεια, ἵνα διαφωτισθῇ ἡ ἀξιόλογος ὄντως ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆ προσωπικότης, ἡ ἀγιότης τοῦ βίου καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ κοινωνικὴ, ὡς φαίνεται, δρᾶσις, διὰ τῆς ὁποίας οὐσιωδῶς συνέβαλεν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἡπειρῷ. (...) Κατῶρθωσε, π ρ ῶ τ ο ς α ὕ τ ὅ ς, νὰ ἐμφανίσῃ μίαν ἀξιόλογον βιογραφίαν τοῦ ἀγίου Δονάτου, μὲ ἡλεγμένας κατὰ τὸ πλεῖστον πληροφορίες.

Ἡ ὡς ἄνω μελέτη τοῦ κ. Φ. Οἰκονόμου ἀποδεικνύει τὴν φιλοπονίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἱκανότητά του νὰ ἐρευνᾷ ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἱστορικὰ θέματα.»

Πρόκειται στὴν περίπτωσι τοῦ Ἀγίου Δονάτου, ἐπισκόπου τῆς Εὐροίας — ὅπως καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Νικοπόλεως Εὐγενίου καὶ τοῦ Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς κοντὰ στὴ σημερινὴ Παραμυθιά* — γιὰ ἓνα ἐξέχοντα πράγματι ἐκκλη-

* Ἀπτόν, στὸν πέμπτο αἰῶνα ἀνήκοντα, τὸν παρουσίασε πλήρως τὸ 1952, ὁ καθηγητὴς Παναγ. Κ. Χρήστου, μὲ σὲ συνέχειες δημοσιεύματά του στὴν « Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ Ἐ σ τ ῖ α » (Βλ. γι' αὐτὸ στὰ προηγούμενά μας ἐδῶ, « Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ Ἐ σ τ ῖ α », τεύχ. 421-422-423 Ἀπρίλ. - Μάιος - Ἰούν. 1987, σελ. 258). Τώρα ὁ καθηγ. Παναγ. Κ. Χρήστου ἐκθέτει ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Διάδοχον Φωτικῆς περιληπτικά, ἀλλὰ καὶ μὲ νεώτερα στοιχεῖα τῶν ἐρευνῶν του συμπληρωμένα, στὶς σελίδ. 243-248 (καὶ τὴν βιβλιογραφία στὶς σελίδ. 262-263) τοῦ Γ' Τόμου τῆς νέας μνημειώδους καὶ παγκοσμίως πλέον μοναδικῆς σειρᾶς τοῦ ἔργου του Ἐ λ λ η ν ι κ ῆ Π α τ ρ ο λ ο γ ῖ α. Μέχρι τώρα ἔχουν ἐμφανισθῇ οἱ τέσσαρες πρώτοι Τόμοι, τῶν ὁποίων ἡ βιβλιογραφικὴ εἰκόνα ἔχει ὡς ἐξῆς: Παναγ. Κ. Χρήστου, Ἐ λ λ η ν ι κ ῆ Π α τ ρ ο λ ο γ ῖ α Τόμος Α' Εἰ σ α γ ω γ ῆ, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν (ΠΙΠΜ), Θεσσαλονίκη 1976 (σελίδ. 399)· Τόμος Β' Π ε ρ ῖ ο δ ο ς Δ ι ω γ μ ῶ ν, ΠΙΠΜ, Θεσσαλονίκη 1978 (σελίδ. 1002)· Τόμος Γ' Π ε ρ ῖ ο δ ο ς θ ε ο λ ο γ ι κ ῆ ς ἀ κ μ ῆ ς Δ' καὶ Ε' αἰ ὠ ν ε ς, Θεσσαλονίκη 1987 (σελίδ. 699)· Τόμος Δ' Π ε ρ ῖ ο δ ο ς θ ε ο λ ο γ ι κ ῆ ς ἀ κ μ ῆ ς Δ' καὶ Ε' αἰ ὠ ν ε ς (συνέχεια), Θεσσαλονίκη 1989 (σελίδ. 573). Ὁ Ε' Τόμος, ὀγκώδης καὶ αὐτός, βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ἐκτυπώσεώς του ἐδῶ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀκολουθοῦν ἀκόμα δυὸ τέτοιοι Τόμοι, ὁ Στ' καὶ ὁ Ζ', σὲ τρόπον ὥστε μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ νὰ παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν παγκόσμια Βιβλιογραφία μὴ ὄλοκληρωμένη Ἑλληνικὴ Πατρολογία, μὴ Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ Γραμματολογία, μὲ καλορρῖζικο πρωτοξεκίνημα τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο στὴν « Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ Ἐ σ τ ῖ α » τοῦ 1952.

Πέραν ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ τὶς σὲ πολλὰς δεκάδες ἀνερχόμενες ἄλλες μικρότερες μελέτες του — μονογραφίες —, ἄρθρα του κλπ., ὁ καθηγητὴς Παναγιώτης Χρήστου (ἀπὸ τὸ Βασιλικὸ τοῦ Πωγωνίου, τὰ Τσαραπλανᾶ, ὅπου διατηρεῖ «σὲ λειτουργία» καὶ τὸ πατρικὸ του σπίτι — πρᾶγμα γιὰ το ὁποῖο τὸν «ζηλεύω», γιατί ὑπῆρχε καὶ τὸ δικό μου «πατρικὸ» στὰ Γιάννινα καὶ τὸ ἐπισκεπτόμουν σὲ κάθε μου μετάβασι

στικῶς, θεωρητικῶς (συγγραφικῶς) καὶ πρακτικῶς (κοινωνικῶς) ἱεράρχη τοῦ 4ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος καὶ στὴ Β' Οἰκουμενικῇ Σύνοδο τοῦ 381. Διακρινόμενος ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς στὴν ἀγιωσύνη, στὴν ἀγάπη καὶ στὴ θαυματουργία, ἀπολάμβανε ἤδη ἐν ζωῇ — καὶ ἀπολαμβάνει, μετὰ τὸ μαρτύριό του — μεγάλη τιμὴ Ἁγίου στὴν Ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ μέχρι σήμερα.

Ὁ Ὁ Ἅγιος Δονάτος «εἶναι προστάτης ἅγιος τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Σουλιού, πολιοῦχος ἅγιος Παραμυθιάς καὶ ὅλης τῆς Θεσπρωτίας», μᾶς πληροφορεῖ ὁ Φωτ. Γ. Οἰκονόμου στὴν ἀρχὴ τοῦ Δ' κεφαλαίου τῆς περὶ αὐτοῦ — τοῦ Ἁγίου Δονάτου — μελέτης του (σελ. 39 - 44, στὴν παράγραφο: Ἀκτινοβολία τοῦ Ἁγίου Δονάτου). Τιμᾶται λοιπὸν καὶ σήμερα λαμπρὰ ὁ Ἅγιος αὐτὸς στὴν περιοχὴ τῆς ἀρχαίας εὐεργετικῆς του δράσεως, στὴν περιοχὴ τῆς ἐπισκοπῆς του. Τῆς περιοχῆς αὐτῆς μᾶς δίνει ὁ συγγραφεὺς καὶ μιὰ πληρέστατη «τοπογραφία». Κύριες τοποθεσίες τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Ἁγίου Δονάτου, γνωστὲς ἀπὸ τὶς πηγές, εἶναι: ἡ Εὐροια, ἡ Ἰσωρία ἢ Σωρεία καὶ τὸ Ὀμφάλιον. Βρισκόνταν στὴν ἀρχαία Θεσπρωτία, ἡ ὁποία «περιελάμβανε τὴν κυρίως Θεσπρωτίαν, τὴν μεταξὺ Θυάμιδος καὶ Ἀχέροντος χώραν, τὴν Ἐλαιάτιδα, τὴν μεταξὺ Πάργας καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἀχέροντος ἐδαφικὴν παραλιακὴν λωρίδα, τὴν Κεστρίνην, τὴν μεταξὺ Θυάμιδος ποταμοῦ καὶ τοῦ Πηλώδους λιμένος χώραν, τὴν Δωδωναίαν χώραν καὶ τὴν Ἐλλοπλίαν», πληροφορεῖ ὁ συγγραφεὺς, ὁ Φ. Οἰκονόμου, παραθέτων καὶ τὸν σχετικὸν χάρτην τῆς περιοχῆς αὐτῆς.* Συνεχίζει δὲ μετὰ τὴν σὲ πλούσια βιβλιογραφία — πηγῶν καὶ βοη-

ἐκεῖ, ἂν καὶ δὲν ἀνῆκε πλέον, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, στὴν οἰκογενεὶά μας, καὶ τώρα ἔμαθα περίλυπος ὅτι γκρεμίστηκε γιὰ λόγους «σχεδίου πόλεως»: ἔτσι μοῦρχεται νὰ μὴ ματαπῶ στὰ Γιάννινα... —), πέραν λοιπὸν ἀπὸ τὰ παραπάνω ἔργα του, ὁ καθηγ. Π. Χρήστου ἐκδίδει σὲ κριτικῆ ἔκδοσι τὰ **Σ υ γ γ ρ ἄ μ μ α τ α** Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ μεγάλου Θεολόγου τοῦ 14ου αἰῶνος, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦταν ἀνέκδοτα καὶ ἄγνωστα μέχρι τώρα. Ἀπὸ τοὺς ἑξ ὀγκώδεις Τόμους, ποὺ ἔχουν προγραμματιστῆ, ἐξεδόθησαν μέχρι τώρα τέσσερες, καὶ ἄλλοι δυὸ εἶναι ἐτοιμοὶ γιὰ τὸ τυπογραφεῖο. Τὴν ἀποκατάστασι τοῦ κειμένου ἀπὸ τὰ χειρόγραφα (σὲ ὅλους τοὺς ὑπάρχοντας κώδικας, στὴν Ἑλλάδα — Ἅγιο Ὄρος, κυρίως — καὶ στὸ ἐξωτερικὸ) ἐκπονεῖ ὁ ἴδιος μετὰ ομάδα συνεργατῶν, παλαιῶν μαθητῶν του καὶ ἄλλων ἀνεγνωρισμένων διεθνῶς ὀρθοδόξων Θεολόγων τῆς συγχρόνου ρωσικῆς Διασπορᾶς εἰς τὴν Δύσιν.

Ἐπίσης ὁ καθηγ. Π. Χρήστου ἐποπτεύει τὴν ἐκδοτικὴ σειρὰ **Ἐ λ λ η ν ε ς Π α τ ῆ ρ ε ς τ ῆ ς Ἐ κ κ λ η σ ί α ς**, τὴν ὁποία συνέστησεν ὁ ἴδιος καὶ συνεχίζει, ἀπὸ τὸ 1971. Ἔχουν ἐκδοθῆ μέχρι τώρα 120 Τόμοι, ποὺ περιλαμβάνουν τὸ κείμενο μετὰ φράσι καὶ σχόλια τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων Πατέρων. Ὁ ἴδιος ἔχει ἐκπονήσει τὴν μετάφρασι, τὶς Εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια 23 Τόμων, ἐνῶ τὴν μετάφρασι καὶ τὸν σχολιασμό τῶν ἄλλων Τόμων ἐκπονοῦν οἱ συνεργάτες του. Ἰδρυσεν, ἀκόμα, καὶ διηύθυνε τὸ μεγάλο διεθνὸς κέντρον καὶ εὐρείας οἰκουμενικῆς διαδόσεως Θεολογικὸ Περιοδικὸ «**Κ λ η ρ ο ν ο μ ί α**» (τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατρικῶν Μελετῶν στὴ Θεσσαλονίκη) ἀπὸ τὸ 1969 μέχρι τὸ 1986. Πρόσφατα δὲ ἐξέδωκε σὲ ὀγκώδη πολυτελῆ Τόμο μεγάλου σχήματος, σελίδ. 488, τὸ ἔργο του **Τ ὸ Ἅ γ ι ο ν Ὁ ρ ο ς Ἀ θ ω ν ι κ ῆ Π ο λ ι τ ε ῖ α — Ἰ σ τ ο ρ ί α Τ ἔ χ ν η Ζ ω ῆ**, μετὰ ἔγχρωμες εἰκόνες, Ἀθήναι 1987, καθὼς καὶ σὲ δευτέρῃ ἔκδοσι τὴν μελέτη του **Π ε ρ ι π ῆ τ ε ι ε ς τ ῶ ν ἑ θ ν ι κ ῶ ν ὀ ν ο μ ᾶ τ ω ν τ ῶ ν Ἑ λ λ ῆ ν ω ν**, Θεσσαλονίκη 1989 (σελίδ. 161). (Βλ. καὶ Βασίλη Κραφίτη, **Λ ὀ γ ι ο ι τ ῆ ς Ἡ π ε ῖ ρ ο υ** (1430 - 1950) Τόμος Δεύτερος, Ἀθήναι 1981, σελ. 160 - 162 — **Π α ν α γ ι ῶ τ η ς Χ ρ ῆ σ τ ο υ**).

* Σελ. 15, ἀρχὴ τοῦ πρώτου Κεφαλαίου (σελίδ. 15 - 22, Τοπογραφία τῆς ἐπισκοπῆς

θημάτων — στηριζόμενη περιγραφή τῆς κάθε μᾶς ἀπὸ τὶς «τοποθεσίες τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ ἁγίου (Δονάτου)», ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν Εὐροία.

Γιὰ τοὺς τέσσαρες πρώτους ἐπισκόπους τῆς Εὐροίας, μὲ πρῶτον στὴ σειρά τὸν Ἅγιο Δονάτο, μὲ ἔχθεισι δὲ καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτόν, ὡς Ἅγιον, τοπικὴν — θεσπρωτικὴν — καὶ γενικωτέραν — πανπειρωτικὴν — τιμὴν, ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα παραθέτει καὶ ὁ Βασίλης Κραφίτης, στὸ δικό του ἔργο γιὰ τὴν Παραμυθιά, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ κοινῆς πηγῆς — καὶ βοηθήματα — μὲ τὶς τοῦ Φωτ. Γ. Οἰκονόμου.*

Γιὰ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Εὐροίας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἐν συνεχείᾳ τρεῖς κατονομάζονται, παραθέτει ὁ Βασίλ. Κραφίτης τὶς ἐξῆς πληροφορίες:

« 2) Μάρκος ἢ Μαρκανός, ποὺ ἔλαβε μέρος στὶς Οἰκουμενικῆς Συνόδους Ἐφέσου (Γ', 431) καὶ Χαλκηδόνος (Δ', 451).

3) Θεόδοτος, ποὺ ἔλαβε μέρος στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν Πατριάρχης ἦταν ὁ Μηνᾶς (536-552), ὅπου ὑπέγραψε: Θεόδοτος Εὐροίας παλαιᾶς Ἡπείρου.

4) Ἰωάννης Α', γνωστὸς γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Δονάτου στὴν Κέρκυρα. Οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι τῆς Εὐροίας κáνονται στὰ βáθη τῶν αἰῶνων », ἀποφáινεται τελικὰ ἐδῶ ὁ Βασίλ. Κραφίτης.**

Σὰν καλὸς, τῶρα, τοπικὸς — παραδοσιακὸς — καὶ πλατύτερος συνάμα — οἰκουμενικὸς — Ἡπειρώτης λόγιος καὶ ὁ Σουλιώτης Φώτιος Γ. Οἰκονόμου, μᾶς χάρισε καὶ αὐτὸς, κοντὰ στὰ ἄλλα πολλὰ προμνημονευθέντα συγγραφικὰ του προϊόντα, καὶ μιὰ θαυμάσια μονογραφία γιὰ τὴν «ταπεινή», ἀλλὰ ὄχι καὶ λιγώτερο γι' αὐτὸ ἀξιόλογη καὶ ἐνδιαφέρουσα γενέτειρά του, γιὰ τὸ Σουλιώτικο χωριὸ τοῦ Κουκουλιοῖ: Τὸ χωριὸ μου Κουκουλιοῖ - Σουλίου (Θεσπρωτίας) Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Μελέτη, Ἀθήναι 1985 (σελίδ. 62).

Τὸ ἐγγεῖρημά του, ἀπὸ «πρωτογενῆ» δική του ἔρευνα προερχόμενο, τὸ δικαιολογεῖ ὠραῖα στὴν ἀρχὴ τοῦ Π ρ ο λ ὅ γ ο υ του, ἐξομολογούμενος ὅτι, μετὰ τὴν συγγραφή καὶ τὴν ἔκδοσι ἀρκετῶν του μελετῶν γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Θεσπρωτία ἔκρινε σκόπιμο νὰ ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὴν ἱστορία τῆς γενέτειράς του, «τοῦ μικροῦ ὄρεινοῦ χωριοῦ "Κουκουλιοῖ" τῆς ἐπαρχίας Σουλίου τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας.»

Στὴ συγγραφή αὐτὴ παρακινήθηκε, ὅπως λέγει, ἀπὸ θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη, ἀνετράφη καὶ ἔζησε τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, τῆς

τοῦ Ἁγίου Δονάτου). Ὁ παραστατικώτατος «Χάρτης Ἀρχαίας Θεσπρωτίας» μὲ τὶς ὡς ἀνωτέρω περιοχὲς βρίσκεται στὴ σελίδα 16.

* Βασίλ. Κραφίτη, Ἰστορία τῆς Παραμυθιάς, Ἀθήναι 1985, σελ. 108-109. Τὴν πρώτη ἔκδοσι τοῦ ἔργου τοῦ Φ. Γ. Οἰκονόμου γιὰ τὸν Ἅγιο Δονάτο (1962) δὲν τὴν ἀναφέρει ὁ Β. Κραφίτης, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ πρῶτος μνημονεύει σ' αὐτὴ παλαιότερες ἐργασίες τοῦ δευτέρου, στὶς ὁποῖες αὐτὸς — ὁ Β. Κραφίτης — παρέμπει γιὰ «γενικώτερα γιὰ τὸν Ἅγ. Δονάτο» (στὴ σημ. 2 τῆς σελίδ. 109 τῆς Ἱστορίας τῆς Παραμυθιάς).

** Ὅπου παραπάνω, σελ. 109. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἴδιας σελίδας γίνεται λόγος γιὰ τὰ περιστατικὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Δονάτου στὴν Κέρκυρα (μὲ κάποια τυπογραφικὴ, φαίνεται, σύγχυσι στὴν ἀρίθμησι τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου — ὡς Α' ἢ Β'; —) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ 1125, στὴ Βενετία, ὅπου καὶ ὑπάρχει τὸ ἱερὸ αὐτὸ λείψανον μέχρι σήμερα.

όποιας «αί αναμνήσεις μένουν πολύ ζωηραί εις τήν ψυχήν» του. Σάν σκοπό δὲ τῆς μελέτης του αὐτῆς βάζει τὴν πρόθεσί του νὰ δώσῃ «σύντομον, σαφῆ καὶ ἀπληρωμένην εἰκόνα τῆς γεωγραφικῆς, γεωλογικῆς, γεωφυσικῆς, ἱστορικῆς, πνευματικῆς καὶ λαογραφικῆς καταστάσεως τοῦ χωριοῦ» του, διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἱστορία «τοῦ τόπου τῶν» οἱ συμπatriώται του «καὶ κυρίως αἱ νέαι γενεαί». Τέλος, μᾶς φανερώνει ἐδῶ — στὸν Πρόλογο — καὶ τὴν «μέθοδο», μὲ τὴν ὁποίαν ἐργάστηκε γιὰ τὴν συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ χωριοῦ του, τὴν πρώτη γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μελέτη, ὅπως διαβεβαιώνει. Ἡ μέθοδος συνίσταται στὸ ὅτι τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτὴ προέρχονται ἀπὸ προσωπικὴ του ἀντίληψι, ἀπὸ διασταυρωμένες πληροφορίες συγγωριανῶν του καὶ «ἐλάχιστα ἀπὸ γραπτὰς πηγὰς».

Ἐν προκειμένῳ ἀκολουθεῖ καὶ συνεχίζει ἀξιώτατα ὁ Φώτ. Γ. Οἰκονόμου δοκιμασμένην στὴν ἐπιτυχία της, στὴν ἀντοχὴ της καὶ στὴν ἀποτελεσματικότητά της μέθοδο καὶ παράδοσι γενικώτερα πολλῶν λογίων Ἑπειρωτῶν, καὶ ἄλλων βέβαια. Αὐτοί, στὴ χορεία τῶν ὁποίων ἀνήκει — σὲ εὐρύτερη ἔννοια — καὶ ὁ Σαλαμάγκας μᾶς, ἐρευνοῦσαν ἀπὸ ἀνάκαθεν, μελετοῦσαν καὶ ἔγραφαν, μὲ τὴν βοήθεια, ἀκριβῶς, καὶ ἀπὸ δικῆς τους, προσωπικῆς, ἐμπειρίας καὶ βιωματικῆς «γνώσεως» — κάνοντας τὸ ἴδιο καὶ μέχρι σήμερα — καὶ μᾶς ἄφησαν — καὶ μᾶς ἀφήνουν — πολύτιμα ἔργα τους — ντοκουμέντα καὶ μνημεῖα —, τόσο γιὰ τὸν πλατύτερο, ὅσο καὶ γιὰ τὸν στενότερο χῶρο τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους, τῆς Ἑπειρωτικῆς μᾶς γῆς στὴ δική μας περίπτωσι.

Δὲν ἀναφερόμαστε βέβαια ἐδῶ στοὺς τόσοσους καὶ τόσοσους «μεγάλους» καὶ «μικρούς», πὸν ἐπιδίδονται στὸ παραπάνω ἔργο, γνωστοὺς ἄλλωστε καὶ φημισμένους — ἢ καὶ κάπως ἄγνωστους, μερικοὺς —, στοὺς παλαιούς καὶ στοὺς νεότερους δικούς μας «Ἑπειρωτογράφους», τοὺς ἀπὸ διάφορες πλευρὰς καὶ ἀπόψεις — «κλασσικὲς» ἢ καὶ «ιδιότυπες» — ἐρευνητὰς καὶ μελετητὰς τοῦ ὅλου Ἑπειρωτικοῦ χῶρου καὶ τῆς ἰδικῆς τους, ὄρισμένης, ἰδιαίτερης καὶ ἰδιαίτατης περιοχῆς.

Στὰ ἔργα αὐτὰ ἓνα καλὸ «μερίδιο» παίρνει ἀνάκαθεν καὶ ἡ ἀπὸ τῆ μιᾶ καὶ ἀδιαίρετη Ἑπειρο ἀναπόσπαστη (σὲ πῆγμα τῶν γιὰ τὸ ἀντίθετο — ἀπὸ σκοπιμότητες καὶ παροδικῆς συμφερολογιολογίης — «φιλότιμα» πάντοτε «ἐνδιαφερομένων» καὶ ἀνάλογα «ἐνεργοῦντων» ξένων — ἢ καὶ μὴ — παραγόντων) Β ὀ ρ ε ι ο ς Ἡ π ε ι ρ ο ς .

Οὔτε μποροῦμε νὰ παραθέσωμε τώρα ἐδῶ ὀνόματα λογίων καὶ τίτλους ἀνάλογων συγγραφῶν των, σὲ δεκάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες πλέον ἀνερχομένων, στοὺς παρὰ ἓνα τεσσαράκοντα μέχρι τώρα ἐτήσιους Τ ὀ μ ο υ ς τῆς καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν βραβευμένης ἀρχόντισσας στὰ Γιάννινα, «Ἑπειρωτομάννας» ἐκεῖ, « Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ ς Ἑ σ τ ῖ α ς » .

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι καὶ λογιώτατοι συγγραφεῖς, συνεργάται, ἑταῖροι καὶ συνθιασῶται τοῦ Περιηδικοῦ, μὲ ἀξιοθαύμαστη ὁ καθένας δική του — ἀτομικὴ, ἄς τὴν εἰποῦμε — καὶ γενικώτερη — καθιερωμένη — μεθοδικότητα καὶ πληρότητα, συνωστίζονταν ἀπ' ἀρχῆς φιλότιμα καὶ συνωστίζονται συνεχῶς εὐγενικά, μὲ τὰ ὑψηλῆς περιοπῆς, ὄλα, συναφῆ, πατριδογνωστικά, ἄς τὰ ὀνομάσωμε σὲ γενικώτερη ἔννοια, δημοσιεύματά τους, στὸν γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν γενναϊόδωρα κρατούμενο καὶ ἀφειδῶς παραχωρούμενο τομέα ἕλης τῆς « Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ῆ ς Ἑ σ τ ῖ α ς » .

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

ANDRE JEAN PARASCHI

Διευθυντού του Έλληνικού Κέντρου Κουλτούρας
καί Πολιτισμού τῆς Πορτογαλίας

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ*

(Συλλογισμοί ἑνὸς Ἀποδήμου II)

Ὡς τὰ τώρα τοποθέτησα τὰ γενικά πλαίσια τοῦ προβλήματος καὶ υποθέτω πῶς κατέδειξα τὴν ἀνάγκη τῆς θεωρητικοποιήσεως τοῦ προβλήματος. Λίγα ἀκόμα σχετικά μὲ τὸν τρόπο τῆς σκέψεως καὶ ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἴδιου θέματος μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν.

Ἐἶνε γεγονός ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γένους στὰ 1821 ἀνοιξε ἕνα χάσμα στὴ συνέχεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ διαίρεσε (ἔστω κι ἂν φαίνεται παράδοξο) τὸν Ἑλληνισμό σὲ ἐλεύθερο καὶ σκλαβωμένο. Καὶ φυσικά, ὁ ἐλεύθερος Ἑλληνισμὸς ὑποχρεωτικὰ ἐπωμίσθηκε εὐθύνες ποὺ δὲν εἶχε σὲ σχέση μὲ τὸν σκλαβωμένο.

Δὲν νομίζω πῶς πρέπει νὰ ἐπεκταθῶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, γιατί τὸ κείμενό μου δὲν ἔχει ἀξιώσεις ἱστορικῆς πραγματείας. Ἐἶνε ἀπλὰ ἕνα κείμενο διαλογιστικὸ ποὺ παίρνει μορφή μὲ ἀφορμὴ τὴν παραμονή μου στὸ ἐξωτερικὸ, ἀναγκαῖα διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι τῶν συμπατριωτῶν τῆς Μητροπόλεως.

Ἡ ἰδέα τῆς «Μεγάλης Ἑλλάδας» κόστισε ἀκριβά, γιατί οἱ συνθήκες δὲν ἦσαν κατάλληλες γιὰ τὴν ἐφαρμογή της καὶ γιατί δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀναγκαῖα βάση γιὰ τὴν ἐπίτευξή της. Τὴν ἐποχὴ τῆς καταρρεύσεως τῶν αὐτοκρατοριῶν δὲν ἦταν δυνατό νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ τρίτη Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια. Ὅποιοι τὸ θεωροῦσαν λογικὸ, ἦταν ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου.

Ὡστόσο, ἂς περάσουμε πάνω ἀπὸ τὰ καθαρῶς ἱστορικὰ προβλήματα καὶ ἐρωτήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐξακολοθοῦν νὰ μαστίζουν τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας καὶ σήμερα, γιὰ νὰ δοῦμε ποιές οἱ πιθανότητες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς Ἰδέας Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ποιὰ τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰ ἀντικειμενικὰ ὄρια ποὺ τὴν περιορίζουν καὶ ποιὰ τὰ πλεονεκτήματα καὶ οἱ συγκυρίες ποὺ μποροῦν νὰ τὴ βοηθήσουν.

A. Ἱστορικὴ βάση

Διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἔχει ἀποδειχτεῖ πῶς ἡ ἐποικιστικὴ δράση τοῦ Ἑλληνισμοῦ δημιούργησε προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς πολιτισμοῦ ποὺ χρησιμοποιήθηκε ὡς βάση ἀπὸ ὅλους ἢ σχεδὸν ὅλους τοὺς λαοὺς γιὰ τὴ διαμόρφωση τῶν συγκεκριμένων προϋποθέσεων, ποὺ ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἀνάπτυξή τους. Δηλ. τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, ἂν καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀλλαχοῦ ἀρνήθηκε νὰ ἀφομοιωθεῖ, ἀποτελώντας κτῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν εἶχε δυσκολίες ν' ἀποτελέσει τμῆμα τῆς κουλτούρας ἄλλων λαῶν. Ἐνδειξὴ πρωταρχικὴ γιὰ νὰ συμπεράνουμε καὶ σωστά, πῶς στὸ σύνολό του τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ἀποτελεῖ Ἰδέα παγκόσμια κι ὄχι τοπική.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο (σελ. 480) καὶ τέλος.

Κατά την εποχή του Ἀλεξάνδρου ἔχουμε τὴν ἐπιβεβαίωση μὲ τὰ Ἑλληνιστικά Βασίλεια πὸ ἐπέζησαν σχεδὸν διακόσια χρόνια.

Κατόπιν, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ Οἰκουμενικὴ Ἑλληνικὴ Ἰδέα ἀντὶ τὰ οὐδέποτε γιγαντώνεται καὶ κατακτᾷ τὸν κατακτητὴ, τοῦ ὁποῦ οὐ πολιτισμὸς γίνεται γνωστὸς σὰν Ἑλληνορωμαϊκός.

Τὸ Βυζάντιο ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἴδιας ἱστορικῆς ἀνελιξέως καὶ ἡ τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸ νόμο. Τὸ Φανάρι καὶ οἱ Φαναριῶτες, μέσα στὰ πλαίσια τῶν περιστάσεων καὶ συνθηκῶν, κατακτοῦν τὸν κατακτητὴ.

Στὸ μεταξὺ γιγαντώνεται ὁ Οἰκουμενισμὸς τῆς Ἰδέας τῆς Ἑλληνικῆς στὴ Ρωσία, στὴ Ρουμανία, στὴν Αἴγυπτο, στὴν Ἰταλία καὶ ἄλλοι.

Τὰ Πατριαρχεῖα εἶναι σημαντικότερα κέντρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ σήμερα ἀκόμα μποροῦν νὰ συνεχίσουν τὴν ἀποστολὴ τους, βοηθούμενα μὲ ἔμφυχο ὕλικό. Ἀντὶ τὰ συσσωρεύονται ἱερεῖς καὶ καλόγεροι στὰ ἑλληνικὰ ἔθνη, εἶναι ἀποστολὴ καὶ χρέος ἱερὸ νὰ πλαισιώσουν τοὺς πατροπαράδοτους χώρους τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, βοηθώντας τὸν Ἑλληνισμό - Ἰδέα ἀκόμη καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχουν Ἑλληνες.

Τὸ συμπέρασμα πὸ ἐνδιαφέρει εἶναι εὐκολο νὰ ἐξαχθεῖ ἀπ' ὅτι παρέθεσα.

Δὲν ὑπῆρξε ἀναγκαιότητα, γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ γιὰ τὴ γιγάντωση τῆς Ἰδέας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκροτήσεως ἑνὸς ὑπερκράτους, μιᾶς συνεχοῦς αὐτοκρατορίας, οὔτε ὑποχρεωτικὰ ἀναπτύχθηκε ἡ ἴδια ἰδέα σὲ θάσεις γλωσσολογικῆς πλειοψηφίας. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα.

Γι' αὐτὸ εἶμαι πεπεισμένος πὼς ὁ Οἰκουμενικὸς Ἑλληνισμὸς, κατάλοιπο τοῦ Μεγάλου Παγκόσμιου Πολιτισμοῦ, πὸ κατὰ τὴ διάρκεια χιλιετηρίδων ἀποτελέσει θάση ψυχρωματικῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν, διαθέτει ὅλες τὶς προϋποθέσεις τῆς Οἰκουμενικότητας. Ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες μποροῦμε νὰ θεωρηθοῦμε οἱ κατεξοχὴν φορεῖς τῆς, ἀλλὰ ὄχι ἰδιοκτῆτες τῆς Ἰδέας.

B. Μειονεκτήματα

Οἱ καταστάσεις πὸ ἐπηρεάζουν ἀρνητικὰ τὴν Ἰδέα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ, θρίσκονται δεμένες μὲ τὴν ἑλληνικὴ νοστοπρία καὶ ἐκπαίδευση. Ἀκόμα θρίσκουμε κάποια κατάλοιπα μύθου στὴ χρῆσή τους. Μύθου πὸ προβάλλει ἀξιώσεις ἡγεμονίας, λαθεμένα προβάλλοντες τὴ σχέση Μεγάλη Ἑλλάς - Οἰκουμενικὸς Ἑλληνισμὸς. Κατὰ τὴ γνώμη μου, αὐτὴ ἡ σχέση ἀντικατοπτρίζεται στὴ δράση καὶ τὸ ἔργο μερικῶν Μητροπόλεων πὸ ζοῦν, καὶ ζοῦν ἀποκλειστικὰ γιὰ τοὺς Ἑλληνες. Ἄν εἶναι λάθος ἢ ὄχι, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, ἀλλὰ ὑπὸ τύπον παρατηρήσεως ἄς λεχθεῖ πὼς ἡ διασπορὰ τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ μπορούσε νὰ εἶναι στοιχείο θετικό, ἂν ὑπῆρχε ἡ ἀπαραίτητη ἀνεκτικότητα καὶ ἐπιθυμία διερευνήσεως τοῦ πληρώματος.

Ἀπὸ τὴ λανθασμένη ἰδέα τοῦ ὅτι εἴμαστε κάτοχοι τῆς ἰδιοκτησίας τῆς Ἰδέας καὶ ὄχι φορεῖς τῆς, ἀπορρέει ἡ ἀπομόνωση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Δηλ. ἡ Ἑλλάς θεωρεῖ ἑαυτὴν μοναδικὴ κτήτορα τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐνεργὸ παρουσία καὶ δράση τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, δίχως Ἑλλάδα.

Κατὰ συνέπεια, κάτι λανθασμένο ὑπάρχει στὴ λογικὴ τοῦ Ἑλληνα, πὸ σὸ ἐξωτερικὸ μεταφέρει μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐπισήμων ἑλληνικῶν Ἀρχῶν (κάποιες φορὲς) μιὰ στενὴ προοπτικὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος. Οἱ Ἑλληνες σὰν ἐθνικότητα ἀποτελοῦν μειονότητα, σύμφωνα, ἀλλὰ σὰν φορεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχουν δικαιωματικὰ θέση στὴν πλειοψηφία. Δηλ. τὸ κόμπλεξ τῆς κατωτερότητας πὸ δημιουργεῖ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἴδρυση κλειστῶν κύκλων, γιὰτὶ θεωρεῖ ὡς

δεδομένη τῆ μειονεκτική του θέσης, μπορεί νά λείψει, ἂν δοῦμε ἑαυτούς σάν φορεῖς μιᾶς παγκόσμιας ἀποδεκτῆς Ἰδέας: τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στό Παρίσι, γιά παράδειγμα, ἡ ἑλληνική παροικία εἶναι δεμένη μέ τήν ιδέα τῆς μειονότητος. Ἀλλά στή Λισαβόνα, ὅπου ἡ ἑλληνική παροικία εἶναι ἀνύπαρκτη, οἱ λίγοι Ἑλληνες μετέχουν ἀνοιχτά καί χωρίς κόμπλεξ στή ζωῆ τῆς χώρας. Στό Παρίσι συνάντησα Ἑλληνες πού ἐγκατεστημένοι ἀπό Ἰθετίας δέν μιλοῦσαν Γαλλικά. Στή Λισαβόνα ὅλοι οἱ Ἑλληνες μιλοῦν πορτογαλικά.

Τό τελευταῖο στοιχεῖο πού δέν πρέπει νά ἀγνοηθεῖ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίσης πολιτικῆς. Ὁ κρατικός ἔλεγχος, κατὰ τή γνώμη τῶν γραφειοκρατῶν, πρέπει νά ἀσχεῖται καί στό ἐξωτερικό. Κατὰ συνέπεια, ἡ ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων πρέπει νά γίνεται σέ κοινότητες ὑπό τήν ἐποπτεία τῶν ἀρχῶν! (ἑλληνικῶν). Γιατί;

Ἀνακεφαλαιώνοντας, νά τὰ μειονεχτήματα πού δροῦν ἀρνητικά στήν Ἰδέα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ:

- α. Κλειστή πολιτική μερικῶν Μητροπόλεων τοῦ ἐξωτερικοῦ.
- β. Λανθασμένη ιδέα ἰδιοκτησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἴμαστε οἱ Ἑλληνες κατεξοχήν φορεῖς κι ὄχι κάτοχοι.
- γ. Κόμπλεξ κατωτερότητας πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σχέσης Μεγάλη Ἑλλάς - Οἰκουμενικός Ἑλληνισμός.
- δ. Ἀρνητική δομῆ τῶν ὀργανώσεων τῶν Ἑλλήνων στό ἐξωτερικό.

B.1. Πῶς νά ξεπερασθοῦν τὰ μειονεκτήματα

Εἶναι πολύπλοκη ἡ δομῆ γιά τήν ἀνατροπῆ τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων. Σέ σχέση μέ τό α. τό θέμα δέν μπορεί νά ἀναλυθεῖ ἐδῶ, οὔτε εἶναι τοῦ παρόντος. Ὑπάρχουν δομές καί κατάλληλα πρόσωπα στήν Ἑκκλησία γιά νά ἀποφασίσουν.

Τό β. μπορεί νά παρακαμφθεῖ μέ τήν παιδεία. Ἄς τό ἔχουν ὑπόψη τους οἱ ἀρμόδιοι γιά τὰ σχολικά προγράμματα. Ἴσως στό μέλλον νά μπορέσω νά τοῦς δώσω μιᾶ ιδέα τοῦ τί σκέφτομαι πάνω στό θέμα (ὄχι γιατί εἶμαι ἐξυπνότερος, εἰδικότερος ἢ καλύτερος, ἀλλά γιατί πλήρως στό πετσί μου τὰ λάθη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος μέ τό ὅποιο ἀνατράφηκα).

Τό γ., τό κόμπλεξ κατωτερότητας, εἶναι τό χειρότερο. Γιατί γεννιέται μαζί μας. Γιατί ὀνομάζουμε τήν πατρίδα «Ψωροκώσταίνα» καταθέτοντας ὡς τίτλο μας ραγιαδες μιᾶς πού ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα δέν ὑπάρχει. Γιατί ζοῦμε μέ τό ὄνειρο τῶν «περασμένων μεγαλειῶν» πού διηγώντας τα κλαίμε ἀντί νά ὑπερηφανευόμαστε πού τὰ ἔχαμε. Ἡ ὀμορφιά κι ὁ πλοῦτος εἶναι περαστικά ἀγαθά, μᾶς διδάξαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες. Τό ξεχάσαμε καί πληρώνουμε τό ἀντίτιμο τῆς λησιμονιάς.

Ἀλλά τοῦτο τό κόμπλεξ εἶναι στενά συνδεδεμένο μέ τό σημεῖο δ., πού ἀντικατοπτρίζει τόν φόβο τῶν ἀρχῶν (καί τήν ἀντίστοιχη ἀστοχὴ ἀντίδραση) πῶς θά χάσουν τοῦς Ἀπόδημους ἂν τοῦς ἀφήσουν νά κινηθοῦν ἐλεύθερα, στόν τόπο πού διάλεξαν γιά νά κτίσουν ἕνα σπίτι καί μιᾶ οἰκογένεια. Λέμε πῶς ὁ λαϊμός τοῦ Ἑλληνα ζυγοῦ δέν ὑποφέρει, ἀλλά ἔμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅταν εἴμαστε στήν ἀρχή, θέλουμε νά περάσουμε τό λουρὶ στοῦς Ἑλληνες. Λυπηρό.

Ἄν ἀναφερθῶ σέ συγκεκριμένα γεγονότα σελίδες καί σελίδες θά γεμισῶ. Ἔτσι προτιμῶ νά γενικολογήσω. Πόσοι ἀπό τοῦς διάσημους Ἑλληνες εἶναι ἐνεργά μέλη κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ; Ἐλάχιστοι, ἀπαντῶ. Γιατί; Γιατί, ὅπως καί παντοῦ συμβαίνει, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἐπιχειρηματίες, οἱ ἐνεργοὶ παράγοντες τῆς προόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ στό ἐξωτερικό, δέν ἔχουν καιρὸ γιά νά ἀσχοληθοῦν μέ συλλογικά παιχνίδια, μέ γραφειοκρατικὲς περιπέτειες. Ἔτσι, ὅποιοι βρίσκονται στίς θέσεις τῶν κοινοταρχῶν κλπ. εἶναι ἄνθρωποι ἀπλοί, Ἑλληνες ἀγνοὶ καί σωστοί,

άλλα όχι κατάλληλοι τις περισσότερες φορές για ν' αντιμετωπίσουν και να υπερνικήσου τις πιέσεις, πού τους γίνονται. "Έτσι, λίγη έξυπνάδα χρειάζεται για να μαντέψει κανείς τὸ ἀποτέλεσμα...

"Όπου υπάρχουν οργανώσεις με πρόσωπα ικανά και κατάλληλα να αντιμετωπίσουν και να ἀρνηθοῦν πιέσεις, τότε ἡ τοῦς ἔχουν μέσα στὴν Ἀθήνα ἢ τοῦς τρώει τὸ περιθώριο. Τὰ παραδείγματα εἶναι πολλά, υπάρχουν ντοκουμέντα, ἀλλὰ κανείς δὲν κινεῖται. "Ίσως γιατί οἱ λίγοι, πού μποροῦν ν' ἀνατρέφουν τὴν κατάσταση χάνονται μέσα στὶς μηχανορραφίες τῶν πολλῶν!

Καὶ γιὰ νὰ δώσω ἓνα παράδειγμα σύντομο.

Εἶναι δυνατό νὰ προσκαλοῦνται οἱ προξενικές Ἀρχές σὲ πολιτιστικές ἐκδηλώσεις μεγάλης σημασίας και νὰ μὴν παρίστανται; Εἶναι. Γιατί ἂν πᾶνε, πρέπει νὰ ὁμολογήσουν πὼς ὀ π ἦ ρ ξ ε ἔ κ δ ἡ λ ω σ η , πὼς ὀ π ἦ ρ ξ ε σ η μ α - σ ί α κ α ἰ ἔ π ι τ υ χ ί α . "Ἄν δὲν πᾶνε, δὲν ξέρουν, ἀγνοοῦν και μποροῦν νὰ ποῦν: «Ἐμεῖς οὔτε συμφωνοῦμε οὔτε διαφωνοῦμε μ' ὅ,τι λέγεται γιὰ τὴ δράση τοῦ δεῖνα ἢ τῆς Υ' ὀργανώσεως». "Όσο κι ἂν φαίνεται ἀστεῖο και λυπηρό, εἶναι καθημερινή πραγματικότητα. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, ἔχουμε περιορίσει τὴν Ἰδέα στὰ στενὰ γεωγραφικά πλαίσια τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας, ἀντὶ νὰ ἀσκοῦμε τὴν ἐξουσία σύμφωνα μὲ τὴν παγκοσμιότητα τῆς Ἰδέας. Τοῦτο πὼς νὰ τὸ καταλάβουν οἱ σημερινοὶ γραφειοκράτες; Στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, ἡ Δημοκρατία ἐξασφάλιζε και υπεράσπιζε τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτη. Σήμερα, ὁ πολίτης πρέπει νὰ ἀγρυπνᾷ γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ... Δημοκρατίας. Μικρὲς διαφορὲς πού λένε τόσα πολλά.

Λισαβόνα, 9.8.89

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ARTHUR RIMBAUD

ΤΟ ΜΕΘΥΣΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

1

Σὲ Ποταμούς ἀκύμαντους ἀγάλια κατεβαίνοντας
ἔνωσα ξάφνου ἀπ' ὦρα, δίκως ρυμουλκοὺς στοὺς κάλους.¹
Κάτ' Ἰδιάνοι ἀλλόφρονες, γυμνοὺς τοὺς κατατόξευαν
σὲ ξάνα καρφωμένους παρδαλὰ καὶ σὲ πασσάλους.

2

Ἔτσι, κι ἀνέγνοιο πιά γιὰ πλήρωμα, ἢ γεννήματα
φλαμανδικὰ καὶ πανικὰ ἀγγλικά γιὰ νὰ φορτώνω,
ὅπως ἡ φασαρία μὲ τοὺς ρυμουλκοὺς μου τέλειωσε,
καταβουλή μου οἱ Ποταμοὶ μ' ἀφήκαν νὰ ξαμῶνω.

3

Νά πῶς, παιδί ἀνυπάουο λές, μὲς στ' ἄλλο καταχείμνω
στῶν πλημμυριδῶν τὸ φρικτὸν ἐδόθηκα τὸ σάλο.
Θαρρῶ πῶς ΤΕΤΟΙΟ ΣΜΙΞΙΜΟ οἱ βράχοι οἱ ἀκροτελεύτιοι
σὲ θρίαμβο ἐγκελαδικὸ δὲν εἶδαν πιὸ μεγάλο.

4

Ἢ θύελλα τις πελαγινὲς εὐλόγησεν ἀγρύπνιες μου.
Δέκα νυχτιές, φελλό, μ' ἐπαιξε ὁ κύμας, ποὺ ἀπὸ κάμψεις
κι ἀπὸ πνιγμοὺς τοῦ ἔγραψε ἡ μοίρα νὰ ρολάρει πίσωθε,
χωρὶς τῶν φάρων τις κουτὲς νὰ ἐπιθυμήσω ἐκλάμψεις.

5

Πράσινο ἐνότισε νερὸ τὸ στέρνο μου τὸ ἐλάτινο
γλυκὸ σὰν μῆλο — λαίμαργα παιδί ποὺ τὸ δαγκώνει.
Κι μ' ἔπλυνεν ἡ θάλασσα ἀπὸ κρασιὰ κι ἐμέσματα
μὲ τόση ὀρμὴ ποὺ ΔΙΧΩΣ ΑΓΚΥΡΑ μ' ἀφήκε καὶ ΤΙΜΟΝΙ.

6

Κι ἄχ, ἀπὸ τότε λούζομαι στὴν ΠΟΙΗΣΙ ΤΗ ΝΕΡΕΝΙΑ, πού,
ἀπόσταγμα ἀστεριῶν, ἀσημογαλακτίζει, ὅπως τὸ χάος
ρουφώντας τὸ λαδί, συμβαίνει, ὠχρὸ ναυάγιο κι ἔκθαμβο,
ἓνας πνιγμένους σκεφτικὸς ν' ἀργοκυλᾷ καὶ πρᾶος,

7

κι ὁποῦ τὸ μπλάθο ἀλλάζει στὸ ἡλιοφῶς αἰφνίδια
κι οἰστροὶ κοχλάζουν καὶ ρυθμοί, πάθη ἀβυσσοῖα,
ὑπουλος ἔρωτας — φωτιά ποὺ κρυφοκαίει ἐπίβουλη
πλιὸ ἀπ' τ' ἀψέντι φαρτικὴ κι ἀπ' τῶν κρουστῶν τὸν ἦχο ἀκραία.

8

Ξέρω οὐρανοὺς ἀπώτατους ἐγώ, ποὺ ἀστραποκαίγονται,

τυφῶνες, ρέματα, τὸ βράδυ, κι ἄχ! τὴν ἀμφιλύκη
 — ἕναν ἀπὸ ξαπολυμένες περιστέρες θρίαμβο —
 κι ὅ,τι πού ὡς ΗΤΤΑ ἐγέλασε τὸ Νοῦ, ἔγραψε ὁ νοῦς μου ΝΙΚΗ.

9

Εἶδ' ἀπὸ φρίκη μυστικὴ τὸν ἥλιο, λές, κατάστικτο
 κρυστάλλους μῶβ, μακρότατους, τὸ φῶς του νὰ γλυκαίνει'
 κι εἶδα τὸ κύμα, ΠΑΝΤΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗ ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ,
 τὰ νουφαρένια ρίγη του καμπύλες νὰ μακραίνει.

10

Τὴν πράσινη κι ἐκθαμβὰ χιονισμένη νύχταν ἔδεσα
 — τοῦ ὄνειρου — τ' ἀργὸ φιλιὸ πού ἀνέβαινε στὰ πόντια μάτια,
 τὸ γλαυκωχρὸ τῶν ὠδικῶν φωσφόρων ζύπνημα καὶ τῶν
 ἀναπαγόρευτων κι ἀνείπτων χυμῶν τὰ μονοπάτια.

11

Μῆνες μὲ κατατύπησαν στίς ξέρες — σ' ἄπαυτη ἔφοδο —
 τὰ κύματα πού ὑστερικοὶ κι ἠλίθιοι χυμοῦσαν ταῦροι·
 δὲν πρόσπεσα στὴ Μαριάμ — τάχα πῶς στ' ἅγια πέλματα
 ὑποταγή, τοῦ πόντου πού ἄσθμαινε, τὸ ρύγχος θά 'θρει.

12

Σ' ἀνείκαστες φλωρίδες νῦρε ἢ πλήρη μου, πού ἀρμόνιζαν
 ἀνθούς μὲ μάτια πάνθηρων καὶ δέρματα σωμάτων
 μὲ οὐράνια τόξα — στοὺς ὀρίζοντες πού ἐτέντωναν
 σὰν χαλινοὶ στὰ γαλανὰ κοπάδια τῶν κυμάτων.

13

Εἶδα (πελώριες κόφες) ἔλη πού ἔθραζαν καὶ δέσμιο,
 στὰ βοῦρλα, ἕναν πελώριο Λεβιάθαν νὰ σαπίζουν'
 σὲ τέλειαν ἄπνοια νεροποντές, σὲ θάραθρα
 τοπία χαμένα ν κυλοῦν καὶ νὰ καταρρακτίζουν'

14

μαργάρινα νερά, καμένους οὐρανοῦς, φθίνοντες
 ἥλιους' ξεβράσματα ἀπεχθῆ σ' ἀκρόγιαλα χαώδη,
 κι ἀπὸ ραιθὰ κλαριά γιγάντια φίδια νὰ γκρεμίζονται
 λωθά, ἀπὸ κοριοῦς ἀφανισμένα καὶ δυσῶδη.

15

Σὲ μάτια παιδικὰ πῶς θά 'δεικνα χρυσόψαρα
 ψάρια ὠδικὰ ἢ πετούμενα — πού αὐτὸ πλάτος γέμει.
 Τ' ἄμυαλα ρίσκα μου ἀνθένιοι ἀφροὶ λικνίσανε
 — ἀριά, φτερά οἱ ἄρρητοι μου ἐκόλλησαν ἀνέμοι.

16

Κι ἄλλοτε πάλι, ἢ θάλασσα, ξεπνοημένος μάρτυρας
 σὲ πόλους καὶ σὲ ζῶνες, πράνυε λυγμικὰ σάλο καὶ δίνη:

άνθοι σκιῶν μ' ἐγλείφαν τρυφερά – ὠχρὲς διαφάνειες
ζωῆς – κι ὡς θῆλυ ἐγὼ στὰ γόνατα εἶκ' ἀπαλύνει.

17

Στεριά καυγάδες ὀπού λίκνιζα κιτρινομάτικων
πουλιῶν κρωγμοὺς καὶ κόπρο, ἀρμένιζα σπολλάτη
μπρουμισμένων ναυαγῶν, ποὺ ἀνάμεσα γλιστρούσανε
στὰ σάπια ξάρτια μου στερνὸ γυρεύοντας κρεβάτι.

18

Κάτω ἀπ' ὀρμίσκων φιῶρδ πλοκαμωτὰ λοιπόν, ναυάγιο
ποὺ ἐχάθη σ' ἄφτερο, παντέρμο αἰθέρα κι ἀντικρὺ μου,
ζητώντας με, τῆς Χάνσας τὰ καράβια δὲν θὰ βγαίνανε
νὰ θροῦνε τ' ὀλομέθυστο μὲ ΠΟΝΤΟ ΑΨΥ σκαρί μου,

19

ΕΛΕΥΘΕΡΟ, σὲ ἀπλὸ ἀπὸ μῶβ, ΤΕΤΟΙΟ ΑΛΚΟΟΛ ἀχνίζοντας,
λογχίζοντας τῶν οὐρανῶν ποὺ ἀνάβανε τὸν τοῖχο,
θλέννες γαλάζιες σκεπαστό, μοῦσκρα ἀπὸ ἥλιο – ἄνοστες
γλύκες, ποιπταί, γιὰ τὸν ρηχὸ κι ἐλάσσονά σας στίχο –

20

ἐγὼ, ποὺ πλέοντας ΣΤΟΛΙΣΜΕΝΟ ΓΙΟΡΤΙΝΑ, ἰππόκαμποι
τεφροί, ΣΑΝΙΔΑ ΠΟΥ ΕΤΡΕΛΑΘΗΚΕ, μ' ἀκολουθοῦσαν
καὶ οἱ χαῶδεις θόλοι ΕΓΚΡΕΜΙΖΑΝ – χοάνες διάπυρες –
ἀπ' τῶν Ἰούλιων τοὺς ραβδισμοὺς ποὺ τοὺς χτυποῦσαν,

21

ἐγὼ, ποὺ συγκλονίζομαι σὰν μ' ἔφθαναν – ἀπόηχος –
οἱ ὄργασμοι τῶν Βεεμῶθ, τῶν Μαελαστρὸμ οἱ ρόχθοι
κι ὕφανα ΑΙΩΝΙΟΣ ΤΟ ΑΧΑΝΕΣ ταξιδευτῆς, ΝΙΚΗΘΗΚΑ:
τὴν ΕΥΤΕΛΗ γυρεύω ΣΙΓΟΥΡΙΑ σὲ μιὰ εὐρωπαϊὰν ὄχθη...

22

Εἶδ' ἀστρικά ἀρχιπέλαγα, νησιά οὐρανῶν παράφορων
μ' ΟΛΑΝΟΙΧΤΗ γιὰ ναυτικούς ΜΙ' ΑΝΕΓΓΙΧΤΗ ΠΟΡΕΙΑ:
ᾠδὴ σφρίγος τῆς ἐπαύριον, σμῆνος πουλιῶν δλόχρυσων,
ΕΔΩ ΕΙΝ' Ο ΖΟΦΟΣ – κι ἐσὺ ΟΚΝΕΙΣ ΠΟΥ ΠΕΡΝΩ ΣΕ ΕΞΟΡΙΑ:

23

Βέβαια' ἐπόνεσα πολὺ' εἶν' ἡ αὐγὴ ΑΦΟΡΗΤΗ
ΦΑΡΜΑΚΙ ὁ ἥλιος καὶ στυγνή, καταστυγνή ἡ σελήνη.
ΞΑΣΤΕΡΕ ΝΟΥ ποὺ ἐνάρκωσεν ΕΡΩΣ ΦΤΗΝΟΣ, ΦΙΛΟΨΥΧΟΣ,
ΣΤΡΕΞΕ λοιπὸν τὴν ΠΡΩΤΙΝΗ, τὴν ΑΒΥΣΣΑΙΑ ΣΑΓΗΝΗ.

24

Τὶ στὴν Εὐρώπη δὲν σὲ πάει ὁ ΠΟΝΟΣ, μὰ τὸ ΔΕΙΛΙΑΣΜΑ
– Σ' ΑΘΛΙΑ ΓΟΥΡΝΑ ΠΑΣ Ν' ΑΓΚΙΣΤΡΩΘΕΙΣ, σὰν (ὡς θραδιάζει)

αυτὲς ποὺ τὰ μικρὰ παιδάκια ρίχνουν τὴ βαρκοῦλα τους
εὐθραυστη λιμπελοῦλα τοῦ Μαγιοῦ ποὺ λὲς πῶς μοιάζει...

25

Δὲν εἶναι πιά, μὲ ΤΕΤΟΙΑ ΒΥΘΙΣΙ ΑΡΡΩΣΤΙΑΡΙΚΗ,
ὦ ἀφροί, νὰ ξαναβῶ στοῦ σταρομπάμπακου τὸ ναῦλο·
ΠΩΣ Ν' ΑΝΤΙΒΓΩ στῶν σημαιοστολισμῶν τὴν ἔπαρσι
καὶ πῶς σὲ βλέμμα γεφυρῶν ἀτσάλινο ἢ φαῦλο...

* Ἀνάπλασις στὴν ἑλληνικὴ: Σ. Γ. Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

* Στὸς κάλως, στὰ παλαμάρια.

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τοῦτο τὸ φθινόπωρο
ἀνοίγει τὴν καρδιά του
στὰ κύματα ποὺ ἀστραφτοβολοῦν·
τοὺς κρότους τῆς θαλασσινῆς μπαρούτης
γιὰ νὰ νιώσει
καὶ τὶς φωνὲς ποὺ τρίζουνε
στὰ ξύλινα κατάρτια
ν' ἀφουγκραστεῖ
τῶν ναυαγῶν τὰ νεκροκρέβατα...
Κι ἐμεῖς, Δὸν Κιχῶτες καὶ Σάντσοι,
στὰ μουσκεμένα χῶματα
ἐπιστρέφουμε
καὶ τῆς βροχῆς τὸ σήμαντρο
εὐλαβικά ἀκοῦμε χτυποῦμε
γλυκὸ νὰ νιώθουμε τὸ σύγκρουο
μικρὰ, ἀλήτικα σπουργίτια
νὰ κourνιαζοῦμε
στὰ μεθυσμένα δέντρα...
Τοῦτο τὸ φθινόπωρο
κυλήσαμε τὸ χρόνο πίσω - μπρός,
ἀνακατώνοντας τὶς μέρες καὶ τὶς ὥρες·
στιγμὲς μ' ἠφαίστεια καὶ πυρκαγιὲς γιομάτες·
φθόγγοι, φωνές, φαντάσματα,
φόβοι καὶ φεγγάρια, φίλοι,
σμίξαμε πάλι, ὅπως παλιά,
κι οἱ μνήμες ἀκουστήκανε
στὸ τελευταῖο τριζόνι τοῦ καλοκαιριοῦ
ποὺ ξεψυχοῦσε ὀλόρθο!

ΑΝΘΗ ΒΕΡΓΗ

ΣΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(διήγημα)

Τὰ γεροντάκια καὶ οἱ γριοῦλες, ἀδύνατα, σκεβρωμένα χρόνια, παρακολουθοῦσαν τὴ θεία λειτουργία, δίπλα στὸ παρεκκλήσι τοῦ Γηροκομείου.

Ἀπόξω στὴν πλατεία καὶ στοὺς γύρω δρόμους, διάφοροιπραματευτάδες διαλαλοῦσαν τὰ ἐμπορεύματά τους, ὅπως λογονυχάρη τὰ φρέσκα ζαρζαβατικά, τὶς μαριδοῦλες ποὺ μοσχοβολοῦσαν θάλασσα καὶ οἱ γύφτοι, τὰ εἶδη προικός. Στὸ κουτσὸ ψαλτικό, ἤχος βαρύς.

Τοῦτες λοιπὸν οἱ φωνές, σμίγανε στὸν ἀέρα μὲ τοὺς αἰνετοὺς καὶ δεδοξασμένους ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ κἀναν τὸ σταυρὸ τους, μετὰ τοὺς ξεχονάχιαζαν παρέκει στὸ δάσος καὶ κειδὰ, τοὺς πλάκωναν στὸ ξύλο, μέχρι ἀναισθησίας. Τί περιμένεις, ἀπὸ ἀλλόθρησκους γύφτους, μετάνοιες καὶ προσκυνήματα;

Μερικὰ τροπάρια, ἰδίως τὰ ἐωθινὰ, φοβόντουσαν τοῦτες τὶς φωνές τῶνπραματευτᾶδων, κρύβονταν πάνω στὶς φυλλωσιές τῶν δέντρων καὶ ἄκουγαν τὰ διάφορα σουξὲ ἀπ' τὰ μεγάφωνα. Γοῦστο εἶχε κεῖνο ποὺ ἔλεγε: «Μοῦ ποῦλησες τὰ δαχτυλίδια καὶ ἐγὼ κοιμᾶμαι στὰ στανίδια...».

Γελοῦσε μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ὀ τρισκατάρατος, ποὺ γυροφέρνε στὸ ἐκκλησιάκι, ἔτοιμος νὰ σκανταλίσει τὶς ψυχές τῶν πιστῶν.

Ἐπῆρχαν ὅμως καὶ κάτι ὕμνοι, ὅπως τὰ Μεγαλυνάρια νὰ ποῦμε, ποὺ δὲν ἀστειεύονταν.

Αὐτὴ τὴ στιγμή, βγῆκε στὸν ἀέρα ἐκεῖνο ποὺ λέει «Τὰ σᾱ ἐκ τῶν σῶν...». Μιὰ κατάνυξη. Καὶ κειδὰ στὸν τροῦλο τῆς ἐκκλησιάς, συναντάει τὴν ψεύτικη μελωδικὴ φωνὴ τοῦ ψαρά, ποὺ διαφήμιζε τὶς φρέσκιες μαριδοῦλες.

— Ψεύτη καὶ ἀπατεῶνα, τοῦ κάνει. Δέκα μέρες τὶς ἔχεις στὸν πάγο, τὶς γυρίζεις στὶς φτωχογειτονιές, σαπίσανε ὀλότελα... Δὲ φοβᾶσαι Θεό; Μολυσμένες, ζοῦσαν σ' ἀπόβλητα καὶ εἶναι σκέτη ἀρρώστια. Θά 'δινες ἐσὺ στὰ παιδιὰ σου νὰ φᾶνε ἀπ' αὐτὸ τὸ ψάρι;

Τ' ἄκουσε, φαίνεται, ὁ ψαράς, ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ ἔκαμε τὸ σταυρὸ του. Ἡ σκέψη του γύρισε αὐτὴ τὴ στιγμή πέρα στὸ χωριό του, θυμῆθηκε τὰ παλιά, τοὺς χωριανούς του, τὴ μάνα του, ποὺ τούτη τὴν ὥρα ὄλοι γονάτιζαν ὅσο νὰ πεῖ ὁ παπᾶς τὸ «ἔξαιρέτως τῆς Παναγίας Ἀγράντου...». Πῆρε τὸ πανέρι παραμάσχαλα καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι του. Κάτι γάτες ποὺ παραμόνευαν, ἀπὸ κοντὰ καὶ αὐτὲς νιαουρίζοντας... Τυχερὲς στάθηκαν.

Κι ὁ ψαράς, καθὼς περπατοῦσε, ἔπιανε μὲ τὶς χουφτες τὶς μαρίδες καὶ τὶς πετοῦσε πεσκέσι πρῶνιό, στὰ πεινασμένα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὸν εὐχαριστοῦσαν. Ἐκανε μιὰ ἀγαθὴ πράξη. Εὐχαριστημένος ἦτανε.

Κι ὁ τρισκατάρατος, ποὺ εἶδε αὐτὴ τὴ σκηνή, πῆγε νὰ σκάσει ἀπ' τὸ κακὸ του. «Νάααα!... τοῦ κάνει καὶ τὸν μούντζωσε τὸν ψαρά. Μιὰ φρασούλα ἀπ' τὴ Βίβλο σὲ λύγισε... Σὲ ξεγράφω ἀπ' τὰ δεφτέρια μου, δὲ μοῦ χρειάζονται τέτοιου συνεργάτες».

Ἄς πᾶμε τώρα μέσα στὴν ἐκκλησιά, ἐδῶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ ὁ τρισκατάρατος, γιὰ νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τί γίνεται.

“Όλα τὰ γερόντια, ὅπως βλέπεις, κι οἱ γριουῦλες παρακολουθοῦν μὲν ἀπὸ συνήθεια ὅλες τὶς κινήσεις τοῦ παπᾶ, κάνουν τὸ σταυρό τους στὴν ἴδια ὥρα πὸν πρέπει, ἄλλα ὁμως πράματα στριφογυρίζουν μέσα στὰ κεφάλια τους.

Ἄπο ψηλὰ οἱ Ἅγιοι τοὺς κοιτάζουν περίλυποι. Τοὺς ἤξεραν ὅλους καὶ μὲ τὰ μικρὰ τους ὀνόματα. Τὰ βάσανα τοῦ καθένα. . .

Ἄ γερο - Νώντας, ἄς ποῦμε, σκεφτόταν πὼς ἔπρεπε νὰ δώσει στὴ νύφη του κείνη τὴν ψωροσύνταξη τοῦ ΤΕΒΕ, νὰ τὸν κοιτάξει τώρα στὰ γεράματα. Ἔκανε λάθος.

Ἄ Θανατοῦλας ἀποκεῖ μεριά, κοίταζε τὸν Ἄϊ - Νικόλα καὶ σὰ νὰ εἶχε μετανώσει πὸν τοῦ ἄφησε, μὲ συμβολαιογραφικὴ πράξη, τὸ τρίτο ἐξ ἀδιαιρέτου, τὸ καπνοχώραφο στὴν Τραγάνα. Κάπου πέντε στρέμματα θὰ ἔπεφτε στὸ μεριδιό του.

Αὐτὸ στάθηκε ἀφορμὴ νὰ τὸν διώξουν τὰ παιδιὰ του ἀπ’ τὸ σπίτι. «Τράβα, τοῦ εἶπαν, νὰ σὲ γηροκομήσει ὁ Ἅγιος».

— Ναί, ἀλλὰ εἶχα ὑποχρέωση στὸν Ἅγιο, εἶπε σὲ κάποια στιγμή. Μὲ γιάτρεψε ἀπὸ μιὰ παλιοαρρώστια. Τοῦ τό ἴταξα. Δὲν μποροῦσα νὰ ἀναιρέσω. . .

— Ὅχι! τοῦ κάνει ἀπὸ τὸ τέμπλο ὁ Ἅγιος. Δὲν ἔχεις καμιὰ ὑποχρέωση. Ἄν εἶναι γιὰ τὸ καλὸ σου, γέροντα, ἐμένα μὴ μὲ λογαριάσεις. Δὲ θέλω καπνοχώραφα. Θὰ βάλεις σὲ μελάδες τὸν παπὰ τοῦ χωριοῦ σου καὶ τὴ Μητρόπολη. Κοίτα ν’ ἀγαπήσεις μὲ τὰ παιδιὰ σου. Ἐμεῖς, ἔτσι κι ἀλλιῶς, γυμνοὶ καὶ ξυπόλητοι εἴμαστε ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια. Τί νὰ τὰ κάνουμε τὰ πλούτη. . .

Σ’ ὄλων τὰ μυαλὰ κάτι θὰ στριφογύριζε. Ἡ γριὰ Μάρθα κατέθηκε ἀπ’ τὸ στασίδι της κι ἔπιασε κουβέντα, λίγο στὰ φωναχτά, σὰ νὰ μάλωνε μὲ κάποιον. Θυμότανε μόνο τὰ παλιά, τὰ τωρινὰ οὔτε πὸν τῆς ἔρχονταν στὸ νοῦ. Γεροντικὴ ἀμνησία, ἔτσι τὴ λέει ἢ ἐπιστήμη. Τωραδὰ θυμήθηκε τὸ περιβολάκι της στὸ χωριό, πέρα στὴν Παλιόλακκα, καὶ ζητοῦσε σώνει καὶ καλά ἀπ’ τὸν αὐλακολόγο τὸν Κασβίκη νὰ τῆς δώσει τὸ νερό νὰ ποτίσει, μόλο πὸν ἤξερε πὼς δὲν εἶχε σειρά. Κι ἄρχισε νὰ τὸν βρίζει, πῆξιο - δεῖξιο. . . Ὁ Κασβίκης ἦτανε πεθαμένος ἀπὸ χρόνια, ἄλλος αὐλακολόγος ἔκανε κουμάντο τώρα. Νομίζω ὁ Καμπόρδας. Ἄλλὰ ἡ γριὰ τὸν Κασβίκη ἤξερε.

— Σοῦτ. . . λίγο ἡσυχία, γύρισαν καὶ τῆς εἶπανε δυὸ - τρεῖς γριουῦλες πὸν κάθονταν πλάι της. . . Καλέ, βγαίνουν τ’ Ἅγια, τί τσαμπουνᾶς; Γονάτισε. . .

Σ’ ὄλων τὰ μυαλὰ ὄλο καὶ κάτι θὰ στριφογύριζε, δὲ γίνεται. Κανένας δὲν παρακολουθοῦσε τὴ θεῖα λειτουργία. Ὅλοι τους τὴν ἔξεραν ἀπόξω καὶ κάναν τὸ σταυρό τους ἐκεῖ πὸν ἔπρεπε, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπ’ τὸν παπὰ.

— Δὲν ἦταν σοβαρὸς λόγος νὰ τσακωθείς μὲ τὴ νύφη σου, κὴρ Δημητράκη, εἶπε σὲ μιὰ στιγμή ἡ Παρθένος σὲ κάποιον πὸν τὴν κοίταζε ἀφηρημένος. Δὲ χάλασε ὁ κόσμος ἂν τὴν ἐγγονούλα σου δὲν τὴ βγάλανε Ἄφροδίτη, ὅπως ἐπέμεινες. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὴ βρίζεις καὶ νὰ σηκωθείς νὰ φύγεις ἀπ’ τὸ σπίτι σου. . .

— Μά, ἔτσι λέγανε τὴ μακαρίτισσα τὴ μάνα μου, ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνει, τὸ πατροπαράδοτο. . . Μοῦ εἶχε κάνει κι ἄλλα, πολλὰ. Ἀφορμὴ ἦταν ἐτοῦτο.

— Αὐτὰ μὴν τὰ πολυλογαρίζεις. Ἀνθρώπινες ἀδωναμίες. Μετά, μὴν ξεχνᾶς πὼς τὸ Ἄφροδίτη δὲν εἶναι καὶ χριστιανικὸ ὄνομα’ γιατί νὰ ἐπιμείνεις; Ἐμένα μὲ ρώτησε κανένας ὅταν βάφτισαν τὸν υἱόν μου;

Ἄ γερο - Κωνσταντῆς, παλιὸς δεξιὸς ψάλτης στὸ χωριό του, ἀνεβασμένος πάνω στὸ στασίδι, ἔλεγε πάντα τὸ «Πάτερ ἡμῶν. . .». Τούτῃ τὴν ὥρα εἶχε πέσει σὲ βαθιὰ συλλογὴ.

Εἶχε ἔρθει κάποια μέρα ἀπ’ τὸ χωριό, νὰ δεῖ τὸ ἐγγονάκι του προπάντων. Τράβηξε μὲ λαχτάρα στὸ σπίτι του γιοῦ του. Ὁδὸς τάδε, ἀριθμὸς τάδε. Ἦτανε ἀκριβῶς στὴ γωνία, ἀπέναντι ἀπ’ τὸ καφενεῖο «Ἡ ὠραία Ἑλλάς».

Χτυπάει τὸ κουδούνι, νόμισε πὼς ἔκανε λάθος, τοῦ ἀνοιξε μιὰ ἀγνωστη γυναικα. Κάτι εἶχε ἀκούσει, ἀλλὰ δὲν τὸ πίστευε.

— Τοῦ Γιώργη τοῦ Τσικλιτήρα τὸ σπίτι, παρακαλῶ; τὴ ρωτᾷ ὁ γέροντας, λίγο σαστισμένος.

— Ἐδῶ, τ' ἀποκρίνεται αὐτὴ.

Καὶ στὴ στιγμή, ὁ γιὸς του φάνηκε στὴν παραμέσα πόρτα.

— Πὼς ἦτανε καὶ μᾶς θυμήθηκες, γέρο; τοῦ λέει αὐτός. Δὲ θὰ μᾶς ἀφήσεις ἡσυχους καμιά φορὰ!... Χαιρέτα τὴ γυναίκα μου... Λεφτά θέλεις;

— Θ' ἀστειεύεσαι, τ' ἀπαντᾷ ὁ γέροντας. Καὶ καλά, ποῦ εἶναι ἡ Μαρία... τὸ ἐγγονάκι μου; Ποιὸς σοῦ ζήτησε λεφτά;...

— Λίγα λόγια, εἰδεμὴ δίνε του! τοῦ κάνε τότε ὁ γιὸς του. Αὐτὴ ἐδῶ εἶναι ἡ γυναίκα μου.

— Μὴ μὲ μπερδεύεις, Γιωργή μου, τὸ πῆγε στὸ παρακαλεστικὸ ὁ ἄλλος. Δὲν φαντάζομαι ν' ἄλλαξες γυναίκα... Πότε κίβλας πρόλαβες; Τὸ παιδί; Ποῦ εἶναι τὸ παιδί;...

— Βρὲ ἄντε πνίξου, γεροξοῦρα! Θὰ σοῦ δώσουμε καὶ λογαριασμό... Ἄν δὲ σ' ἀρέσει ἡ νέα γυναίκα μου, νὰ μὴν ξαναπατήσεις στὸ σπίτι!... Τ' ἄκουσες;

— Φτοῦ σου, μασκαρὰ τοῦ κερατᾶ, τ' ἀποκριθῆκε τότε ὁ Κωσταντής. Τὴν κάρτα μου νὰ ἔχεις... Ἀχαῖρευτε. Προκοπὴ νὰ μὴν κάνεις!...

Ἐφυγε τρελὸς ἀπ' τὸ σπίτι. Ὅλη τὴ μέρα γύριζε στοὺς δρόμους, ξενύχτησε σ' ἓνα παγκάκι. Ἐκεῖ τὸν βρῆκε κάποιος ἀστυνόμενος καὶ τὸν περιμάζεψε.

— Τὸ «Πάτερ ἡμῶν...» τοῦ φώναξε ὁ πρωτοπάλτης καὶ τὸν σκουντηξε.

Ὁ Κωσταντής εἶχε ξεχασθεῖ. Κάτι πῆγε νὰ ψελλίσει, εἶπε μέσες-ἄκρες, στὴν παραχῆ του, ἀνακάτεψε τὴ σειρά, οἱ γέροντοι οὔτε ποῦ κατάλαβαν τὸ μῆρδεμα... «Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ... Ἀμήν».

— Τὰ ἄκανες θάλασσα, Κωσταντή. Δὲ σὲ παρεξηγῶ, δίκιο ἔχεις. Αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ γιοῦ σου ἦταν ἀνυπόφορη, εἶπε σὲ κάποια στιγμή ὁ Ἀϊ-Γιώργης ὁ Καβαλάρης, ψηλὰ ἀπ' τὸ τέμπλο... Ξεμυαλίζονται εὐκόλα οἱ νέοι σήμερα... Θέλεις νὰ μπῶ μιὰ νύχτα στὸ διαμερίσμα τους μὲ τ' ἄλογό μου καὶ νὰ τοὺς τὰ κάνω λίμπα; Νὰ τοὺς δώσω καὶ καναδιὸ σὰ ψαχνὰ μὲ τὴ ρομφαία... μήπως καὶ βάλουν γνώση... Οἱ ἐφημερίδες θὰ γράφουν πὼς κλέφτες τοὺς κακοποίησαν κι οὔτε θ' ἀνακαλύψει τίποτα ἡ ἀστυνομία... Θέλεις;

— Μὴν τὰ βάλεις μαζί του, ἀφέντη Ἀϊ-Γιώργη μου, τ' ἀποκριθῆκε ὁ γέροντας. Εἶναι μαχαιροβγάλτης κι ἀναρχικός. Ἐχει κρυμμένα πολεμοφόδια στὸ σπίτι του, μέχρι καὶ χειροβουβίδες. Μετά, ποῦ θὰ τὸν βρεῖς; Κάθε τόσο ἀλλάζει στέκια. Εἶναι καταζητούμενος. Κάνει καὶ λαθρεμπόριο ναρκωτικῶν... Μερικοὶ κακοὶ ἄνθρωποι ζοῦν περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, γιὰ νὰ βασανίζουν τὴν κοινωνία, κι ἄλλοι χρήσιμοι, ποῦ βαδίζουν στὸ δρόμο του Θεοῦ, πεθαίνουν νέοι, εἶπε ὁ γέροντας. Γιατὶ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀδικία, ἀφέντη μου; συμπλήρωσε. Μπορεῖς νὰ μοῦ πᾶς;

— Ἐγώ, τὸν ἄλλο μήνα, θὰ φύγω ἀπ' τὸ Ἴδρυμα, εἶπε ἓνα γεροντάκι.

Κάθονταν στὸ γωνιακὸ στασίδι, λίγο ἀπόμερα. Στὸ «Σοφία δοθοῖ...» δὲ σηκώθηκε. Τὸ δεξιὸ του πόδι ποιοῦσε φοβερὰ. Τὸν ἔκοβαν κάτι σουβλιές, στὴν καρδιά τὸν χτυποῦσαν. Εἶχε καὶ τὰ ἀρθρωτικά του. Πολὺ παιδεύτηκε στὰ νιάτα του.

— Γεράματα, γερο-Μητρούση, τοῦ εἶπε ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ποῦ τὸν ἄκουγε νὰ παραπονιέται, κρεμασμένος πλάι του... Πάτησες τὰ ὀγδόντα νὰ λογαριάσεις.

— Γιὰ ποιά ἡλικία μιλᾶς, ἀφέντη μου; τ' ἀποκριθῆκε τὸ γεροντάκι. Τὸ ἀριστερό μου πόδι ἔχει τὴν ἴδια ἡλικία μὲ τ' ἄλλο. Κι ὅμως δὲ μὲ πονάει... Δικαιολογίεις τώρα θὰ λέμε... Παιδεύτηκα πολὺ στὴ ζωὴ μου... Κι ἀτύχησα.

— Μὴν ἔχεις παράπονο, τ' ἀποκριθῆκε ὁ Ἅγιος. Ξέρεις τί τράβηξα ἐγώ.

Μ' ἔστειλαν οἱ ἀντίχριστοι ἑξορία στήν ἔρημο, γιατί στή σύνοδο τῶν Μεδιολάνων εἶχα τῖς ἀντιρρήσεις μου. Μὲ καταδίωξε ὁ μονοκράτορας Κωνστάντιος. Μὲ ἀπεκάλεσε φιλοτάραχον.

— Μωρὲ ἀλήθεια; εἶπε ὁ γερο - Μητρούσης. . . Στέλνανε καὶ κείνα τὰ χρόνια ἑξορία καὶ μάλιστα τοὺς Ἀγίους; Αὐτὸ δὲν τὸ ἔξερα. Τότε δὲν πρέπει νὰ παραπονοιάμαστε σήμερα. Ἀντιγράφουν τὰ παλιὰ οἱ ἄνθρωποι.

Στὸ παγκάρι καθόταν ἕνας σουφρομάτης γέροντας, μετροῦσε καὶ ξαναμετροῦσε τὰ λιανόματα, τῖς δραχμοῦλες καὶ τὰ πενταράκια. Φαίνονταν εὐχαριστημένος π' ἀκουγε τὸν ἦχο τους. Ἐζήσε καλὰ νιάτα. Μεγαλέμπορος, μπήκανε τὰ παιδιὰ του μὲσα στὴν ἐπιχειρήση, πέσανε οἱ νύφες στὴ μέση, μὲ τὰ γλέντια καὶ τῖς ἀσωτίες, ξύπνησε μιὰ ὠραία πρωία μ' αὐτὰ πού φοροῦσε. Ὅλη του τὴν περιουσία τὴ βγάλαν στὰ σφυρὶ οἱ Τράπεζες. Πῆγε ν' αὐτοκτονήσει, τὸν πρόλαβαν πάνω στὸ τσάκ. Καβγά στὸν καβγά μὲ τοὺς δικούς του. . .

Πῆρε κι αὐτὸς τὰ μάτια του καὶ κλείστηκε στὸ Γηροκομεῖο. Τὸν δέχτηκαν στὸ Ἰδρυμα, γιατί δταν ἦταν στῖς δόξες του εἶχε κάνει κάμποσες δωρεές. Καὶ μάλιστα τοῦ δῶσαν τιμητικὴ θέση στὸ παγκάρι.

— «Τῆ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῆ πτωχεία τὰ πλούσια. . .», ψιθύρισε τὴν ὥρα πού ἔφτιαχνε μασουράκια τὰ δίφραγκα.

— Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχεις ἐξομολογηθεῖ, Διονύσιε, γιὰ τὴν ἀπόπειρα πού ἔκανες, ἄκουσε μιὰ φωνὴ ψηλὰ ἀπὸ τὸν τροῦλο. Αὐτὸ πού πῆγες νὰ κάνεις, εἶναι μεγάλη ἀμαρτία. Οἱ ψυχὲς εἶναι δεμένες μὲ τὸ σῶμα. Καὶ ὁ Θεὸς τιμωρεῖ ἐκεῖνες τῖς ψυχὲς πού θέλουν ν' ἀπελευθερωθοῦν ἀπ' τὸ σῶμα χωρὶς τὴ θέλησή Του. Γι' αὐτό, ὅσοι χριστιανοὶ πιστεύουν στὸ Θεό, φοβοῦνται ν' αὐτοκτονήσουν. Περιμένουν τὸ θάνατο ἀπὸ γηρατεία, γιατί πιστεύουν πὼς ὁ ἀποχωρισμὸς ἧς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα γίνεται μὲ τὴ συναίνεση τοῦ Θεοῦ. Νὰ ἐξομολογηθεῖς, Διονύσιε. . . Ἀμάρτησες!

Μὲ τὸ «Δί' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν. . .» τὰ γεροντάκια συνῆλθαν. Τὸ ταξίδι στὰ περασμένα τελείωσε.

Πῆραν τ' ἀντίδωρο, φίλησαν τῖς εἰκόνες κι ἕνας - ἕνας ἔβγαине στὸ προαύλιο.

Ἡ γρια - Ἀναστάσινα εἶχε μεγάλη ἀδυναμία στὴν Ἀγία Βαρβάρα. Τῆς φαίνονταν πὼς ἔμοιαζε μὲ τὴ μακαρίτισσα τὴ μάνα της. Καὶ τὴ συμπαθοῦσε ιδιαίτερα.

— Κάτι μου ἔαξες τῖς προάλλες, σὰν νὰ τῆς εἶπε τάχα ἡ Ἀγία, μόλις ἔσκυψε νὰ τὴ διλοφιλῆσει. Κοίταξε. . .

— Τὸ ἔχω ὑπόψη μου, ἀποκριθῆκε αὐτὴ. Αὐρὸ λογαριάζω νὰ πάω νὰ πάρω τὴ σύνταξη ἀπ' τὸ ΙΚΑ. Θὰ σοῦ φέρω τὸ τάμα μου. Εἶναι ἕνα καντηλάκι ἐπίχρυσο. Θὰ τὸ παραγγείλω τοῦτες τῖς μέρες.

— Αὐτὸ ἤθελα νὰ σοῦ πῶ καὶ μὲ διέκοψες. Δὲ θέλω τάματα. Κράτα τὰ λεφτά, νὰ ἔχεις νὰ συντηρεῖσαι. Καὶ νὰ μὴν πᾶς αὔριο γιὰ τὴ σύνταξη. Θὰ ἔχει νέφος μὲ αὐξημένα καρκινογόνα στοιχεῖα. Καὶ σὺ πάσχεις κι ἀπ' τὴν καρδιά σου. . . Τ' ἄκουσες; Δὲ θέλω τάματα.

Τὰ γεροντάκια καὶ οἱ γριοῦλες ἔλεγαν τὰ δικὰ τους, τούτῃ τὴν ὥρα ἀπόξω στὸ προαύλιο, κι ἕνας Ἀγιὸς τῆς ὑπηρεσίας παρακολουθοῦσε τῖς συζητήσεις τους. Ἀκουγε καὶ κατέγραφε τῖς ἐντυπώσεις τους ἀπ' τὸ κήρυγμα καὶ ὅτι ἄλλο ἔκρινε αὐτὸς σκόπιμο. Οἱ τρόφιμοι τοῦ Γηροκομεῖου, ἄνθρωποι τάλαιπωρημένοι στὴ ζωὴ, προετοιμάζονταν γιὰ τὸν Κάτω Κόσμο. Σ' ὅλους θὰ κάναν ἕνα ὠραῖο Δελτίο εἰσαγωγῆς. Οἱ Ἀγιοὶ τοὺς συμπαθοῦσαν.

Ἄλλοι τὰ γεροντάκια καὶ οἱ γριοῦλες ὅσο ἔβλεπαν στὰ μαγειρεία νὰ βράζουν οἱ χύτρες, χεμιῶνα - καλοκαίρι καὶ τὰ δέντρα ν' ἀνθίζουν καὶ νὰ καρπίζουν γύρω τους, οὔτε πού σκέφτονταν τὸ θάνατο. . .

(Ἄπ' τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Καθὼς γέρνει ὁ ἥλιος»)

Η ΜΙΚΡΗ ΕΓΓΟΝΗ ΚΙ Ο ΠΑΠΠΟΥΣ

Ἡ μικρὴ ἐγγονὴ δὲν ἤξερε πὼς ὁ παππούς της
 ἔφτιαχνε τὰ χάρτινα καράβια
 καὶ τὰ χάρτινα χελιδόνια της
 καὶ τὴν ἄφηνε νὰ φανταζόταν
 πὼς τὰ χάρτινα πλοῖα πηδοῦσαν
 στὸ γαλανόλευκο θαλάσσιο κύμα
 σὰν τὴ γαλανόλευκη σημαία μας·
 καὶ τὴν ἄφηνε νὰ φανταζόταν
 πὼς τὰ χάρτινα χελιδόνια τοῦ παπποῦ της
 ἀνάβαν τὶς γαλάζιες σπῖθες
 τῶν κελσηδημάτων τους
 στὸ φαρδὺ τὸν οὐρανὸ μας,
 ψευδίζοντας καὶ ψευδίζοντας
 ἔτσι τὰ χαριτωμένα της ψευδίζοντας
 γλυκὰ ψευτόλογα σὰν τῆς ἀνοιξῆς τὸν
 πρῶτο σὲ μιὰ διάφανη ἐξοχὴ περίπατο.

ΔΥΟ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΕΝΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗ

Ἦταν τότε ἓνας φοιτητῆς ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα
 κι ἔγινε σπουδαῖος· τὸν ρώτησαν ποιὲς εὐτυχισμένες
 ἡμέρες γνώρισε στὴ ζωὴ του κι ἀποκρίθηκε·
 μιὰ νύχτα ποὺ γύρισε ἀπὸ τὴν κατοχικὴ του φυλακὴ
 στὴν πανσιὸν ὅπου κάποτε διέμενε
 τοῦ ἀνακοίνωσαν ὅτι κι ἐκεῖνος εἶχε
 νὰ λάβει τότε δύο ὀκάδες στὸ μερίδιό του
 κατάμαυρη σταφίδα, ποὺ πέτυχαν
 καὶ πῆραν οἱ συνάδελφοί του μὲ ἀγῶνα
 ἀπὸ ἓνα χριστιανικὸ φιλόπρωπον ἴδρυμα.
 Κι ὅταν ἄκουσε καὶ εἶδε καὶ εἶδε καὶ ἄκουσε
 καὶ εἶδε μὲ τὰ μάτια του ἄπληστα κοιτάζοντας
 στὶς 11.30 π.μ. ἀκριβῶς καὶ στὶς 12 τοῦ Ὀκτωβρίου
 νὰ σπάζεται καὶ νὰ θραύεται ἡ τυραννικὴ
 σημαία τοῦ Ἀγκυλωτοῦ Σταυροῦ στὴν ἀκρόπολη
 τῆς Ἀθήνας ποὺ μόλυνε μὲ αἷμα καὶ κακουχία
 τοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα· κι ἔπειτα ὅταν
 ξεχειλίσει σύσσωμο τὸ θούισμα τῆς λευτεριάς
 σ' ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες τῆς
 ἀρχαίας πρωτεύουσας τῆς Δημοκρατίας, τῆς Ἀθήνας
 δηλαδὴ· ἐκεῖνες τὶς δυὸ νύχτες εἶχε τὸν
 γλυκύτερο κι λαφρότερο τῆς ζωῆς του δίκαιον
 ὕπνο.

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Σὰ νὰ θρῖσκομάσταν διαρκῶς τιμωρημένοι γιὰ νὰ γινόμεσταν

κάποτε πειθαρχικοί όπως η φωτεινή κραυγή των ήλιων, υπάκουα όπως τα σωματικά μας όργανα στη θέση τους· γυρεύαμε πόρτες και παράθυρα, για ν' άναπνέαμε καθαρά έναν αέρα μόλις πλυμένον από των άμαρτιών μας τὸ ρύπο. Ψηλαφούσαμε μήπως βρουε τὰ ἴχνη μιᾶς θύρας χτισμένης ἢ σημεῖα τῆς θέσης ἑνὸς παράθυρου καὶ δὲν τὰ βρῖσκαμε καὶ μεγαλώναμε τῆς ἀγωνίας μας τὸν τόπο σὰν νὰ ζητούσαμε τὸ ρόδι τοῦ "Ἄδη τὸ περίφημο νὰ θυμηθοῦμε ἢ νὰ λησμονήσουμε ἔντελῶς κάτι παρωχημένο· θέλαμε νὰ κατέχομε τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ τοῦ χρόνου τὸν διαιρέτη καὶ τὸν ἱερὸ ἀριθμὸ πέντε, γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τῶν αἰσθήσεων καὶ τὸν ἀριθμὸ ὀκτώ τὸν σῶφρονα καὶ νοήμονα καὶ τὸν ἀριθμὸ δέκα, τῆς πρόνοιας τῆ μυθικῆ δεκάδα. Σφιγμένοι μ' ἕκατὸ τοίχους χτυπούσαμε μὲ διαρκῆ χτυπήματα μήπως βρῖσκαμε μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἤχων, μὲ τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τῶν ἤχων τέλος μὲ κάθε μας ἐπινόησης ὁμοίωμα, γιὰ νὰ βρισκόμασταν κάποτε ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸν ἐπίμονο καὶ ἀδιάλειπτο καὶ ἀπὸ τὸν ἀνεκκλήτων ἐγκλεισμὸ μας ἔξω.

ΣΑΡΙΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

"Ἄστρα καὶ τρίλιες πουλιῶν κοσμοῦν τὶς νύχτες τὴν περίσκεπτη σιγὴ σου θάλασσα τῆς γῆς μου, καὶ πουλιὰ τῆς ἀκρογιαλιᾶς, λευκοὶ ἴσκιοι ὄνειρων, φιλοτραγουδᾶνε τὶς ξεχασμένες μελωδίες τῆς εἰρήνης. Θάλασσα, μεσοπέλαγη καταφυγὴ τῶν ἔρημων γλάρων, φιλόξενη ἀγκαλιὰ τῶν ξέμακρων ἄσπρων πανιῶν, ποὺ κουβαλᾶνε ἀγόγγυστα τὴ βαρεῖὰ ἀπαντοχὴ τοῦ κόσμου.

Κλάμα, παρακάλιο, βόγγος, ἐρωτικὴ ἐπίκληση, ψίθυρος, θάλασσα μάνα κι ἀδελφή, φίλη κι ἐρωμένη, συμφωνία τῶν ἀόρατων ἤχων καὶ ὄραμάτων, μὲ ἀπληστία τυμβωρύχου ἐξερευνᾶς τὴν ψυχὴ μου ἔτσι ὅπως κOURNιάζει τραυματισμένη ἀλκυόνα, στὴ ζεστὴ ἀγκαλιὰ τῆς ἀνεκπλήρωτης προσδοκίας...

Θάλασσα τῆς γῆς μου λικνίζεσαι στὸ ρῖγος τῶν βραδινῶν
[ἴσκιων

μπροστὰ στὴν πορφυρὴ καρδιά τῆς δύσης,
Μὲ χρυσὸ χτένι, κάθε αὐγὴ, ὁ πελαγίσιος ἥλιος παραφυλάει στὸν ὕπνο σου, νὰ σοῦ ξεπλέξει τὰ μαλλιά.
Μὲ ἀσημένιο φεστόνι κεντᾶς ἀνθοὺς καὶ κρίνα,
στὸν ἀργαλειὸ τῶν κυμάτων σου ξομπλιάζεις τὸ γαλάζιο μεσοφῶρι σου γιὰ τὸν κρυφὸ ὕμέναιο μὲ
[τὸν πουνέντε...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

THE GREEN LEAVES OF SUMMER ΤΑ ΠΡΑΣΙΝΑ ΦΥΛΛΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙ

Τῆς Mahalia Jackson

Ὅταν τὰ πράσινα φύλλα τοῦ θέρους
Τρέμουν στὸ σκίρτημα τῆς φωνῆς σου
Στὸ σκίρτημα τῆς φωνῆς σου τὸ προστατευτικὸ
Τῆς Ἀφρικῆς δώσμου νὰ κυττῶ ἐκεῖνο τὸ νεῦμα
Στὴν αἰωνόβια ρίζα ἀνεμοστρόβιλο ὅταν κεντρώνεις
Ἐπάνω τῆ θύμηση ὅταν σκίζει ἐκεῖνος ὁ ἀχρωμος χρησμός
Τῆς Ἀτλάντα ὁ μελαγχολικὸς ὁ Οὐρανὸς
Πές μου φωνὴ τῆς Μαχάλια τῆς Τζάκσον
Τ' ὄνομα τῆς ἀκτῆς σου μὴ ξεχάσεις
Πέρα ἀπ' τὸν ἄγριο Ὠκεανὸ — μὴ ξεχάσεις!

Ἄς συναχθοῦμε κοντά σου — ἔκκληση θεία!
Τοῦ φθινοπώρου σκίρτημα ἢ φωνὴ σου ἢ θεία!
Φέρνεις τὴν ἀρχὴ τὴν δίχως τέλος ὄργη
Φύλλο πὺ δὲν κιτρίνισες κι Ἐνύπνιο ἀτελεύτητο τῆς Ἀφρικῆς!
Γιὰ Σὲ τὸ χειροκρότημα — Τὸ «Χερουβικὸ Σου» — ἀφυπνίζει
Φύλλο πὺ δὲν κιτρίνισες

Ὅργη καὶ στήριγμα ἢ φωνὴ Σου ὅπου τρέμει...

Ἀθήνα στίς 24 τ' Ἀπρίλη 1989

ἀνάμεσα στοὺς κλυδωνισμοὺς καὶ τίς τόσες προειδοποιήσεις

Γενικὸ Κρατικὸ Ἐκτάκτων, πρώην «Ρυθμιστικὸ» (στὰ 1967)

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ, ΟΑΣΗ ΚΑΙ ΛΑΜΨΗ

Ἡ σύλληψη τῆς ἰδέας καὶ ἡ περιγραφή τῆς ποιητικῆς τῆς

A. Μέσα στὸ ταλαντευόμενο πλὴν ὅμως καὶ στὸ σωτήριο - ἐλπιδοφόρο κῆτος τῆς ἀνεκλάλητης Κιβωτοῦ, ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ποιητῆς καὶ μικρὸς θεός, ἔχει καὶ διαφυλάσσει ὡς κόρη ὄφθαλμοῦ μίαν τραυματισμένην θεάν, τὴν λαβωμένην δόξα, πὺ ἢ ἀνάρρωσή τῆς συντελεῖται — ἐπούλωση καὶ χνούδι — τῆς δίνεται μὲς στὴ λατρεία, τὴ στοργὴ καὶ τὸ θαυμασμό. Ἡ διάσωσή τῆς εἶναι στηριγμένη στὸ μεγάλο μυστικὸ. Ἡ ὁμορφιά, τὸ μυστικὸ φάρμακο πὺ θὰ σώσει τὸν κόσμον. Ὅμορφιά, τὸ μυστικὸ φάρμακο, εἶναι τοῦ ποιητῆ τῆς Ποίησης οἱ στίχοι, ἢ σωτήρια ἀναζωογόνηση. Ποιὸς διαφυλάσσει τὸ μυστικὸ; τῆς Ποίησης τὸν προορισμό;

B. Ἄν ὁ Φάουστ, γέρων - σοφὸς κι ἐτοιμοθάνατος, θέλει νὰ ξαναφτιάξει τὴ ζωὴ; Ὁ ἄνθρωπος κυβερνήτης, ἐπιφορτισμένος ἐδῶ στὴν κλυδωνιζόμενη Κιβωτὸ γιὰ τὴ σωτηρία, ἐρευνᾷ - πάσχει, ἀλλὰ καὶ σώζεται χάρις στὴ διάσωση τῶν συνταγῶν του. Δὲν θέλει νὰ χαθοῦν. Εἶναι αὐτὲς ἢ ἀγάπη. Μὲ τὴν ἀγάπη ὅμως οὐκ ὀφείλει τῆς λογικῆς ἢ ὁμορφιά. Ἔτσι, ἢ ἴαση τῆς λαβωμένης δόξας μέσα στὴν ἀνεκλάλητη Κιβωτὸ συντελεῖται τὴν κάθε μέρα μέσα στὸν ἀνεξάντλητο - πολυχρόνιο συμπαντικὸ αἶώνα. Τὴν κάθε ἡμέρα μὲ στοργὴ καὶ θυσιά - ἀγῶνα αἱματηρό. Τὴν κάθε ἡμέρα, ὅπου ἢ δόξα θὰ νεύσει καὶ ὡς λάμψη θὰ θριαμβεύσει! Ὑπάρχει μιὰ ἐπέτειος πὺ ἢ δόξα θὰ δικαιωθεί καὶ θὰ λάμψει. Ἡ Κιβωτὸς θὰ ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολὴ τῆς!

Τὴν κάθε ἡμέρα τὸ αἷμα τοῦ Ποιητῆ μετασχηματίζεται, γίνεται στίχος ποίησης, τὸ μαγικὸ φάρμακο ποὺ τροφοδοτεῖ με ἀκτινοβόλα λάμψη τὴν ἴαση καὶ σωτηρία τῆς λαβωμένης δόξας. Ἡ ἀντίσταση καὶ ἡ θυσία θὰ δικαιωθεῖ. Ἔτσι, τὸ αἷμα τῆς ἀντίστασης γίνεται ποίηση - στίχος - σωτηρία καὶ ἀκτινοβόλα λάμψη!

Ἔτσι ὁ πρόλογος: ἡ ἔ κ κ λ η σ η ... «Χνούδι γὰ νὰ σοῦ δώσω
Νᾶσουνα ἢ ἀνεκκλάλητη
ἐντὸς μου Κιβωτός...»

Τὸ θ έ μ α : Τῆς λαβωμένης στὸν καιρὸ τῆς ἀντίστασης δόξας ἡ ἴαση καὶ ἡ δικαίωση - λάμψη θὰ συντελεστεῖ σὲ μιὰν ἄλλην ἐπέτειο.

Τὸ αἷμα τῆς καρδιάς τοῦ ποιητῆ - τοῦ κάθε ἀνθρώπου με προβληματισμό, γνώση καὶ ἀφοσιωμένη προσφορὰ σὲ ἀκτινοβόλα ἴαση, διασώζει τὸ ἴνδαλμά του μέσα στὸν ἐξευγενισμὸ τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ.

Ἡ ἴαση τῆς λαβωμένης δόξας γίνεται στὴν ἐντὸς Κιβωτὸ τοῦ κάθε ἀνθρώπου αἷμα - στίχος - ἐνουνεϊδητὴ μεταλλακτικὴ γνώση, προσφορὰ τῆς τέτοιας ἴασης καὶ αἶνος - λάμψη τῆς δικαιωμένης δόξας.

Ἡ ὑψίστη ἀρετὴ. Ἡ ταύτιση τῆς δικαιοσύνης τῆς ἀληθινῆς με τὴν εὐδαιμονία, καρπὸς κόπου - θυσίας - ἀγώνων, με πρωτεργάτη τὸν κάθε ἄνθρωπο, ἀγωνιστὴ φωτισμένο καὶ νικητὴ.

Ἔτσι, τὸ θέμα ἡ ἴαση καὶ ἡ λάμψη βγάζει στὸ δρόμο τῆς ὑψίστης ἀρετῆς με ἡν ταύτιση τῆς δικαιοσύνης με τὴν εὐδαιμονία.

ΑΛΕΞ. ΜΥΡΙΑΛΛΗΣ

* Ἀθήνα 30.4.89 (ἀνήμερα Λαμπροῆς)

ΑΝΑΠΟΛΩΝΤΑΣ ΚΑΒΑΦΗ ΚΑΙ ΡΕΜΒΑΖΟΝΤΑΣ*

Παράστασες βασιλικές σὲ ἀρχαϊκὴν ὕδρια,
σ' ἔνοχο λύχνο ἀμαρτωλὸ τῆς Ἡθης τ' ἄστρο, ἡ ρώμη,
γυμνὸ θεϊότατο ἀγαλμα, μαντεία, θωμοί, λατρεία,
τῶν Ἑστιάδων ἡ ἄσβυστη φλόγα, οἱ ἀρματοδρόμοι.

Ὅλη ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ, τοῦ ὅπλου ἡ τιμὴ κι ἡ αἰσχύνη,
τὸ κάτοπτρο τῆς δέσποινας Ρωμαίας, τῆς ἑταίρας
ἡ πόρπη καὶ ὦ! τοῦ μυρεψοῦ ποὺ δὲν...ἡ θλίψη ἐκείνη,
τὰ πλοῖα ποὺ δίκαια ἀντίστρεψεν ὁ τιμωρὸς ὁ ἀέρας!

Κι οἱ σιγασμοὶ καὶ τὰ κεριά καὶ ἡ προσευχὴ, κι ὁ τοίχος
ποὺ ἐξώκοσμο σὲ ἀπόκρυψε τάχα καὶ μόνος ζοῦσες,
— τὸ ὑψόμετρό σου πρὸς τὸ φῶς κι ἐκείθε ὁ θεῖος σου στίχος
ὁ ρυθμοκράτης τοῦ χοροῦ ποὺ εἶχαν σηπημένο οἱ Μοῦσες...

Παρίσι, 96ρίου 1923

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

* Ἡ Τατιάνα Σταύρου, ἐπισημαίνοντας τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ποίημα τοῦ Μαλακάση γιὰ τὸν Καβάφη, τὸ ἔστειλε στὴν «Η.Ε.» γιὰ δημοσίευσή.

ΓΙΑΝΝΗ ΚΥΡΙΑΚΑΚΟΥ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΛΟΓΙΚΗ

(δοκίμιο)

Ἡ ποίηση εἶναι διαδοχικὴ σειρά λογικῶν σκέψεων; Τότε ὅμως γιατί νὰ γραφτεῖ ὡς ποίηση καὶ νὰ μὴν πάρει τὴ μορφή τοῦ πεζοῦ λόγου; Ἡ ποίηση δὲν εἶναι γιὰ νὰ συνεννοῦμαστε μεταξὺ μας, γιατί τότε ὁ διάλογος θὰ ἦταν ἢ καλύτερη μορφή. Ὁ Πλάτων ἀλλωστε, πού ἦταν ἤδη ἀπὸ νέος ποιητής, τὴ μορφή διαλόγου χρησιμοποίησε σὲ ὅλα τὰ ἔργα του. Καὶ φυσικὰ μὲ τὸ διάλογο ἐξέφρασε διανοήματα πού ἀπασχολοῦν ἀκόμη καὶ τώρα τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμα, τὸ ὕφος του εἶναι ποιητικώτατο ἢ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, λογοτεχνικό. Ὅμως σὲ καμιά περίπτωση τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι ποίηση.

Ἡ ποίηση, λοιπόν, δὲν ἔχει γιὰ πρῶτο σκοπὸ τῆς τὴ λογικὴ συνεννόηση. Αὐτὸ φαίνεται εὐκόλα ἀκόμη καὶ στὸν ἀμύητο. Τότε ὅμως τί εἶναι ποίηση; Πρὶν ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ θέμα τοῦ ὀρισμοῦ, ἄς ρωτήσουμε: Ὁ Ὅμηρος ἔγραψε ποίηση ἢ ὁ Ὅμηρος εἶναι ποιητής; Τόσο ἢ Ἰλιάδα ὅσο καὶ ἢ Ὀδύσεια εἶναι καταρχὴν ἱστορίες. Πειρογράφονται γεγονότα καὶ περιπέτειες σὲ σταθερὸ μέτρο καὶ μὲ ποιητικὴ τεχνικὴ πού ἀκόμη καὶ σήμερα θαυμάζεται. Λέμε θαυμάζεται καὶ σήμερα, ἀλλὰ δὲν λέμε ἀκολουθεῖται. Ἡ ἔξοχη τεχνικὴ τοῦ Ὀμήρου, εἶναι γιὰ πάντα ἐγκαταλελειμμένη καὶ οὐδείς διανοεῖται νὰ τὴν ἐπαναλάβει.

Πάντως, στὸ θέμα τῆς λογικότητας τοῦ νοήματος ὁ Ὅμηρος, ἐπικὸς καταρχὴν ποιητής μὲ ἀρκετὰ ὅμως λυρικά στοιχεῖα, δὲν εἶναι καὶ τόσο λογικὸς ὅσο νομίζουμε. Καὶ δὲν λέμε μόνο γιὰ τὰ στοιχεῖα τῶν μεταφυσικῶν ἐντυπώσεων καὶ εἰκόνων πού μᾶς δίνει στὸ κεφάλαιο «Κ», ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς κατεβαίνει στὸν Ἄδη. Λέμε ὅμως γιὰ τὰ στοιχεῖα ἐντόνου ἀφαιρέσεως πού διακρίνουν τὴν ποίησή του καὶ τὰ ὁποῖα φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ παρουσιάζουν σαφῶς μιὰ «δημηρικὴ» πλευρὰ τῶν γεγονόντων, πού ἕνας ἱστορικὸς ἄνθρωπος ἢ ἀπλῶς ἕνας διανοητής δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ περιγράψει, γιατί ἴσως δὲν συνέβησαν ποτέ. Ὅχι ὅτι ὁ Ὅμηρος κατασκευάζει γεγονότα, πού δὲν συνέβησαν, ἀλλὰ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα ἐπικῆς ἑξαρτήσεως, βλέπει τὸ μάτι τοῦ ποιητῆ σκηνές καὶ φάσεις, πού ποτέ δὲν θὰ ἔβλεπε ἕνας λογικὸς παρατηρητής.

Ἐπομένως, ἤδη ἀπὸ τὸν ἀφηγηματικώτατο Ὅμηρο, ἢ ποίηση ἔχει δεῖξει τὴν «ἀφαιρετικὴ» τάση τῆς, γιατί ἐδῶ πού τὰ λέμε, χωρὶς ἀφαίρεση δὲν ἔχουμε ποίηση ἀλλὰ πεζὸ λόγο. Βέβαια καὶ ἕνα ἢ δυὸ αἰῶνες ἀργότερα, γράφονται φιλοσοφικὰ ἔργα σὲ ποιητικὸ στίχο, μόνο πού ἢ ἀφαίρεση ἐκεῖ ἐκφράζει τὸ σκεπτικὸ ἢ νοητικὸ περιεχόμενο τοῦ στίχου καὶ ὄχι τὴ μουσικὴ καὶ ἐπικολυρική πλευρὰ του. Δηλαδή αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ὁ στίχος τοῦ Ὀμήρου, τόσο στὰ ἐλάχιστα λυρικά του σημεία ὅσο καὶ στὰ ἀφθονα ἐπικά του, περιέχει π λ ο ὄ σ ι α μ ο υ σ ι κ ῆ φ α ν τ α σ ῖ α κ α ἰ ἔ ξ α ρ σ η , ἐνῶ ἢ ἀντικειμενικὴ ἀκρίβεια τῶν γεγονόντων εἶναι πάντα πολὺ σχετικὴ.

Θὰ πρέπει δηλαδή αὐτοὶ πού στὸν Ὅμηρο δρῖσκουν πολὺ ἐνδιαφέρον στὸ λογικὸ μέρος τῶν γεγονόντων, νὰ ὑπολογίζον ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμα τὰ ἱστορικὰ συμβάντα ἔχουν «στριμωχτεῖ» σὲ μιὰ ποιητικὴ πλευρὰ τῶν πραγμάτων, πού βλέπει μόνο

ὁ ἐμπνευσμένος ποιητής καὶ ποτὲ ἴσως δὲν θὰ διεπίστωνε ἕνας ἀντικειμενικός παρατηρητής. Ἡ ποίηση δηλαδή ἦταν πάντοτε ἀ φ α ρ ε τ ι κ ῆ ἀκόμα καὶ στήν πιδ λογικὰ ἀφηγηματικὴ πλευρά της.

Ἡ ποίηση καὶ τὸ ὄνειρο

«Τὸ μυστήριο πὸν ὀνομάζουμε ὄνειρο, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ πλησίασμα μᾶς ἀόρατης πραγματικότητας».

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ

Σήμερα θρυσκόμασε στὸν ἀντίποδα τῆς δημηρικῆς ποιήσεως, στή λεγόμενη ὑπερ-ρελαιστικὴ πλευρά της. Μὲ τὸ Φ ρ ό υ ν τ , πὸν ἀνοίξε τὴν τεράστια καταπακτὴ τοῦ ἀσυνειδήτου, ἡ ποίηση διαισθάνθηκε τὶς χαώδεις καὶ ὠκεάνειες νέες διαστάσεις τοῦ χρόνου, πὸν ἀνοίγονται μπρὸς στὰ μάτια μας. Καὶ ἐνῶ ἀκόμα οὔτε οἱ ψυχολόγοι δὲν ἔχουν ἀντιληφθεὶ σὲ τί γαλαξιακὸ χάος ἐννοιῶν ἔχουμε εἰσέλθει, ὁ κόσμος τῶν ποιητῶν μὲ τὸ ἰσχυρὸ του ἐνστικτο κατάλαβε καὶ προσάρμοσε τὸν νέο ὄνειρικό χρόνο στή δική του ἔκφραση.

Ἐέρουμε τώρα πιά, ὅτι σὲ κάθε ὄνειρο ἔχουμε ἕνα μίγμα αἰσθημάτων καὶ συγκινήσεων ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ παρόντος καὶ τὶς ἐξελίξεις τοῦ μέλλοντος. Ὅλα αὐτὰ μέσα σὲ κάθε ὄνειρο συνυπάρχουν χωρὶς ὅμως τῆ γραμμικῆ - λογικῆ διαδοχικῆ σειρά τῆς συνειδητῆς μας ζωῆς. Ὅλα στὸ ὄνειρο εἶναι ἢ τουλάχιστον φαίνονται ὅτι εἶναι ἀνακατωμένα.

Δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ αὐτὸ χάος ἀλλὰ ἡ διάταξη τῆς διαδοχῆς ἴσως ὑπακούει σὲ μιὰν ἄλλη λογικὴ σειρά πραγμάτων ἀγνωστῆ σὲ μᾶς. Ἐνα γεγονός δηλαδή τοῦ μέλλοντος μπορεῖ νὰ ἐπιδρᾷ στή διαμόρφωση τῶν πραγμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ τὰ τροποποιεῖ. Μὰ εἶναι δυνατὸν αὐτὸ; θὰ διερωτηθοῦν μερικοὶ ἢ μᾶλλον ὀ λ ο ι . Ἡ ἐπιστήμη τοῦ χρόνου ἐξετάζει ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἀλλὰ οἱ ὑπερρεαλιστές, μὲ τὴν εὐαίσθησία καὶ διαίσθηση πὸν τοὺς διακρίνει, ἐγκολπώθηκαν ἤδη τὴν τεχνικὴ τοῦ ὄνειρου δηλαδή τὸν ἰδιότυπο χρόνο πὸν τὸ ὑποσυνειδήτο χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ προβάλλει τὰ γεγονότα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου.

Τὸ ὅτι τὸ ὄνειρο εἶναι μιὰ πραγματικότητα καὶ ὄχι μιὰ αὐθαίρετη κατασκευὴ τοῦ λογικοῦ μας, τὸ εἶχε ἤδη διαπιστώσει, ὅπως εἶδαμε, ὁ Β. Οὐγκώ, πολὺ πρὶν ὁ Φρόυντ διαμορφώσει τὶς λέξεις καὶ τὴν ὀρολογία πὸν τροποποίησαν τὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου περισσότερο ἀπὸ ποτὲ στὸ παρελθόν.

Ἡ ἔννοια τοῦ πραγματικοῦ

Τί κάνουν δηλαδή οἱ ὑπερρεαλιστές; Βυθίζονται στὸ ὑποσυνειδήτο καὶ ἐκεῖ, στὸ ὑπόγειο τοῦ Ἐγώ, ἀνασύρουν τὶς εἰκόνας τοὺς, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς λογικῆς κρίσεως. Προκύπτει βέβαια τότε ἕνας κόσμος μὴ συνειδητός, ὄνειρικός, πιδ ἀληθινός ὅμως ἀπὸ τὸν θεωρούμενο ὡς πραγματικὸ.

Ἐδῶ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε: Πῶς προσδιορίζουμε τὸ πραγματικὸ; Στὴ συνειδητὴ μας κατάσταση οἱ αἰσθήσεις διαπιστώνουν, πρὶν ἀκόμη σκεφθοῦμε, ἂν κάτι εἶναι ὑγρὸ ἢ στερεό, ἂν κάτι μᾶς ἀρέσει ἢ ὄχι. Καὶ στὸ ὄνειρο ὅμως, πὸν ἀπουσιάζει ἡ συνείδηση, ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιο. Οἱ αἰσθήσεις δηλαδή λειτουργοῦν καὶ βλέποντας ἕνα ἀγαπημένο πρόσωπο ἐνθουσιαζόμεστε ἢ ἕνα παγωμένο νερὸ κρυώνουμε. Ἐχουμε ὅλη τὴν αἴσθηση τοῦ πραγματικοῦ στὸν ὕπνο μὲ τὸν πιδ ἀντικειμενικὸ τρόπο πὸν ὑπάρχει, δηλαδή αὐτὸν τῶν αἰσθήσεων.

Μόνον ὅταν ξυπνήσουμε διαπιστώνουμε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ὄνειρο. Καὶ ἐρωτοῦμε: Μήπως καὶ στὸ θάνατο εἶναι ὅαν νὰ ξυπνάμε ἀπὸ κάποιο ὄνειρο, ὅπου καὶ δια-

πιστώνουμε ότι η ζωή μας ή θεωρούμενη «πραγματική» δεν ήταν παρά ένα όνειρο; Ήδη ο Εὐριπίδης είχε θέσει το περίφημο ἐρώτημά του:

«Τίς εἶδεν ἢ τὸ ζῆν μὲν ἐστὶ καίθανειν ἢ τὸ καίθανειν ζῆν;».

Ὅπως δὴποτε ὁ ὑπερρεαλισμὸς, ἀκολουθώντας τὴν ἀτραπὸ τοῦ ὄνειρου, προσπαθεῖ νὰ βρεῖ (μὲ τὸ ἔνστικτο βέβαια καὶ τὴ διαίσθηση) τὸν ὄνειρικό χρόνο πὸς τοποθετεῖ συχνὰ τὸ μέλλον πρὶν ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ συχνὰ ἀγνοεῖ τελείως τὸ παρὸν ἢ τὸ τοποθετεῖ τελευταῖο. Πάντως, ὁ συσχετισμὸς μεταξὺ τῶν διαστάσεων τοῦ χρόνου εἶναι σταθερὸς χωρὶς νὰ εἶναι λογικὸς.

Μὰ ὑ π ἄ ρ χ ε ι σ τ α θ ε ρ ὄ τ η τ α καὶ πέραν τῆς λογικῆς; Βεβαίως ὑπάρχει ἡ σταθερότητα τοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖο, ἀκολουθώντας μουσικὲς διαστάσεις, φέρνει πρῶτα τὴν ἀπλή εὐχαρίστηση, μετὰ τὸ κρεσέντο τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, γιὰ νὰ ἀκολουθήσει ἐντυπωσιακὴ εἰκόνα πιθανοῦ τρόμου καὶ φρενιτιώδους ταχύτητος κατὰ τὴν ὁποία ἡ καρδιὰ τοῦ ὄνειρευομένου χτυπᾷ στὴ διαπασῶν καὶ σπανίως τότε ἔχουμε καρδιακὴ κρίση. Γενικά, συνεχίζεται ἡ ὄνειρική περιπέτεια μὲ ἀπειρη ποικιλία αἰσθηματικῶν ἀποχρώσεων, χωρὶς ὑποχρεωτικὴ λογικὴ συνοχὴ.

Ἀκόμη δὲν ξέρουμε τί εἶναι τὸ ὄνειρο, ὅμως οἱ ὑπερρεαλιστὲς (οἱ γνήσιοι, τουλάχιστον) ἔχουν πλησιάσει τὴ μαγεία του καὶ μᾶς δίνουν ὄνειρικές ἀτιμόσφαιρες ποιητικότητας. Ἐμεῖς, ἀκολουθώντας τὴ νοηματικὴ συμπεριφορὰ, κακῶς προσπαθοῦμε νὰ ἀνιχνεύσουμε στὴν ὑπερρεαλιστικὴ ποίηση κρυμμένα νοήματα πὸς φυσικὰ δὲν ὑπάρχουν. Ὁ φαντασμαγορικὸς κόσμος τῶν εἰκόνων μὲ τὴ πλοῦσια ποικιλία τῶν αἰσθηματικῶν ἀποχρώσεων δὲν μᾶς συγκινεῖ ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπουμε στὴ φαντασίαν μας νὰ λειτουργήσῃ, ἀλλὰ κινητοποιοῦμε συνέχεια τὴ λογικὴ.

Ἐμπνευση καὶ λογικὴ διαδικασία

Φυσικὰ καὶ χωρὶς τὴν ὠραία ἰδιομορφία τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, ἡ ποίηση καὶ στίς ἄλλες μορφές τῆς, σπανίως ὑπακούει στὸ βασίλειο τῆς λογικῆς. Ὁ Βαλερὺ ἐπιμένει, ὅτι στὴν ποίηση τὸ πᾶν εἶναι τὸ αἶσθημα καὶ ἡ μουσικὴ ἐντύπωση τῶν λέξεων. Ὅλο τὸ θάρος δίνεται στὴ γενικότερη αὐθόρμηθη ψυχολογικὴ διάθεση, στὴ μουσικὴ σκηνοθεσία, ὄχι στὰ δρώμενα. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀτιμόσφαιρα τοῦ ποιητῆ πρέπει νὰ δοθεῖ καὶ ἡ ἀτιμόσφαιρα αὐτῆ τῆς ψυχῆς δὲν ἔχει ποτὲ τὸ σχῆμα τοῦ συγκεκριμένου. Ἀπεναντίας, ἔχει ὅλα τὰ ὄνειρικά στοιχεῖα πὸς διαθέτει ἡ ἀπροσδιόριστη περιρρέουσα ἀτιμόσφαιρα, καὶ οἱ στίχοι διατηροῦν τὸ ἀμφιλεγόμενο, τὸ διαρκῶς ὑποτιθέμενο καὶ ἀσαφῶς πάντα διατυπούμενο καὶ διαρκῶς διαφεύγον γεγονός.

Βέβαια, τὸ μυαλὸ ζητᾷ τὴ λογικὴ τάξη, ἀλλὰ ἡ ποίηση εἶναι ἄμεσο σπαρτάρισμα τῆς καρδιᾶς καὶ ὄχι λογικὴ διαδικασία μὲ τὴν παγερὴ ψυχρότητα πὸς τὴ διακρίνει. Ναι, ἡ τέχνη εἶναι αἰφνίδια, ἀνεξήγητη συχνὰ ἐμπνευση καὶ ὄρμη, εἶναι ἔξαψη καὶ ἔκσταση, εἶναι δ ι α φ ἄ ν ε ι α ἀλλὰ ὄχι σαφήνεια, εἶναι πάθος. Ἡ καρδιὰ εἶναι τὸ σῦμπαν τοῦ κόσμου τῆς τέχνης καὶ ἐπομένως τῆς ποιήσεως, ὄχι ἡ σκέψη καὶ τὸ μυαλό.

Ἀλλὰ τί σημασία ἔχει ἐπιτέλους τό: Τί εἶναι ἡ ποίηση; Εἶναι ἀνάγκη νὰ διατυπώσουμε ὀρισμὸ γιὰ νὰ τὸν καταθέσουμε στὸ πάνθεον τῶν νοημάτων; Προσπαθοῦμε περιφραστικὰ νὰ προσδιορίσουμε τὸ θέμα. Καὶ ἀφοῦ δεχθήκαμε πῶς ἡ καρδιὰ εἶναι τὸ σῦμπαν τοῦ κόσμου τῆς τέχνης καὶ, ἐπομένως τῆς Ποίησης, συμπεραίνουμε πλέον: Ποίηση πρέπει νὰ εἶναι ὁ Ἔ ρ ω ς ἐκφρασμένος μὲ λέξεις.

Δὲν ἀποφύγαμε τελικὰ τὸν ὀρισμὸ, γιὰ τὸ μυαλό, ἡ σκέψη, μᾶς καταδιώκει καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ὑπακούσουμε. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, θέσαμε τὸ θέμα Ἐρω ς καὶ τὸ νοητικὸ ἐρώτημα τίθεται πλέον ἀναγκαστικά: Τί εἶναι Ἐρω ς;

Ἔ ρ ω ς

«Ἄδιον οὐδὲν ἔρωτος»

(Τίποτε γλυκύτερο ἀπὸ τὸν ἔρωτα)

ΝΟΣΙΣ (3ος π.Χ. αἰὼν)

Γενικά, οἱ Ἕλληνες τὸν ἔρωτα τὸν ἐβλεπαν ἀξεχώριστα ἀπὸ τὴ σάρκα. Τὸ σῶμα γι' αὐτοὺς ἦταν πηγὴ σοφίας, ἀφοῦ ἡ ὁμορφιὰ εἶναι οὐσιαστικὴ σοφία. Μιλοῦσαν γιὰ ἔρωτα σαρκικό· ἐρωτοῦν μερικοί. Μὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνες σάρκα καὶ ψυχὴ εἶναι τὸ ἴδιο. Πάντως, ἰδοὺ καὶ ἡ διατύπωση τοῦ Καβάφη, καθαρὰ... ἑλληνιστικὴ, δηλαδὴ αἰσθησιακὴ:

«Κι εἶδα τ' ὠραῖο σῶμα ποὺ ἔμοιαζε σὰν ἀπ' τὴν ἄκρα πείρα του
νὰ τῶκαμε ὁ Ἔρωτος».

Ἔ, δὲν εἶναι αὐτὸ ποίηση; Ἡ Ἁγία Γραφή πάλι λέει: «Τὸν κόσμον ἐποίησεν». Στὸν ἔρωτα ποιῶμε, δὲν πράττουμε. Ποίηση καὶ Ἔρωτος, λοιπόν, ταυτίζονται.

Ἡ ἀφηρημένη λέξη ποίηση σημαίνει γενικά δημιουργῶ, ποιῶ, γεννάω. Ἀλλὰ ἡ γέννα καὶ ἡ δημιουργία προϋποθέτει πόνος, ἔνταση, ἀγωνία. Δὲν ἀνήκει ἡ ποίηση στὴ ψυχρὴ περιοχὴ τοῦ κατασκευάζω, ὅπου οἱ νοητικὲς ἐπιδράσεις καὶ οἱ λογικὲς διαδικασίες ἔχουν τὸν κύριον λόγον. Ἡ ποίηση εἶναι Ἔρωτος τόσο ἀυθόρμητος καὶ πηγαῖος. Ὅστε ἡ συνείδηση κανένα ρόλο δὲν παίξει στὸ σκελετὸ καὶ τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς σάρκας τοῦ ποιήματος. Ἐπιμβαίνει, βέβαια, ὁ ποιητής, τῆς παραδοσιακῆς τουλάχιστον ἐποχῆς καὶ μὲ λογικὴ ψυχραιμία, ὅπως ἡ μητέρα στὸ παιδί ἐπιφέρει ἀλλαγές. Ἡ νόηση ὅμως ἐδῶ παίξει ρόλο χρησιμότητος ἐργαλείου καὶ ρετουσάρει μιὰ δημιουργία βασικά ἔτοιμη.

Αὐτὸ τὸ δημιουργικὸ περιεχόμενο τοῦ ποιήματος, ποὺ βγήκε ἀπὸ τὸ ἀσύνειδο βάθος τῆς ψυχῆς, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄσχετο μὲ τὸν ἐρωτικὸ συγκλονισμό, ποὺ ἔναι ἡ σφοδρότερη καὶ σημαντικότερη στιγμή τῆς ζωῆς μας;

Π Α Σ Κ Ι Ζ Ε Ι Σ *

Πασκίζεις νὰ μετρήσεις τὶς φωνές καὶ τοὺς
ψίθυρους τῆς νύκτας
καθόγωρα ἐγκαταλείπεις — εἶναι ἀμέτρητοι κι ὀδυνηροὶ
καθένας τους καὶ μιὰ θελόνα
ποὺ τρυπᾷ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς σου.
Ἴδιως ἐκεῖνοι οἱ ἀπρόσιτοι στὴν ἀκοή,
ἐκεῖνοι ποὺ μοιάζουν λόγια ἢ θρηνοὶ ἀγγέλων
καὶ σοῦ θυμίζουν τὶς σπονδές
ποὺ δὲν εὐφράνανε κανένα θεὸ — ποῖός φταίει;

Πασκίζεις νὰ συλλογιστεῖς ποιὸς φταίει γιὰ τὴν ὑπαρξὴ σου
ποὺ προχωράει τυφλὴ σκαντάφτοντας
στὰ λιθάρια ποὺ βάζουν οἱ ἄλλοι στὸ δρόμο σου
στὰ λιθάρια τῆς ἀγωνίας, στὰ λιθάρια τῆς συμφορᾶς.
Προσεύχεσαι σιωπηλὰ νὰ ῥθει κάποιον φῶς
κάποτε νομίζεις πῶς ἔρχεται
οχεδὸν τὸ νιώθεις νὰ σ' ἀγγίζει
κι ὕστερα πάλι νύκτα.

Πασκίζεις να θαδίσεις ενάντια στην αγάπη και στο μίσος,
 τὸ αἷμα σου ἄλλο χορὸ δὲν ξέρει ἀπ' τὸν πυρρίσιο
 ἐνάντια σπὴ φωνή σου νὰ θαδίσεις
 ἕναν ἥλιο νὰ φτιάξεις στὰ μέτρα σου
 νὰ γίνεις ἕνα μαζί του, νὰ ξεφύγεις
 ἀπὸ τοὺς ψιθυροὺς καὶ τὶς φωνές τῆς νύχτας
 ποὺ ἀνήλεα πληγώνουν τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς σου.
 Ὅμως ἡ ἀληθινή σου φωνή κι ὁ ἀληθινὸς ἥλιος
 — ὄχι ἐκεῖνος στὰ μέτρα τὰ δικά σου —
 εἶναι κοντά σου καὶ δὲν τὸ νιώθεις
 λίγο πιὸ πάνω λίγο πιὸ κάτω
 ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα τῶν ἐλπίδων σου.

ΝΙΚΟΣ Β. ΛΑΔΑΣ

* Ἐπὶ τὰ ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ λαμπροῦ ποιητῆ μετὰ τὴν ἐξαίσιον λυρική διάστροση καὶ τὴν ὑπαρξιακὴ ἀναφορὰ τῆς ζωῆς, ποὺ χάθηκε τόσο νέος (26 χρονῶν), γιὰ τὰ 10 χρόνια ἀπ' τὸ θάνατό του.

Ι Δ Ι Α Ι Τ Ε Ρ Ο Τ Η Τ Α

Ψυχὴ μου κράτα
 σφιχτά, αὐτὴ τὴ φυσαρμόνικα
 γυμνὴ καὶ ὑπέροχη
 μέσα στὴν ἄγρια θύελλα.
 Δὲν ὑπάρχουν σύντροφοι
 καὶ ποὺ νὰ ψάξεις...
 Ποὺ νάβρεις νερὸ
 σὲ τοῦτες τὶς λεωφόρους τῆς μυρμηγκιάς;
 Ψυχὴ μου ξέχωρη κι ἀπ' τὴ μοναξιά,
 ποὺ σ' ἀγκαλιάζουν τὰ σύννεφα
 σὰν τὰ συνθήματα, καὶ μένεις ἄθικτη...
 Στὸ μέσα μέρος τοὺς ὑπάρχεις,
 πέτρα στὸν πηχτὸ ἄνεμο,
 στοῦ σκοταδιοῦ τὸ βῦθος στεναγμὸς,
 καὶ νότα, ποὺ πάλλεις οἰκτίροντας
 στεκάμενη μπρὸς στὶς Συμπληγάδες τῆς θλίψης,
 μὰ πρὶν προλάβεις νὰ ἐκραγεῖς δρασκελαῖς
 με ὕφος ἀμόλυντο τὸ ἤδη
 κατεστραμμένο κατώφλι...
 Ψυχὴ μου,
 ποὺ ἡ ἀδυναμία τῆς πολιορκίας
 εἶναι ἡ δύναμή σου κι ὁ τρόμος σου.
 Ψυχὴ μου,
 ποὺ δὲν ἔχεις λύση
 κι ὅμως τραγοῦδι ξεχύνεις.
 Παλαθωμένο κι ὠραῖο ροδοπέταλο
 στὶς παλάμες αὐτοῦ τοῦ ἀδέξιου
 τοῦ ἀναπάντεχου
 τοῦ ἀνέλπιδου κόσμου.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΙΜΠΙΔΑΚΗΣ

ΣΑ·Ι·Τ ΦΑ·Ι·Κ

(Μετάφραση ἀπ' τὰ τουρκικά: ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ)

ΕΛΕΓΟΣ

(διήγημα)

Τὸ πῶς τὸ βγάλαν ἐκεῖνο τὸ δίχτυ τῶν ἀστακῶν ἀπ' τὰ χέρια ποὺ τὸ κρατοῦσε σφιχτά, δὲν τὸ εἶδα. Πάντως, δὲν ἔκαναν ἀπλῶς μιὰ γαϊδουριά, γαϊδουρογαϊδουριά ἔκαναν. Κι ἦταν τόσο κατάδηλο πῶς ἤθελε νὰ θαφτεῖ μ' αὐτὰ τὰ ἀπόμαχα δίχτυα του... Θὰ μοῦ πείτε πῶς εἶναι ἀκριβὸ κι εὐκολα δὲ ματαγίνεται τὸ δίχτυ γιὰ ἀστακούς. Ἄς ἦταν. Μιὰ τέτοια γενναιοδωρία δὲν ἄξιζε νὰ τὴ στερήσουν ἀπ' τὸν κύρ Ἀποστόλη καὶ πλέον ἦταν δίχτυα ποὺ τὰ ἔχε πλέξει μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια.

Θὰ ἔχετε δεῖ δέρμα γδαρμένο ἀπὸ γίδας κεφάλι, κρεμασμένο ἀπὸ τοιγκέλι σὲ μιὰ γωνιά, σὲ κρεοπωλεία ποὺ πουλοῦν ἐντόσθια, πῶς στάζει πηχτὲς στάλες αἵματος καὶ πῶς βρομάει σὰν ψοφήμι. Ὅσο πιὸ ἀπαίσια ἢ μυρουδιά του, ἄλλη τόση ἢ χρησιμότητά του. Τὸ κάνουν καὶ πατσά, μὰ κοστίζει πολὺ. Τὸ παστῶνουν στ' ἀλάτι ν' ἀποσοθῆσουν τὴ μυρουδιά. Ὁ μπαρμπα-Ἀποστόλης ἔκοβε σὲ λεπτὰ κομματάκια τὸ δέρμα ἀπὸ γίδας κεφάλι, τὰ πατίκωνε στὸν κιουῦρκο του, τὰ ἔχε ἔτοιμα νὰ τὰ περάσει στὸ δίχτυ.

— Νά ῥθω μαζί σου; τοῦ ἔλεγα.

— Τὴν τέχνη θέλεις νὰ μάθεις;

— Μπορεῖ...

— Ἐννοια σου καὶ δὲν τὸ μπορεῖς. Σὰ θέλεις ὅμως νὰ ῥθεις...

Σὰ στρίβαμε τ' ἀκρωτήρι τῆς Χαλικαριᾶς, σπκωνόταν ἀπ' τὰ κουπιά.

— Τέρμα τὰ δίφραγκα, κύριος. Στὴ βάρκα τ' Ἀποστόλη πρίγκιπες δὲ χωρᾶνε. Ἄντε νὰ σὲ δῶ στὰ κουπιά. Ἐγὼ θὰ τοιμάζω τὰ δίχτυα καὶ θὰ θάζω τὰ δολώματα.

Ἀφαιρώντας τὸ πανὶ ἀπ' τὸν κιουῦρκο ποὺ τὸ εἶχε τυλίξει καλά, θαρρεῖς κι ἀνέβαινε ἀπ' τὸ θυθὸ τῆς θάλασσας μιὰ βρόμα ἀπὸ ψοφήμι, ἄλλοτε δριμυιά, ἄλλοτε ἀδύνατη, τὴ μιὰ ξεμπουκάριζε, τὴν ἄλλη χανόταν, κύματα-κύματα γέμιζε τὸν ἀέρα.

— Πολὺ βρομάει, βρε Ἀποστόλη μου!

— Ἄσε νὰ βρομάει. Τόσο τὸ καλύτερο.

— Εὐλογημένος ἀστακός, παράξενο ζῶο, πολὺ τοῦ ἀρέσει ἢ μυρουδιά...

— Πῶς;

— Λέω, πολὺ λαίμαργο στὴ βρομιά...

— Πῶς νὰ μὴν εἶναι; Ζωύφιο εἶναι, ζωύφιο τῆς θάλασσας. Ποῦ νὰ βρεῖ φρέσκια τροφή; Τί σκατὰ νὰ φάει στὸ θυθὸ ποὺ εἶναι;

— Ἄν θάζαμε φρέσκο δόλωμα...

— Δὲν εἶσαι μὲ τὰ καλά σου. Περνάει ἀπὸ δίπλα κι οὔτε ποὺ τ' ἀγγίζει. Πρέπει, κύριος, νὰ βρομάει, κατάλαβες; Νὰ τὸ παίρνει ἢ μυρουδιά ἀπὸ μακριά, γιὰ νὰ ῥχεται μὲ τὰ πσινά του. Θαρρεῖς πῶς εὐκολα βγαίνει τὸ χρῆμα; Νὰ σοῦ πῶ καὶ κάτι; Βρόμικο πράμα τὸ χρῆμα, ἀλλὰ βρομιὰ μὲ βρομιὰ ἔχει δια-

φορά. Βρομιές όπως ή δική μου βγαίνουν στη φόρα, ενώ άλλες σκεπάζονται.

‘Ο κύρ ‘Αποστόλης, όταν τό ‘ρικνε στη φιλοσοφία, δέν έπαιρνε μόνο τό ύφος ένός πρίν από δυο χιλιάδες χρόνια “Έλληνα ψαρά, ήταν σα νά ‘παιρνε μέρος στους Σωκρατικούς διαλόγους, τά ‘θαζε με τά χρήματα, με τους άρχοντες, με τό θεό, με τό γιό του, ακόμα και με τους άστακούς...

— Πάλι στη φιλοσοφία τό ‘ριζες, ‘Αποστόλη.

— Νά μην τό ρίξω; Θαρρείς πώς σ’ έμένα ή βρόμα είναι ευχάριστη; Τόν πρώτο καιρό σφαλούσα κι έγώ σαν κι έσένα τή μύτη μου. Συνήθισα. ‘Ο άστακός δέν παίρνει από τέτοια...

— Μπås και δέν αιστάνεται βρόμα ό άστακός;

— Κουραφέζολα! “Αν δέν τήν ένιωθε, πώς θα ζύγωνε από τόσο μακριά;

— Τότε, λοιπόν, ό,τι ή μπριζόλα στον άνθρωπο, είναι ή βρόμα στον άστακό.

— Τό ‘πιασες τώρα. ‘Εντάξει.΄ Πεθύμψα νά ιδώ τή μαστοριά άκόμη και τών λεπτών, ροζιασμένων δαχτύλων του. Σά λείψουν από τουτο τόν κόσμο δυο τρεις άκόμη ψαράδες, φίλοι μου, οί νέοι πού άπομένουν έχουν νά φάνε πολλά καρβέλια ψωμιά νά τους μοιάσουν. Τουτοι οί καινούργιοι, επειδή θα χρειαστεί νά παλέψουν με ανταγωνισμούς, πείνες, έλλειψη ψαριών, φαίνεται νά μάς δείχνουν τήν κακή πλευρά άπ’ τόν άνθρωπο. “Όμως, ή ανθρωπότητα μπορεί νά έλπίζει στην καλή στόφα του ψαρά πού μοιάζει με τήν έλιά. “Ετσι λέω, με τήν έλιά. “Αν δέν τή φάει ή άρμύρα, δε χάνει τήν πικράδα της.

Λίγο πιό πέρα άπ’ του Κουμπάρου τό Βράχο, ό ‘Αποστόλης συμβουλευέται προσεχτικά τήν πυζίδα του, προσδιορίζει τό στίγμα του τόπου. Κατόπιν περνάει στα κουπιά. Σ’ έμένα:

— Μόλις σου δώσω σινιάλο, άσε τήν πέτρα σιγά σιγά και μην τήν ξαναπειράξεις. Τά βαρίδια πού έχει τό δίχτυ, παρόλο πού τά βλέπω σωρεμένα ανάκατα, βρίσκονται τέλεια ταχτοποιημένα.

‘Αφήνω τήν πέτρα και καθώς εκείνος τραβάει κουπί, τό δίχτυ ζετυλιγεται από μόνο του, πέφτει στη θάλασσα και χάνεται στα νερά.

— Και πώς θα τό ξαναβρείς ύστερα, ‘Αποστόλη;

— Τόση νά ‘ναι ή δυσκολία μας. Τί εξετάζαμε γύρω μας τόσην ώρα; ‘Από ποιόν κόμπο θέλεις νά σου τό σύρω;

Γιά όσους κάθονται σαν κύριοι σε λουξ έστιατόρια κι άπολαμβάνουν τόν άστακό σαλάτα ή μαγιονέζα, δέν ήθελα νά δημιουργήσω άποστροφή με τίς βρόμικες λιχουδιές του, γι’ αυτό κι όσο ζούσε ό ‘Αποστόλης δέν έγραφα τίποτε μήπως κάνω κακή διαφήμιση για τόν ‘Αποστόλη και τους όμοτέχνους του. Μά και τώρα, πού τό γράφω, ξέρω καλά πώς οί άνθρωποι πού ευημερούν δέν πρόκειται νά πέσουν λιγότερο με τά μούτρα στο πιάτο, γιατί, πανάθεμά τον, είναι πολύ νόστιμος.

Νά ‘φαι σ’ όλη του τή ζωή ό ‘Αποστόλης δυο ή τρεις φορές άστακό; “Ισως και ποτέ του. Κι όχι για βρομιές και τέτοια. Λόγοι τιμής! Με τό αντίτιμό του κατέβαζε πεντέξι ποτήρια, έφερνε για τή φαμελιά του μισό κιλό κιμά, άλάτι, δυο τρία κουβάρια, θαμπάκι κι αγόραζε ένα μικρό κουτί μπογιά για τή βάρκα του.

Σαν ό νοτιάς για δυο τρεις μέρες έφερνε τά πάνω κάτω τής θάλασσας, εκείνος πετούσε άπ’ τή χαρά του.

— Στην ώρα τους τά ρίξαμε, έλεγε. Γεμάτοι και μεγαλούτικοι, τώρα, νά ‘βγαιναν από μέσα! Θεοί μου!²

1. ‘Ελληνικά στο κείμενο.

2. ‘Ελληνικά στο κείμενο.

Μιά βραδιά.

— Αύριο νά 'ρθεις πρωί. Θα ρίξουμε τὰ δίχτυα.

Πηγαίναμε. Μ' ένα ξύλινο τσιγκέλι πού είχε, τό 'ριχνε, γράπωνε τό δίχτυ. Τραβούσαμε... Τραβούσαμε...

"Όσα φύκια καί κατακάθια ἦταν στή θάλασσα, ὅλα ὁ νοτιάς τά 'ριχνε πάνω τους. "Ισως καί σαράντα φορές νά 'χα πῆε μαζί του νά τραβήξουμε δίχτυα. "Όμως ἑφτά ἢ ὀκτώ φορές βρήκαμε ἀστακούς.

'Ο 'Αποστόλης τό 'ριχνε σ' ένα χασάπικο σκοπό, πιάναμε δὲν πιάναμε ἀστακούς.

"Ἦταν τότε πού ἔλειψα κανένα μήνα ἀπ' τὸ νησί. Τὸν βρήκαν ξυλιασμένο μέσα στή βάρκα, πάλι γύρω ἐκεῖ κοντὰ στὸ Βράχο τοῦ Κουμπάρου. Μὲ τό 'να χέρι κρατοῦσε τὸ δίχτυ, τ' ἄλλο του ἦταν κολλημένο στήν κουπαστή. Πῶς νά τὸν θάψουν μαζί μ' ὀλόκληρη βάρκα; Δὲ γινόταν. "Όμως ἐκεῖνο τὸ δίχτυ πού τό 'χε ὡς «κόρην ὀφθαλμοῦ», μπορούσαν νά τοῦ τὸ θάλουν στὸ μνήμα. "Ἐπessa καί τοὺς παρακάλεσα σὰ ζητιάνος. Μὲ κοιτάξαν παράξενα, σὰ νά 'βλεπαν τρελό.

Τὸν εἶδα στήν ἐκκλησιά, ξαπλωμένο, μὲ κέρينو πρόσωπο καί θυμήθηκα γάμους, γιορτὲς καί μέρες πού κουβάλαγε τοὺς δικούς του, ντυμένους τὰ τσόχινα ρούχα του, τοὺς ἀστακούς.

— Σάβανο τοῦ ψαρᾶ πρέπει νά 'ναι τὸ δίχτυ του, κύριος!

"Όσο κι ἂν δὲ θυμᾶμαι ἂν τό 'λεγε ἢ δὲν τό 'λεγε, ἂν θέλετε τὴν ἀλήθεια, μοῦ φαίνεται πῶς τὸν εἶχα ἀκούσει ὄχι μιά, ἀλλὰ πέντε καί δέκα.

'Ἐβδομήντα πέντε χρόνια δὲν πείνασε, δὲν ἀναγκάστηκε νά ταπεινωθεῖ, ἔζησε μόνο ἀπ' τὰ δίχτυα του.

"Ἐκαναν γαιδουριά. Γαιδουρογαῖδουριά!

Τυλιγμένο στὰ δίχτυα του μὲ τοὺς μικροὺς στρογγυλοὺς φελλοὺς ἀπ' τὴ μιά, μὲ τὰ κιτρινωμένα μολύβια ἀπ' τὴν ἄλλη, ἂν τὸν ἔβλεπα, θὰ στεκόταν ἔτσι σὰν πάγος;

ΕΙΚΟΝΕΣ

Στὴ Μάγια - Μαρία Ρούσσου

Μέσα στὸ χορὸ τῆς δμίχλης
 ἓνα κομμάτι φῶς ξεστράτισε
 μὲ ζαφείρια στὸ μέτωπο καί φτερά
 κι ὅπως τ' ἀποζητοῦσαν τὰ μάτια
 κι ὅπως τὰ χέρια τὸ πλησίαζαν,
 ἓνας θαρδάρης ἔστησε καρτέρι
 καί σύννεφα πνίξαν τὴ λάμψη του.
 Τώρα ὁ οὐρανὸς θαδίζει πάνω ἀπ' τὸ κλάμα
 πάνω ἀπὸ δέντρα καί χρυσάνθεμα πού πενθοῦν
 πάνω ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς μάνας
 πού ἔγινε θρύψαλα στὰ φαράγγια τοῦ πόνου,
 θλέπει τὸν ἔρωτα νά τρέμει
 ξυπόλητος στήν αὐλόπορτα,
 δίχως κιθάρες, χελιδόνια καί γρύλους.

Τὸ φθινόπωρο σέρνει τὸ βῆμα του,
τσαλαπατᾶ μὲ φρίκη
τὸ γράμμα τοῦ Ἀχέροντα
μὲ παραλήπτη τὴ Μάγια - Μαρία Ρούσου.

Γιατί μὲ κοιτάζουν τὰ μάτια σου;
Μιὰ πεταλούδα ἦσουν
ποῦ μίλαγες μὲ δέντρα καὶ μὲ πουλιὰ
ποῦ μάζεψες μιὰ σταγόνα βροχὴ
καὶ τὴν ἔκανες φυλαχτό·
νὰ φεύγουν οἱ χειμῶνες
ποῦ στοχεύαν τὸ κορμί σου.

Πονᾶω, πονᾶω.

Πῶς χώρεσαν οἱ σταυροὶ
κι ἀλώνισαν τὸ αἷμα σου
κι ἄκουσα λύκους
νὰ κλείνουν τὶς πόρτες μὲ πάταγο,
ἔτριξαν μεντρεσέδες
καὶ πέταξε ἡ σκουριὰ τὸ καπέλο της.
Τὸ μαῦρο χρῶμα ἔγινε δυνάστης
ἓνας λυγμὸς κοντὰ μας
κι ἔπειτα μιὰ κομμένη γαλάζια ματιά,
κατάχαμα, δίπλα στὶς πικροδάφνες.
Τὰ δάχτυλά μας ἔγιναν κεριὰ
φέγγουν στὸ δρόμο σου.

Μὴν τρομάζεις,

Ἔστειλα μανουσάκια καὶ ρόδα
στὸ ποτάμι τοῦ χωρισμοῦ
κεντίδια στάχουα καὶ μάλαμα
τὸ πότισα μὲ ζάχαρη νὰ γλυκάνει.
Δῶσε φιλιὰ στὸν Κρυστάλλη
καὶ στὴν κυρὰ Φροσύνη.

Κυκλοφοροῦν τὰ πρόσωπα
ἔξω καὶ μέσ' ἀπ' τὴν πόρτα μου.
Φοροῦν ἄλλοτε γέλια
ἄλλοτε σιωπές, ἄλλοτε πόνους
κι ἀκολουθοῦν τὸ βῆμα τοῦ χρόνου
ἐκεῖ κατὰ τὸ χιονιά.

Ἔσθησε κάποιο καντήλι
τὸ θάψαμε στὰ τριαντάφυλλα.

Ἔνα μαντήλι κλαίει
ἀκουμπισμένο σ' ἓνα σύννεφο
καὶ τρέχουν τὰ δάκρυα
δίχως διαβατήρια κι ὀνόματα.

Δ. Κ. ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ISAAC NEWTON*

(1643 - 1727)

Οί προφητείες τῆς Βίβλου καὶ ἰδίως τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς Ἀποκάλυψης, σαγηνεύουν τὴ βαθυτόχαστη σκέψη τοῦ ἐρευνητῆ, ποῦ ἐπιδίδεται μὲ ἱερὸ πάθος στὴ μελέτη τους. Κάπου σημειώνει:

« Ὅλοι (οἱ προφῆτες) γράψανε σὲ μία καὶ τὴν ἴδια μυστικὴ γλῶσσα. » (mystical language)

Διερωτᾶται, λοιπόν, γιατί ὑπάρχουν αὐτὲς οἱ προφητείες καὶ τί σκοπὸ ἐξυπηρετοῦν. Γιατί γράφτηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μὲ «προφητικὰ ἱερογλυφικά» (Prophetic hieroglyph). Ἐάν ποτε δὲν μποροῦν νὰ κατανοηθοῦν, τότε γιατί ὁ Θεὸς «ἀποκάλυψε» τὰ μέλλοντα μέσω αὐτῶν τῶν συμβόλων;

Ὁ Νεύτων, μὲ τὸν πυρσὸ τῆς πίστεως διαλάμποντα καὶ μὲ ἰδιαίτερη ἐπίγνωση, μπαίνει στὴ σκοτεινὴ σήραγγα τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ λόγου, ἀποφασισμένος νὰ μελετήσῃ τοὺς «κεκρυμμένους λόγους τῆς ἀλήθειας» καὶ τὶς «σκοτεινὲς προφητείες» καὶ νὰ ἀποσφραγίσῃ προσεχτικὰ τὸ βιβλίον τὸ «κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ». Παράλληλα μελετᾷ τὸν πρόδρομό του, τὴν ἀποκάλυψη τῆς Π.Δ. — ὅπως εὐστοχα ὀνομάστηκε τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ. Γιατί, ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Victor Hugo στὸ περίφημο ἔργο του «Φιλοσοφία καὶ Φιλολογία», ὑπάρχει στενὴ ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ δύο βιβλία καὶ ἰδιαίτερα στὸν τρόπο γραφῆς, στὴ γλῶσσα, στὰ σύμβολα, στὴν πυκνότητα τοῦ νοήματος, στὴν πνευματικὴ ἐκπύρωση, στὶς ἐκλάμψεις φωτὸς καὶ στὶς ἀνταύγειες τῶν χρωμάτων.

Πρὸς τοῦτο ὅμως, ἀπαιτεῖται ἐρμηνευτικὴ ἰκανότητα ποῦ εἶναι χάρισμα Θεοῦ, ὅπως καὶ τὸ ἴδιο τὸ χάρισμα τῆς προφητείας — σημειώνει ὁ Νεύτων.

Ἀκολουθώντας τὶς ἀρχὲς τῆς μαθηματικῆς σκέψης, ἀναζητᾷ «κανόνες ἐρμηνείας» καὶ γράφει σημειώσεις γιὰ τὴ «γλῶσσα τῆς προφητείας», ποῦ ὀνομάζει μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ὀρολογία «προτάσεις» (Propositions) καὶ «λήμματα» (Lemmata). Ἡ πυρετωδῶς λειτουργοῦσα διάνοιά του, συλλαμβάνει καὶ διατυπώνει κανόνες γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς Ἀποκάλυψης (Rules for interpreting). Οἱ κανόνες γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς γλώσσας τῆς προφητείας — παρατηρεῖ ὁ F. Manuel — ἦταν μιὰ ἐπανάληψη (replica) αὐτῶν ποῦ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ βιβλίου τῆς φύσεως (σελ. 98). Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν ὀρθότητα τῆς διαπίστωσης τοῦ φυσικοῦ C. F. v. Weizsäcker, ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιληφθεῖ ὀρθὰ τὸν φυσικὸ Νεύτωνα, ἂν δὲν καταλάβῃ τὸν θεολόγον Νεύτωνα.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἰς ἐμβριθέστατης μακρόχρονης ἔρευνας ἦταν νὰ ἔλθῃ στὸ φῶς ἕνας ὀγκωδέστατος τόμος μὲ 17 κεφάλαια μὲ τὸν τίτλον Observations upon the Prophecies of Daniel and the Apocalypse of St. John, 1733. (Παρατηρήσεις στὶς προφητείες τοῦ Δανιὴλ καὶ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἁγ. Ἰωάννη).

Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἔργο, ποῦ ἀκόμα καὶ σήμερα δημιουργεῖ κατάπληξη γιὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον (σελ. 545) καὶ τέλος.

τό πλήθος τῶν παρατηρήσεων καὶ ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ποὺ δείχνουν ὅτι ὁ Νεύτων ὑπῆρξε «βαθνυούστατος ἐρμηνευτὴς προφητειῶν» (Κ. Reidemeister). Εἶναι ἓνα ἔργο σοφὰ δομημένο σὲ δύο ἐνότητες, ποὺ ἡ πρώτη μὲ 14 κεφάλαια ἐξετάζει τὶς προφητεῖες τοῦ Δανιὴλ καὶ ἡ δεύτερη, μὲ 3 κεφάλαια, θέματα τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη.

Περὶτὸ νὰ λεχθεῖ βέβαια, ὅτι γιὰ τὸν Νεύτωνα δὲν τίθεται θέμα αὐθεντικότητας καὶ προσδιορισμοῦ «ταυτότητας» τῶν συγγραφέων τῶν δύο αὐτῶν ἔργων. Τὰ ἔργα, κατὰ τὸν ἐρευνητὴ, φέρουν τὴ σφραγίδα τῆς Δανιήλειας προέλευσης καὶ τῆς Ἰωάννειας πέννας. Ὁ μέγας σοφός, ἀφήνει τὴ στείρα ἀρνητικὴ κριτικὴ καὶ τὸν ἄγονο οκεπτικισμὸ κατὰ μέρος. Δέχεται τὶς ἀρχαῖες ἱστορικὲς μαρτυρίες καὶ διονυχίζει ἐδάφιο πρὸς ἐδάφιο τὰ νοήματα τῶν βιβλίων. Ἡ εὐσέβεια ὅμως, δὲν ἐμποδίζει τὴν ὀρθὴ κριτικὴ. Γι' αὐτό, εὐστοχα ξεχωρίζει τὸ ἱστορικὸ ὑλικὸ (κεφ. 1-6) ἀπὸ τὸ προφητικὸ περιεχόμενο (κεφ. 7-12) τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ, πράγμα ποὺ ἀποκαλύπτει καὶ γάλι τὸ βαθὺ διεισδυτικὸ του βλέμμα — ἀφοῦ εἶναι ὁ πρῶτος ἀπ' ὅ,τι εἶναι γνωστὸν ποὺ κάμει αὐτὴ τὴ διάκριση — (Montgomery· Buchholtz, σελ. 44).

Ὁ Νεύτων συλλαμβάνει σωστὰ τὰ μυστικὰ μηνύματα, καθὼς ἀποκρυπτογραφεῖ τὰ διάφορα σύμβολα (ζῶα, θηρία, κέρατα, μυστικοὺς ἀριθμοὺς) ποὺ ὑπερπλεονάζουν στὴν ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία. Κατανοεῖ ὅτι ἡ προφητικὴ γλῶσσα (κεφ. II) εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὴν ἀναλογία ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν φυσικὸ κόσμον, καὶ μὴ αὐτοκρατορία ἢ βασιλεία, θεωρεῖται ὡς «κόσμος πολιτικῆς». Ἀντιλαμβάνεται ὅτι οἱ προφητεῖες τοῦ Δανιήλ καὶ τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι μιὰ «περίληψη τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου εἶναι τὸ καλύτερο σχόλιο ἐπὶ τῶν προφητειῶν τους». Ὑπάρχει, λοιπόν, μιὰ «ἀναλογία» (Proportion) ἀνάμεσα στὰ πρὸ σπουδαῖα μέρη τῆς προφητείας μὲ τὰ πρὸ σπουδαῖα μέρη τῆς πολυτάραχης ἀνθρώπινης ἱστορίας.

Ἀναλογίως ἀνακαλύπτει ἐπίσης ὁ Νεύτων μεταξὺ τῆς εικόνας τοῦ ὄραματος τοῦ Ναβουχοδονόσορ μὲ τὰ τέσσαρα μέταλλα, καὶ τὴν ὄραση τῶν τεσσάρων ζώων (Δαν. 2, 7 ἑπ.), καθὼς ἐπίσης μεταξὺ τῶν βασιλείων ποὺ ἐξεικονίζονται ἀπὸ τὰ δέκα δάχτυλα τῆς εικόνας μὲ τὰ δέκα βασιλεία τῶν δέκα κεράτων τοῦ τετάρτου θηρίου.

Ἀπὸ τὴν ἀξιοθαύμαστη αὐτὴ πραγματεία ἀξίζει νὰ παραθέσουμε μιὰ περικοπὴ ἀπὸ τὸν πρόλογό της, ποὺ μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὴ βαθιὰ πίστη τοῦ Νεύτωνα, τὴ θρησκευτικὴ καὶ τὴν ὑψηλὴ θεολογικὴ του κατάρτιση.

Ὁ συγγραφέας διερωτᾶται γιατί δόθηκαν αὐτὲς οἱ τρομακτικὲς ὑπερλογικὲς προφητεῖες στὸν Ἰωάννη καὶ στὸ Δανιήλ, ὅπως ἡ ἐπόμενη ὄραση:

« Ἐγὼ Δανιήλ ἐθεώρουν ἐν ὄραματί μου τῆς νυκτὸς
 Καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἀνεμοὶ τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλαν
 εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην
 Καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς
 θαλάσσης διαφέροντα ἀλλήλων
 τὸ πρῶτον ὡσεὶ λέαινα, καὶ πτερὰ αὐτὴ ὡσεὶ ἀετοῦ...
 Καὶ ἰδοὺ θηρίον δεύτερον ὅμοιον ἄρκτου καὶ εἰς μέρος
 ἐν' ἐστάθη καὶ τρεῖς πλευραὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς...
 Ὅπισω τούτου ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον ἕτερον ὡσεὶ
 πᾶρδαλις... καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ...
 Ὅπισω τούτου ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον τέταρτον
 φοβερὸν... καὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροὶ, μέγαλοι... »

έθεώρουν έως ότου οί θρόνοι ἐτέθησαν καί παλαιός
τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο... »

(Δανιήλ 7 : 2-9)

Παρόμοια ὄραση εἶχε καί ὁ Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος, ὁ καί «οὐδὲ τῆς βροντῆς».

« Ἐγὼ ὁ Ἰωάννης... ἐγενόμην ἐν πνεύματι... »

Καί εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον,
ἔχον κέρατα δέκα καί κεφαλὰς ἑπτὰ... »

Καί τὸ θηρίον ὃ εἶδον ἦν ὅμοιον παρδάλει καί
οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς ἄρκτου, καί τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς
στόμα λέοντος. Καί ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν
δύναμιν αὐτοῦ καί τὸν θρόνον αὐτοῦ καί ἐξουσίαν μεγάλην... »

(Ἀποκάλυψις 1 : 10, 13 : 1 ἐπ.)

Ἅ ὁ μεγαλοφυῆς ἐπιστήμων ξεκινᾷ καί πάλι μὲ ἀπλὲς ἐρωτήσεις:

— Γιατί νὰ περιγράφεται ἡ πορεία παγκοσμίων πολιτικῶν δυνάμεων μὲ
συμβολικό, ἀλληγορικό τρόπο, ὅπως ἡ ἀνοδος καί ἡ πτώση τους, ἡ ἐμφάνιση
καί ἡ ἐξαφάνιση ἐκκλησιαστικῶν θηρίων ποῦ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴ θάλασσα τὴ με-
γάλη; Μήπως γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ κάποια μικρόνηση περιέργειά μας; Ἡ
μήπως γιὰ νὰ κάμει ἐπίδειξη τῆς ἐξέχουσας προγνωστικῆς του ἱκανότητος
ὁ Θεός; Ὅχι! ἀπαντᾷ ὁ ἐπιφανῆς μελετητής:

« Ὁ Θεός δὲν ἔδωσε τίς προφητείες γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια
τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς μὲ τὸ νὰ γνωρίσουν τὰ πράγματα, ἀλλὰ
γιὰ νὰ ἐρμηνεύονται διὰ μέσου τῶν «πραγμάτων» ὅταν αὐτὰ ἐκπληρωθοῦν καί
ἔτσι νὰ φανερώνηται στὸν κόσμον ἡ π ρ ό ν ο ι ά τ ο υ . Διότι, τὸ γεγονός
ὅτι, προλέγονται διάφορα πράγματα πολλοὺς αἰῶνες προηγουμένως, θὰ εἶναι
ἕνα πειστικὸ ἐπιχειρήμα ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶ-
ται ἀπὸ τὴν θεία πρόνοια. Ἔτσι πολλὲς καί σαφεῖς προφη-
τείες ποῦ ἀφοροῦν τὰ κατὰ τὴν μέλλουσα δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ, εἶναι
ὄχι ἀπλὰ προρρήσεις, ἀλλὰ ἀκόμα συμβάλλουν στὴν ἐπανεύρεση καί ἐπανασυγ-
κρότηση τῆς ἀλήθειας ποῦ γιὰ μεγάλο διάστημα χάθηκε καί ἐ γ κ α θ ι δ ρ ῶ -
σ ο υ ν μ ῖ α β α σ ι λ ε ῖ α , σ τ ῆ ν ὁ π ο ῖ α κ α τ ο ῖ κ ε ῖ ἡ δ ῖ κ α ῖ ο -
σ ὄ ν η . Τὸ γεγονός θὰ τὸ καταδείξει ἡ Ἀποκάλυψη· καί αὐτὴ ἡ προφητεία
ἀποδεδειγμένη καί κατανοούμενη μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ μᾶς «ἀνοίξει»
τοὺς παλαιοὺς προφῆτες, καί ὅλοι μαζί θὰ μᾶς γνωρίσουν τὴν ἀληθινὴ θρησκεία
καί θὰ τὴν ἐγκαθιδρῶσουν. »

(σελ. 250 — ἡ ἀράϊωση τῶν γραμμῶν εἶναι δική μου).

Ἅ Ὁ Νεύτων σὺλλογιζομένη ὀρθὰ τὴ ρωμαλεὰ σύγκρουση ποῦ παρουσιάζε-
ται στὴν Ἀποκάλυψη ἀνάμεσα στὴν κυριαρχία τοῦ Θεοῦ καί στίς ἀντίθετες
σατανικὲς δυνάμεις, ποῦ καταλήγει στὸν ὀριστικὸ ἐκμηδενισμό τους. (Ἅποκ.
19 καί 20, 1 ἐπ.). Ἅλλὰ γιὰ ὀρισμένα σκοτεινὰ σημεῖα καί δυσνόητες λεπτο-
μέρειες τοῦ προφητικοῦ λόγου, ὁ σοφὸς δὲν ἀποτολμᾷ καί πάλι ἀνεδαφικὲς
ὑποθέσεις καί θεωριολογίες. Ἅ Ἐχει ἐδραία τὴν πεποίθηση ὅτι, πρὶν ἐκπλη-
ρωθεῖ μὴ προφητεία, δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε πλήρη κατανόησή της.

« Τὴν ἀλήθεια καί τὸν τρόπο αὐτῶν τῶν πραγμάτων δὲν θὰ καταλάβουμε
πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση. Μιλῶ γιὰ μὴ πιθανότητα. »

(F. Manuel, σελ. 102)

Ἅ Ἐτσι, ὁ διεισοδυτικὸς ἐρευνητὴς σταματᾷ στὸ μὴ ἀποκαλυπτόμενον καί
δὲν φρονεῖ «ὕπερ ὅ,τι εἶναι γεγραμμένον», σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ συμ-
βουλή. Στὸ ἴδιο ἔργο, ὁ Νεύτων ἀναφέρεται μὲ θαυμάσια παρατηρητικότητα

στον απaráμιλλο τρόπο διδασκαλίας του Ἰησοῦ, κυρίως μέσω τῶν παραβολῶν του, δηλ. ἀπλῶν παραδειγμάτων, πού ὁ Ἰησοῦς ἀντλοῦσε ἀπό σύγχρονα γεγονότα καί ἀπό τίς σκηνές τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

« Ὁ Ἰησοῦς – σημειώνει ὁ Νεύτων – μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἐγγίζοντος θεορισμοῦ, ὑποκινεῖ τοὺς μαθητές του γιά τόν πνευματικό θερισμό. Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐποχὴ τῶν καρπῶν, συμβουλεύει τοὺς μαθητές του πῶς νὰ ἀναγνωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς καρπούς τους. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους λέγει τὴν παραβολὴ τῶν κακῶν γεωργῶν. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν κολλυβιστῶν πού ἐξεδίωξε ἀπ' τὸ ναό, παρουσιάζει τὴν παραβολὴ τῶν ταλάντων. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τυφλοῦ διδάσκει γιά τὴν πνευματικὴ τυφλότητα. Στὴ θέα μικρῶν παιδιῶν ὁμιλεῖ γιά τὴν ἀθωότητα. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ Λαζάρου, διδάσκει γιά τὴν ἀνάσταση καί τὴν αἰώνια ζωὴ. Στους ἀλιεῖς μιλάει γιά τὴν ἀλειτουργία ψυχῶν... ὅταν τοῦ εἶπαν νὰ φάει, τοὺς διδάσκει γιά τὸν ἄλλον «ἄρτον τῆς ζωῆς», ἐννοώντας τὴ θεία του ἀποστολὴ γιά τὸ ἀνθρώπινο γένος... »

Χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἓναν σοβαρὸ παραρηγητή, πού οἱ εὐαίσητες κεραεῖες του συλλαμβάνουν πολὺ εὐκόλα ὅ,τι ξεφεύγει ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ μέσου ἀναγνώστη. Αὐτὸ ἄλλωστε προκύπτει καί ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς πραγματείας του: Observations. Οἱ μακροχρόνιες παρατηρήσεις καί οἱ μελέτες του τὸν ὀδήγησαν νὰ καταλήξει σὲ μιὰ θεμελιώδη ἀπροσμάχητη θέση: ὅτι ἡ Χριστιανοσύνη εἶναι μιὰ ἱστορικὴ θρησκεία μὲ μιὰ διττὴ ἔννοια· ἔχει ἱστορικὴ πρόελευση, καί σὲ κάθε ἐποχὴ πρέπει νὰ τοποθετεῖται καί νὰ ἐρμηνεύεται σὲ σχέση μὲ τὸν ἱστορικὸ περίγυρο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.

Καί ποῖο ἦταν τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ τοῦ ὀξυδερκοῦς παραρηγητή, αὐτῆς τῆς μεγαλοφυΐας, πού μελέτησε ὅσο κανεῖς ἄλλος φυσικός ἐπιστήμων τὰ ἱερά κείμενα, ἀπὸ πλευρᾶς ἀσθεντικότητας καί ἀξιοπιστίας τους;

**« I find more sure marks of authenticity in the Bible
than in any profane history whatever »**

(Βρίσκω περισσότερο εὐπιστίαις μαρτυρίες ἀξιοπιστίας στὴν Ἁγία Γραφὴ παρὰ σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη κοσμικὴ ἱστορία!)

Πρὶν κλείσουμε τὸ ὅλο θέμα, ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε ὅτι ὁ Νεύτων, ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλες θεολογικὲς μελέτες, ὅπως τὸ Lexicon Propheticum καί τὴν «Ἱστορία τῆς Δημιουργίας» (History of the Creation), ἔγραψε μιὰ σπουδαία πραγματεία πάνω σὲ χρονολογικὰ θέματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πού, ὅπως φαίνεται, τὸν ἀπασχόλησαν ἐπὶ μακρόν. Φέρει τὸν τίτλο Chronology of Ancient Kingdoms Amended (Διόρθωση χρονολογίας ἀρχαίων Βασιλείων). Ἡ ἐργασία αὐτή, πού καλύπτει τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου ἀπὸ τίς ἀπαρχές της, δημοσιεύθηκε τὸ 1728, ἐνῶ αὐτὸ ἦταν ἓνα θέμα πού τὸν ἀπασχόλησε στὴ ζωὴ του, ἐπὶ 40 ὀλόκληρα χρόνια!

Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Νεύτων (κάνοντας καί χρῆση Ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων) δείχνει μὲ πειστικὸ τρόπο, ὅτι ἡ Βιβλικὴ χρονολογία, παρ' ὅλο πού διαφωνεῖ σὲ μερικὲς περιπτώσεις μὲ ἐξωβιβλικὲς πηγές, εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τίς χρονολογίες τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων καί Ἑλλήνων, πού περιέχουν διογκωμένα καί ἐξωπραγματικὰ στοιχεῖα. Στὴν ἴδια ἐργασία μελετᾷ τίς ἀρχαιότερες θρησκευτικὲς ρίζες καί πεποιεθῆσεις τοῦ ἀνθρώπινου γένους καί, ἀναλύοντας χωρὶς ὅπως Γένεσ. 9 : 4, Λευίτ. 17 : 12 καί Ἰωβ 31 : 11, 26 - 28 καί ἄλλα, καταλήγει στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀρχαιότατη θρησκεία περιλάμβανε ἀρχές ὅπως τὴν πίστη στὴ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπὸ ἓναν ὑπέρτατο Θεὸ καί κυβερνήτη, τὴν ἀγάπη καί λατρεία πρὸς Αὐτόν, τὴν ἀπόδοση τιμῆς καί σεβασμοῦ στοὺς γονεῖς, τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτὸν καί τὸν πλησίον καί

τὴν ἐκδήλωση καλωσύνης στὰ ζῶα. (Opera V, σελ. 141 καὶ K. D. Buchholtz, σελ. 28 - 31).

Τὰ παραπάνω ἱστορικοθεολογικὰ ἔργα ποὺ σημειώσαμε, δὲν εἶναι τὰ μοναδικὰ ποὺ ἐκκολάφθηκαν ἀπὸ τὸν κάλαμο τοῦ μεγάλου ἐρευνητῆ. Ἀδημοσίευτες ἐργασίες, μικρὰ δοκίμια, καὶ σημειώσεις τοῦ Νεύτωνα πάνω σὲ θρησκευτικὰ καὶ θεολογικὰ θέματα, μερικὲς μάλιστα ὑπὸ μορφή ἐρωτημάτων, συγκεντρώθηκαν καὶ δημοσιεύθηκαν στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ Mc Lachlan, τὸ 1950, ποὺ φέρει τὸν τίτλον «Θεολογικὰ χειρόγραφα τοῦ σερ Ἰσαὰκ Νιούτον». Σ' αὐτὸ βρίσκονται συγκεντρωμένα μικρὰ γραπτὰ του σὲ θέματα ὅπως: θρησκεία - τρεῖς παράγραφοι, Ἕνα οὐνόμοιο σχῆμα τῆς ἀληθινῆς θρησκείας, Ἑπτὰ ἐκθέσεις γιὰ τὴ θρησκεία, καὶ ἄλλα.

Νὰ σημειώσουμε ἀκόμα, ὅτι ἀνακαλύφθηκαν πολλὲς ἀδημοσίευτες ἐργασίες του πάνω σὲ ποικίλα θέματα, ὅπως στὴ χημεία, ἀλχημεία καὶ ἄλλα, ποὺ ἐπίσης ἀπασχόλησαν τὸ σπινθηροβόλον πνεῦμα τοῦ Νεύτωνα.

Εἶναι εὐνόητο, ὅτι ὁ ἐκπληκτικὸς αὐτὸς ὄγκος τῶν συγγραμμάτων του, προῆλθε ἀπὸ ἐπίπονες καὶ μακροχρόνιες ἐρευνες. Ἕνας συνάδελφός του, ποὺ τὸν γνώρισε ἀπὸ κοντὰ, μᾶς πληροφορεῖ:

« Δὲν ἀνεχόταν καμιά ἀνάπαυση ἢ διάλειμμα. Κάθε ὥρα ποὺ περνοῦσε χωρὶς μελέτη, τὴ θεωροῦσε χαμένη. Ἦταν τόσο ἀπορροφημένος ἀπὸ τὶς μελέτες του, ὥστε πολλὲς φορές τὸ μεσημέρι ξεχνοῦσε νὰ φάει. Σπάνια κοιμόταν πρὶν ἀπὸ τὶς δύο ἢ τρεῖς τὴ νύχτα, καὶ συχνὰ μελετοῦσε ὡς τὶς πέντε ἢ ἕξι τὸ πρωί! »

Ἡ θρησκευτικότητα ὅμως τοῦ Νεύτωνα δὲν ἐξαντλοῦνταν στὴ μελέτη μόνο τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ στὴ συγγραφή σχολίων πάνω στὰ βιβλία της, ἢ μελετῶν ἱστορικο - ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Ξερὴ συσσώρευση ἐγκεφαλικῆς γνώσης δὲ σημαίνει ὑπαρξὴ πνευματικότητας. Γιατὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ τὰ κεφάλια τους εἶναι στὴν κυριολεξία «πετοιὰ φουσκωμένα» ἀπὸ γνώση, ἀλλὰ οἱ καρδιές τους ἄδειες ἀπὸ πίστη· γεμάτες ρωγμὲς καὶ κατάγματα μὴ ἀνατάξιμα. Μόνη ἢ γνῶση «φουσοῖ». Ὁ μεγαλοφυὴς ἐρευνητῆς τακτικὰ ἐνίωθε τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχει μιὰ πιὸ ζωντανή, πιὸ ἄμεση ἐπακοινωνία μὲ τὸ ὑπέρτατον ὄν, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν οὐσία, τὸ νόημα θρησκείας ποὺ εἶναι δεσμός, «ἀνασύνδεση» τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον re-ligare, ὅπως ἀποκαλύπτει ἡ λατινικὴ λέξις religio. Κι αὐτὸ τὸ ἔκανε μέσω προσευχῆς, εἴτε κατ' ἰδίαν εὐρισκόμενος εἴτε σὲ ἐκκλησίαις (ἦταν Ἀγγλικανός).

Εἶναι ταπεινωτικὸ νὰ προσεύχεσαι, ἔγραψε ὁ Νίτσε. Ἡ προσευχὴ ἀνήκει μόνο στὰ μικρὰ παιδιά καὶ στοὺς γέρους. Ἀλλὰ — ἀντιπαράτηρησε ὁ Alexis Carrel (Nobel Ἱατρικῆς 1912) — εἶναι περισσότερο ἀπρωτικὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ φάει καὶ νὰ πιεῖ, παρὰ νὰ προσεύχεται. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ Θεό, ὅπως ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ ὄξυγόνο.

Καὶ ὁ μεγάλος σοφὸς — χωρὶς ἴχνος ὑποκρισίας, χωρὶς ἐπίπλαστη θρησκευτικότητα — χωρὶς προσωπεῖο, ἀλλὰ μὲ γυμνὸ τὸ πρόσωπο τῆς ψυχῆς, δὲ δίσταζε συχνὰ νὰ κάμπει τὰ γόνατά του μαζί μὲ τὸ γόνυ τῆς καρδιάς ἐνώπιον τοῦ Παναγίου θρόνου, γιὰ νὰ συνδιαλεχθεῖ μὲ τὸ Θεό, ὡς «ἐνώπιος ἐνωπίως», νὰ ἱκετεύσει, νὰ δεηθεῖ, νὰ ὑμνήσει, νὰ δοξολογήσει, νὰ εὐχαριστήσῃ. . . Ἔτοι κατόρθωνε τὴν «ὀμιλία τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸ» καὶ εἰσέπνεε τὸν Θεό, ὅπως ἔλεγε γιὰ τὴ δύναμη τῆς προσευχῆς ὁ Γερμανὸς ποιητῆς Hebbel.

Ὁ Νεύτων ἄφησε τὴν τελευταία του πνοὴ στὶς 20 Μαρτίου 1727. Ἄν ἐξαιρέσουμε κάποιες μελανὲς σελίδες τῆς ζωῆς του, ποὺ οὐνίστανται σὲ διαμάχες προσωπικοῦ ἐπιπέδου μὲ ἄλλους συναδέλφους του (ὅπως π.χ. τοῦ Λάιμπνιτς γιὰ τὴ χρονικὴ προτεραιότητα ἀνακάλυψης ἐπιστημονικῶν θεμάτων), ὅλα τὰ παραπάνω σκιαγραφοῦν εὐγλωττα τὸ μέγεθος τοῦ πνευματικοῦ του ἀναστήματος. «Οὐδέποτε ἐλάλησε ἄνθρωπος τῆς ἐπιστήμης οὕτω», ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος, πάνω σὲ ἐπιστημονικὰ καὶ θεολογικὰ θέματα. Ὑπῆρξε ἄνθρωπος εἰλικρινὰ εὐσεβῆς, ταπεινός, γενναϊόδωρος σὲ ἀγαθοεργίες καὶ εἰλικρινῆς στὶς γνώμες του. Στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ἐτιμήθη ὡς μέγας ἐπιστήμων καί, ἀπὸ τὸ 1703 μέχρι τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του, διετέλεσε συνεχῶς Πρόεδρος τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας (Royal Society).

Τὸ 1705 ἡ βασίλισσα Ἄννα, ποὺ ἦταν θαυμάστριά του, τὸν ὀνόμασε ἰππότη (Sir). Τάφηκε στὸ Ἄββαεῖο τοῦ Westminster καὶ τὸ ἄγαλμά του φιλοτέχνησε στὸ παρεκκλήσι τοῦ Trinity Colleg, ὁ Γάλλος γλύπτης Λουὶ Ρουμπιγιὰκ.

Σ' αὐτὸ τὰ ἄγαλμα ἀναφέρονται οἱ στίχοι τοῦ μεγάλου Ἄγγλου ποιητῆ Wordsworth (1770 - 1850).

« Τὸ μαρμάρينو μνημεῖο κάποιου νοῦ
ποῦ στὶς παράξενες θάλασσες τῆς σκέψης
μόνο πάντα ταξιδεύει. »

Στὴν ἐπιτάφια πλάκα τοῦ Νεύτωνα, ὑπάρχει ἐπιγραφή στῆ λατινικὴ γλῶσσα, ποὺ μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει καὶ τὰ ἐπόμενα λόγια:

« Ἐδῶ κεῖται ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων... »

ὁ ἀκούραστος καὶ μεγαλοφυῆς καὶ πιστὸς ἐρευνητῆς
τῆς φύσεως, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Μὲ τὴ σοφία του ἀπέδειξε τὸ ὑπέροχο μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ
καὶ μὲ τὴ ζωὴ του ἐξέφρασε τὴν εὐαγγελικὴ ἀπλότητα. »

Ἡ ἐπιγραφή ἐπαληθεύει τὸ ρητὸ ἀρχαίου σοφοῦ τῆς ἐγγυὲς Ἀνατολῆς:

« Τὸ ἀσῆμι δοκιμάζεται στὸ κωνευτήριο, ὁ χρυσοὸς στὸ καμίνι,
καὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ στόματος ἐγκωμιαζόντων αὐτόν »

(Σολομών)

Γιατί, καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ ἐπιγραφή μὲ αὐτὰ τὰ ἐγκωμιαστικὰ λόγια, ἀσφαλῶς, αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ μόνη πρέπουσα, ἡ μόνη ποὺ θὰ ἄξιζε γιὰ ἓναν τέτοιο θεοσεβῆ γίγαντα τῆς ἐπιστήμης:

- τὸν μαθηματικὸ
- τὸν φυσικὸ
- τὸν ἀστρονόμο
- τὸν φιλόσοφο
- τὸν ἱστορικὸ
- τὸν θεολόγο

γιὰ τὸν πιστὸ μεγαλοφυῆ ἐρευνητῆ, Sir Isaac Newton...

ISAAC NEWTONS RELIGIOSITÄT

ZUSAMMENFASSUNG

1. Sir Isaac Newton (1643 - 1727) gilt wegen seiner grossen wissenschaftlichen Entdeckungen (das Gesetz der Ziehkraft der Erde, die Gesetze der Kinetik,

der Optik, das Prinzip der Differenzialrechnung u.s.w.) als der «Vater der Physik und der Himmelsmechanik», sowie der «Moses der modernen Naturwissenschaften».

Vor Newton war der Himmel mit einem dunklen Schleier voller Mysterium und Mustizismus gedeckt. Newton bewies jedoch, dass dieselben Gesetze das ganze Universum leiten und erzwang die Physik mit seinen Forschungen, klassisch zu denken (S. I. Vavilov). Physik war für den britischen Gelehrten ein offenes Buch, welches er mühelos lies (A. Einstein); wegen seiner an die Wissenschaft erwiesenen Dienste kann er nur mit dem Gründer der Weltreligionen verglichen werden (Will Durant).

2. Dieses wissenschaftliche Genie empfand jedoch eine seltsame Anziehung von den Religionsthemen. Er war ein frommer Christ. Es wurde gerechnet, dass er von den 3,600.000 Worten seiner Manuskripten, nur 1,000.000 den Naturwissenschaften und dagegen 1,400.000 den Religionsthemen widmete (H. W. Turnbull).

Er wendet die Grundsätze der **Einfachheit**, der **Klarheit** und **Logik** an und begreift, dass das Universum den höchsten und weisesten Schöpfer hat, wie dies das «Buch der Natur» und die Heilige Schrift offenbaren.

Newton, der unermüdliche Denker der Heiligen Schrift gewinnt schon seit seiner Jugend mit seinem kritischen und durchdringenden Blick grosse Kenntnisse, die auch noch heute in Staunen versetzen. Seine grundsätzlichen Thesen waren die Rückkehr in die Reinheit des Evangeliums und die Anwendung dieser Reinheit und der Logik bei der Annahme der grundsätzlichen Lehren.

Ausser seinem monumentalen Essay über die Prophetien mit dem Titel: «Observations upon the Prophecies of Daniel and the Apocalypse of St. John» (1733), wo er sich als tiefsinniger Interpret der Propheten erweist (K. Reidemeister) schrieb er auch andere Werke.

Bezüglich der Kritik des Textes des Neuen Testaments schrieb er das «An historical account of two notable corruptions of the Scriptures», das nach seinem Tode veröffentlicht wurde (1754), in welchem er beweist, dass die Stelle von A. Johannes 5 : 7 unecht ist, was auch die zeitgenössische wissenschaftliche Forschung akzeptiert.

Er befasste sich auch mit Themen der Kirchengeschichte, insbesondere der Zeit der Konflikte zwischen dem Arios und Athanasios den Grossen in seinem Werk: «Church History». Er wendet sich gegen die Gnostiker und Kabbalisten, weil diese die Wahrheit des Evangeliums zum Falle bringen.

In seinem theologischen Werk befolgt er die mathematische Methode und sucht nach Interpretationsregeln.

Niemand kann also den Physiker Newton richtig begreifen, wenn er den Theologen Newton nicht richtig betrachtet bemerkt der Physiker C.F. von Weiszäcker.

In seinem Werk «Chronology of Ancient Kingdoms Amented» (1728) zeigt er die Überlegenheit der biblischen Zeitrechnung gegenüber der anderen nationalen Systeme.

Trotzdem seine Forschungen zur grundsätzlichen These führten, dass das Christentum eine geschichtliche Religion ist, dass es eine geschichtliche Her-

kunft hat und, um es richtig zu begreifen, bedürfe es in jedem Zeitalter der Interpretation in Bezug auf die historische Umgebung.

Dieselben Thesen bringt er auch in seinen anderen Werken: «History of Creation» etc. Studien, wie diese von Klaus D. Buchholz «Isaac Newton als Theologe» Luther - Verlag (1965) und die von Frank F. Manuel «The religion of Isaac Newton» (Oxford 1974) sind besonders aufklärend für das abhandelnde Thema und lassen diese unbekannte Seite des strahlenden Geistes des bescheidenen Genies und des gottesfürchtigen Giganten der Wissenschaft erkennen.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

- Asimov Isaac** : Biographical Encyclopedia of Science and Technology (London 1975).
- Anthony D. H.** : Sir Isaac Newton (London - N. York 1960).
- Brewster D.** : Memoirs of the Life, writings, and Discoveries of Sir Isaac Newton (1855, 2 τόμ.).
- Buchholtz D. K.** : Die Stellung der Theologie im Lebenwerk Isaac Newton's (Tübingen 1954).
- » » : Isaac Newton als Theologe (Luther Verlag 1965).
- Brodetsky S.** : Sir Isaac Newton, (London 1927).
- Dessauer Fr.** : Weltfahrt der Erkenntnis; Leben und Werk Isaac Newton's, (Zürich 1945).
- Durant Will** : 'Ισαάκ Νεύτων, στήν Παγκόσμια 'Ιστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, τόμ. Η', κεφ. 190, σελ. 593 - 611.
- Gray G. J.** : A Bibliography of the works of Sir Isaac Newton, together with a List of Books Illustrating his works (1966).
- Κατσής Ν. Δημ.** : Νεύτων 'Ισαάκ, στή «Θρησκευτική καί 'Ηθική 'Εγκυκλοπαίδεια» (έκδ. Α. Μαρτίνου), τόμ. 9ος.
- Κοτρίδης Ν. — Ι. Φερντίνου** : Νιοῦτον 'Αιζάκ, στή Παγκόσμια βιογραφικό λεξικό (τόμ. 7ος), 'Εκδοτική 'Αθηνῶν.
- Κωτσάκη Δημ.** : 'Ο βίος καί τὸ ἔργον τοῦ Νεύτωνος ('Αθῆναι 1941).
- Μαστρογιαννοπούλου Η.** : Οἱ θεμελιωταὶ τῶν ἐπιστημῶν ('Αθῆναι 1962), σελ. 61 - 71.
- Manuel E. Frank** : The Religion of Isaac Newton (Oxford 1974).
- » » : Isaac Newton: Historian (Cambridge 1963).
- Mc Lachlan H.** : Sir Isaac Newton Theological Manuscripts (Liverpool 1940).
- » » : Religions Opinions of Milton, Locke and Newton (Manchester 1941).
- More T. Louis** : Isaac Newton (New York 1934).
- Thayer S. H. ed.** : Newton's Philosophy of Nature (New York 1953).
- Turnbull W. H.** : The correspondence of Isaac Newton (Cambridge 1961).
- Westfall S. Richard** : Never at Rest: A Biography of Isaac Newton (Cambridge 1980).

Συγκεντρωμένα τὰ ἔργα τοῦ I. Newton δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸν
Dr. Samuel Horsley F.R.S., *Isaac Newtoni Opera quae
 exstant Omnia - Commentariis
 Illustravit, Vol. 1 - 5 (1779 - 1785).*

1

ΚΑΚΟ ΜΕΓΑΛΟ

Κακό μεγάλο έτσι πού ό Θεός άφησε νά περάσουν
οί θάρβαροι
τούτη τήν πεδιάδα
Και νά χυθοῦν στ' αγάλματα και στοὺς ναοὺς
βεβηλωτὲς ἀράδα
Χαμένοι ἀπὸ τήν τόση ὁμορφιά πού ἀντίκρυσαν
πρὸς στιγμήν χάσανε τὸ φῶς τους
Ύστερα
Θελήσανε δικό τους τὸ κάθε δικό μας νά κάνουν
Ἄλλὰ
Καμιὰ φορὰ
ὄ,τι ἀπόμενε στὰ χέρια τους
ἦτανε σκόνη
Ἔτσι καθὼς τὰ ἱερά μας ἀντικείμενα σὲ ξένα χέρια λιῶναν.

2

Ε Δ Ω *

Ἐδῶ πού φτάσαμε τὰ χρόνια
σίγουρα καιρὸς προσήλωσης κι ἐκπλήρωσης
ἐκείνων πού ὑποσχεθήκαμε στὸν ἑαυτό μας
Τότε πού ἔλεγε πῶς οἱ ἀμφιβολίες γεννοῦνε δημιουργίες
Τότε πού ἐνιωθε ἄθικτα τὰ πλευρά του ἀπὸ τὸ χρόνο

Ἐδῶ πού φτάσαμε καιρὸς νά σταθοῦμε
Ἐπολογίσιμα κάθε στιγμή και κάθε ὥρα
ἀνθρώπους ἐπηρέασε, γλύτωσε ἢ θανάτωσε
Ο τρόπος πρέπει νά ξέρεις θανατῶνει
Ψυχὴ και πνεῦμα
Ἦχι τόσο τὸ σῶμα
ψυχὴ και πνεῦμα
Αὐτὰ ἔχουν σημασία

Ἐδῶ τὸ ὄνειρο δὲ χωράει
Ἔχω ἓνα κρατᾶς δύο
Μετρημένα πράγματα
Σίγουρα καιρὸς προσήλωσης κι ἐκπλήρωσης
Ἐρημοὶ νά μὴ νιώθουμε και παγωμένοι
Γιατί οἱ δρόμοι εἶναι γιὰ νά τοὺς διασχίζουμε.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ

* *Μνήμη Εὐάγγελου Παπανούτσου.*

ΜΙΛΙΑΣ ΡΟΖΙΔΗ

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ

(διήγημα)

Όταν τὸν πρόσεξα γιὰ πρώτη φορὰ ἦταν ἓνα θράδυ μὲ πανσέληνο. Καλοκαίρι, ζέστη. Εἶχα βγεῖ στὴ θεράντα γιὰ νὰ πάρω λίγον ἀέρα. Στὸ ἀπέναντι μπαλκόνι παρατήρησα ἓνα νέο, κάπου 30-35 χρονῶ, γονατιστὸ νὰ προσεύχεται στὸ αὐγουσιaticο φεγγάρι. Ἔβλεπα καθαρὰ τὸ μελαχρινὸ πρόσωπό του μὲ τὰ κατασὰρ τσιουλούφια νὰ πέφτουν στὸ πλατὺ μέτωπό του καὶ τὰ μυωπικὰ γυαλιά του νὰ λάμπουν στὸ σεληνόφωτο. Μέχρι τὴ μέση ἦταν γυμνὸς καὶ τὸ πανωκόρι του φαινόταν γερὸ καὶ γυμνασμένο... Σήκωνε τὰ χέρια του ψηλὰ σὲ δέσση, διέκρινα τὰ χεῖλη του ποὺ κουνιόνταν. Ἔλεγε προσευχή. Ἦταν φανερό... Πολὺ θρησκός, σκέφτηκα. Δὲ μὲ πρόσεξε, ἦταν πολὺ ἀφοσιωμένος στὴν προσευχή του.

Τὴν ἄλλη μέρα, θγαίνοντας πάλι στὴ θεράντα ν' ἀπλώσω κάτι ρούχα, τὸν ξανάδα. Τώρα, μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, μοῦ φάνηκε πιὸ νέος καὶ πιὸ ὁμορφος.

— Καλημέρα, γειτόνισσα! μοῦ πέταξε.

— Καλημέρα, παιδί μου! ἐγώ.

Τὸ μπαλκόνι του ἦταν ἀνατολικό, γεμάτο ἥλιο. Ἔκοβε βόλτες πάνω-κάτω καὶ κάτι σκεφτόταν. Δὲ μοῦ ξαναμίλησε...

Ἡ γειτονιά θούριζε ὁμως.

— Ἦρθε ἓνας «τρελλός» στὸν 5ο ἀπέναντι, μοῦ ἔπε κι ἡ συγκάτοικός μου, ἡ κ. Ντόλη, ἀπ' τὸ ἰσόγειο.

— Ἔλα τώρα! τῆς εἶπα.

— Naί, σοῦ λέγω! Γράφει βιβλία καὶ προσεύχεται στ' ἀστέρια...

— Κουβέντες... Ἔπειτα, αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπόδειξη.

— Πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη θές ἀπ' αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω; Γυρνάει καὶ τὰ πουλάει τὰ βιβλία του καὶ τὰ ἐξηγεῖ. Εἶναι ὅλα τοῦ διαβόλου, δὲν εἶναι χριστιανικά...

— Κι αὐτὸ σημαίνει πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τρελλός, βρέ χριστιανή μου;

— Ἔ, τί ἄλλο θές;

Ἔφυγα ἀπὸ κοντὰ της. Αὐτὴ ἡ γυναίκα μ' ἐξενεύριζε. Γριά, μὲ βαμμένα μαλλιά καὶ χεῖλια, καὶ κουτσομπόλα ἀπὸ πάνω. Τί ἄλλο θές, ποὺ λέει κι ἡ ἴδια.

Τὸν λέγαν Παναγιώτη, μὰ κανένας δὲν τὸν ἔλεγε μὲ τ' ὄνομά του. Ὁ «τρελλός», ἔλεγαν. Τόσο, ποὺ ὁ μικρὸς ἐγγονός μου, ὁ Πέτρος, μιὰ μέρα, ποὺ βγήκε στὴ θεράντα νὰ παίξει, τοῦ πέταξε:

— Τί κάνεις, κύριε Τρελλέ;

Τὸ παιδάκι νόμιζε πῶς εἶναι τ' ὄνομά του. Εὐτυχῶς ἐκεῖνος δὲν ἄκουσε.

— Τί λέει τὸ παιδί; μὲ ρώτησε.

— Ρωτᾶει τί κάνετε, εἶπα.

— Καλά, καλά. Ἐσύ; Καὶ πῶς σὲ λένε;

— Πέτρο, Πέτρο! φώναξε ὁ μικρός.

Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα εἶχαν συχνὲς φιλικὲς κουβέντες οἱ δύο τους καὶ φυσικὰ ἐγὼ τοῦ ἐξήγησα τοῦ ἐγγονοῦ μου πῶς τὸν ἄνθρωπο τὸν λέγαν Παναγιώτη κι ὄχι Τρελλό. Τὸ παιδί κατάλαβε κί ἔτσι δὲ δημιουργήθηκε καμιὰ παρεξήγηση.

Πέρυσι, μὲ τὸν καύσωνα, ποὺ πέθαινε ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα σὰν σ' ἐπιδημία χολέρας, ὁ Παναγιώτης ἐξαφανίστηκε. Τὸ διαμέρισμά του ἦταν κλειστὸ. Ὅμως, μὲ τίς πρῶτες ὄροσιές ὁ Παναγιώτης ξανάρθε. Κάπου κάπου τὸν ἐπι-

σκέπτονταν κάνα δυο φίλοι. Κουβέντιαζαν στο μπαλκόνι, πίναν καφέ, παίζανε τάβλι. Τὰ θράδια τὸν ἔβλεπα νὰ ποτίζει τὰ λουλούδια του. Εἶχε τρεῖς - τέσσερις γλάστρες. Κανένα δὲν πείραζε. "Ὁμως, κάπου δὲν ἦταν σὰν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Πράγματι, ἔγραφε διθλία καὶ τὰ τύπωνε. Θὰ 'χε, φαίνεται, κάποιον οἰκονομικὸ πόρο. Δὲν ἐργαζόταν. Κυκλοφοροῦσε στὸ δρόμο πάντα καθαρός, περιποιημένος, μὲ μιὰ σάκα κρεμασμένη στὸν ὦμο κι ἐλαφριά παπούτσια. Τὸ βλέμμα του ἦταν ἀπόμακρο, ἀφηρημένο. "Εφταιγε κι ἡ μυωπία του, οἱ πολὺ χοντροὶ φακοί. Δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ δῶ ἢ νὰ διαβάσω τὰ διθλία του, μὰ ἡ Γιώτα, ἡ ἄλλη συγκατοικὸς μου ἀπ' τὸν 6ο, αὐτὴ ἡ προσφυγοπούλα ἀπ' τὴν Κύπρο μὲ τὰ δυὸ μικρὰ παιδιά, μοῦ 'λεγε πὼς ὁ ἄντρας της, πού τὰ διάβαζε, δὲν κατάλαβε τίποτε.

— "Ἄρες - μάρες κουκουνάρες!... , εἶπε.

Κι ἐγὼ σκέφτηκα: πόσες τέτοιες ἄρες - μάρες δὲ θεωροῦνται «ἀριστουργήματα» καὶ παίρνουν καὶ βραβεῖα ἀπ' τὶς 'Ακαδημίες. Τῆς τό 'πα τῆς Γιώτας καὶ γέλασε κι αὐτὴ, γιατί τοῦτο τὸ παράξεο τό 'χουν πάρει εἶδηση ἀκόμα κι οἱ διάφορες Γιώτες ἀπ' τὶς λαϊκὲς πολυκατοικίες.

"Ἔτσι κυλοῦσε ἡ ζωὴ... "Ὅταν μὲ εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ δρόμο μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ συντρόφου μου, μὲ ρώτησε γιατί φορῶ μαῦρα. Τοῦ εἶπα' κι ἐκεῖνος μὲ παρηγοροῦσε καὶ μοῦ 'λεγε: «Μὴν κλαίτε. "Ἴσως ἐκεῖ πού τώρα εἶν' αὐτός, νά 'ναι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ κι ἐμεῖς ἐδῶ νὰ εἴμαστε στὸ ψέμα...», κι ἄλλα τέτοια, πού δὲν τὰ θυμάμαι, γιατί ἔκλαιγα καὶ μ' εἶχε πάλι πιάσει τὸ παράπονο καὶ ὁ καημὸς...

Τὸν περασμένο μῆνα, μιὰ νύχτα μὲ πανσέληνο, ἡ γειτονιά ἀναστατώθηκε. Ἐγὼ δὲν πῆρα εἶδηση. "Ὅπως εἶμαι πολὺ ταραγμένη ἀπὸ τότε πού ἔχασα τὸν ἄνθρωπό μου, παίρνω τὰ θράδια ἡρεμιστικά. "Ἔτσι κοιμόμουν βαθιά. Κι ὅμως, χάλασε ὁ κόσμος ἐκεῖνη τὴ νύχτα. Ὁ Παναγιώτης — κανένας δὲν τὸν εἶπε τρελλὸ — αὐτοκτόνησε... "Ἐπese ἀπ' τὸν 5ο ὄροφο, τὸ κεφάλι του χτύπησε στὴν τοιμεντένια κολόνα κι ἔγινε θρύψαλα. Τὸν βρῆκαν χάμω στὸ πεζοδρόμιο, μὲς στὰ αἵματα, κάποιοι περαστικοὶ ξενύχτηδες. Εἶδοποίησαν τὴν Ἀστυνομία, ἦρθε τὸ «100», ἦρθε ἀσθενοφόρο, ρεπόρτερς, φλὰς κλπ. κλπ. Ξεσηκώθηκε ἡ γειτονιά...

'Εγὼ τὰ 'μαθα τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Στὴν ἄσφαλτο ἦταν ἀκόμα οἱ κλιδὲς τὸ αἶμα... Ἄνατριχίασα σύγκορμη...

Οἱ φῆμες κι οἱ ἀπόψεις γύρω μου ὀργίαζαν. "Ἄλλοι λέγαν πὼς ἦταν ἀτύχημα. (Αὐτὸς ἦταν τρελλὸς, ἔλεγαν, κι ὅταν εἶχε φεγγάρι προσευχόταν στὸ μπαλκόνι του ἢ περπατοῦσε πάνω στὰ κάγκελα. Κάτι τέτοιο θὰ 'κανε κι ἔπεσε κατὰ λάθος. Γιατί ν' αὐτοκτονήσει:). "Ἄλλοι λέγαν πὼς ἴσως νὰ ἦταν ἔγκλημα, γιατί ἡ πόρτα του βρέθηκε ἀνοιχτή... "Ἄλλοι πάλι ἀντιλέγαν πὼς αὐτὸς ποτὲ δὲν ἔκλεινε τὴν πόρτα τοῦ διαμερισμάτος του...

Σημεῖωμα δὲν ἄφησε, οὔτε ἴχνη ἀπὸ κλοπὴ ἢ ληστεία βρέθηκαν. Ἐξάλλου, τί νὰ τοῦ κλέψουν; Μόνο διθλία εἶχε στὰ τραπέζια καὶ τὶς ἐταζέρες του, χαρτιά καὶ διθλία...

'Ἡ Ἀστυνομία κάνει ἔρευνες. Τίποτε δὲ βρέθηκε ἀκόμα. "Ἴσως θὰ ποῦν στὸ τέλος - τέλος: «Τρελλὸς ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ἔπεσε θεληματικὰ ἢ ἀθέλητα καὶ σκοτώθηκε, Θεὸς σχωρέστον» κι ἡ ὑπόθεση θὰ κλείσει.

Τώρα τὸ μπαλκόνι του εἶναι ἄδειο καὶ τὰ ρολὰ κατεβασμένα στὸ διαμερισμά του... Μόνο τὰ περιστέρια κόβουν βόλτες στὰ κάγκελα καὶ γουργουρίζουν ἔρωτικά...

Ποιὸς ξέρει, Παναγιώτη, ἴσως πραγματικὰ νὰ εἶναι ἐδῶ τὸ ψέμα, κι ἐκεῖ πού εἶς' εὐὸ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ...

'Αθήνα, 9.6.88

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

“ΑΛΚΥΟΝΙΔΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ 1990,,

Ἡ Λογοτεχνική Ὅμαδα (Ἄλκυονίδες) τῶν Γυναικῶν τῆς Κορίνθου, πού ἀποτελεῖ μιὰ πραγματική κατάκτηση στὸν χώρο τῆς ἐπαρχίας, ὀργάνωσε καὶ φέτος, γιὰ πέμπτη χρονιά, τὶς καθιερωμένες ὁμώνυμες ἐκδηλώσεις, πού εἶναι ἓνα πανελλήνιο γεγονός καὶ πού, μὲ τὴν ἀκτινοβολία καὶ τὴν συμμετοχὴ διακεκριμένων πνευματικῶν ἀνθρώπων καὶ ὀργανώσεων, παίρνει εὐρύτερες διαστάσεις. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ’ τὴν συνάντηση τῶν παραγόντων καὶ τὴν εἰσφορὰ τους σ’ αὐτὴν τὴν ὥραία προσπάθεια, δημιουργεῖται καὶ μιὰ γέφυρα κοινότητας, πού δίνει τὴν δυνατότητα γνωριμίας, ἐπαφῆς καὶ εὐθύνης γιὰ τὴν σύγχρονη πνευματικὴ μας φυσιογνωμία. Καί, στὴν ἐποχὴ τούτη, πού κατακλύζεται ἀπ’ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιφάνειες, τὴν κενὴ στίλβη καὶ τὰ εἰδῶλα τῆς τηλεόρασης, ἡ γένεση καὶ ἡ ἐδραίωση, ἔξω ἀπ’ τὸ πάλαι ποτὲ κλεινὸν ἄστυ, παρόμοιων ἐπάλλεξων, συνιστᾷ μιὰ πολυσήμαντη κατάκτηση, πού θὰ πρέπει νὰ κρατηθεῖ ὡς ὄχυρό καὶ ὡς κεφάλαιο ἐθνικῆς ἀξίας. Γι’ αὐτό, ὁ θεσμὸς τοῦτος τῶν (Ἄλκυονίδων) (ἀλήθεια, μιὰ ἐμπνευσμένη σύνδεση μὲ τὴν μυθολογία μας, καθὼς γίνονται στὴν παρένθεση τῶν χιμαιρινῶν μινῶν), πέρ’ ἀπ’ τὶς ἐπιδιώξεις, σ’ ἓνα φάσμα διευρυμένης ἐκφρασης στοὺς τομεῖς λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐκφάνσεων, συγκεντρώνει κι ἓνα γενικότερο ἐνδιαφέρον. Καί, ἀκόμα, καθιερώνει ἓνα νέο καὶ ζωντανὸ κέντρο στὴν περιφέρεια, συμβάλλοντας οὐσιαστικά στὴν ἀποκέντρωση καὶ στὴν ἀνάδειξη πνευματικῶν ἐστιῶν, πού δὲν προβάλλουν μονάχα τὴν ἀντίσταση στὴν φθορὰ καὶ στὸν ἀποχρωματισμό, ἀλλὰ καὶ πού ἀνοίγουν δρόμο γιὰ τὴν πορεία ἀπ’ τὴν Ἀθῆνα πρὸς τὴν ἐπαρχία, ἀντίθετα μὲ τὸν γνωστὸ μονοσήμαντον ὀρίζοντα. Ἔτσι, ἡ αὐτονομία καὶ ἡ ἐπάρεια, χωρὶς τὰ δάνεια τῆς πρωτεύουσας, πού μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ἐκτὸς Ἀθηνῶν Ἑλλάδα, χρειάζεται αὐτὲς τὶς στηρίξεις, πού δὲν ἀνταποκρίνονται μόνο στὸ αἶτημα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὀριοθετοῦν νέα σύνορα γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ὑπόσταση, ἀναγκαῖα, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, γιὰ τὴν ἀντοχὴ καὶ τὴν ἀνάδειξή μας ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους λαοὺς τῆς ὑπερεθνικῆς κοινωνίας, πού ἐκκολάπτει ὁ αἰῶνας μας.

Κάτω ἀπ’ τὸ παραπάνω πρίσμα, νομίζω, πρέπει νὰ ἰδοῦμε καὶ τὶς φετεινὲς ἐκδηλώσεις (Ἄλκυονίδες Λογοτεχνίας 1990»), πού ἔγιναν στὴν Κόρινθο, ὀργανωμένες ἀπ’ τὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Δήμου Κορινθίων, ἀπ’ τὸν Σύλλογο Γυναικῶν Κορίνθου κι ἀπ’ τὴν Λογοτεχνικὴ Ὅμαδα (Ἄλκυονίδες), στίς 9, 10, 11, 17 καὶ 18 Φεβρουαρίου. Στὶς γιορτές, ἀπὸ 9 - 19, στὸ μεταξὺ, ὀργανώθηκε, στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου — ὅπου πραγματοποιήθηκαν, ἄλλωστε, οἱ ἐκδηλώσεις —, μιὰ ἐνδιαφέρουσα Ὀμαδικὴ Ἐκθεση Ζωγραφικῆς Ἱταλῶν Καλλιτεχνῶν. Ἐπίσης, στίς 10 (δεύτερη μέρα), τιμῆθηκε ὁ ποιητῆς Νικηφόρος Βρεττάκος, μὲ ἀνάπτυξη τοῦ ἔργου του ἀπ’ τὴν ποιήτρια Μαίρη Φωτίου - Βλάχου, μὲ προσφώνηση (βάσει κειμένου) τῆς λογοτέχνιδας Εὐαγγελίας Παπαχρήστου - Πάνου, ἀπαγγελίαις ποιημάτων τοῦ τιμῶμενου ἀπ’ τὸν Ν. Περγιάλη καὶ τὴν Μαρία Σιουρούνη καὶ μὲ μουσικὴ ὑπόκρουση τοῦ Κώστα Ἀπέργη. Ἀκόμα, στὴν συγκινητικὴ καὶ ὥραία ἀντιφώνηση, ὁ Ν. Βρεττάκος, τόσο μὲ

τόν λόγο του, όσο και με τις άπαγγελίες ποιημάτων του, έδωσε μίαν άτμόσφαιρα πνευματικού όρίζοντα και θερμής οικειότητας, πού έδεσε καλύτερα την βραδιά.

Τό έφετεινό πρόγραμμα των «Άλκυονίδων Λογοτεχνίας 1990», πού κράτησε πάνω από δέκα μέρες και πού διευρύνθηκε με την συμμετοχή πνευματικών ανθρώπων από την Ήπειρο, την Μακεδονία, την Πελοπόννησο, την Άθήνα και άλλες περιοχές, περιλάμβανε: εισηγήση της Σοφίας Ζαραμπούκα με θέμα «Μυθολογία και άρχαία κλασικά έργα για παιδιά», κινηματογραφική απόδοση της ποιητικής δημιουργίας των Γ. Σεφέρη και Α. Έμπειρικού σε σενάριο και σκηνοθεσία Γιάννη Σμαραγδή. Έπίσης, άναφορά στην Μεξικάνικη Λογοτεχνία με εισηγήση του HUGO GUTIRREZ VEGA, άπαγγελίες της Πολυξένης Όρκοπούλου και μουσική ύπόκρουση του Κώστα Άπέργη, στον Βουλγαρικό Πολιτισμό με προβολή βουλγαρικής κινηματογραφικής ταινίας, καθώς και στο Ίσπανικό Θεατρικό Δράμα, με παράσταση άπ' τό Θεατρικό Έργαστήρι του Δήμου Λουτρακίου του έργου του Λόρκα «Τό σπίτι της Μπερνάντα Άλμπα». Καί, τέλος, στις 18, έγινε άπονομή των Βραβείων του Β' Παγκορινθιακού Διαγωνισμού Λογοτεχνίας.

Κλείνοντας, θεωρούμε άναγκαίο να τονίσουμε ιδιαίτερα την έπιτυχία και την εύρύτατη άπήχηση αυτών των έκδηλώσεων και να έπαναλάβουμε την σημασία πού έχουν στην γενικότερη πνευματική μας ζωή. Καί, με αυτά τα δεδομένα, να έπισημάνουμε την ύποχρέωση της κρατικής αντίληψης να ένισχύσει τόν θεσμό τούτο, πού έχει τις καλύτερες δυνατές ύποσχέσεις και άναντίρρητα έπιτεύγματα, πολύ πιό ουσιαστικά άπ' τις ήχηρές έξόδους των διαφόρων άποστολών στην έπαρχία. Καί, άκόμα, να επαινέσουμε την Δημοτική Άρχη Κορίνθου, πού άνάλαβε, με ύπεύθυνη συμμετοχή, και βοήθησε να πραγματοποιηθούν οί γιορτές. Ίδιαίτερα, θα πρέπει να συγχαρούμε τις «Άλκυονίδες» της Κορίνθου, πού κατόρθωσαν να δημιουργήσουν στον τόπο τους ένα τέτοιο πνευματικό κεφάλαιο.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΠΕΤΕΙΟΙ

Ή «Η. Ε.» άφιερώνει αυτές τις σελίδες για τό «Έτος Μιχαί Έμινέσκου» στην τραγωδία και στο έπος του ρουμανικού λαού για την άποκατάσταση της Δημοκρατίας. Καί, συνεχίζοντας την συνεργασία με τους πνευματικούς ανθρώπους της Ρουμανίας, χαιρετίζει τη νέα άφετηρία, πού κατάκτησαν με τόσες θυσίες.

I

1989: ΕΤΟΣ ΜΙΧΑΪ ΈΜΙΝΕΣΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Τό 1989 θεωρήθηκε σε διεθνή κλίμακα ως τό έτος Έμινέσκου. Ποιός είναι ό Μιχαί Έμινέσκου πού από τό θάνατό του συμπληρώθηκαν φέτος 100 χρόνια; Είναι ό Έθικός Ποιητής των Ρουμάνων, ό μεγάλος έπικολυρικός και όραματι-

στής, είναι ὁ ἔκφραστής τῆς ἰδιοφυΐας ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ καὶ ἡ συνείδηση τῆς ἴδιας τῆς Ρουμανίας.

Ἡ ζωὴ τοῦ περήφανου καὶ πονεμένου αὐτοῦ βλαστοῦ τῆς ρουμανικῆς γῆς εἶναι συγκλονιστικὴ. Γεννήθηκε στὸ Ἰποτέστι τῆς Μολδαβίας, στὶς 15 τοῦ Γενάρη 1850. Ἦταν τὸ ἔβδομο παιδί μιᾶς εὐπορῆς ἀγροτικῆς οἰκογένειας. Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἀκόμη ἦταν ἀνήσυχος καὶ διψοῦσε γιὰ μάθηση. Ἦταν περίεργος νὰ γνωρίσει τὰ πάντα γύρω του. Δὲν τὸν χωροῦσε τὸ πατρικὸ του σπίτι, τὸ σχολεῖο, τὸ χωριὸ του. Περιπλανιότανε στὰ λειβάδια, στὰ δάση, στὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, στὶς κατασκηνώσεις τῶν γύφτων, στὶς στρουγγες. . . Τὸν ἐνδιέφερε πολὺ τὸ φολκλόρ, τὸ λαϊκὸ τραγούδι, οἱ θρύλοι, τὰ παραμύθια, τὰ μακρινὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ποὺ ἄκουγε ἀπ' τὸ στόμα τῶν γερόντων, μὲ μιὰ λέξη τὸν ἐνδιέφερε καθετὶ ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴ ζωὴ, τὸ λαὸ καὶ τὶς παραδόσεις αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ὅλα αὐτὰ θὰ τοῦ χρησιμεύσουν, πάρα πολὺ, στὴ μελλοντικὴ πνευματικὴ του δημιουργία.

Ὁ Ἐμινέσκου ἀπὸ μικρὸς ἐγκατέλειπε τὸ σχολεῖο καὶ περιπλανήθηκε παντοῦ. Σὲ ἡλικία 12 χρονῶ ἐξαφανίστηκε ἀπ' τὸ σπίτι του γιὰ 6 ὁλόκληρα χρόνια χωρὶς νὰ ξέρουν οἱ δικοὶ του ποῦ θρίσκειται. Ἀλητεύει ἀπὸ πόλη σὲ πόλη στὴ Μολδαβία καὶ τὴν Τρανσυλβανία, καὶ γιὰ νὰ κερδίσει τὴν καθημερινὴ του τροφή κάνει τὶς πιὸ ἀπίθανες δουλειές. Ἔτσι, δὲν ἔνωσε μόνο ἀπὸ πολὺ νωρὶς τί εἶναι ἀδικία καὶ ἐκμετάλλευση, ἀλλὰ καὶ τὸ χρέος νὰ ὑπερασπίσει τοὺς ἀδικουμένους.

Ἀργότερα, τὸ 1869-1874 πάει στὴ Βιέννη καὶ ἀπὸ κεῖ στὸ Βερολίνο, ὅπου παρακολουθεῖ μαθήματα φιλοσοφίας. Ἐδῶ διαμορφώνεται σὲ πραγματικὴ πνευματικὴ προσωπικότητα καὶ πλουτίζει τὶς θεωρητικὲς του γνώσεις.

Ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα του ἡ πρώτη θέση ποῦ τοῦ προσφέρθηκε καὶ τὴ δέχθηκε μὲ ἐνθουσιασμό ἦταν ἡ δεύθυνση τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἰασίου. Ἀλλὰ διώχεται πολὺ γρήγορα ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του ποὺ τὸν φθονοῦσαν. Λίγο ἀργότερα διορίζεται καθηγητὴς τῆς Λογικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσας στὸ Ἀκαδημαϊκὸ Ἰνστιτοῦτο τοῦ Ἰασίου, ἀπ' ὅπου ἀπολύεται γρήγορα. Διορίζεται, σὲ συνέχεια, σχολικὸς ἐπιθεωρητὴς, ἀπ' ὅπου ἀπομακρύνεται πάλι γρήγορα, γιὰτὶ σὲ μιὰ ἔκθεσή του, πρὸς τὶς ἀρχές, ξεσκέπαζε τὴν ἄσχημη κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἐκπαίδευση, ἐκείνη τὴν περίοδο. Τὸ 1876, γιὰ ἓνα μισθὸ πείνας ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση τῆς ἔφημερίδας «Ταχυδρόμος» (Κουριέρουλ), ποὺ τὴ γράφει ὁλόκληρη μόνος. Μὲ τὰ ὅσα δημοσιεύει σ' αὐτὴν τὴν ἔφημερίδα ὁ Ἐμινέσκου γίνεται γρήγορα γνωστὸς, ἐπιβάλλεται σὰν ποιητῆς καὶ δημοσιογράφου καὶ μέσα σὲ λίγο καιρὸ ἐπισκιάζει ὅλους τοὺς ἄλλους. Ἡ κριτικὴ τὸν προσέχει καὶ ὁ γνωστὸς λόγιος συμπατριώτης του Τίτος Μαϊορέσκου φροντίζει καὶ τὸν μεταφέρει στὸ Βουκουρέστι, στὴ μεγάλη συντηρητικὴ ἔφημερίδα «Τίμπριλ» («Χρόνος»). Ἀπὸ τὶς στήλες αὐτῆς τῆς ἔφημερίδας ὁ ποιητῆς παλεύει σκληρὰ ἐνάντια στὴν ἀδικία, τὴν ἐκμετάλλευση καὶ γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν φτωχῶν καὶ ἀδικημένων.

Ἦστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια, τὸ 1889, ὁ Μιχαῖ Ἐμινέσκου πεθαίνει ἀφῆνοντας πίσω του ἓνα μεγάλο καὶ πολυτίμο λογοτεχνικὸ ἔργο. Τὰ πρῶτα του ποιήματα δημοσιεύθηκαν τὸ 1866, σὲ ἡλικία 16 χρονῶν («Στὸ θάνατο τοῦ Ἄρον Πούμνουλ» καὶ «Νὰ εἶχα...») καὶ τὸ τελευταῖο του («Ὁ Ὑπερίων»), ποὺ θεωρεῖται καὶ τὸ καλύτερό του, τὸ 1883.

Ὁ Μιχαῖ Ἐμινέσκου δὲν εἶναι μόνο ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς τῆς Ρουμανίας. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ μορφή της, ἡ γλώσσα της, ἡ ἱστορία της καὶ ἡ ἔθνικὴ της ὑπόσταση. Εἶναι μιὰ ἰδιοσυγκρασία πλουσιοπάροχη, πολυπροικισμένη. Ὁ Ἐμινέσκου πλού-

τισε τη Ρουμανία με μιὰ ἀληθινὴ ποίηση ποὺ ξεπερνᾶ πιά τὰ ὅρια τῆς ἐλεγειακῆς αἰσθηματολογίας. Ἡ ποίησή του εἶναι ποίηση ποιότητας, πλούσια σὲ ιδέες, εἰκόνας καὶ στιχουργικὰ σχήματα, γεμάτη λυρισμὸ, ρυθμὸ, γοητεία, τρυφεράδα καὶ εὐαισθησία. Παράλληλα μὲ τὴ λυρική του εὐαισθησία, ὁ Ἐμινέσκου ἐξάπολύει καὶ θύελλες ἀνθρώπινης διαμαρτυρίας.

Ὁ Ἐμινέσκου ἀνήκει σὲ κείνη τὴν κατηγορία τῶν ποιητῶν ποὺ ἔχουν ἀνάστημα, καθαρὸ καὶ δυνατὸ λόγο, ποὺ λένε βροντόφωνα τὴν ἀλήθεια. Ἦταν μιὰ πλούσια ποιητικὴ φύση, ἓνα ἀστείρευτο ποιητικὸ ταλέντο. Λυρικός καὶ ποιητικὸς μαζί, χριστιανὸς καὶ ἐπαναστάτης, μεταφυσικός καὶ ρεαλιστής, ἀκούραστος μαχητὴς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου. Ἔδωσε στοὺς Ρουμάνους, ὄχι μόνον τὴν ποιητικὴ τους κληρονομιά, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιητικὴ τους γλώσσα.

Ὁ Μιχαὶ Ἐμινέσκου δὲν εἶναι ποιητὴς μόνον τῶν Ρουμάνων. Πέρασε ἀπὸ καιρὸ τὰ σύνορα τῆς χώρας του καὶ μπήκε στὸ παγκόσμιο λογοτεχνικὸ θησαυροφυλάκιο. Εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ ἀνήκει σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου καί, φυσικά, καὶ στὸν ἑλληνικὸ. Γι' αὐτὸ θεωρήσαμε σωστὸ νὰ μεταφράσουμε στὰ ἑλληνικὰ μερικὰ ἀπ' τὰ ἀριστουργήματα αὐτοῦ τοῦ μεγάλου δημιουργοῦ καὶ νὰ τὰ δημοσιεύσουμε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» γιὰ νὰ πάρουν οἱ ἀναγνώστες τῆς μιᾶς γεύσῃ ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ ἑξοχου Ρουμάνου ποιητῆ.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

ΑΠ' ΤΑ ΤΟΣΑ ΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΑ

Ἄπ' τὰ τόσα τὰ κατάρτια
 Μὲ τὰ πανωτὰ τὰ ξάρτια
 Ποὺ τ' ἀκροθαλάσσι ἀφήνουν
 Πόσα θρύψαλα θὰ γίνουν
 Ἄπ' τοὺς ἄγριους βοριάδες
 Τοὺς ἀνέμους, τὶς σβιλιάδες:

Ὅπου πᾶς κι ὅπου φωλιάσεις
 Καὶ σταθεῖς καὶ λημεριάσεις
 Θάρθουν νὰ σὲ ξεσπιτώσουν
 Τὴ φωλιά σου νὰ σηκώσουν
 Οἱ ἀσυμπόνετοι βοριάδες,
 Οἱ βοριάδες κι οἱ σβιλιάδες.

Ἄγουρος θὰ μένει ὁ νοῦς σου
 Κι ὅσοι ἀπ' τοὺς λογαριασμούς σου
 Σ' ὄνειρα χρυσὰ σὲ φέρνουν
 Θὰ χυμῆσουν νὰ σὲ δέρνουν
 Οἱ θανατεροὶ βοριάδες,
 Οἱ βοριάδες κι οἱ σβιλιάδες!

Η ΜΟΝΑΧΙΚΗ ΙΤΙΑ

Ἄπ' τὴν ἰτιά τὴ μοναχὴ
 Καιροὺς εἶχα διαβεῖ
 Ὅλοι οἱ γείτονες μὲ βλέπαν
 Μὰ ἐσὺ δὲν μ' εἶχες δεῖ.

Ἄπὸ τ' ἄδειο παραθύρι
 Ἐπέρασα χθές, προχθές
 Ὅλοι πονοῦν γιὰ μένανε
 Μονάχα ἐσὺ ποτές.

Τόσον καιρὸ ἐπρόσμενα
 Μιὰν ἀπάντησι κρυφῆ...
 Χαρὰ γιὰ μὲ ἂν θάδινες
 ἀπ' τὴ ζωὴ σου μιὰ στιγμὴ!

ΒΡΑΔΥΑ ΣΤΟ ΛΟΦΟ

Σκοτεινιάζει' στὴ βραδυὰ τὸ σουράβλι κλαίει θλιμμένα
 Τὸ κοπάδι σκαρφαλώνει, τρέμουν τ' ἄστρα κρεμασμένα.
 Κελαρύζουν τὰ ρυάκια μὲς στὴ βραδυτὴ εὐωδία
 Κι ἡ ἀγάπη μὲ προσμένει κάτω ἀπὸ τὴν ἀκακία.

Ταξιδεύει τὸ φεγγάρι πλέοντας στὰ οὐράνια πλάτια
 Σὰν παιδάκια μὲ γυρεύουν τὰ γλυκὰ τῆς μαῦρα μάτια
 Τὰ νεογέννητα ἄστρα στάζουν ἀργυρὴ μαρμαρυγή.
 Καὶ τὸ νέο τῆς κεφάλι γέρνει ἀργὰ μὲ συλλογῆ.

Οἱ ἀχτίνες μαχαιρώνουν τὴ νυχτιάτικη γαλήνη
 Κάτασπρα τὰ σπίτια ἀπλώνουν τίς κρουνιές τους στὴ σελήνη
 Στὸ μαγγάνι τῆς πηγῆς μας κλαίει θρηνητικὰ ὁ ἀγέρας
 Καὶ στὴ στάνη κλαίν τὰ μάτια μιᾶς πεντάμορφης φλογέρας.

ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Περνοῦν τὰ χρόνια βιαστικὰ σὰν σύννεφα στὴ δύση
 Καὶ πίσω νὰ τὰ φέρω δὲν μπορῶ
 Δὲν μὲ μεθοῦνε τώρα πιά ὡς μ' εἶχανε μεθύσει
 Τὰ παραμύθια τὸν παλιὸ καιρὸ.

Τὸ παιδικὸ μου μέτωπο τὸ ὠραῖο κι ἀπαλινὸ
 Ἐγνοιες βαρειές μου τὸχουνε σκαμμένο
 Κι ἐνῶ χαράζει ἡ χρυσαυγὴ πού ἀπὸ καιρὸ προσμένω
 Πρόβαλε τὸ στερνὸ μου δειλινό.

'Απ' τὴ χαμένη μου ζωὴ μιὰ μουσικὴ φωνὴ
 "Ὡς τώρα δὲν ἐπῆρα
 Κι ἐνῶ τὸ χέρι μου πονᾷ καὶ τρέμει ἡ λύρα
 'Ὁ ἦχος χάνεται σὲ βάθη ἀχανῆ.
 "Ὅλα γιὰ μένα ἦτανε πικρά, — ἡ ἀγάπη καὶ ἡ νιότη...
 Βουβὸ κι ἀμίλητο τὸ στόμα τῶν καιρῶν.
 Τὸ φέρετρο τῶν περασμένων μου ἡμερῶν
 Πεντάρφανο κλαίει στὰ μαῦρα σκότη.

ΜΙΧΑΪ· ΕΜΙΝΕΣΚΟΥ

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

Ο ΕΜΙΝΕΣΚΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Συμπληρώθηκαν 100 χρόνια ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ποιητῆ τῆς Ρουμανίας Μιχαΐ 'Εμινέσκου (1850 - 1889). Ὁ ποιητής, πού ἡ φήμη του ἔχει ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς χώρας του — μεταγλωττίστηκε στὰ ἀγγλικά τὸ 1930, στὰ γερμανικά τὸ 1937, στὰ ἰταλικά τὸ 1941, στὰ ρώσικα τὸ 1958, στὰ οὐγγρικά τὸ 1967, στὰ ἑλληνικά ἀπὸ τὴν Ρίτα Μπούμη - Παπᾶ, στὰ ἰσπανικά τὸ 1971 κι αὐτὴ τὴ χρονιά καὶ πάλι στὰ ρώσικα —, εἶναι σήμερα ἓνα σύμβολο, ἓνας μῦθος, «ὁ πλήρως προικισμένος Ρουμάνος», σύμφωνα μὲ τὸν ἐπιτυχημένο χαρακτηρισμὸ τοῦ πρόωρα χαμένου Ρουμάνου φιλόσοφου Κωνσταντίν Νόϊκα.

Εἶναι πολλοί, εἶναι ἀμέτρητοι οἱ λογοτέχνες κι οἱ κριτικοὶ τῆς λογοτεχνίας πού ἐμβάθουναν στὸ ἔργο τοῦ 'Εμινέσκου. Θὰ ἀναφέρουμε ἐν πρώτοις τὶς μελέτες τῆς Ρίτας Μπούμη - Παπᾶ καὶ τοῦ Νίκου Παπᾶ, πού παρατηροῦν πῶς «τὸ ἔργο τοῦ 'Εμινέσκου, πλούσιο σὲ χυμούς καὶ ρουμάνικο χρῶμα, στέκεται σὲ ρυθμὸ, μορφὴ καὶ ποιότητα πλᾶϊ στὶς σπαραχτικὲς ἐλεγειακὲς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ Πόου, τοῦ Μαίρικε κι ἀκόμα τῶν τραγουδιῶν τοῦ Μαίτερλιγκ». Ὁ καθηγητὴς τῆς Σορβόννης 'Αλαίν Γιερμού ἐπιμένει πῶς οἱ ἐρευνητές ἔχουν χρέος νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν καινούργιο καὶ πλούσιο πλοῦτο πού ὁ 'Εμινέσκου προσφέρει στὴν εὐρωπαϊκὴ ποίηση. Ἡ Ἰταλίδα καθηγήτρια Ρ ό ζ α ν τ έ λ κ ό ν τ ε χαρακτηρίζει τὸν 'Εμινέσκου «σὰν ποιητὴ μὲ παγκόσμιες φτεροῦγες». Μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας ἦταν γνωστὸ μόνον τὸ ποιητικὸ του ἔργο, πού ἐξέδωσε ὁ κριτικὸς Τίτου Μαγιορέσκου κι ἀριθμοῦσε μόνον 65 ποιήματα. Σήμερα πάνω ἀπὸ 15.000 σελίδες, πού ἔγραψε σὲ μιὰ πολὺ σύντομη ζωὴ — ἔζησε μόνον 39 χρόνια —, ἀξιοποιήθηκαν ἢ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀξιοποιῶνται ἀπὸ ὁμάδα ἀφοσιωμένων ἐρευνητῶν, γιατί, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Γάλλου ποιητῆ Βινί, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου τοῦ 'Εμινέσκου ἀνακαλύφθηκε μετὰ τὸ θάνατό του. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Τζεόρτζε Καλινέσκου — 1899 - 1965 —, στοὺς πέντε τόμους πού ἀφιέρωσε στὸν ποιητὴ τὴν περίοδο 1934 - 1936, δίνει ἰδιαίτερη προσοχὴ στὰ μεταθανάτια ἔργα του, ὅπου ὁ ρομαντισμὸς ἐμβαθύνεται τοποθετώντας τὸν Ρουμάνο ποιητὴ δίπλα στὸν Νοβάλις — 1772 - 1801 —, στὸν Ζ. Π. Ρίχτερ — 1763 - 1825 — καὶ στὸν Βίκτορα Οὐγκὸ — 1802 - 1885 —.

Ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἐρμηνευτὲς τοῦ ἔργου τοῦ Μιχαΐ 'Εμινέσκου θ' ἀναφέρουμε ἐν πρώτοις τὸν ἀκαδημαϊκὸ Τίτου Μαγιορέσκου — 1840 - 1917 —, κριτικὸ τῆς ρουμάνικης λογοτεχνίας, πού διέγινωσ ἀπὸ νωρὶς τὸ πηγαῖο ταλέντο τοῦ ποιητῆ, παρακολούθησε τὴν ἐξέλιξή του, προσπαθώντας ταυτόχρονα νὰ προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον του, καθὼς καὶ τῆς ρουμάνικης νεολαίας, πρὸς τὴν ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσας, πού ἀποτελοῦν ἐσσεὶ μοντέλα ἰσορροπίας κι ἀντικειμενικότητας, ἀρετὲς ἀναγκαῖες

για την πρόοδο της ανθρωπότητας. Χρέος μας είναι ν' αναφέρουμε τὸν ἀκαδημαϊκὸ Δημήτριο Παναϊτέσκου, γνωστὸ μὲ τὸ ψευδώνυμο «Περπεσίσαιους» — 1891-1971 —. Κι αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του ἦταν Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Βράϊλα — ποὺ κατάφερε νὰ δημοσιεύσει μὲ σχόλια καὶ ἀκρίβεια κλασσικοῦ φιλόλογου ἔξη τόμους ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ ποιητῆ, ποὺ ὑπολόγιζε νὰ ζήσει καὶ νὰ τὸ τυπώσει σὲ εἴκοσι τόμους. Χρόνια ὀλόκληρα σκυφτὸς πάνω στὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ, ποὺ φυλάσσονται στὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ρουμάνικης Ἀκαδημίας — μὲ ποικίλο περιεχόμενο, λογοτεχνικό, φιλοσοφικό, ἐπιστημονικό —, δούλεψε μέχρι τὴν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του κι ὅταν ἡ ὄρασή του δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεπε πιά νὰ διαβάζει χειρόγραφα, εἶχε τὴν στοργικὴ βοήθεια τῆς συζύγου του καὶ τοῦ πρόωρα χαμένου γιοῦ του, φιλόλογου κι αὐτοῦ στὴν ἔδρα τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βουκουρεστίου. Εὐτυχῶς, αὐτὸ τὸ μεγαλειῶδες ἔργο συνεχίζεται ἀπὸ τὸν ἐνθουσιῶδη καθηγητὴ Πέτρο Κρέτσια, κι αὐτὸς κλασσικὸς φιλόλογος. Μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο ἐργάσθηκε γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἔργου τοῦ Ἐμινέσκου ὁ καθηγητὴς Δημήτριος Μουραράσου — 1896-1987 —, ἐκδότης τριῶν τόμων ποιημάτων τοῦ Ἐμινέσκου, ἐκδότης σχολίων πάνω στὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργο καὶ ποὺ μιὰ ζωὴ κατέβαλε προσπάθειες γιὰ νὰ ταχτοποιήσει πολλὰ χειρόγραφα τετράδια τοῦ ποιητῆ καὶ ν' ἀποδείξει μὲ πειστικότητα πῶς ἀκόμα ἀπὸ τὰ ἐφηβικά του χρόνια καὶ τὰ χρόνια τῆς φοίτησής του στὸ ἔξωτερικὸ ὁ Ἐμινέσκου εἶχε ἐξοικειωθεῖ μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ποὺ τοῦ προσφερόταν μὲ ὄλο τὸ κάλλος καὶ τὴν ἐπιβλητικότητά της στὰ πανεπιστήμια τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ὁ καθηγητὴς Μουραράσου, στὸν τρίτο τόμο τῶν ποιημάτων του, μᾶς δίνει τοὺς πρώτους 18 στίχους τῆς Ἰλιάδας σὲ μετάφραση τοῦ Ἐμινέσκου καὶ τοὺς 21 τῆς Ὀδύσσειας. Ὁ ποιητὴς εἶχε ἐπίσης ἐξοικειωθεῖ μὲ τὶς ἀφηγήσεις τῆς Σεχεραζάδας, τὰ φανταστικὰ διηγήματα τοῦ Χόφμαν, τὴν φιλοσοφία τοῦ Σόπενχάουερ καὶ τοῦ Κάντ.

Μιὰ καινούργια καὶ γενναία κατεύθυνση γιὰ τὴν μελέτη τῶν χειρογράφων τοῦ Ἐμινέσκου ἔδωσε ὁ πρόωρα χαμένος φιλόσοφος Κωνσταντίν Νόϊκα, μὲ τὸν ὁποῖο ὑποσχόμεθα ν' ἀσχοληθοῦμε σὲ εἰδικὴ μελέτη. Ἐδῶ θὰ σταθοῦμε μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στὸν ἀκαδημαϊκὸ Τζεόρτζε Καλινέσκου ποὺ, ἐρευνώντας μὲ πάθος τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ, ἐπέμνε σὲ δύο «παρωδίες» τοῦ Ὀμήρου. Πρόκειται γιὰ δύο παραφράσεις, ποὺ δείχνουν πῶς ὁ μεγάλος ποιητὴς δὲν παρέμεινε κλεισμένος στὸν φιλντισένιο πύργο τῶν φαντασιῶν του, ἀλλὰ δέχθηκε καὶ μετέφερε στὰ ἔργα του πάντοτε τὶς καταστάσεις τῆς ἐποχῆς του, εἴτε αὐτὲς ἦταν πολιτικές, κοινωνικές, ἰδεολογικές ἢ φιλοσοφικές. Ἡ ὀνομαζόμενη «πρῶτη παρωδία» εἶναι μιὰ «σατιρικὴ» ἐπιτομὴ τῆς Ὀδύσσειας, ποὺ βρίσκεται στὸ χειρόγραφο 2756 τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ρουμάνικης Ἀκαδημίας κι ἀναφέρεται σ' ἓνα ἐπεισόδιο τῆς δημόσιας ζωῆς τῆς Ρουμανίας. Περιέχει μιὰν ἀτάκα ἐνάντια στὴν συντηρητικὴ κυβέρνησις τοῦ Λάσκο Καρτζίου — 1823-1898 —, ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὴν διακυβέρνησις τῆς χώρας στίς 11 Μαρτίου 1871 μέχρι τὶς 3 Ἀπριλίου 1876, ὅταν ἀναγκάσθηκε νὰ παραιτηθεῖ. Ἡ φιλελεύθερη παράταξις, ἔχοντας ὑπόψη τὴν κατάστασις τῆς χώρας, ποὺ ἐπέδιδε μὲ τρόπο τὴν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγὸ, σὲ ἀντίθεση μὲ «τοὺς συντηρητικοὺς» ποὺ θεωροῦσαν πῶς ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ρουμανίας μπορούσε νὰ ἐπιτευχθεῖ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, παίρνει τὴν ἀπόφασιν νὰ προτείνει μιὰν ἐπιτροπὴ ποὺ νὰ καταδικάσει τὴν συντηρητικὴν κυβέρνησις γιὰ παράβασιν τοῦ Συντάγματος, γιὰ νοθεύειαι στίς ἐκλογὰς καὶ σπατάλη τῶν δημόσιων χρημάτων. Σὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀναφέρεται «ἡ πρώτη παρωδία», δηλαδὴ ἡ παράφρασις τῆς Ὀδύσσειας. Τὰ μέλη τῆς συντηρητικῆς κυβερνήσεως ἔχουν ὅλα ἑλληνικὰ ὀνόματα. Ὁ φιλόσοφος Τίτου Μαγιόρεσκου εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς, ἐνῶ ὁ πρόεδρος τῆς ἐλεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ ἀλληθῶριζε, ὁ Γ. Μισαήλ — 1885-1906 —, νομικός, ποὺ ὑπῆρξε τὴν δικαιοσύνην ἐπὶ 24 χρόνια —, εἶναι ὁ Κύκλωπας. Ἀπὸ τὴν σάτιρα ποὺ ἐξαπολύει ὁ Ἐμινέσκου ἐνάντια τῆς συντηρητικῆς παράταξεως, προκύπτει τὸ συμπέρασμα πῶς στίς κρίσιμες στιγμὲς ποὺ ἀναμοχλευόταν τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ρουμάνικων ἡγεμονιῶν ἀπὸ τὸν τούρκικον ζυγὸν καὶ διαμορφωνόταν μιὰ νέα κοινωνικὴ κατάστασις, ὁ ποιητὴς δὲν ἀδιαφορεῖ καὶ

αστιρίζει τους υπεύθυνους για την δημιουργηθείσα κατάσταση. Συγκρίνοντας τους ρομάνικους στίχους του Έμινέσκου με τους αντίστοιχους της Όδύσσειας, ανακαλύπτουμε την βαθειά κατανόηση της μουσικότητας του όμηρικού έπους.

Έχοντας το συναίσθημα και την πεποίθηση των άρετών της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας για την διαπαιδαγώγηση της νεολαίας, ο Έμινέσκου επεχείρησε και μιὰ έπεξεργασία της Ίλιάδας για παιδιά σχολικής ηλικίας, όπου διηγείται άπλά τὰ αίτια του Τρωϊκού Πολέμου, την ρήξη ανάμεσα στον Άχιλλέα και τον Άγαμέμνονα που τόν ονομάζει «σκύλο» γιατί άπήγαγε την Βρρησιδα. Τὰ παιδιά που άκοϋνε τὰ γεγονότα ονομάζονται Μπόμπι, Μίμη, Θεόδωρος. Άπό τὰ προλεγόμενα του Τζεόρτζε Καλινέσκου προκύπτει τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ ποιητής ήθελε νὰ μεταφράσει την Ίλιάδα με βάση την έλληνολατινική έκδοση του Κλάρκε: Όμήρου Ίλιάς - HOMURI ILIAS. EX RECENSIONE SAMUELIS CLARKI. LONDINI 1814. Όντας φοιτητής και άσχολούμενος με την παρακολούθηση τὸσων προσωπικοτήτων των γερμανικῶν πανεπιστημίων, μπορεί νὰ μὴν είχε διαβάσει ὀλόκληρο τὸ έλληνικό κείμενο των όμηρικῶν έπῶν, μπορούμε ὅμως νὰ ισχυρισθούμε πὼς θὰ διάβασε την περίφημη μετάφραση του I. H. VORS, που κυκλοφοροῦσε σὲ φθηνές εκδόσεις και που κυκλοφορεί ακόμα στην Γερμανία, ὅπως διαπιστώσαμε σ' ένα πρόσφατο ταξίδι μας στὸ Μόναχο' και βέβαια είχε διαβάσει την πρώτη πεζή μετάφραση της Όδύσσειας που έγινε στην Ρουμανία κι ὀφείλεται στὸν I. Καραγιάννη — 1841-1921.

Είναι άναμφισβήτητο τὸ γεγονός πὼς ὁ Έμινέσκου γνώριζε τὰ έργα των μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν. Σὲ ένα σκίτσο για μιὰ τραγωδία ἀναφέρεται πολλές φορές στὸν Οιδίποδα. Σὲ ένα άρθρο που έγραψε τὸ 1881 — Ἡ θεωρία της ἀρχουσας τάξης — ἀναφέρει τους ήρωες του Αισχύλου. Ό ἴδιος παρῶτρυνε τὸν ποιητὴ Άλέξανδρο Βλαχούτσα — 1858-1919 — ν' ἀποδώσει σὲ στίχους τους Έ π τ ἄ έ π ἰ Θ ή β α ι ς , ἐπαιώντας τὸ μεγαλειὸ των αρχαίων τραγωδίων. (Βλ. Άλ. Βλαχούτσα, Άναμνήσεις για τὸν Έμινέσκου, στὸ περιοδικὸ Λουτσαάφαρουλ, 1909, σελ. 291-292).

Ό Έμινέσκου δὲν περιορίσθηκε μόνον στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία, ἀλλὰ ἔδειχνε ενδιαφέρον και για την νέα ελληνική λογοτεχνία, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ χειρόγραφο 2284 της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Άκαδημίας, ὅπου βρίσκουμε την πληροφορία πὼς είχε ἀνάμεσα στὰ βιβλία του την ιστορία του Έρωτόκριτου, τυπωμένη στη Βενετία τὸ 1819, ἀπὸ την ὁποία και εμπνεύσθηκε σ' ένα του ποίημα. (Βλ. Τζεόρτζε Καλινέσκου, Τὸ έργο του Μιχαί Έμινέσκου, Έκδοτικό ἰΜνέρβα ,1985, τόμος 2ος, σελ. 292-293).

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

II

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ (για τὰ 200 χρόνια)

Αυτό ήταν τὸ θέμα που ἀνάλυσε τεκμηριωμένα, στις 26-Χ-1989, ὁ κύριος Άλεξάνδρου Ζούμπ (ΑΙ. Zub), γνωστότατος Ρουμάνος έπιστημονικός έρευνητής, Ἰ υπεύθυνος Τμήματος του άκαδημαϊκού Ἰνστιτούτου Έρευνῶν Ἰστορίας και Άρχαιολογίας «Α. D. Χεποροί» του Ἰασίου. Ἡ ὀμιλία έγινε με την εὔκαιρία της έναρξης του άκαδημαϊκού έτους 1989-1990 του Φροντιστηρίου των Νεοελληνικῶν Σπουδῶν της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου «Άλ. I. Κούζα» Ἰασίου Ρουμανίας.

Κατάμεστο ήταν ένα ἀπὸ τὰ ἀμφιθέατρα του Πανεπιστημίου μας, ἀφοῦ ή αίθουσα

διδασκαλίας του Φροντιστηρίου ήταν αδύνατον να ανταποκριθεί στην έπιθυμία πολλών φοιτητών, πανεπιστημιακών, έρευνητών, που θέλαν ν' άκούσουν τόν κ. Άλ. Ζούμπ που τόσα έχει προσφέρει στη Ρουμανική, αλλά και Εύρωπαϊκή ιστοριογραφία (θεωρητικά δοκίμια για τήν έπισητή της θεωρίας, για τούς γνωστούς ιστορικούς και λόγιους Β. Παρβάν, Α. Ντ. Ξενόπολ, Μ. Κογκαλιτσεάνου κ.ά., έκοντοντάδες μελέτες και άρθρα, δημοσιευμένα στη Ρουμανία ή στο έξωτερικό, άξιέπαινη συμμετοχή του σε διάφορα διεθνή συνέδρια και συμπόσια). Έ αναφορά του όμιλητή στην έπίδραση τών πάντα έπικαιρων ιδεών και θέσεων της Μεγάλης Γαλλικής Έπανάστασης του 1789 στο εύρωπαϊκό και κυρίως βαλκανικό χώρο ήταν σφαιρική, πολυεδρική και συγκεκριμένη. Έκείνη ή φωτεινή Γαλλική Έπανάσταση — τότισε ό κ. Άλ. Ζούμπ — άγγιξε όλους τούς τομείς της πολιτικής, κοινωνικής και πνευματικής Ζωής της Εύρώπης. Έ Επανάσταση του 1789 έθρεψε και γαλούχησε με τις άθάνατες ιδέες της και τά ιδανικά της τούς έθνικοαπελευθερωτικούς άγώνες τών εύρωπαϊκών, βαλκανικών χωρών, μεταξύ τών όποιων και του γενναίου Έλληνικού λαού, τό 1821, κατά της τουρκικής αίματηρης σκλαβιάς. Με μεγάλη άγάπη, ό κ. Άλ. Ζούμπ μίλησε γι' αυτόν τόν άγόνα, για τήν πατρίδα μας, για τούς πατροπαράδοτους φιλικούς ρουμανο-ελληνικούς και έλληνο-ρουμανικούς δεσμούς, πράγμα που συγκίνησε βαθιά τό άκροατήριο.

Και πώς να μη μάς συναρπάζουν, πώς να μη μάς γοητεύουν τέτοιες όμιλίες, τέτοιες έκδηλώσεις, τακτικά όργανωμένες, άφιερωμένες πάντα στην ιστορία, τόν πολιτισμό, τις πνευματικές και φυσικές καλλονές της Έλλάδας μας.

Μετά τόν κ. Άλ. Ζούμπ άκολούθησε μιá σύντομη αναφορική όμιλία του κ. Αϊλένι Σέρτζιου, φοιτητή του IV έτους της Φιλολογικής Σχολής, ό όποιος με ύποτροφία του ΥΠΠΟ παρακολούθησε τά θερινά μαθήματα - 1989 - Έλληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού, όργανωμένα από τό ΙΜΧΑ της Θεσσαλονίκης.

Ίασι Ρουμανίας

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ, Έφηγητής Πανεπιστημίου
Έπύθυνος του Φροντιστηρίου Νεοελληνικών Σπουδών
του Πανεπιστημίου «Άλ. Ι. Κούζα» Ίασίου Ρουμανίας

ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΟΥ ΜΕΝΕΙ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ

Δημοσιεύουμε τήν παρακάτω έκκληση του Α. Ράδου και, χωρίς να σχολιάσουμε τήν άδιαφορία μας για τήν πνευματική μας παρουσία στο έξωτερικό, αφήνουμε στην κρίση τών άναγνωστών μας τά συμπεράσματα.

Ε Κ Κ Λ Η Σ Η

Τό Φροντιστήριο Νεοελληνικών Σπουδών της Φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου «Άλ. Ι. Κούζα» του Ίασίου Ρουμανίας λειτουργεί από τό ακαδημαϊκό έτος 1973-1974, υπό μορφήν προαιρετικών παραδόσεων Νεοελληνικών (2 ώρες τή βδομάδα σε 2-3 έτη, σύμφωνα με τό αναλυτικό πρόγραμμα του Έπουργείου Παιδείας), για τούς Ρουμάνους φοιτητές της Φιλολογικής Σχολής και τών άλλων Σχολών του πανεπιστημιακού κέντρου, για τούς πανεπιστημιακούς δασκάλους, καθώς και για τούς έρευνητές διαφόρων έπιστημονικών κέντρων. Ό αριθμός εκείνων που παρακολουθούν τά μαθήματα του Φροντιστηρίου είναι άρκετα μεγάλα και τό ενδιαφέρον τους άξιέπαινο.

Συγχρόνως, τό Φροντιστήριο όργανώνει τακτικά έπιστημονικο-πολιτιστικές έκδηλώσεις: συμπόσια, διαλέξεις, λογοτεχνικές και μουσικές βραδιές, έκθέσεις ελληνικού λογο-

τεχνικού βιβλίου μεταφρασμένου στα ρουμανικά, επισκέψεις μνημείων και τόπων συνδεδεμένων με την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό, προβολή διαφανειών κλπ.

Τόσο η εκπαιδευτική και επιστημονική δραστηριότητα, όσο και οι διάφορες επιστημονικο-πολιτιστικές εκδηλώσεις, άποσκοπούν στην προβολή και διάδοση της ελληνικής γλώσσας, του ελληνικού πνεύματος, την προβολή και ανάπτυξη των πατροπαράδοτων ρουμανο-ελληνικών και έλληνο-ρουμανικών πνευματικών δεσμών, της φιλίας μεταξύ των δύο λαών.

Το Φροντιστήριο των Νεοελληνικών Σπουδών που έδρεύει στο Πανεπιστήμιο «Αλ. Ι. Κούζα» του Ιασίου Ρουμανίας, είναι το μόνο και μοναδικό εκπαιδευτικό και πνευματικό κέντρο τέτοιου είδους στη Ρουμανία, γνωστό για τη δραστηριότητά του τόσο στη Ρουμανία, όσο και στην Ελλάδα και Κύπρο (σημειώνουμε πώς προβάλλουμε και την κυπριακή λογοτεχνία και τον πολιτισμό).

Με λύπη όμως διαπιστώνουμε πώς η βοήθεια (οικονομική και ήθικη) που έχει χορηγηθεί ως τώρα προς το Φροντιστήριο των Νεοελληνικών Σπουδών και τον ίδιο τον Υπεύθυνό του (τόν υπογράφοντα) από την Έλληνική Πολιτεία και τα διάφορα εκπαιδευτικά, επιστημονικά, πολιτιστικά, κοινωφελή ιδρύματα, πνευματικούς φορείς, σωματεία, συλλόγους, ιδιωτική πρωτοβουλία, είναι πολύ πενιχρή (αν όχι ανύπαρκτη).

Γι' αυτό, αναγκαζόμαστε να άπευθυνθούμε άκόμα μιά φορά κι από τις στήλες της «Η.Ε.», προς όλους εκείνους τούς παράγοντες και φορείς, με βαθειά αισθήματα άγάπης προς την Πατρίδα και τον πολιτισμό της, να μās συμπαρασταθούν στο έργο που άπιτελούμε.

Τα αίτήματά μας και η θερμή μας παράκληση είναι:

1. Επίσημη άναγνώριση από την Έλληνική Πολιτεία και τούς διάφορους φορείς και παράγοντες — έστω και άυτής της προσφοράς — στην προβολή του ελληνικού πνεύματος στο έξωτερικό.

2. Χορήγηση ενός χρηματικού ποσού προς το Φροντιστήριο των Νεοελληνικών Σπουδών και προς τον ίδιο τον Υπεύθυνό του για την κάλυψη πολλών λείτουργικών άναγκών.

3. Τακτική χορήγηση ύποτροφιών για τούς καλύτερους φοιτητές του Φροντιστηρίου, για να παρακολουθούν τα μαθήματα νεοελληνικής γλώσσας και πολιτισμού, που όργανώνει το IMXA στη Θεσσαλονίκη.

4. Τακτική χορήγηση ύποτροφιών ή ειδικών προσκλήσεων για την Ελλάδα, με την κάλυψη όλων των έξόδων φιλοξενίας, προς τον Υπεύθυνο του Φροντιστηρίου (προς έμένα προσωπικά), για συμμετοχή σε διάφορες επιστημονικο-πολιτιστικές εκδηλώσεις ή άπλως για επιστημονική έρευνα, για πλήρη και άμεση έπαφή και συνεργασία με έπιστήμονες, άνθρώπους των Γραμμάτων και της Τέχνης, με την επιστημονική και πνευματική ελληνική πραγματικότητα.

5. Τακτικές προσκλήσεις φιλοξενίας στην Ελλάδα μικρών ομάδων φοιτητών του Φροντιστηρίου των Νεοελληνικών Σπουδών.

6. Άποστολή καταξιωμένων Έλλήνων έκφραστών της έπιστήμης και του πολιτισμού στη Ρουμανία για μιά άμεσώτατη σχέση και συνεργασία με το Φροντιστήριο και τούς άλλους πνευματικούς φορείς.

7. Συνεχή έμπλουτισμό της βιβλιοθήκης του Φροντιστηρίου με επιστημονικά, λογοτεχνικά, έγκυκλοπαιδικά βιβλία και περιοδικά, έφημερίδες, με δίσκους, κασέτες ελληνικής μουσικής και λογοτεχνίας, τουριστικά διαφημιστικά ύλικά, διαφάνειες κλπ.

8. Μεγαλύτερο ένδιαφέρον και στενή πρακτική συνεργασία του ΥΠΠΟ, του Υπουργείου Έξωτερικών, του Υπουργείου Παιδείας και κυρίως της Έλληνικής Πρεσβείας στη Ρουμανία με το Φροντιστήριο των Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου «Αλ. Ι. Κούζα» του Ιασίου Ρουμανίας. Έδώ σημειώνουμε πώς, δυστυχώς, από τότε που λειτουργεί το Φροντιστήριο (1973-1974) κανένας εκπρόσωπος της Έλληνικής Πρεσβείας του

Βουκουρεστίου δὲν τὸ ἐπισκέφτηκε καὶ δὲν ἐνδιαφέρθηκε πρακτικά, ἐπὶ τόπου, γιὰ τὴ λειτουργία του.

Ἐλπίζω πὼς ἡ παροῦσα ἐκκλησὴ μου θὰ εὐαισθητοποιήσει τὶς ψυχὰς διαφόρων πολιτικῶν, κοινωνικῶν, ἐπιστημονικῶν, πνευματικῶν παραγόντων, φορέων, σωματείων, συλλόγων, τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἘΠατρίδας μας καὶ τοῦ Λαοῦ μας, γιὰ μιὰ καλύτερη προβολὴ τοῦ ἀγέρωχου ἑλληνικοῦ πνεύματος στὴ φίλη Ρουμανία.

Εὐχαριστοῦμε ὅλους ἐκείνους πού, ὡς τώρα, μᾶς βοήθησαν στὸ ἔργο μας καὶ εὐχαριστοῦμε ὅλους ἐκείνους πού θὰ μᾶς βοηθήσουν στὸ μέλλον.

Ἰάσι Ρουμανίας

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ, Ὑφηγητὴς Πανεπιστημίου
Ὑπεύθυνος τοῦ Φροντιστηρίου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν
τοῦ Πανεπιστημίου «Ἰ. Α. Κούζα» Ἰασίου Ρουμανίας
ANDREAS RADOS

serviciu

Universitatea «Al. I. Cuza»
Seminarul de Neogreaca
Calea 23 August 11
Tel. 44760 (152, 184), 42810

domiciliu

Bulevardul Independentei 31
Bloc C4 1-2
Tel. 45724

IASI — ROMANIA

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΟΦΦΙΚΙΟΝ ΣΤΟΝ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟ

Στις 5 Μαρτίου, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, στὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων, συνέβη ἕνα γεγονός πού χαιρετίσθηκε μὲ ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴν κοινωμία τῶν Γιαννίνων.

Ἀπονεμήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, διὰ χειρῶν τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Θεόκλητου, στὸν συμπατριώτη μας Δημοσθένη Κόκκινο, τὸ ὀφφίκιο τοῦ ἄρχοντος Ἱερομνήμονος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀπονομὴ ἔγινε μὲ τὸ βυζαντινὸ τελετουργικόν, καὶ ἐνέχει τὴν ἀναγνώριση τοῦ Πατριαρχείου, τῶν σημαντικῶν ὑπηρεσιῶν στὰ Γράμματα καὶ τὸν Πολιτισμὸ πού πρόσφερε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρει ὁ Δημοσθένης Κόκκινος.

Εἶναι ἐπίσης μιὰ ὕψιστη τιμὴ γιὰ μιὰ μεγάλη πνευματικὴ προσωπικότητα, κορυφαία τῆς σύγχρονης Ἠπειρωτικῆς Γραμματείας, μὲ ἀκτινοβολία καὶ ἔργο πέραν τῶν ἐθνικῶν μας συνόρων. Παράλληλα, ἡ τιμὴ αὐτὴ ἀντανακλᾷ καὶ στὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησία, γιατί, δίνοντας αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, συνεχίζει τὴν παράδοση (ἰδιαίτερα σὲ μιὰ ἐποχὴ πού χάνει τὴ φυσιογνωμία της), πού τὴ θέλει νὰ προάγει τὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες.

Συμμετέχουμε στὴ δίκαιη αὐτὴ ἀναγνώριση τῆς προσφοράς του, τὸν συγχαίρουμε μὲ ὅλη τὴ θέρμη τῆς ψυχῆς μας καὶ εὐχόμεσθε νὰ κατακτήσει καὶ νέες διακρίσεις.

Λ. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΔΙΑΛΕΞΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΙΜΩΝΑ ΤΖΑΛΛΑ

Ἡ Ἠπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, θέλοντας νὰ τιμήσει τὴν μνήμη τοῦ ἀληγομόντου Γιαννιώτη πεζογράφου Κίμωνα Τζάλλα, ὀργάνωσε στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, στίς

26 Μαρτίου, διάλεξη με θέμα τὸ πεζογραφικὸ τοῦ ἔργο. Ὁμιλητὴς εἶταν ὁ γνωστός λογοτέχνης Γιώργος Ματθ. Οικονόμου (Μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐστίας»), ἐνῶ ὁ διανοούμενος ἠθοποιὸς Γιώργος Νάκος διάβασε χαρακτηριστικὲς σελίδες ἀπ' τὰ διηγήματα τοῦ Κ. Τζάλλα.

Ἡ διάλεξη τούτη, πού συγκέντρωσε μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ διαλεκτὸ κοινό, ὑπῆρξε πρωτότυπη, πυκνή, μ' ἓνα λόγο καθαρῆς κριτικῆς θεώρησης καὶ ἔδωσεν ἓναν ὀρίζοντα εὐρύτερης ὄρασης γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τῆς προσφοράς τοῦ Κίμωνα Τζάλλα στὴν σύγχρονη πεζογραφία μας. Ἀκόμα, πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι τὰ χρονικὰ ὅρια καὶ ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ φιλολογικὲς ἐπιβαρύνσεις ὁμιλία τοῦ Γ. Μ. Οικονόμου πρόσφερε, παράλληλα, καὶ ἓνα μέτρο γιὰ τὴν παρουσίαση παρόμοιων διαλέξεων, ἀπολύτως ἀπαραίτητο καὶ χρήσιμο τόσο γιὰ τοὺς ἀκροατές, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ὁμιλητές.

Ἡ παραπάνω ἐκδήλωση εἶταν ἡ δεύτερη γιὰ τοὺς Ἠπειρώτες συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς τοῦ Σαράντα, πού προγραμματίσει ἡ Ἠπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Εὐχαρίστως πληροφορήθηκε ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἐστία», ὅτι ὁ συνεργάτης της κ. Δημήτριος Γιάκος ἀνέλαβε νὰ γράψει ἐκτενέστατο πληροφοριακὸ ἄρθρο γιὰ τὴ λογοτεχνία μας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα στὸν ξεχωριστὸ πολυσέλιδο τόμο τῆς γνωστῆς ἔγκυρης Ἐγκυκλοπαιδείας «Ἕδρια» τὸν ἀφιερωμένο στὴν Ἑλλάδα. Ὁ κ. Γιάκος εἶναι γνωστός γιὰ παρόμοιες, ἐπιτυχεῖς ὅλες, πνευματικὲς ἐργασίες. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε συμπληρώσει τὸ σχετικὸ ἄρθρο τῆς πολύτομης Ἐγκυκλοπαιδείας Ἐλευθερουδάκη, τῆς «Παγκόσμιας Ἱστορίας τῆς Λογοτεχνίας» τοῦ Ἑρβιν Λάατς (ἐλληνικὴ ἔκδοση Ι. Ἀρσενίδη, συνεργασία καὶ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, 1963), τῆς «Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» τοῦ Ἡλία Βουτιεριδῆ, ἔκδοση Δημ. Παπαδήμα 1966 καὶ 1976) κ.ἄ. Στὸ περιοδικὸ ἐξἄλλου «Παναθηναία» τῶν Γ. Μ. Πολιτάρχη καὶ Ντίνου Ταξιάρχη εἶχε γράψει σειρὰ ἄρθρων γιὰ τὴν «Πορεία μιᾶς γενιᾶς» (1938 - 1958, σύντομη ἀνασκόπηση τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τῆς «γενιᾶς τοῦ 1940» κατὰ τὴν εἰκοσαετία αὐτή). Γνωστὴ, τέλος, εἶναι καὶ ἡ βραβευμένη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν «Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς παιδικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τὸν 10' αἰῶνα ἕως σήμερα» (1976), καθὼς καὶ ἡ πολυσέλιδη ἐργασία τοῦ κ. Δημ. Γιάνκου γιὰ τὴ «Ἑλληνίδες τῆς λογοτεχνίας», ἡ τυπωμένη στὸ χριστουγεννιάτικο τεύχος 1982 τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Ἐστία».

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΜΟΡΙΑΣ»

«ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ 1900 - 1990.

Ἀπαιτούμενα στοιχεῖα:

1. — Σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα.
2. — Φωτογραφία ἢ σκίτσο.
3. — Ἐργογραφικὸ σημεῖωμα.
4. — Βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα.
5. — Κριτικὸ σημεῖωμα (ἀντιπροσωπευτικὸ).
6. — Διακοσμητικὰ σχέδια - σκίτσα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνθολογούμενη ποίηση.

7.— Δύο ή τέσσερις σελίδες με ποιήματα.

Σκιτσογράφος: Μιχ. Νικολινάκος.

Περισσότερες πληροφορίες: Βερανζέρου 14, Ζ' όροφος, γρ. 6. Τ.Κ. 104 32 'Αθήνα.
Τηλ. 52.31.381 (10 - 1).

Θα άνθολογηθούν και ποιήματα ποιητών που δέν δημοσίευσαν τίποτα μέχρι σήμερα.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», τó άρτίότερο και έγκυρότερο περιοδικό τής έλληνικής περιφέρειας, συνεχίζει από τά Γιάννενα τή λαμπρή έκδοτική και λογοτεχνική του παρουσία και συντηρεί τήν παλιά πνευματική παράδοση τής Ήπειρωτικής πρωτεύουσας.

Τό πλούσιο κι άνεκτίμητο έργο του Δημοσθένη Κόκκινου έπί μία 35ετία, συνεχίζει τώρα σαν συνδιευθυντής του περιοδικού ó γιός του Γεώργιος Δημοσθ. Κόκκινος. Μαζί, σέ κοινή πολύμοχθη προσπάθεια και οι δύο πνευματικοί άνθρωποι των Ίωαννίνων, δίνουν τόν καλύτερο ψυχικό τους πλούτο για τόν . . . έμπλουτισμό τής «Ήπειρωτικής Έστίας» που καλύπτει έκτός από τήν ιστορία, τή λαογραφία και τή λογοτεχνία τής Ήπειρου κι όλóκληρη τήν πνευματική ζωή και τίς τέχνες στον περιφερειακό έλλαδικό χώρο.

Έφημ. «Πελοπόννησος» 26.11.89

Γ. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Έ ρ ρ. Χατζηανέστη: «ΕΥ-ΡΙΠΙΔΗΣ, ΕΛΕΝΗ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕ-ΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ», 'Αθήνα 1989, Βιβλιοθήκη 'Αρχαίων Συγγραφέων, «Ι. Ζαχαρόπουλος».

Ό έκδοτικός σίκος «Ι. Ζαχαρόπουλος» δικαιούται νά σεμνώνεται και για τήν 8λη του σειρά τής «Βιβλιοθήκης 'Αρχαίων Συγγραφέων» (με εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση και σχόλια για τó κάθε έργο) και για πολλούς από τούς καθ' έκαστον τόμους τής. Έχει μ' αυτόν τόν τρόπο πληρώσει σέ σημαντική έως τώρα έκταση για μᾶς, και παρά τή δυσμέμεια των έκδοτικών συνθηκών, τó κενό που πληρούν σέ ξένα έθνη έκδόσεις όπως τής σειράς «BUDÉ», εκείνης τής «'Οξφόρδης» κ.ά. Πρόσφατα έπραγμάτωσε ένα από τά κορυφώματα τής έν λόγω «Βιβλιοθήκης» με τήν έκδοση τής «'Ελένης» του Εύριπίδου από τόν Έρρίκο Χατζηανέστη.

Ό κ. Χατζηανέστης έχει μια σημαντική παρουσία στό χώρο τής Μέσης Έκπαιδευ-

σης και σ' εκείνον τής κλασικής φιλολογίας. Ύπηρετήσε ως καθηγητής πρώτα και κατόπιν ως γυμνασιάρχης σέ έλληνικά σχολεία τής 'Αλεξάνδρειας, του Κατρου («'Αμπέτεος») και του Χαρτούμ. Παράλληλα διέτελεσε έπί μία δεκαετία έκτακτος καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τής 'Αλεξάνδρειας. Μετά τή συνταξιοδότησή του έγκαταστάθηκε στήν 'Αθήνα, όπου χρημάτισε κατά τή διετία 1979 - 1981 διευθυντής σπουδών του Ύπουργείου Έξωτερικών. Κυριότερα φιλολογικά έργα του είναι τά εξής: Α) Έκδοσιμένα στήν 'Αλεξάνδρεια: «ZEUS DANS LE PROMÉTHÉE ENCHAINÉ D' ESCHYLE» (1958)· «DIONYSOS PERSÉCUTÉ» (1959)· «ANCIENT GREEK RELIGION AND THE GOD DIONYSOS» (1963)· «Η τριλογία του Προμηθέως του Αισχύλου και ó PROMÉTHEUS UNBOUD του SHELLEY» (1964). Β) Στήν ως άνω Βιβλιοθήκη Ζαχαροπούλου (πριν από τήν «'Ελένη»): Αισχύλου «'Αγαμέμνων» (1954), «Χοηφόροι» (1957), «Ευμένιδες» (1957), «'Ικέτιδες» (1979)· Εύριπίδου «'Ανδρομάχη» (1981). Άς σημειωθεί

στι: ἔχει μόνιμη στήλη κριτικῆς στή «Νέα Ἑστία».

Ὅλες οἱ φιλολογικῆς ἐργασίαι τοῦ Χατζη-ἀνάστη εἶναι ἐπιστημονικῶς στερεές. Ἐν ὑπερτερῶς ἀπέναντι στίς ἄλλες ἢ ἔκδοσιν τῆς «Ἑλένης», εἶναι κυρίως κατὰ τὴν ἐμβριθεῖαν, τὴν πληρότητα τῆς ἐνημέρωσιν, τὴν ἔκτασιν τοῦ προβληματισμοῦ. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος ἄλλωστε διέθεσε ἀφειδώλυντα τίς σελίδας τοῦ συγγραφέα (πρὸς. «Ἰκέτιδες» σσ. 260, «Ἀνδρομάχη» σσ. 288, «Ἑλένη» σσ. 424).

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: τὴν Εἰσαγωγὴν (σσ. 132)· τὸ Ἀρχαῖον Κείμενον κί, στήν ἀπέναντι σελίδα, τὴ Μετάφρασιν· καὶ τὰ φιλολογικὰ Σχόλια (σσ 145). Στὰ πρῶτα δύο κεφάλαια τῆς Εἰσαγωγῆς γίνεται παρουσίασις τῆς μορφῆς τῆς Ἑλένης μυθολογικῆ καὶ θεώρησίν τῆς θρησκευτικῆς. Ἀκολουθεῖ (κεφ. γ' - στ') αἰσθητικοψυχολογικὴ συνειδητοποίηση, ψυχογραφία θὰ ἔλεγα, τῆς προσωπικότητος τῆς Ἑλένης στὸν Ὅμηρον, στοὺς Λυρικοὺς (Ἰέυκο, Ἀλκαῖο, Σαπφώ, Στησίχορον), στὸν Αἰσχύλο, ἀκόμη στ' ἄλλα δράματα τοῦ Εὐριπίδου: ψυχογραφία ἐπισταμένη, ἀναλυτικὴ καὶ συνθετικὴ, ἔνενα στηριγμένη στὰ φιλολογικὰ δεδομένα ἀλλὰ καὶ φωτισμένη μὲ τὸ γνήσιον λογοτεχνικὸν ἐρμηνευτὴν τὴν διαίσθησιν. Στὸ ἐπόμενον κεφάλαιον ζ' γίνεται διεξοδικὴ ἀνάλυσις. Ἡ ἐν λόγῳ τραγωδία θεοσέεται στήν παραλλαγὴν τοῦ γνωστοῦ μύθου τὴν ἐπινοημένην, κατὰ τὴν ἐπικρατέστερην ἔκδοσιν (σ. 52), ἀπὸ τὸν Στησίχορον στήν περίφημην «Παλινῳδία» του. Κατὰ τὴν παραλλαγὴν αὐτὴν δὲν ἔφυγε μὲ τὸν Πάρην ἀπὸ τῆ Σπάρτη καὶ δὲν πῆγε στήν Τροία ἢ Ἑλένη, ἀλλὰ ἓνα «εἰδωλόν» τῆς — «ἓνα ποναμίσιον ἀδειανόν», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Σεφέρη — μὲ τὸ ὅποιο ἔξαπάτησαν τὸν ὄρατον γυναικοκατακτητὴν οἱ θεοὶ θέλοντας νὰ προκαλέσουν τὸν τρωικὸν πόλεμον. Τὴν ἀληθινὴν Ἑλένην τὴν μετέφερε τότε ὁ Ἑρμῆς στήν Αἴγυπτον καὶ τὴν ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλεῖα Πρωτέα ὥσπου νὰ φτάσῃ ἐκεῖ κατὰ τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς του ἀπὸ τὴν ἀλωμένην Τροία ὁ Μενέλαος καὶ νὰ γυρίσων οἱ δύο τους στή Σπάρτη. Ὁ συγγραφέας παρακολουθεῖ συνοπτικῶς ἀλλὰ βῆμα πρὸς βῆμα καὶ μὲ αἰσθητικὴ καὶ ψυχογραφικὴ λεπταίσθησι καὶ μὲ συνθετικὴν δύναμιν στή θεώρησιν τὴν ἐξέλιξιν τῆς τραγωδίας, ἔτσι ὥστε

ὁ ἀναγνώστης ἀναδιδῶναι συμπαθητικῶς στίς 27 αὐτὰς σελίδας τὴν τραγωδίαν, κατανοεῖ τίς προσπάθειαι καὶ ἀντιπροσάθειαι τῶν ἡρώων, τίς πράξεις καὶ τοὺς λόγους των, τὴν λογικὴ σκοπιμότητα καὶ τὸ ἀναδυστικὸ πάθος τῶν ἐκφράσεών τους, ὑποβοηθεῖται νὰ συνειδητοποιήσῃ συνθετικῶς τὸ χαρακτήρα τοῦ καθενὸς των, διαφωτίζεται ὡς πρὸς τίς κατὰ περίπτωσιν αἰσθητικῆς (τίς δραματικῆς καὶ τίς λυρικῆς) ἀρετῆς τοῦ ἔργου. Σπουδαιότατον εἶναι καὶ τὸ κεφάλαιον η'. Μὲ πλούσιαν φιλολογικὴν ἐνημέρωσιν ἀλλὰ καὶ μὲ ἰσχυρὴν αἰσθητικὴν κριτικὴν ἀναφέρει ὁ συγγραφέας τίς πηγὰς τῆς «Ἑλένης», ὑπογραμμίζει τίς ἐπινοήσεις καὶ τίς ἐν γένει καινοτομίας ποὺ εἰσήγαγε ὁ Εὐριπίδης γιὰ τὴν ἐπιτεύξιν δραματικότητος στήν πλοκὴν καὶ γιὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ βαθύτερου νοήματος ποὺ τὸν ἐμπνέει, καὶ προχωρεῖ κατόπιν σὲ ἀδρῆ θεώρησιν αἰσθητικοπνευματικῆν τοῦ δλου ἔργου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκθέτει καὶ μὲ διεξοδικὴν ἐπιχειρηματολογία καταπολεμεῖ τίς ἀντιλήψεις ὀρισμένων φιλολόγων ὅτι πρόκειται γιὰ ἔργον «ποῦ ἐγγίζει τὰ ὄρια τῆς κωμωδίας» ποῦ εἶναι αὐτὸ καθαυτὸ κωμωδία· ποῦ ἀνοίγει τὸν δρόμον γιὰ τὴν κωμωδίαν τοῦ Μένανδρου· ποῦ εἶναι τραγικο-κωμωδία· ποῦ δὲν εἶναι τραγωδία ἀλλὰ ἓνα ἄλλο εἶδος: ἐρωτικὴ μυθιστορία» (σ. 116). Στίς ἀντιλήψεις αὐτὰς ὁ συγγραφέας ἀντιπροβάλλει τίς γνήσιαι τραγικῆς σκηνῆς τοῦ ἔργου, τὴν «τετμημένην ἀτμόσφαιραν ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸν ἀδιάλειπτον φόβον τῆς ἀπειλῆς ἐνὸς ἐπικείμενου κακοῦ» (σ. 123), τίς ἀλλεπάλληλας καταστάσεις «δυστυχίας» τοποθετούμενος μάλιστα στή θέσιν τῶν ἀρχαίων θεατῶν παρατηρεῖ εὐστοχῶς: «Καμιὰ σκηνὴν δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ τοὺς προκαλέσει γέλιο ἢ εὐθυμὴν διάθεσιν. Θυμηθῆναι μόνον μποροῦσαν νὰ νιώσωσιν» (σ. 117) ἀπὸ ὀρισμένους σκηνῆς τοῦ ἔργου, γιὰ τῶν ὁποίων τὸ ἦθος ἄλλωστε δὲν ἦσαν ἀπροετοιμαστοί. Καὶ ἂν, συνεχίζει, τὸ ἔργον καταλήγῃ «εἰς εὐτυχίαν», τοῦτο συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλας τραγωδίας (καὶ ὄχι μόνον τοῦ Εὐριπίδου), ἀνάμεσά τους καὶ στήν «Ἰφιγένεια τὴν ἐν Ταύροις» ποὺ τόσες ἀναλογίαι παρουσιάζει μὲ τὴν «Ἑλένην». Ἡ Εἰσαγωγὴ κατακλείεται μὲ τὸ κεφ. θ', ὅπου ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κώδικας ἀναφέρονται οἱ σπουδαιότερες φιλολογικῆς ἐκδόσεις ἀπὸ τὸ 1503 ἕως τοὺς

χρόνους μας και παρατίθεται τέλος πλούσια βιβλιογραφία.

Από τὰ δύο περιεχόμενα τοῦ δευτέρου μέρους, τὸ Κείμενο καὶ τὴ Μετάφραση, θὰ σταθῶ στὴ δεύτερη. Ὁ συγγραφέας ἐπέτυχε στὴν ἀντίνομη προσπάθεια: νὰ δώσει ποιητικὴ μετάφραση ἔμμετρη καὶ ἐν τούτοις φιλολογικὰ πιστῇ. Γλῶσσα τῆς ἡ καθιερωμένη στὴν ποιησὴ τῶν καιρῶν μας ποιητικὴ κοινὴ νεοελληνικὴ.

Τὸ τρίτο μέρος, τὰ Σχόλια, δίνει τὸ μέτρο τῆς φιλολογικῆς ἐμβριθείας καὶ ἐπιμέλειας τοῦ συγγραφέα. Σχεδὸν στίχος πρὸς στίχο ὑποσηματίζεται τὸ ἀρχαῖο κείμενο φιλολογικοκριτικὰ μὲ πυκνὴ ἀλλὰ καὶ εὐπαρκαλοῦμένη καὶ ἀπὸ τὸν μὴ εἰδικευμένο ἀναγνώστη οὐσιαστικότητα. Κάθε λέξη ἢ φράση, ποὺ ἀξίζει τὸν φιλολογικὸ προβληματισμὸ εἶτε γιὰ τὴ γραφὴ τῆς εἶτε γιὰ τὴ διαφοράς τῶν χειρογράφων εἶτε γιὰ τὴς προταθείσες φιλολογικὲς διορθώσεις εἶτε γιὰ τὴ λεξικολογικὴ τῆς σημασία, διερευνᾶται κριτικὰ, μὲ παράθεση μάλιστα καὶ παράλληλων χωρίων, ὅπως ἐπίσης καὶ μελετᾶται πρὸς διακρίθωσιν εἶτε ἀποσαφήνισιν τοῦ νοηματικοῦ τῆς περιεχομένου μέσα στὸ ἔργο. Τὰ Σχόλια αὐτὰ εἶναι χρησιμὰ ἀκόμη καὶ πρὸς ἀσκῆσιν στὴ λεπτὴ καὶ ἀπροκατάληπτη φιλολογικὴ μεταφραστικὴ ἐργασία καὶ κριτικὴ.

Ὅπως βλέπει κανεὶς, πρόκειται γιὰ δλοκληρωμένον γεικὰ πόνημα τόσο θετικοεπιστημικὰ ὅσο καὶ ἐρημνευτικὰ φιλολογικὸ. Ἀποτελεῖ καρπὸ ἐπισταμένων μελετῶν τοῦ συγγραφέα ὄχι μόνον στὴν προσωπικὴ του καὶ στὴς σχετικὲς δημόσιες Βιβλιοθήκες τῆς Ἀθήνας ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνες τοῦ Παρισιοῦ καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἐν λόγῳ ἔκδοσις τῆς «Ἠλένης» — ὅπως καὶ ἐκείνη τοῦ Παναγιώτη Α. Παττίχη («Ἐδριπίδου Ἠλένη — Εἰσαγωγή, Κείμενον, Μετάφρασις, Κριτικὸν Ὑπόμνημα, Σχόλια», Ἀθήναι 1978, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν) — θυμίζει παλαιότερες φιλολογικὲς ἐποχὲς στὴ χώρα μας, τότε ποδ οἱ φιλόλογοι μας, καὶ μάλιστα οἱ πανεπιστημιακοὶ, πίστευαν ἐτι τὸ κύριο μέλημά τους εἶναι ἡ ἐργασία πάνων στὰ κείμενα.

E. N. ΠΛΑΤΗΣ

Δ η μ η τ ρ ί ο υ Δ. Μ ο ύ κ α -

ν ο υ : «ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΑΣ ΤΟΥ WERNER HEISENBERG», Ἀθήνα 1986, 76 σελίδες.

Από τὴς προγενέστερες ἐργασίες τοῦ κ. Μούκανου προκύπτει μιὰ πολὺ ἀξιόλογη θητεία κυρίως στοὺς δυσπρόσιτους χώρους τῆς Ὀντολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσης.

Στὸ πρόσφατο βιβλίον τοῦ ὁ συγγραφέας προσωθώντας κεκτημένες θέσεις τοῦ ὑποστηρίζει, μὲ πειστικότητα κατὰ τὴς ἐκτιμήσεις μου, μιὰ πολὺ σοβαρὴ καὶ πρωτότυπη ἔννοια, τὴν «Ἀπροσδιόριστη Ὀντολογία» ποὺ περιλαμβάνει στὸν μεταφυσικὸ χιτώνα τῆς τὴν πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης μικροφυσικὴ πραγματικότητα, ἡ ὁποία μέσω τῆς σύγχρονης Φυσικῆς τῆς Ἀπροσδιοριστίας περνᾶ στὴ Φιλοσοφία.

Ὁ κ. Μούκανος ἀναζητᾶ μεθοδικὰ τὴν κυρίαρχη ἔννοια τοῦ βιβλίου τοῦ ξεκινώντας ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους Ἀτομικοὺς καὶ τὸν Πλάτωνα καὶ φτάνοντας ὡς τὴς μέρες μας σὲ μιὰ σειρά πέντε ἐνοτήτων. Σ' αὐτὲς τὴς ἐνότητες κερδίζει τὸ ἀποδεικτικὸ ὄλικὸ τοῦ μελετώντας κριτικὰ καὶ πυκνὰ τὰ ἀκόλουθα: α) Τὴς σχέσεις Φυσικῆς καὶ Φιλοσοφίας κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες ἰδίως (σελ. 9 - 17). β) Τὴς ἔννοιες τῆς ἀσυνέχειας τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνέργειας διαχρονικὰ (σελ. 18 - 22). γ) Τὴ θεωρία τῆς Ἀπροσδιοριστίας τοῦ HEISENBERG στὰ πλαίσια ἰδίως τῆς σύγχρονης Μικροφυσικῆς (σελ. 23 - 33). δ) Τὴς γνωσιολογικὲς καὶ ὄντολογικὲς ἐπιπτώσεις τῆς θεωρίας τοῦ HEISENBERG κυρίως καὶ τὴς ἀπαιτούμενες νέες φιλοσοφικὲς ἐρμηνείες (σελ. 34 - 53). Τὴν ἀπροσδιοριστία καὶ τὴν ἐλευθερία σὲ κριτικὴ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴν αὐστηρὴ ἀναγκαιότητα, ὅπου συμπυκνώνει καὶ τὰ τελικὰ συμπεράσματά του (σελ. 54 - 61). Τὸ βιβλίον συμπληρώνεται μὲ καταγραφὴ τῆς πλούσιας καὶ εἰδικῆς βιβλιογραφίας ποὺ χρησιμοποιήθηκε καὶ μὲ πίνακες ὀνομάτων καὶ ἐννοιῶν (σελ. 62 - 76).

Οἱ ἀποδεικτικὲς θέσεις τοῦ κ. Μούκανου δικαίουν, κατὰ τὴν κρίση μου, τὸ φιλοσοφικὸ τόλμημά του καὶ ὀριοθετοῦν ἱκανοποιητικὰ γιὰ τὸ νοῦ τὴν ὄντολογικὴ

πρότασή του, την όποια για τούτο θεωρώ χρέος μου να συνοψίσω (στο βαθμό του εφικτού και με κάθε συντομία):

Η ταυτοχρονική απροσδιοριστία των συζυγών μεταβλητών (ταχύτητας-θέσης) ενός ύποσωματιδίου του ατόμου (π.χ. ενός ηλεκτρονίου) ενυπάρχει στη φύση του ύποσωματιδίου καθ'αυτό. Έχουμε έτσι μία φυσική πραγματικότητα απροσδιόριστη από την Έπιστήμη· έχουμε, δηλαδή, μία φύση που δεν υποκύπτει ασύλληπτες για τώρα ή για το μέλλον αιτιακές σχέσεις — άρα βρίσκεται έξω από τα όρια της παραδοσιακής Γνωσιολογίας και Όντολογίας — και που παραμένει απροσδιόριστη για τώρα και για το μέλλον όχι από ευθύνη της Έπιστήμης — άρα βρίσκεται πέρα από τα όρια της έπιστημονικής γνώσης. Όσοσο ή φύση αυτή συνεიდητοποιείται από έπιστήμονες-στοχαστές ως απροσδιόριστη με το πνεύμα συλλαμβανόμενης αλήθειας για το βαθύτερο υπόστροφομα του φυσικού σύμπαντος. Έτσι όμως μέσω της φυσικής περνούμε σ' ένα νέο μεταφυσικό χώρο που απαιτεί νέα νέα έπαφή της Έπιστήμης με τη Μεταφυσική. Σ' αυτή την άπαιτηση έρχεται ν' ανταποκριθεί ένα νέο είδος Μεταφυσικής, ή προτεινόμενη «Απροσδιόριστη Όντολογία». Αυτή, διερευνώντας το νέο όντολογικό πεδίο, αναλαμβάνει να προχωρήσει στη φιλοσοφική συνειδητοποίηση του ήδη προταθέντος από έπιστήμονες-στοχαστές απροσδιόριστου φυσικού ύποστρώματος και ν' ανταποκρίνεται στα διηγεσές σε ό,τι από τα μυστικά του Σύμπαντος θα έμπιστεύεται ή Έπιστήμη στη Φιλοσοφία ή θά έντοπίζει ή Φιλοσοφία στα έσχατα όρια της Έπιστήμης.

Θεσσαλονίκη, 1989

ΙΩΑΝΝΗΣ Ρ. ΠΑΝΕΡΗΣ

Άμισθος Έπίκουρος Καθηγητής
Φιλοσοφίας

Α θ α ν α σ ί ο υ Ί ω. Ά ν τ ω ν ί ο υ : «ΔΩΔΩΝΗ. ΣΥΜΒΟΛΗ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ (ΜΕΤΑ ΤΟ 219 π.Χ.)». (Άνέκδοτη έπιγραφή από τη Δωδώνη), Άθήνα 1988, σσ. 1-220. Κεντρική διθεση: Βιβλιοπωλείο Καρδαμίτσα (Άθήνα).

νη), Άθήνα 1988, σσ. 1-220. Κεντρική διθεση: Βιβλιοπωλείο Καρδαμίτσα (Άθήνα).

Πριν λίγους μήνες — συγκεκριμένα στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς — είδε το φως της δημοσιότητας ή μελέτη αυτή, σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων. Είναι ανάπτυξη ανακοίνωσης, που έγινε στο 8ο Διεθνές Συνέδριο Έλληνικής και Λατινικής Έπιγραφικής, Άθήνα 1982, και δημοσιεύθηκε στα Πρακτικά του Συνεδρίου στον Β' τόμο, Άθήνα 1987, σσ. 16-22.

Η μελέτη αυτή απευθύνεται στους ειδικούς έπιγραφικούς και γενικότερα στους αρχαιολόγους και φιλόλογους. Διαιρείται σε όχτώ κεφάλαια, στα όποια καταβάλλεται προσπάθεια να εξαντλήσει, σε μια πρώτη φάση, όλες τις δυνατότητες ανάπτυξης και σχολιασμού της έπιγραφής.

Ήταν δύσκολη ή μελέτη και έπεξεργασία της έπιγραφής, όχι μόνο γιατί σε μερικές λέξεις, φαίνεται, είχαν γίνει διπλογραφές και έπομένως ήταν δυσανάγνωστα τα γράμματα, αλλά και γιατί αναγράφονται σύμβολα, τα όποια για πρώτη φορά παρουσιάζονται: στην έπιστημονική έρευνα για εξήγηση.

Στον Πρόλογο και την Εισαγωγή έπισημαίνεται ή μεγάλη σημασία της έπιγραφής και ή μέθοδος, ή όποια ακολουθείται στην διαπραγματέυσή της και έπιχειρείται ο προ-όδεσμος του αναγνώστη, επάνω στα προβλήματα που παρατίθενται στα έπιμέρους κεφάλαια.

Πρώτο κεφάλαιο. Άποδ έπισημανθεί, σε γενικές γραμμές, ο σκοπός της έπιγραφής, γίνεται ή περιγραφή της, σημειώνονται οι διαστάσεις της και χαρακτηρίζεται αυτή ως «κατάλογος πολιτών» διαφόρων ηπειρωτικών πόλεων. Δέν παραλείπεται να αναφερθεί ο γνωστός στους ειδικούς «διπλός όβελισμός» και οι «παράγραφοι γραμμές».

Δεύτερο κεφάλαιο. Μελετώνται τα γράμματα της έπιγραφής και γίνονται οι απαραίτητες και αναγκαίες συγκρίσεις με άλλες δμοιες ή παρόμοιες έπιγραφές, που έχουν βρεθεί στον ίδιο αρχαιολογικό τόπο, στη Δωδώνη και ευρύτερα στην Ήπειρο. Έπισημαίνεται ότι έργαστηκαν, πιθανότητα, στην έπιγραφή διαδοχικά δύο έρεεις και τέσσερις χαράκτες.

Τρίτο κεφάλαιο. Γίνεται αποκατάσταση και σχολιασμός των ονομάτων της επιγραφής. Αποκαθίστανται τα γράμματα, δια εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκατασταθοῦν, καὶ ἀναφέρεται ἡ συλλογιστική, πὸν χρησιμοποιοῦνθηκε γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς ἐπιγραφῆς.

Τέταρτο κεφάλαιο. «Κεφάλαιον τῶν πάντων». Ἡ λ. «κεφάλαιον» δὲν ἀπαντᾶται στὴν ἀρχαία Ἑλληνική Γραμματεία. Συναντᾶται μόνο σὲ τρεῖς ἐπιγραφές, πὸν ἀνακαλύφθηκαν, τελευταῖα, σὲ ἀνασκαφές στοὺς Ἐπιζευφύριους Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας, στὴ Μεσογεία, στοὺς Δελφούς. Ἀπὸ τὴν ἐμπεριστατωμένη μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν προέκυψε ὅτι ἡ λ. «κεφάλαιον» ἀπαντᾶται σὲ ἐπιγραφές, πὸν ἔχουν γραφεῖ στὴ δωρική διάλεκτον καὶ ἐπομένως προέρχονται ἀπὸ περιοχὲς πὸν ἐπικρατεῖ αὐτή. Ἡ σημασία τῆς λέξεως εἶναι διττή, κυριολεκτική καὶ μεταφορική. Ἀναγράφεται ἡ λέξις γιὰ νὰ δηλώσει ἄθροισμα χρημάτων στὶς ἐπιγραφές πὸν προσαναφέραμε καὶ πὸν θρέθησαν σὲ ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῆς Δωδώνης τῆς Ἡπείρου, καὶ γιὰ νὰ δηλώσει ἄθροισμα προσώπων, στὴν ἐπιγραφὴ τῆς Δωδώνης.

Πέμπτο κεφάλαιο. Μελετῶνται τὰ ἀριθμητικὰ καὶ χρηματικὰ σύμβολα. Τὸ σύστημα ἀριθμῆσεως πὸν ἀκολουθεῖται εἶναι τὸ γνωστὸ στοὺς εἰδικούς ὡς «ἀρφωνικὸ σύστημα ἀριθμῆσεως» καὶ χρησιμοποιεῖται συστηματικὰ στὴν ἐπιγραφὴ.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ μέχρι τὸν εἰκοστὸ ἔκτον πολίτη ἀναγράφονται προσωπικὲς ἢ ἐπώνυμες εἰσφορές, ἴσως γιὰτὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἡπειρωτικῶν πόλεων, ἐνῶ ἀπὸ τὸν εἰκοστὸ ἔβδομον πολίτη καὶ ἐξῆς ἀλλάζει ἡ καταγραφή τῶν χρηματικῶν ποσῶν καὶ γίνεται ἀπρόσωπη ἢ ἀνώνυμη ἢ εἰσφορὰ τῶν πολιτῶν καὶ σὲ ἓνα συνεχῆ, θὰ λέγαμε, λογαριασμό. Ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε, τὰ ποσὰ πὸν ἀναφέρονται στὸν συνεχῆ λογαριασμὸ πρέπει νὰ εἶναι μικροποσά. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι ἕνας συσχέτισμός τῶν πρώτων ονομάτων τῆς ἐπιγραφῆς μὲ τοὺς ἄρχοντες τῶν πόλεων τῆς Ἡπείρου (Κοινὸ τῶν Ἡπειρωτῶν).

Γίνεται προσπάθεια νὰ ἀποκρυπτογραφηθοῦν καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν σύμβολα χρηματικῶν ποσῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Μὲ πολλὰς

ἐπιφυλάξεις ἐπεξηγοῦνται τὰ σύμβολα αὐτά. Τὸ μέλλον θὰ δείξει, ἀπὸ τὴν συζήτηση πὸν θὰ ἀκολουθήσει μὲ τοὺς εἰδικούς ἐρευνητές, τὴν ὀρθότητα ἢ ὄχι αὐτῶν τῶν προποθεσιῶν.

Ἐκτο κεφάλαιο. Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν καὶ σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες ἐπιγραφές ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ Δωδώνη. Ἡ ἐπιγραφὴ τοποθετεῖται σὲ τέλος τοῦ 3ου ὡς τις ἀρχὲς τοῦ 2ου αἰ. π.Χ.

Γίνεται ἡ ἱστορικὴ πλαισίωση τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐντάσσεται αὐτὴ πὸν συγκεκριμένα στὰ γνωστὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Ἰεροῦ τῆς Δωδώνης καὶ τὴν καταστροφὴ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Δωρῖμαχον, τὸν στρατηγὸ τῶν Αἰτωλῶν, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὸ ἱερὸ τὸ 219 π.Χ. Ἐπομένως ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ χρονικὰ μετὰ τὸ 219 π.Χ., ὁπότε κατέστρεψε τὸ Ἰερὸ ὁ Δωρῖμαχος, καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἐπιγραφὴ θὰ ἦταν μιὰ προσπάθεια καταγραφῆς δωρητῶν μὲ τις χρηματικὲς τους εἰσφορές, ἀπὸ ἐπώνυμους πρῶτα καὶ ἀπλούς μετὰ πολῖτες γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ἰεροῦ.

Ἐβδομον κεφάλαιο. Γίνεται γλωσσικὴ καὶ ἱστορικὴ ταξινόμησι τῶν ονομάτων. Στὴν πρώτη περίπτωσι, δηλ. στὴν γλωσσικὴ ταξινόμησι, τὰ ὀνόματα κατατάσσονται σὲ πέντε κατηγορίες. α) Σ' αὐτὰ μὲ κοινὸ τὸ β' συνθετικὰ, στὰ ὁποῖα ἀλλάζει κάθε φορὰ ἡ ρίζα. β) Σ' αὐτὰ μὲ κοινὴ ρίζα καὶ μὲ διαφορετικὸ τὸ β' ἰσομετρικὸ ἢ τὴν κατάληξι. γ) Σ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ρίζα, ἢ ὁποῖα εἶναι δηλωτικὴ κάποιου χρώματος. δ) Σ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα πὸν εἶναι υποκοριστικὰ ἢ σμικρυντικὰ. Τέλος ε) σ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα, πὸν δὲν ἐντάσσονται σὲ καμιὰ κατηγορίαν.

Ἰδιαίτερον ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἱστορικὴ ταξινόμησι τῶν ονομάτων. Πολλὰ ὀνόματα ἔχουν τις ἀρχὲς τους στὴν Μυκηναϊκὴ γλῶσσα. Παρατηρεῖται δηλ. ὅτι μερικὰ ὀνόματα ὑπάρχουν αὐτοῖσια στὴν Μυκηναϊκὴ γλῶσσα. Ἄλλα ὀνόματα ἔχουν μόνο τὴν ρίζα κοινή καὶ στὴ Μυκηναϊκὴ γλῶσσα.

Ἐπιστημαίνεται ὅτι ἓνα πλῆθος ἀπὸ Μυκηναϊκὰ ὀνόματα ἔχουν ἐκτοπίσει τὰ ἐγγύωρα ἡπειρωτικὰ. Ἡ ἐκτόπισι αὐτῆ τῶν ἡπειρωτικῶν ονομάτων ἀπαντᾶται ἀπὸ τις ἀρχὲς τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. καὶ συνεχίζεται ὡς τοὺς

χρόνους της έπιγραφής. Όνόματα από τόν 'Ελληνικό και τόν Τρωϊκό κύκλο άπαντώνται συχνά στην έπιγραφή.

Όυτυπωιάζει: ή άνυπαρξία Όλλυρικών όνομάτων, όπως έπίσης ή πληθώρα Μυκηναϊκών. Στους στατιστικούς πίνακες που ακολουθούν δίνονται: τά διάφορα ποσοστά.

Όγδοο κεφάλαιο. Ό προσωπογραφία ή οι Όπειρωτες της έπιγραφής δίνονται άλφαβητικά. Παρουσιάζονται: έτσι στο προσκήνιο της ήπειρωτικής ιστορίας όνόματα πρωτοθώρητα (εΐκοσι τέσσερα στον αριθμό), που αξίζει: να μελετηθούν, όχι μόνον από ιστορικούς, αλλά και από γλωσσολόγους, όπως έπίσης και όνόματα που συναντούμε σε άλλες έπιγραφές και που είναι γνωστά στην ιστορία της Όπειρου. Τά ήπειρωτικά αυτά όνόματα αναφέρονται από άλλους έρευνητές, όπως από τους: Κ. Καραπάνο, Δ. Εθαγγελίδη, Σ. Δάκρη, Ν. G. L. HAMMOND και Ρ. CABBANES.

Οί πίνακες, που παρατίθενται μετά την προσωπογραφία, ένημερώνουν τόν άναγνώστη: α) για τά όνόματα που εμφανίζονται για πρώτη φορά στην ιστορία της Όπειρου, β) για τά όνόματα που άπαντούν και σε άλλες έπιγραφές από την Όπειρο, γ) για τά όνόματα, που εμφανίζονται πρώτη φορά στην όνοματολογία της Όπειρου και όλης της αρχαίας 'Ελλάδας. Παρατίθεται: ακόμη στατιστικός πίνακας τών όνομάτων της έπιγραφής, με τό όνοματολογικό και ιστορικό συσχετισμό τους στον Όπειρωτικό και 'Ελλαδικό χώρο.

Ό έρευνα κλείνει με εύρεία περίληψη στα Γερμανικά. Ό τίτλος της μελέτης και ό πίνακας τών περιεχομένων παρατίθενται και στα Γερμανικά.

Ό έπεξεργασία της ανέκδοτης αυτής έπιγραφής και ή μέθοδος της διαπραγματεύσεως της μς φανερώνει μιá αξιόλογη και πρωτότυπη έπιστημονική εργασία.

ΠΕΤΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ - ΑΓΓΕΛΟΥ

Β α σ ί λ η Κ ρ α ψ ί τ η : «ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ», 'Αθήνα 1989, σελ. 163.

Ό πολυγραφότατος και γλαφυρότατος

συγγραφέας Βασίλης Κραψίτης στη σειρά τών ιστορικών του εκδόσεων κυκλοφόρησε τελευταία τη νέα ιστορική του σύνθεση, που φέρει τόν τίτλο «Οί 'Αρβανίτες». Οί 'Αρβανίτες του Β.Κ. είναι συνθετική εργασία αξιώσεων, σε αυτήν ό συγγραφέας επιστρατεύει όλη τη μαεστρία και όλη τη δημιουργική του ικανότητα και προσέφερε στον έλληνικό λαό και στην ιδιαίτερη πατρίδα του Όπειρο ένα βιβλίο τέλειο από κάθε πλευρά.

Ό Βασίλης Κραψίτης έχει τό μεγάλο προσόν να είναι πάντοτε δημιουργός, έστω και αν διαπραγματεύεται άκρω έπιστημονικά θέματα, γιατί πιστεύει ότι έπιστήμη χωρίς δημιουργική πνοή δέν προσφέρει τίποτε στο λαό, που από τη φύση της είναι εταγμένη να ύπηρετήσει.

Ό έμπειρος και δημιουργικός συγγραφέας διεξέρχεται με άνεση τό θέμα του και άφου καθορίζει την καταγωγή και την αρχική κοιτίδα τών 'Αρβανιτών, κάνει την πολή σπουδαία έπισήμανση ότι οι σημερινοί 'Αλβανοί, άπόγονοι τών αρχαίων Όλλυριών, ζούσαν για αιώνες και χιλιετίδες στην περιοχή της Δαλματίας. Πολύ άργότερα, με την πίεση της πλημμυρίδας τών σλαβικών φυλών, αναγκάστηκαν να μετατοπισθούν νοτιότερα και σιγά σιγά έξεπλώθηκαν στο χώρο της σημερινής 'Αλβανίας. Ό συγγραφέας εξετάζει τις άλληλοεπιδράσεις και τις συγκρούσεις ανάμεσα σε 'Ελληνες και 'Αλβανούς στην κοινή ιστορική τους πορεία. Ό ακόμη εισχωρεί βαθύτερα στην ουσία τών πραγμάτων και άφου εξετάσει τά ιστορικά γεγονότα σε όλόκληρο τόν Όπειρωτικό χώρο από την πρώτη εμφάνιση τών 'Αλβανών μέχρι τις μέρες μας, κάνει τις διαπιστώσεις του με τρόπο πειστικό και άδιαμφισβήτητο. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Β.Κ. ή δημιουργία του 'Αλβαικού κράτους ύπήρξε τό άποτέλεσμα της σκοτεινής διπλωματίας τών Μεγάλων Δυνάμεών στις αρχές του αιώνα μας. Με την έμονή της Αυστρίας και της Όταλίας, που ή κάθε μιá τους για δικό της λογαριασμό εργαζόταν για τη δημιουργία του 'Αλβανικού Προτεκτοράτου με την έλπίδα να άσκοϋν την έπικροή τους σε αυτό και να προωθούν τις πολιτικές τους επιδιώ-

ξεις. Μὲ τὶς ἐγκληματικὲς λοιπὸν ἐνέργειες Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἐσφαγιασθήσαν τὰ ἑλληνικὰ δίκαια ὁ Βορειοηπειρωτικὸς Ἑλληνισμὸς τέθηκε ὑπὸ διωγμοῦ καὶ κατατρομεγμοῦ καὶ δημιουργήθηκε τὸ ἄλυτο Βορειοηπειρωτικὸ πρόβλημα.

Ζάχου Ξηροτύρη : «**ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ**», Ἀθήνα 1987, τόμος Α', σελ. 207.

Ὁ γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐργασίες του λαογράφος καὶ ἱστορικός Ζάχος Ξηροτύρης, βυτερα ἀπὸ μακροχρόνιες ἐρευνες καὶ σχεδιασμοὺς ἔδωσε στὴ δημοσιότητα τὸν πρῶτο τόμο τῆς ἐργασίας του «**Ἔθιμα καὶ δοξασίες τοῦ λαοῦ μας**». Ἔργο ἀξιόλογο καὶ πολύτιμο γιὰ τὴν ἀποθησαύριση τῶν στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, ποὺ στὶς μέρες μας ἀρχίζουν νὰ χάνονται μέσα στὴ χράνη τῶν ξένων ἐπιδράσεων καὶ τῶν διασταυρωμένων πνευματικῶν ρευμάτων. Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ τόπου ἔχουν καθήκον καὶ ὑποχρέωση νὰ περισυλλέξουν καὶ νὰ περισώσουν ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ περισωθεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ σβήσουν τὰ θέσμιμα καὶ οἱ παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας, ποὺ ἐξέθρεψαν ἀλυσιδωτὰ γενεὲς γενεῶν. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ τὸ πολύμοχθο ἔργο τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη παίρνει δικαιοδικατικὰ ἀξιόλογη θέση στὴν ἑλληνικὴ Λαογραφία καὶ Ἱστορία. Ἰδιαίτερα δὲ γιὰ τὸ ἔργο του ἔχει πανελλαδικὸ χαρακτήρα καὶ κλείνει μέσα του τοὺς θησαυροὺς τῆς λαϊκῆς θυμοσοφίας χιλιετηρίδων δόλοκληρων.

Ἀπὸ οποιαδήποτε σκοπιὰ καὶ ἂν ἐξετασθοῦν τὰ «**Ἔθιμα καὶ δοξασίες τοῦ λαοῦ μας**» τοῦ Ζ.Ξ., ὁ ἀναγνώστης θὰ δαπιστώσει ὅτι πρόκειται γιὰ ἔργο ζωῆς καὶ μακρόπνοο, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ἐξηγεῖ στὸν πρόλογό του, στὸν ὅποιο μᾶς δίνει τὸ στίγμα τῆς ὅλης ἐργασίας του. Στὴ σελίδα 7 σημειώνει ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰ ἑξῆς: «**Ἐδῶ καὶ ἐξήντα χρόνια πῶς, ἀπὸ φοιτητῆς ἀκόμα τῆς Νομικῆς, μάξευα καὶ κατέγραφα σὲ τετράδια καὶ σκόρπια φύλλα, στὴ σκέψη, στὴν καρδιά μου καὶ στὸ εἶναι μου, ὅτι μποροῦσα ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητο θησαυρὸ τοῦ λαοῦ,**

ποτὲ ἀκουράζοντας τοὺς παλιούς θυμσοφούς σεβάσιμους γέροντες καὶ ποτὲ ρωτώντας τοὺς πολύξερους χωρικούς, τοὺς βγαλμένους ἀπ' τὸ καμίνι τῆς ζωῆς, ποὺ τοὺς διέκρινε Δωρικὴ πλότητα καὶ ὄριμη στοχαστικὴ σκέψη...
..... Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, ὀφείλει καὶ ἡ ἀνθρωπότητα τὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς...
..... Αὐτοὶ οἱ στοχασμοὶ τοῦ συγγραφέα εἶναι ἀλήθειες καυτὲς ποὺ δὲν ἐπιδέχονται ἀμφισβήτηση. Ἄν θέλουμε νὰ σταθοῦμε ὡς ἔθνος καὶ ὡς λαὸς θὰ πρέπει νὰ περισυλλέξουμε τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τρεφόμεστε καὶ νὰ ἀντλοῦμε θάρρος καὶ δύναμη στὶς δύσκολες ἐποχὲς ποὺ ζοῦμε.

Νὰ λοιπὸν γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ τοῦ σεβάσιμου προσβύτη καταλαμβάνει δικαιοδικατικὰ ἰδιαίτερη θέση στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ εἰδικὴ θεματογραφία.

Βασίλη Ν. Καράμπαλη :
«**Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΕΝΟΣ ΓΙΑΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ (Ἐπὶ μισὸ αἰῶνα 1930-1980)**», Γιάννινα 1989, σελ. 204.

Ὁ γιατρός Βασίλης Καράμπαλης, ποὺ τὸ 1985 μᾶς ξάφνιασε μὲ τὸ βιβλίο του «**Τὸ ἡμερολόγιο τῆς ζωῆς μου**», μᾶς προκάλεσε καινούρια ἐκπληξη μὲ τὸ νέο του βιβλίο. Ὁ Βασίλης Καράμπαλης μὲ τὴν ἐργασία του «**Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἐνὸς γιατροῦ στὴν περίθαλψη τῶν ἀγροτῶν κλπ.**» ξαναζωντανεύει μίαν ἐποχὴ, τὴν ἐποχὴ τῶν ἰατροφιλόσοφων γιατρῶν, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσφορὰ τους στὴν ὑγεία τοῦ λαοῦ ἔπαιζαν τὸ ρόλο τοῦ δασκάλου - παιδαγωγοῦ καὶ διαφωτιστῆ τῶν ἡμαρῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Ὁ ἰατροφιλόσοφος Βασίλης Καράμπαλης ἀποτελεῖ φαινόμενο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, τὴν ὑλιστικὴν ἐποχὴ ποὺ δὲν παραδέχεται ἀξίες καὶ συντριβεῖ εἰδῶλα καὶ ἰνδάλματα. Ὁ συναισθηματικὸς του κόσμος καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸν πλησίον ἀποτελοῦν ξένο σῶμα στὸν ξέφρενο κόσμο τῆς ὑλοφροσύνης καὶ τοῦ καιροσκοπισμοῦ. Ὁ ἰατροφιλόσοφος συγγραφέας δὲν περιορί-

ζεται μόνο στο ρόλο του και στη δράση του στα 50 χρόνια της ιατρικής του καριέρας και της κοινωνικής του προσφοράς προς τους συμπατριώτες του. Ηπειρώτες, αλλά κάνει βαθιές διεισδύσεις, αναπτύσσοντας και αναλύοντας το ρόλο των άγροτικών ιατρείων παλαιότερα και του Έθνικού Συστήματος Υγείας σήμερα. Έπισημαίνει τα θετικά τους στοιχεία και υποδεικνύει στους νέους συναδέλφους του την υποχρέωσή τους να υπηρετήσουν στην ελληνική ύπαιθρο και να έχουν υπόψη τους ότι η υγεία του λαού είναι καθήκον και υποχρέωση της πολιτείας και ολοκλήρου του ιατρικού κόσμου της χώρας. Μελαγχολεί με την τάση αστυφιλίας των Ιατρών και την άρνησή τους να υπηρετήσουν τους ανθρώπους του τόπου που γεννήθηκαν και που μαζί τους γνώρισαν τις πρώτες χαρές και τις πρώτες λύπες της ζωής. Είναι αλήθεια θλιβερό να κινδυνεύει να καταρρεύσει το Έθνικό Σύστημα Υγείας από την άρνηση των Ιατρών να το πλαισιώσουν, ενώ η πολιτεία εξόδευσε τεράστια χρηματικά ποσά για τις κτιριακές εγκαταστάσεις και το μηχανικό εξοπλισμό των κέντρων υγείας.

Αν θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα, το βιβλίο αυτό θα έπρεπε να αγοράσθει από την πολιτεία και να προσφερθεί δωρεάν στους νέους γιατρούς για να αντλήσουν διδάγματα και να παραδειγματισθούν από το παράδειγμα του ανθρωπιστή γερο-γιατρού που ανάλωσε τη ζωή του στην υπηρεσία των άπλων ανθρώπων της υπαίθρου. Για να μάθουν και να πληροφορηθούν το πώς οι παλιοί γιατροί όχι μόνον δέν ήξεραν τί θα πει φακελλάκι αλλά πολλές φορές αγόραζαν και τα φάρμακα και τα προσέφεραν μαζί με τη δωρεάν τους επίσκεψη στους πολυθασανισμένους ανθρώπους της άγροτιάς, όταν διαπίστωναν ότι δέν υπήρχε ούτε σέντς στην τσέπη τους.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗΣ

Σημείωση: Ο κ. Ναπολέων Δοκανάρης, μετά τη συνταξιοδότησή του, διαμένει στα Ίωάννινα, οδός Έλισάβετ Καστριοΐα 38, Τ.Κ. 454 44. Παρακαλούνται οι συγγραφείς ιστορικών και λαογραφικών βιβλίων, που επιθυμούν την

παρουσίαση των έργασιών τους από τη στήλη «Τό ιστορικό βιβλίον», να στέλνουν ανά δύο αντίτυπα (ένα για τό περιοδικό μας και ένα για τόν κριτικό) στον κ. Δοκανάρη και στήν ανωτέρω διεύθυνση.

Μαργαρίτας Φρονιμάδη - Ματάτση: «ΘΩΠΕΙΑ», ποιήματα, 1989.

Η ποίηση της Μαργαρίτας Φρονιμάδη-Ματάτση, διαρθρωμένη μ' ένα λιτό λόγο που δονείται από έναν εσωτερικό ιριδισμό στις λέξεις, οικοδομεί ένα λυρικών δριζόντα, χρωτισμένον απ' την αναζήτηση της υπαρξιακής αγωνίας. Κι αυτήν την πηγή, μέσ' από κάποιον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό στά αισθήματα και στις αναφορές μιās θρασης, κατορθώνει να δώσει ως προσωπική της νόξη, τόσο στην ατομική κατάφαση, όσο και στην κοινωνική συνείδηση. Έτσι, μπορούμε να στηριξουμε την άποψη, ότι τά ποιήματα αυτής της συλλογής, πέρ' απ' την ευαισθησία και την μουσική πνοή που έχουν, αναδεικνύουν κι έναν βαθύτερο υπόστρωμα διωμένης ζωής, που εγγίζει την ηλεκτρισμένη θέατη πλευρά. Καί, γι' αυτό, πιστεύουμε πώς θα πρέπει να πάρει μιá ξεχωριστή θέση στην σύγχρονη γραμματεία μας.

«... Ακολούθησα τις ράγες / χαράσσοντας παράλληλη πορεία, εϋθυγενή / και σημάδεύοντας τόν κύκλο, / κατάσαρκα, / λούστηχα / τό χυμένο του ήλιοβασιλεμα, / χρυσόκονικη βροχή «έν αιθήρια»... »

Τά στίχοι, με την λεπταίσθητη φευγαλέα γραμμή, είναι του Μάχη Λαζάρου, ο πρόλογος γίνεται απ' τό Νότη Περγιάλη και ή έκδοση απ' τις Αθηναϊκές Έκδόσεις «Νέοι Καιροί».

Λέτας Κουτσοχέρα: «ΤΟΠΙΑ ΡΕΟΝΤΑ», ποιήματα, Αθήνα 1989.

Αποσταγμένη ποίηση, μέσ' από λέξεις που κρατούν την αρχαϊκή μνήμη της ανέγχιτης στίλβης, που αρθρώνεται μ' ένα

πάθος για την αιθερώση του κρυσταλλωμένου ονείρου, ή ποίηση τούτη της Λέτας Κουτσοχέρα, φέρνει έναν προσωπικό λόγο πάνω σε μιὰ τροχιά μακρινής όρασης. Και, πέρ' απ' την άναφορά της συγκίνησης απ' την θέαση του ρέοντος χρόνου, επιτυγχάνεται μιὰ εσώτερη ζεύξη της αίσθησης και της έκφρασης που δονεί τὸ ανθρώπινο σύμπαν, καθώς αὐτή ή τηχόμενη ζωή ξεκινάει και σηματοδοτεί μιὰ πελώρια τοιχογραφία. Γι' αὐτό, άλλωστε, οί φορτισμένες ένότητες, με την έλλειπτική γέφυρα και την ένταση από έναν γαλβανισμό, συγκροτοῦν και θεματογραφικά τὸν ποιητικό χώρο ένανθροπισμένης συνομιλίας με τὸ τοπίο και τὰ άρχαία μάρμαρα. Μάλιστα, έδω έχουμε την καλύτερη δυνατή καταξίωση της άρχιτεκτονικής στὸν λυρικό λόγο, που ή Λέτα Κουτσοχέρα κατορθώνει νά μεταλλάξει σε λέξεις, χωρίς νά χάνουν την αίχμηρότητα του σχεδίου.

«...Κι ή μοναξιά γίνεται / πελώρια όμορφη / κι εγὼ / ταπεινή / ή ελάχιστη παρουσία / γίνομαι οὐρανός... Άκούω τὸν ήρωτα / ...μέσ' από σεληνιακά ξεφωτα / και λευκούς άνέμους... »

Ή έκδοση είναι απ' τὸν «Γκοδόστη» και τὰ σχέδια της ποιήτριας.

Τάσου Κανάτση : «ΚΡΟΣΙΑ ΚΑΙ ΞΕΦΩΤΑ» (ποιήματα), Γιάννινα 1989.

Σ' ένα άχρονο τοπίο, νοτιμένο από μιάν άνάερη μελαγχολία κι έναν άσκητικό μονόλογο, ο νέος ποιητής Τάσος Κανάτσης, δίνει (για δεύτερη φορά) μιὰ ποίηση θαυσια ή υπαρξιακή, έλλειπτική και νευρώδη, που έδραιώνει την θέση που πήρε, έδω και λίγα χρόνια, στα γράμματά μας. Μάλιστα, παρά την έντονη νύξη από έναν πάσχοντα οδοιπόρο, οί λέξεις του κρατοῦν εκείνη την γεύση απ' την διάφευση και την άνίχνευση, που δίνει ένα ιδιαίτερο αίσθημα από πυρακτωμένο θυθό, που φρίσσει την δρατή έπιφάνεια. Γιατί, ο ποιητής τούτος, που δέν φοβάται την μαγεία τὸν λέξεων, έχει έναν προσωπικό λόγο, φορτωμένο από συγκίνηση και

τραυματισμένες ιδέες, που ρίχνουν τὸν ίσκιό τους στὸν κοινωνικό χώρο. Και, γι' αὐτό, τὰ τωρινά ποιήματα του Τάσου Κανάτση, κρατημένα πάντα στο άτομικό πεδίο και στὸν ένδοθεν χώρο, έχουν μιὰ φορτισμένη φλέβα κι ένα κρυσταλλωμένο δάκρυ, που τὸς δίνει μιὰ πρόσθετη κεραία, πέρ' απ' τις δεδομένες διαλεκτικές άρθρώσεις.

«...Κρόσια / θεμένα μου όνειρα / ...
'Ο χρόνος που έσπρωξε / τὸ γελαστό κορίτσι
... / 'Ο ήλιος στις πέτρες / λίγη πάχνη
στη μνήμη / ένα μικρό όνειρο στην άπέραντη
τη νύχτα... »

Τηλέμαχου Τσελεπίδη :
«ΒΟΡΙΝΗ ΚΑΤΑΓΙΔΑ» (ποίηση),
'Εκδόσεις «Νέοι Καιροί», Άθήνα
1990.

Ποιήματα λυρικά, που δημοσιεύονται άντικρουστά και στα Ίταλικά σε μετάφραση του γνωστού ποιητή, πεζογράφου και κριτικού Νίκου Μπλέτα-Δούκαρη, δίνουν έναν κόσμο ανθρώπινης αίσθησίας, άπλό και ειρηνικό, που φέρνει τὸ μήνυμα του ποιητή για μιὰ ζωή όμορφη, χωρίς την λεηλασία και την πικρή άλλοτριώση. Γι' αὐτό, οί στίχοι του Τηλ. Τσελεπίδη, δουλεμένοι με πολλή άγάπη και όνειρο για τὸν πάσχοντα άνθρωπο, έχουν μιὰ συνεχόμενη εικόνα ρομαντικής ύψης, που τὸς κάνει (πολλούς απ' αὐτούς) νά είναι ένα τραγούδι. Κι αὐτό, στην εποχή τούτη με τις άπάνθρωπες εκφάνσεις και την κυριαρχία της μηχανής, είναι ένας ύμνος για την ζωή κι ένα σύννορο για την συνείδηση, που εκφράζεται μ' έναν λόγο άπλό και τρυφερό, τόσο άναγκαίο για την ήμερωση της κοινωνίας.

«...Ένας στίχος μοναχά / άφημένος στην έρημιά... / τίποτες άλλο ... / Σημάδι ζωής / ο καπνός / που βγαίνει... / όπως τὸ μερμήγκι / στην άπέραντη έρημιά... »

Τὸ έξώφυλλο και τὰ σχέδια είναι της Εὐγενίας Χαρίσιου.

Γιάννη Καραλή : «**ΙΕΡΟΣΑΛΗΜ - ΙΕΡΟΣΑΛΗΜ...**» (όδοιπορικό), «**Άχαικές Έκδόσεις**», **Αθήνα 1990.**

Ο Γιάννης Καραλής, μετά το έξοχο εκείνο οδοιπορικό του για το "Άγιον Όρος, όπου κατάφερε να διαστρώσει στο λόγο του την ατμόσφαιρα και την ασκητική αίσθηση του ιεροῦ αὐτοῦ χώρου, ἔρχεται τώρα νὰ μᾶς δώσει, μέσ' ἀπ' αὐτὴν τὴν δραση, μιὰ περιήγηση στοὺς Ἁγίους Τόπους. Καί, μέ τὰ αἰσθήματα, τὰ εἰώματα καὶ τὴν ὑπαρξιακὴ νόξη, ρίχνει μιὰ γέφυρα στὸ χρόνο καὶ στὸν τόπο, γιὰ νὰ ζεῖξει αὐτὴν τὴν ζῶσα τοιχογραφία μέ τὸν πυρακτωμένο πυθμένα, ὅπου ὁ πάσχων ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ συναντήσει τὸ Θεό. Γι' αὐτό, περισσότερο εἶναι μιὰ ποίηση μέ τὸ θάμβος καὶ τὴν ἄφραστη μυθογονία, ὅπου ἐνανθρωπίζονται τὰ πάντα καὶ τὸ σικινιὸ τοῦ οδοιπορικοῦ διευρύνεται, γιὰ νὰ χωρέσει τὸ ἀκατανόητο καὶ ἀσύλληπτο ποῦ ταυτίζεται μέ τὸ ἐσώτερο σύμπαν. Γιατί, πέρ' ἀπ' τὴν διαλεκτικὴ θεώρηση, ἐνυπάρχει ἡ διαφεύγουσα λάμψη καὶ τὸ δνειρο, ποῦ δίνουν τὴν ἄρρητη ἐκείνη αἴσθηση γιὰ τὴν ἀθέατη πλευρὰ τῆς ἀλήθειας, φωτίζοντας τὸν θαλὸν ὀρίζοντα μέσ' ἀπ' τὴν μεταφυσικὴ γοητεία. Ἔτσι, τὸ ταξίδι σ' αὐτοὺς τοὺς θεοβάδιστους τόπους, γίνεται μιὰ μυστικὴ συνομιλία κι ἕνας μονόλογος κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ τῆς σκῆτης, ποῦ ὁ συγγραφέας κατορθώνει νὰ τὸ κρυσταλλώσει σὲ τηκόμενους ἰριδισμούς. Καί, μέ τὴν ζεστὴ γλῶσσα καὶ τὴς διύλισμένες λέξεις ποῦ κρατοῦν τὴν ἀντανάκλαση ἀπ' τὸ ρίγος τῆς γνωστῆς γραφῆς του, δίνει τὴν ἀριότητα καὶ τὸ ἄχρονο τῆς πορείας, μέ τὴν παρουσία τῆς κοινωνικῆς συνειδησης καὶ τὴν ἐλεύθερη σκέψη τοῦ χριστιανοῦ.

Στὴν ἐποχὴ μας, ποῦ δὲν ἔχουμε οὔτε ἕνα χλωρὸ κλαράκι δικό μας γιὰ νὰ κρατηθοῦμε στὴν ὀθόνη τῆς ἀβύσσου μέ τὸ χαϊνὸν κενό, τὰ ταξίδια πρέπει νὰ γίνονται μέ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν δραση πέρ' ἀπ' τὰ ἐπιφανόμενα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι οὐδέτερες μεταβάσεις καὶ στατιστικές, σ' ἕνα φωτογραφικὸ καὶ στατικὸ ρεπορτάζ. Κι αὐτό, ἀκριβῶς, εἶναι ποῦ πρέπει νὰ ξεχωρίζει τὴν λογοτεχνία ἀπ' τὴν ἐπιφανειακὴ πληροφόρηση ἢ τὴν ἀνενεργὸ ἀ-

ποτύπωση εἰκόνων καί, ἀκόμα, νὰ προσφέρει στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο αὐτὸ τὸ ξεχωριστό ποῦ ἔχει ὁ κάθε τόπος. Ὁ Γιάννης Καραλής, ποῦ εὐτύχησε νὰ ζήσει ἕνα τέτοιο οδοιπορικό, ἐπέτυχε ἕναν ἄθλο, γιατί αὐτὴ ἡ περιήγηση δὲν εἶταν μονάχα στὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου καὶ στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ καὶ πέρ' ἀπ' αὐτὴν, ἐκεῖ ποῦ μονάχα μέ τὴν πίστη μπορεῖ νὰ πλησιάσει κανεὶς. Κι αὐτό, γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, εἶναι τόσο πολῦτιμο δρομάκι, ὅσο μιὰ στήριξη στὸ χάος μέ τὴς καμινάδες καὶ τὰ ὀξέα τῆς ἐπιστήμης του.

Τηλέμαχος Ἀλαβέρα : «**Σ' ΕΥΘΕΙΑ ΓΡΑΜΜΗ**» (ταξίδι στὴν Πολωνία), ἐκδόσεις «**Νέας Πορείας**», **Θεσσαλονίκη 1990.**

"Ἄλλο ἕνα οδοιπορικό, ποῦ κινεῖται μέ τὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο καὶ τὸν ὑπαρκτὸ τόπο, εἶναι αὐτὸ τὸ ταξίδι στὴν Πολωνία, ποῦ κάνει ὁ Τηλέμαχος Ἀλαβέρας. Μέσ' ἀπὸ ἕνα ρόισμα κριτικῆς ἐπεξεργασίας καὶ διαπότισης μέ ποιητικὴ θέρμη, ἡ γνωριμία μέ τὴν χώρα αὐτὴ, τὸ λαὸ καὶ τὴν ἰδιάζουσα φυσιογνωμία ποῦ μπορεῖ νὰ κρατήσει ἕνα ταξίδι, γίνεται στὸ διβλίο τοῦτο μ' ἕνα ἥρομο καὶ χαμηλόφωνο τόνο. Ἔτσι, χωρὶς τὴν ὀχληρὴ περιδιάβαση τῆς ἀγορᾶς, ὁ συγγραφέας κατορθώνει νὰ ἐνσωματώσει, ὄχι μόνο τὴν δική του συμμετοχὴ, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ δεδομένα τῆς τρέχουσας καθημερινότητας (πολλὲς φορὲς σὲ ἔθνικες διαστάσεις), δίνοντας μιὰ πληρότητα καὶ μιὰ διεύρινη ἐκ τῶν ἔνδον, ποῦ κάνει τὸ διβλίο του νὰ εἶναι μαζὶ καὶ ἕνα ντοκουμέντο. Μάλιστα, καθὼς ἔχει τὴν διάρθρωση ἀπὸ ἕνα προσωπικὸ ἡμερολόγιό του, γίνεται πράγματι μιὰ μαρτυρία, ποῦ κρατεῖ τὴν συγκίνηση, τὴν σκέψη καὶ τὴν ἀπόσταξη τοῦ συγγραφέα, προσφέροντας μιὰ περιήγηση πού, ἐκτὸς ἀπ' τὸ θέαμα καὶ τὴν σήμανση τῶν χαρακτηριστικῶν, δένεται καὶ μέ τὴν εὐρύτερη ἀναφορά. Κι αὐτό, γιὰ ἕνα οδοιπορικὸ σὲ χώρους ποῦ ἔχουν κάποια δικά τους (ἀναπαλλοτριωτά) γνωρίσματα ἔξω ἀπ' τὸ κλίμα καὶ τὰ μέτρα τῆς εὐκόλης οἰκείωσης, προσθέτει ἕνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον.

Γιάννη Τζανή : «ΣΗΜΕΡΟΝ
ΚΡΕΜΑΤΑΙ» (ποιήματα), έκδ. «Βο-
ρειοελλαδικά», Θεσσαλονίκη 1989.

Χριστιανική ποίηση, διαποτισμένη απ' την βαθύτατη κατάνυξη και έκφρασμένη μέσ' από ένα υποβλητικό θάμβος, είναι η παραπάνω συλλογή του νέου ποιητή Γιάννη Τζαννή, που βραβεύθηκε κι απ' την Έταιρεία Χριστιανικών Γραμμάτων. Και είναι μια δαση, ένα μήνυμα στην υπαρξιακή αγωνία και μια θέαση του κόσμου, ξεκινώντας απ' τα ανθρώπινα για μια συνάντηση με τον Θεό, πάνω στην γέφυρα των λέξεων με τάν αντικατοπτρισμό της ψυχής και το άρωμα του πνεύματος, που άρθύει με το ήμερο ύδωρ και την γλυκύτητα της αλληλεγγύης, την διαλεκτική άρθρωση, δίνοντας αυτό το πρόνομο της παραχώρησης για τον άνθρωπο. Μάλιστα, για τους καιρούς τούτους, όπου εκτρέφονται τα τυφλά και σκοτεινά ένστικτα με το αλκοόλ και την νάρκη ενός «πολιτισμού» χωρίς συνείδηση και σκοπό, πιστεύουμε πως τα ποιήματα τούτα συνιστούν όντως ένα πολύτιμο κεφάλαιο στην σύγχρονη γραμματεία μας.

Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Πέτρου Χάρη : «ΣΤΟΝ ΑΦΡΟ
ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΛΑΤΑ».

Ο λογοτέχνης και Άκαδημαϊκός Πέτρος Χάρης κατέχει διακριτική θέση στα Έλληνικά Γράμματα. Μετριέται αναμφισβήτητα στην πρώτη σειρά των συγχρόνων λογοτεχνών της χώρας μας. Διαρρηπής διηγηματογράφος, μυθιστοριογράφος, δοκιμιογράφος και κριτικός. Άκάματος διουλευτής του πολιτισμού μας.

Έρχεται δικαιολογημένο το ερώτημα: Ένας Πέτρος Χάρης ή ακόμη ένας όποιοςδήποτε όμοτεχνός του έχει ανάγκη από κριτική διβλίου; Σαφέστατα, όχι, διότι είναι δημιουργός ύψηλης στάθμης, πνευματικός ταγός και μεγάλος λογοτέχνης. Έμεις; συνεχίζεται το ερώτημα. Ποιοι έμεις;

Οί άναγνώστες. Όλοφάνερα, νάι, διότι πρέπει νά διατυπώνουμε τις άπόψεις μας για τη λογοτεχνία των μεγάλων λογοτεχνών μας, που είναι έναργές σχήμα μέθεξης.

Τις παραπάνω σκέψεις σφουρόνισε το διβλίο: «Στόν άφρο και στά έλατα» (Έλληνικό καλοκαίρι) του Πέτρου Χάρη, σελ. 136. Έκδόσεις της «Έστίας» Ι. Α. Κολλάρου και Σίας Α.Ε.

Ο συγγραφέας στόν σύντομο πρόλογό του, άνάμεσα στά άλλα, μās λέει:

«...δίνω τις λίγες ώρες ξεγνοιασιάς που έζησα τά τελευταία χρόνια στη θάλασσα και στο δουνό.»

Πρόκειται για τριάντα καθημερινά στιγμιότυπα με διωματικά στοιχεία. Οί παρενθέσεις ξεγνοιασιάς του συγγραφέα, κοντά στην έλληνική καλοκαιρινή φύση και ζωή, είναι μια παρουσία: έντονη, χαρούμενη και οικεία.

Θυμίζω μερικούς σκόρπιους τίτλους: Το μεγάλο μήνυμα. Έλληνική ήμερα. Η θάλασσα. Καλοκαιρινή χαρά. Έλληνικό καλοκαίρι. Η βάρκα. Το Αιγαίο. Γαλήνη. Γνωρισμός. Όλα αυτά χωρίς άξιολογική πρόθεση. Μια ανθρώπινη άνάταση, μια άνακουφιστική άνάσα, ένα φυσικό γέλιο στόν καιρό μας, που ή σύγχρονη ζωή σχεδιάζεται σέ λογικά και σέ παράλογα δεδομένα. Τά δεινά της κακοδαιμονίας πληρώνονται και πληρώνονται άκριβά στην ποιότητα της ζωής μας.

Τόπος του χαρούμενου σκηναϊκού του Άκαδημαϊκού Πέτρου Χάρη ή όμορφη χώρα μας, όλοζνώτανη, ευφρόσυνη, νεανική, δοσμένη με τά χρώματα της πένας του νου και της καρδιάς του. Χρόνος: τό μοναδικό έλληνικό καλοκαίρι. Σκοπός: ή αλήθεια, ή όμορφιά και ή χάρη.

Τό τρίπτυχο: τόπος, χρόνος και συναισθητικό μās προσφέρει τό πλαίσιο της προσφοράς. Το πρόσωπο και ή ψυχή του έργου είναι ή λογοτεχνική άρχοντιά, που συνταιριάζεται: από τό διεισδυτικό μάτι, την ευσαιθησία και την καλλιτεχνική έκφραση, με Σολομική έκφραση «τά μάτια της ψυχής».

Άνάλαφρος, άνετος, έλεύθερος λυρισμός, όχι ασύδοτος, αλλά πειθαρχημένος απ' τη

λογική του «είναι», ένα πεζοτάγουδο θα έλεγα της ελληνικής καλοκαιρινής καθημερινότητας. Αυτό ξεκουράζει, ξεποσταίνει και χαροποιεί το συγγραφέα. Πράγματι χαίρεται την όμορφα και έκμυστηρεύεται την αλήθεια με λυρικά μέσα, με ένταση και συγκίνηση.

Ο λόγος του, εύρωστος λόγος, είναι υποδειγματικός. Γλώσσα στρωτή, χυμώδης, άνετη, σαφής, ελληνική, καλλιεργημένη. Δεν ξαφνιάζει με γλωσσικά δλοσθήματα, ασθένειες επιδημικές του καιρού μας, αλλά με τη στέρεη είδη του προσωπικού γλωσσικού ήθους και ύφους, που σέβεται τη γλωσσική κληρονομιά και πορεύεται περήφανα και ξεελικτικά στις ημέρες μας.

Με τις λίγες σκέψεις μας συμμετέχουμε διαλεκτικά στις σελίδες του βιβλίου: «Στόν άφρό και στά έλατα» του 'Ακαδημαϊκού Πέρου Χάση, που ζωντανεύουν την καλοκαιρινή 'Ελλάδα και γοητεύουν τον αναγνώστη. Όμορφες, χαρούμενες, αξιοπρεπείς στιγμές. Προσφέρουν χαρά και ύπαιθο. Κι όλα αυτά με δύναμη και τέχνη.

Άναστασίου Εύθυμίου : «Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ)» (τοπική παράδοση).

Μερικά αξιόλογα κείμενα αγάπης ή καλύτερα πάθους για την ιδιαίτερη πατρίδα μας θαμπώνουν. Παρακινούν σε δικαιολογημένους διαλογισμούς ξέμακρα απ' την καθημερινότητα, το άγχος, την τυποποίηση της «ποιότητας ζωής» και τα αγνώριστά μας ήθη. Συνήθως τόπος των 'Ιστορικών και Λαογραφικών κειμένων είναι το χωριό μας, εκεί που όλα είναι φυσικά και έναργη, ακόμη και τα άψυχα. Τα γεγονότα συνήθως διαδραματίζονται σε δίσεκτες εποχές, την Τουρκοκρατία, αλλά και τα μετέπειτα χρόνια. Αναφέρονται σε δικούς μας ανθρώπους, στις ρίζες της φιλίας μας και των άλλων οικογενειών του χωριού. Σ' αυτά βλέπουμε από πού κρατάει ή σκούφια μας. Μοχθούμε να οικειωθούμε με γνήσιους ελληνικούς ρυθμούς.

Ερωτάται: Πού θα έρωμε το υπεύθυνο μνημονικό θησαύρισμα, από λαογράφο με γνώση της ελληνικής ψυχής και φωτισμένη αντίληψη της αξίας της τοπικής μας παράδοσης;

Καταφατική απάντηση στο ερώτημα μας προσφέρει ο λογοτέχνης και ιστοριοδίφης, ζπου υπάρχει. Η Βούρμπιανη της 'Ηπείρου εύτυχσε να έχει ανάμεσα στους τόσοσ αξιολόγους ανθρώπους των Γραμμάτων και της Τέχνης του χωριού και τον άθόρυβο, φιλόπονο και άξιο Λογοτέχνη και 'Ιστοριοδίφη 'Αναστάσιο Εύθυμίου, που τελευταία κυκλοφόρησε τό Γ' τεύχος του πρώτου τόμου «Η Βούρμπιανη της 'Ηπείρου. Η 'Ιστορία και Λαογραφία της», σελ. 213 - 354. (Τις σελίδες 1 - 212 καλύπτουν τα δύο πρώτα τεύχη). 'Ιωάννινα 1988.

Τά περιεχόμενα: Γεγονότα 1875 - 1913. Η Φιλεκπαιδευτική 'Αδελφότητα και οί Δάσκαλοι και τά Σχολεία. Άρματολοι και Κλέφτες. Μνημεία θρησκευτικής εύλάβειας. Έργα - γράφα - ντοκουμέντα κλπ. Τό βιβλίο κοσμούν πολλές φωτογραφίες, που χαίρεται ο αναγνώστης τις μορφές των προγόνων που μοσχοβολούν άθροπιά και ήθος.

Στά γεγονότα 1875 - 1913 ο Εύθυμίου ζωντανεύει τό χθές με εξακριβωμένα στοιχεία από γραπτές μαρτυρίες, αλλά και από αξιόπιστες μαρτυρίες, που αναφέρει όνομαστικά. Προεστοί, ιερείς, έπιστήμονες, πρωτομάστοροι, άρραστήρια, άγροφύλακες, μδλο και μυλωνάδες αναφέρονται λεπτομερώς και συνοδεύονται από ενδιαφέρουσες ιστορικές και λαογραφικές πληροφορίες.

Άκολουθεί ή εξέταση του κεφαλαίου: 'Η φιλεκπαιδευτική 'Αδελφότητα και τά Σχολεία και οί Δάσκαλοι της Βούρμπιανης από τό 1875 έως τά 1913 - 1915. Έδώ θαυμάζει ο αναγνώστης την αγάπη των κατοίκων της Βούρμπιανης για τά Γράμματα, την πίστη στο Θεό και τη θυσία για την Πατρίδα. Έμπρακτη έκφραση του καημού τους ήταν ή σύσταση της άνωτέρω 'Αδελφότητας που προσέφερε πολλά σε ύποδομή και σε ανθρώπινο δυναμικό. 'Η όλη δραστηριότητα συγκινεί.

Με τό ίδιο πάθος για την ιστορική πορεία του κεφαλοχωριού της 'Ηπείρου Βούρμπιανη ο συγγραφέας προχωρεί στη μελέτη του και

στά υπόλοιπα κεφάλαια. Ὁ μόχθος του συ-
νεχίζεται καὶ εὐχόμαστε νὰ ολοκληρωθεῖ.

«Ἡ Βούρμπιανη τῆς Ἡπείρου» τοῦ Ἀνα-
στασίου Εὐθυμίου εἶναι ἓνα ὀλοζώντανο τα-
ξίδι στὰ περασμένα, ἀνάμεσα σὲ Ἑλληνες Ἡ-
πειρώτες καὶ Τούρκους δυνάστες, στὸ μεγάλο
μέρος. Εἶναι ξεχείλισμα κημοῦ καὶ τῆς δω-
ρεᾶς τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸν βαρτανισμένο καὶ
περήφανο τόπο του. Τὰ κείμενά του γοητευ-
τικά, γεμάτα θυσίες γιὰ λευτεριά καὶ ἀξιο-
βίωτη ζωὴ, ἄρτια καὶ ὑποδειγματικά. Εἶναι
ἐθνικὴ κληρονομιά.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Σημείωση: Τὰ τεύχη διατίθενται ἀπὸ
τὸ συγγραφέα στὴ Βούρμπιανη καὶ στὰ Ἰ-
ωάννινα: ὁδὸς Γ. Ζαλοκώστα 1, Τ.Κ. 452 21.
Τηλέφωνο 0651 — 37.044.

Ἔθωνος Μ. Δέφνερ: «Ο
ΘΥΑΜΙΣ», Ἀθήνα 1990.

Ὁ γνωστός ποιητής, πεζογράφος καὶ
κριτικὸς κ. Ἔθων Μ. Δέφνερ, μᾶς προ-
σφέρει τώρα ἓναν ὀγκώδη τόμο μὲ κείμε-
να ποὺ κινοῦνται ἀνάμεσα στὴν ποίηση καὶ
τὴν πεζογραφία, δίχως νὰ εἶναι ἀποκλειστι-
κὰ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο. Περισσότερο τὰ κεί-
μενα αὐτά, προσεγγίζουν πρὸς τὰ πεζογρά-
φοι, ἐννοοῦμε τὰ πεζογραφήματά του
γιατὶ στὸ βιβλίο αὐτὸ ὑπάρχουν καὶ διη-
γήματα.

Τὰ κείμενα αὐτά, παρουσιάζουν μιὰν ἐ-
νότητα, ποὺ συνίσταται στὴν ἐξομολογητι-
κοῦ χαρακτήρος διάθεση τοῦ συγγραφέα
τους, καὶ σ' ἓναν τρόπο ζωῆς, καὶ θὰ μπο-
ροῦσε νὰ διαπιστώσει κανένας ἀρετὰ στοι-
χεῖα γραφῆς μ' ἐκεῖνα τοῦ Γιώργου Σα-
ραντάρη, μιὰ ποὺ κινοῦνται σὲ ἐπιδίωξη
ζωῆς γεμάτης μὲ ἰδανικά καθὼς καὶ λε-
πταίσθητη εὐαισθησία, ἀέρινη, καὶ εὐγέν-
εια, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀνεξικακία καὶ διάθεση
συγχώρησης χριστιανικῆς πνοῆς καὶ παλ-
μοῦ γιὰ ὅσα φίλοι καὶ ἐχθροὶ προξένησαν.

Ἡ ξεχωριστὴ σημασία καὶ ἰδιαιότητα τῶν
κειμένων αὐτῶν ἔγκειται στὴν ἐξιστόρηση
δίχην σελίδων ἡμερολογίου, συμβόλων, γε-
γονότων καὶ καταστάσεων τῆς καθημερινό-
τητας, ποὺ ὅμως, ἀποκοτῶν μὲ τὴν μαστοριά

τῆς πέννας τοῦ συγγραφέα τους διαχρονι-
κὴ σημασία καὶ περιεχόμενο καὶ προσλαμ-
βάνουν ἄλλες διαστάσεις, δοθείσης καὶ τῆς
διαπίστωσης ὅτι ὁ κ. Δέφνερ κινεῖται ἀνά-
μεσα στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν πραγματικό-
τητα, στὸ ὄνειρο καὶ τὴν φαντασία καὶ τὴ
γυμνὴ ἀποδελτίωση τῶν γεγονότων, μὲ τὸ
ἓνα πόδι στὴ γῆ καὶ μὲ τὸ ἄλλο στὸν οὐ-
ρανό, κι αὐτὸ ὄχι μόνο στὸ εἶδος καὶ τὸ
περιεχόμενο τῆς γραφῆς ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀλ-
λὰ καὶ στὴν ἴδια τὴ ζωὴ του.

Εκεῖνο ποὺ πετυχαίνει ὁ κ. Δέφνερ εἶναι
ἡ ταυτόχρονη μυθολογία τῶν ἡρώων του
καὶ ἡ ἀπομυθολογία τους, ἰδιαίτερα ὅταν
ἐκφράζεται γιὰ τὶς γυναῖκες, ποὺ φαίνεται
πὼς κινοῦν ἀρετὰ ἀπὸ τὰ νήματα τῆς ζω-
ῆς του, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι κατορ-
θώνει μὲ τὴν ἰδιότυπη γραφὴ του ποὺ πι-
στεύω πὼς εἶναι ξεχωριστὴ, τουλάχιστον
γιὰ τὸν ἐλληνικὸ χῶρο, νὰ ἐνώσει τὸ χρό-
νο, καὶ νὰ νομίσει κανεὶς, διαβάζοντας αὐ-
τὰ τὰ κείμενα, πὼς ζεῖ στὴν Ἀρχαία Ἑλ-
λάδα, στὴ Ρώμη, στὴν ἀγαπημένη τοῦ συγ-
γραφέα Ἀτλαντίδα κλπ. καὶ πὼς ἐκκοινο-
νεῖ ἀπ' εὐθείας μὲ τὰ περιγραφόμενα πρό-
σωπα καὶ τὰ γεγονότα ἔχοντας ταυτόχρονα
τὴν αἴσθηση πὼς συμμετέχει στὰ δρώμενα
καὶ ἐπηρεάζει θετικά ἢ ἀρνητικά τὰ δια-
δραματιζόμενα... Μιὰ κάποια ἀτιμόφαρα
ὑποβολῆς καὶ παράξενης ψυχικῆς καταστά-
σεως ἀναδύεται ἀκόμη σὰν νὰ ζεῖς κάποιο
ὄνειρο μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κείμενα... Ἡ
γλώσσα εἶναι στρωτὴ χωρὶς ἀκρότητες, κι
αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀκόμη ξεχωριστὸ προ-
σὸν τοῦ βιβλίου. Τὸ βιβλίο εἶναι σὲ μεγάλο
σχῆμα καὶ ἔχει 224 σελίδες καὶ ἔξοχες ξυ-
λογραφίες τῆς γνωστῆς ζωγράφου Ἐ-
λεωνώρας Περγάνη, ἀποδίδουν πιστὰ τὸ
περιεχόμενο καὶ τελοῦν σὲ θαυμαστὴ ἁρμο-
νία, μὲ τὸ ὅλο πνεῦμα γραφῆς καὶ τὴ φαν-
τασία τοῦ συγγραφέα.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκλεκτὴ ἐκδοση, προ-
σεγμένη ἀπὸ κάθε ἄποψη.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ

Νίκου Φ. Πρέκα: «Ἡ ΜΟΥ-
ΣΙΚΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ» (ποίησις), 1989.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς μὲ τὴ συλλογὴ του

αυτή άλλαξε ύφος γραφής και μᾶς έδωσε κάτι τὸ ἄλλο, τὸ διαφορετικό. Τὴν ποιησὶ του μπορεῖ νὰ τὴ χαρακτηρίσει κανεὶς ὡς ἔντεχνον ψηφιδωτὸ στιχοῦργημα, πὺ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ ἓνα γνωμικό, ἓνα ἀπόφθεγμα.

Μακριὰ ἀπὸ φιλολογικὲς μικρότητες, ὁ Ν. Πρέκας κυριαρχεῖται ἀπ' τ' ἀγιάτρευτο πάθος τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ σὺνάνθρωπό του καὶ ὡς προοδευτικὸς διανοούμενος, δόθηκε δλόψυχα στῆς ἀλήθειας τὴν ἐξακρίβωση. Ἀπὸ τέτοιους ποιητῆς, οἱ ἀθασιλευτὲς ἀλήθειες, στὴ λεπτομέρεια καὶ στὸ σύνολο, φανερόνται. Καὶ τέτοιες παρουσίες τιμοῦν ἰδιαίτερα στὸν τόπο μᾶς.

Ὁ στίχος του, καλοδοουλεμένος, ἄρμονικός, μεστός, φροντισμένος, πλούσιος καὶ κυρίαρχος, μὲ ἰσορροπημένη ἀρχιτεκτονικὴ στὴ σύνθεση, προικισμένος μ' ἀληθινὴ συγκίνηση, μᾶς κατακτᾷ, ὅπως ἀπ' τῆς καρδιᾶς του τὰ τρισάθια ἐκπορεύεται... Μέσα ἀπ' τὸν ἀπελευθερωμένο στίχο του, ἡ εἰλικρίνεια διαχετεύεται. Σωστὰ ἄλλωστε προσανατολισμένος, δὲ χάθηκε σὲ πλάνια ρεύματα. Κρατήθηκε ἀμόλυντος καὶ ἔτσι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνύπαρξης ἀπολογητῆς — σὲ κάθε κατεύθυνση — μᾶς ἀποκαλύπτεται. Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, χωρὶς ἐντυπωσιασμούς καὶ φαυλατίες, καθάριος καὶ ἑσώτερος, πουθενὰ δὲ σ' ἀφήνει ἀδιάφορο... Καὶ τοῦτο γιατί οἱ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις τῶν ἔργων του συμβαδίζουν μὲ τῆς ἐποχῆς τ' ἀπαράβλεπτα αἰτήματα.

Μὲ τὸς φτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς συναδερφώνεται, δλάκερο τὸ ἔργο του, μὲ προβληματισμούς ἀνατράφηκε καὶ ὅπως ὁ λυρικός του ἀνεβαίνει σ' ἐπίπεδα γνησιότητας, τῆς φωνῆς του ὁ ἀπόηχος, ἑσώτερος, φτερώνει τὸ νοῦ καὶ συγκινεῖ τῆς καρδιᾶς μᾶς κατὰ θάθα.

ΤΑΚΗΣ ΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

Ἄ ν δ ρ έ α Ἄ ρ τ έ μ η : «ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΑ ΧΑΜΕΝΩΝ ΗΜΕΡΩΝ».

Ἄξιόλογη δημιουργία δὲν σημαίνει ἀπλὰ νὰ ξανακερδίσεις τὸ χρόνο ἐκεῖνο πὺ ἀνάλωσες δημιουργώντας, ἀλλὰ τὸ χρόνο γενικά ὡς ἀπεριόριστη ἔννοια διαχρονικῆς

ἀναγκαιότητας. Ἔτσι ἡ διαχρονικότητα ἀποτελεῖ τὸ στοιχείο πὺ ἐπαληθεύει τὴ γνησιότητα ἑνὸς ἔργου.

Οἱ δυνάμεις μιᾶς τέτοιας ὑπαρξιακῆς λειτουργικότητας ἔξω ἀπ' τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου δὲν συγχωροῦν καμιά ὀλιγωρία. Ἄν πράγματι ὁ ἄνθρωπος ξέρει νὰ ξανακερδίσει τὸ χρόνο πὺ ἔχει ἀπολέσει ζώντας, πρέπει νὰ τὸν ξανακερδίσει δημιουργώντας ἀληθινὰ, δηλαδὴ κάτω ἀπ' τὸς νόμους αὐτῆς τῆς ἀένανης λειτουργικότητας ὅσο ἀκόμα ὁ ἴδιος χρόνος τὸν προειδοποιεῖ τελεσιγραφικὰ ὅτι ὑπάρχει μέσα στὰ ὅρια τῶν ἱκανοτήτων του καὶ ἄρα πρέπει νὰ πιάξει ἀνάλογα πρὶν εἶναι ἄργα.

Ὁ Ἄνδρέας Ἄρτέμης μὲ τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ «Τελεσίγραφα χαμένων ἡμερῶν» ἀποδείχνει ὅτι εἶναι πράγματι ὁ δημιουργὸς πὺ λαβαίνει ὑπόψη του αὐτὰ τὰ ὅρια. Ὅτι πράγματι εἶναι ὁ ποιητῆς τοῦ ζεῖ περιορισμένα γιὰ χάρη τοῦ ἀπεριόριστου. Λέει λοιπὸν:

«Θέλω νὰ ξαναπετάξω / νερόφτερα ἡσυχίας / καὶ ἀτέλειωτου θανάτου. / Δὲν ζῶ, παρὰ γιὰ λίγο...»

Θέλει δηλαδὴ μέσα στὸ λίγο μιᾶς τριχυμισμένης ζωῆς νὰ ταυτίσει μὲ τὴν ἀθανασία του θανάτου ἐκεῖνη ἀκριβῶς τὴ γαλήνη πὺ δίνει στὴν ψυχὴ ὁ ἀκέραιος λόγος.

Ὁ ποιητῆς ἔχει νὰ χαράξει πάνω στὴν πέτρα συμπαντικὲς φωνὲς πὺ ὑπάρχουν πέρα ἀπ' αὐτόν. Ἔχει νὰ μεταφέρει μέσα ἀπ' τὴ σιωπὴ του τὰ «Τελεσίγραφα τῶν χαμένων ἡμερῶν» γιὰ τὸν ἴδιο ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ μᾶς πὺ παραδέρνει ἔξω ἀπ' τὴ λειτουργικότητα τῆς ζωῆς. Γιὰ τὸν Ἄνδρέα Ἄρτέμη, ὁ Θεὸς ὡς σύνθεση τῶν συμπαντικῶν δυνάμεων δὲν εἶναι παρὰ ὁ «βροχοποιὸς» πὺ περνᾷ τὴ βροχὴ μέσα ἀπ' τὰ μάτια τοῦ ἀληθινοῦ ποιητῆ, νὰ τὴν κάνει δάκρυ πὺ ξεπλένει τὴν ψυχὴ ἀπ' τὴν ἀσχήμα, τὴν ἀγωνία, τὸ ἄγχος. Πὺ ξαλαφρώνει ἔτσι τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ βάρος τούτων τῶν καιρῶν:

«Βρέχει ὁ Θεὸς. / Ξεπλένει τὸ αἷμα ἀπὸ τὰ συματοπλέγματα, / τὴ λάσπη ἀπὸ τὰ μάτια μου, / τὰ δακτυλικά ἀποτυπώματα τῶν φίλων, / τὴν κραυγὴ τῆς ἀπόγνωσης, / τὴν πρώτη ἰδέα τοῦ τα-

ξιδού, / τούς αντικατοπτρισμούς των περιστεφόμενων κύκλων / που συσσωρεύτηκαν / με το πρώτο σκίρτημα της ήρεμίας. »

Ο Θεός του Ἀρτέμη — το ξανατονίζουμε με άλλα λόγια — είναι βέβαια ή συμπαντική δύναμη, ή πάντα ρέουσα με τη μορφή δακρύων κι ὄχι ὁ κάποιος σχηματοποιημένος μύθος. Μ' αὐτή τὴ δύναμη, ὅλοι μας πρέπει νὰ συνδεόμαστε τὸ ἴδιο ἰσότητα ὅσο καὶ με τὴ διαχρονικὴ δύναμη τοῦ θανάτου. Σ' αὐτὴ τὴ δύναμη ποὺ συνθέτει τὴν ἀνυπαρξία με τὴν ὑπαρξὴ ἢ τὸ ἀντίθετο, προσεύχεται λοιπὸν ὁ ποιητὴς ὅταν λέει:

« Κύριε, / παραλήρησα / στὴν κρυφὴ ἔκταση / τῆς χαρᾶς μου / παρατάσσοντας / καταναλωτικὰ στοιχεῖα / σὰν πρότυπα / στὶς ὑποθήκες μου. / (...) / Κύριε ἀποδέξου τὴ μικρὴ χαρὰ / τῶν φτερῶν μου / διαμέσου τῶν τερματικῶν / διαζωμάτων / τῆς εἰσφορᾶς μου, / ἐπαλείφοντας Κύριε / τὴ σκοτοδίνη / τῶν ἀγγειοπλαστικῶν δυνατοτήτων μου, / με φτεροῦ περιστεριοῦ / στὰ σωθικὰ / τῆς διαφοροποίησης / καὶ τῆς ἀπογείωσης / μέχρι τέλους. »

Ἐναρμονισμένες κραυγὲς σιωπῆς» αὐτὴ ἡ ποίηση τοῦ Ἀνδρέα Ἀρτέμη, διαφοροποιεῖ κι ἀπογειώνει τὸν ἴδιο ἀλλὰ καὶ τοὺς δέχτες τῆς. Ἔτσι τὰ ποιήματα αὐτῆς τῆς συλλογῆς δὲν εἶναι θνητογενῆ κατασκευάσματα, ἀλλὰ «Πετρολούουδα» ποὺ θ' ἀντέξουν, ὅποιες χρονικὲς ἀπαιτήσεις.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Π. Μ. Σωτήρχου : «ΔΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΤΙΡΜΩΝ», Ἀθήναι 1990, σελ. 88.

Ἐπίκαιρο, καλαίσθητο καὶ ἐπιμελημένο καὶ με τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν» (ποιητικὰ κείμενα ἐσωτερικῆς πορείας) κυκλοφόρησε τὸ νέο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ καὶ λογοτέχνη Π. Μ. Σωτήρχου, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Τῆνος» (Βαλααμῶνος 6 - Ἀθήνα). Πρόκειται γιὰ μιὰ νέα σειρά ποιημάτων τοῦ δημιουργοῦ

τοῦ «Ὀλοκαρπώματος», ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ «Τριώδιον» καὶ τὴν κατανυκτικὴ παράδοση τῆς Μ. Σαρακοστής, ὅπως ἀποκαλύπτει καὶ ὁ ὑπότιτλος τοῦ βιβλίου.

Τὸ «Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν» χωρίζεται σὲ τρεῖς ἐνότητες (Α' Τῆς Μετανοίας, Β' Τῆς Συντριβῆς καὶ Γ' Τῆς Ἑλπίδος) καὶ σηματοδοτεῖ τὸν πνευματικὸν ἀγώνα τῆς ψυχῆς στὴν λυτρωτικὴ πορεία τῆς, μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Τὸ βιβλίο προλογίζεται ἀπὸ τὸν ἐκδότη κ. Στ. Λαγουρδὸν καὶ στὸ τέλος δημοσιεύεται ἓνα κριτικὸν ἀπάνθισμα γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του. Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου φιλοτέχνησε ὁ καλλιτέχνης κ. Χρήστος Παπαγεωργίου.

Κώστα Λάνταβου : «ΝΥΧΤΟΒΙΟΣ ΣΥΛΛΕΚΤΗΣ», ἔκδ. «Ἀστρολάβος / Εὐθύνη», Ἀθήνα 1989.

Μὲ τὴν τρίτη ποιητικὴ συλλογὴ, ὁ Κώστας Λάνταβος ἐπιχειρεῖ μιὰ γενναία ἔξοδο στὸν τρικυμισμένο κόσμο τῶν λέξεων καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἀποφασισμένος νὰ φθάσει σὼς τὴ χώρα τῶν ὀνείρων του μιὰ χώρα ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ θεοὺς, προφῆτες, νύμφες, μυθικὰ πρόσωπα, δούλους καὶ ἁγίους, ἔραστὲς καὶ δραπέτες· μιὰ χώρα ποὺ καταναγάζεται ἀπ' τὸ σωτήριο φῶς τῆς ὀδύνης, τῆς σιωπῆς καὶ τῆς μεταμέλειας. Κι αὐτὴ ἡ ἔξοδος στέφεται με ἐπιτυχία, ἀφοῦ τὸ σκαθὶ τῆς κιβωτοῦ του εἶναι στέρεο, καλοσχεδιασμένο, φτιαγμένο ἀπὸ γεροὺς κέδρους δακρύων καὶ ἦλους ποὺ βράχθηκαν στὸ αἶμα τῆς καρδίας του.

Σαράντα ἔνα ποιήματα συγκροτοῦν τὴν συλλογὴ «Νυχτόβιος Συλλέκτης», ὅπου ὁ ἀναγνώστης θά'χει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπολαύσει μέχρι τελευταίου στίχου τὸν λόγο τοῦ ποιητῆ· λόγο ἑλληνικὸ, δομημένο, καλλιφώνο καὶ ἀποκαλυπτικὸ.

Ὁ Κώστας Λάνταβος καταδέεται με ἀπόλυτη συνείδηση στὴ ζωοποιὸ στέρνα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ ἀναδέεται λυτρωμένος, φέρνοντας στὴν ἐπιφάνεια τῆς σημερινῆς πραγματικότητας λέξεις καὶ νοήματα αἰώνια, ποὺ ἡ φθορὰ δὲν ἔχει ἀλλοιώσει ἀκόμα.

Γιωργή Κότσιρα: «Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ», άριθ. έκδ. 41, έκδόσεις «Άστρολάβος / Εύθύνη».

Πρόκειται για τή νέα έργασία του διακεκριμένου ποιητή που δομείται σε δυο μέρη: τὸ πρώτο που αναφέρεται στη «μυθολογία τῶν προσώπων», — πρόκειται για πρωτότυπες, «έσωτερικές» προσωπογραφίες μεγάλων και σπουδαίων ποιητῶν μας τῶν παρελθόντος, φιλοτεχνημένες με δημιουργική μαεστρία, — και τὸ δεύτερο, που περιλαμβάνει σε τέσσερες ένότητες (Δημιουργία, Κινητὸς ὁ χρόνος, Λυκαυγές, Ἐπιφαινόμενα) δραματικά ποιήματα υπαρχιακῶν βιωμάτων έκτα-

κτης συνειδητότητας που μεταοσιώνεται σε ὑψηλὸ ποιητικὸ ἐπίτευγμα.

Ὁ ρέστη Ἄλεξάκη: «Ὁ ΛΗΙΕΙΑΡΧΟΣ», άριθ. έκδ. 38, έκδόσεις «Άστρολάβος / Εύθύνη».

Με τὸ πέμπτο του αὐτὸ βιβλίο ὁ ποιητὴς που κέρδισε κίόλας μιὰ ἐξαίρετη θέση στη σύγχρονή μας ποίηση, ἐπιχειρεῖ μιὰ συγκλονιστικὴ ὄντολογικὴ κατάβαση μέσα στο μυστηριώδες φῶς και στο λάμπον σκότος τῶν θανάτου για νὰ ἀναδυθεῖ με μιὰ τραγικὴ αἴσθηση τῆς ζωῆς και τῶν οχέσεων του με τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀποτυπώνοντας τις ἔντονες αὐτὲς διώσεις σε πυκνά, λιγόλογα ποιήματα μεγάλης ἔντασης.

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Με ἄρκετὴ καθυστέρηση, θὰ σταθοῦμε στις χειμερινὲς παραστάσεις τῶν Δημοτικῶν Περιφερειακῶν Θεάτρων Ἰωαννίνων, προκειμένου νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ κριτικὴ ἀξιολόγηση, ἀφ' ἑνὸς καί, ἀφ' ἑτέρου, νὰ δώσουμε κάποιες προσωπικὲς ἀπόψεις πάνω στο θέμα τῆς προφοράς του. Γιατί, πράγματι, ἡ ὑπαρξη και ἡ δραστηριότητά του, στὸν εὐρύτερο κῶρο τῆς Ἰεπίρου, εἶναι ἕνα σημαντικό κεφάλαιο, που ἐνδιαφέρει, πέρ' ἀπ' τις συγκεκριμένες παραστάσεις κάθε φορά, γενικώτερα τὴν πνευματικὴ και τὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῶν τόπων μας.

Ἐκινώντας ἀπ' αὐτὲς τις ἀφετηρίες, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε πῶς τὸ ΔΗΠΕΘΙ, παρ' ὅλο που ἡ θεσμικὴ καθιέρωση τῶν Δημοτικῶν Περιφερειακῶν Θεάτρων νομίζουμε ὅτι πάσχει καταστατικά (π.χ. δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ὑποκείμενα, ὡς ὄντότητες, στην ἐκάστοτε Δημοτικὴ Ἀρχή, καί, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, νὰ ρυμουλκούνται ἢ νὰ ἐποπτεύονται ἀπὸ κομματικὲς τοποθετήσεις), δημιούργησαν ἕνα ἀξιόλογο θεατρικὸ δεδομένο. Καί, σε πολλὲς περιπτώσεις (ἀνάλογα, βέβαια, με τὰ κριτήρια, τις δυνατότητες και τὴν ἀποστασιοποίηση τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς ἀπ' τις παγίδες αὐτὲς), πολλὰ ἀπ' τὰ θεάτρα τοῦτα, ἀναδείχτηκαν σε πανελλήνια κλίμακα και πῆραν μιὰ ξεχωριστὴ θέση. Τώρα, πιστεύουμε πῶς, με τὴν πείρα και τὴν ἀπόσταση, που ἔχουμε ἀπ' τὴν λειτουργία τους και τὴν σύγκρισή τους με τὸν θεσμὸ τῶν Ἡμικρατικῶν Θεάτρων, που εἶχε ἐπιτύχει ἡ Πνευματικὴ Ἐπαρχία πρὶν ἀπ' τὰ Δημοτικὰ Θεάτρα, μπορούμε νὰ προχωρήσουμε, για ἕνα δεύτερο στάδιο προώθησης τῆς θεατρικῆς ζωῆς στην περιφέρεια. Καί, πάνω, σ' αὐτὸ που χρειάζεται εἰδικὴ μελέτη και πὸ ἐκτεταμένη ἀνάπτυξη, θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε τις ἀπόψεις και τις ιδέες μας, σε μιὰν ἄλλη δημοσίευση. Γι' αὐτὸ, στο παρὸν σημεῖωμα, ὕστερ' ἀπ' τις πολὺ ἀχνὲς αὐτὲς ἐπισημάνσεις, θὰ εἶχαμε νὰ προσθέσουμε, δίκην πρώτης ἰδιοδοσίας, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ἐπανεξεταστῆ, σε κάποια διεγυρμένη βάση, τόσο τῶν πνευματικῶν παραγόντων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, ὅσο και τῶν ἐπαϊόντων και τῶν

ἀρμοδιῶν τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ, τὸ θέμα τοῦτο ἐξ ὑπαρχῆς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεῖ αὐτό, πρὶν νὰ ὀδηγηθεῖ, αὐτὴ ἡ κατάκτηση — γιὰ τὴν ὁποία πασχίσαμε καὶ ἀγωνιστήκαμε ἐπὶ χρόνια —, στὴν ἀτονία καὶ τὴν ἀποτετάνωση, ποὺ φέρνει ἡ ἀδιέξοδη, λόγω τῆς ἠπερκέρασης ἀπ' τὴν ἐξέλιξη, συνέχιση τῆς πορείας τους.

Τὸ ΔΗΠΕΘΙ, στὸν φετεινὸ χειμῶνα, ἀνέβασε τὸ ἀξιόλογο ἔργο τῆς Λούλας Ἀναγνωστάκη «Ὁ ἦχος τοῦ ὄπλου» — θυμίζει κάπως τὸν «Ἦχος τοῦ κώδωνα» —, ποὺ σκηνοθέτησε ὁ Καλλιτεχνικὸς (τότε) Διευθυντὴς του Νίκος Περέλης. Καί, κατ' ἀρχὴν, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι, παρ' ὅλο ποὺ ἡ ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ ἔργου καὶ ἡ «συγκόλληση» τῶν εἰκόνων μὲ τὴ νύξη τῆς ὑπερβολῆς ἐμπόδιζε γιὰ μιὰ ἰσοζυγισμένη κίνηση τοῦ συνάλου, κατορθώθηκε νὰ ὀργανωθεῖ, πᾶνω οὐ μὴ δυναμικὴ ἐπιφάνεια, ἡ ὅλη παράσταση, χωρὶς νὰ φαίνονται τὰ ἐγγενῆ τοῦτα ρήγματα. Ἔτσι, τὸ κενὸ καὶ οἱ ἀπατηλὲς λάμπει, ποὺ δὲν φέρουν πουθενὰ καὶ ὀδηγοῦν, μὲ τὴν ἀνία τῆς λεηλατημένης καθημερινότητος, στὴν ὑπαρξιακὴν κατάπτωση καὶ στὴν ἀνίχνευση ἐνὸς θολοῦ ὀρίζοντα τραγικῆς μοναξιάς, δέθηκε κάπως μὲ τὴν πείρα (καὶ ὄχι μὲ τὴν ἔμπνευση) τῆς θεατρικῆς θητείας, γιὰ νὰ δώσει, πράγματι, μιὰν αὐθεντικὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς μας στὸν κῶρο κυρίως τῆς νεότητος. Καί, μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀναδιάρθρωση, ὁ Ν. Περέλης ξεπέρασε τίς δύσκολες φάσεις, δίνοντας, στὸ τέλος, μιὰ παράσταση ποὺ εἶναι προσιτὴ στὸ εὐρὸ κοινό, δίχως νὰ παραχαράξει τὴν ἀρχικὴ πρόθεση τῆς Λ. Ἀναγνωστάκη, στηρίζοντας, μέσα σὲ μιὰ διαχεῶμενη καὶ ρευστὴ ἀτμόσφαιρα, τὸ σκληρὸ μήνυμα τοῦ ἔργου. Βέβαια, γιὰ τὴν συγκρότηση καὶ τὴν ἀνάδειξη, οὐ θεατρικὲς ὀντότητες, εἶχε τὴν πολὺ ἔντονη βοήθεια τῶν ἠθοποιῶν, ποὺ ζωντάνεψαν, μὲ συμμετοχὴ, τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου, μέσ' ἀπὸ ἕνα πρῖσμα συνολικῆς θεώρησης. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ Διον. Βούλτσος ὡς Γιαννοῦκος καὶ ὁ Δημ. Κοτζιάς στὸ ρόλο τοῦ Μιχάλη, κατάφεραν νὰ ἐνσαρκώσουν, περίπου στὸ ἴδιο ἐπίπεδο ἀπόδοσης, τοὺς δυὸ ἀπ' τοὺς κεντρικοὺς ἥρωες, κρατώντας τὴν ἔνταση καὶ τὸν τόνο τῆς παραπαίουσας ἀναζήτησης τῶν νέων. Ἡ Λιζολιέττα Σιάνου καὶ ἡ Μαίρη Παραδέλη, στοὺς ἀντίστοιχους ρόλους τῆς Φανῆς καὶ τῆς Κάτιας, ἀνταποκρίθηκαν στίς ἀπαιτητικὲς διακυμάνσεις καὶ τὴν φορτισμένη κίνηση, δίνοντας μιὰ οὐσιαστικὴν ὑπόσταση στὴν τραυματισμένη κοινωνικὴ συνείδηση (πέρ' ἀπ' τὴν συναισθηματικὴ πλευρὰ) ποὺ κρατεῖ, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, τὸ ἔργο. Ἐπίσης, ἡ Καίτη Ροθῆρου ὡς Μαρίκα, ποὺ συγκετρώνει τὸ μεγάλο βάρος τῆς θεματικῆς διαλεκτικῆς ἄρθρωσης τῆς παράστασης, στάθηκε πάρα πολὺ καλά, καθὼς καὶ ὁ Βασίλης Κωνσταντῆς, στὸ ρόλο τοῦ Ἠλία, ποὺ τὸν διαφύλαξε μὲ πειθαρχημένο ταμπεραμέντο.

Τὰ σκηνικὰ καὶ τὰ κοστούμια τοῦ Νίκου Πετρόπουλου, καθὼς καὶ ἡ μουσικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Διον. Βούλτσου, εἶταν σὲ συμφωνία μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ κλίμα τοῦ ἔργου, δίχως παραμορφωτικὲς ἢ ἀπάδουσες ἐξάρσεις.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

II

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ

Γιάννη Χαρισούλη: «ΤΟ ΑΤΥΧΗΜΑ»

Ἄνισο στὴ γενικότερη ἀξιολόγηση εἶναι τὸ θεατρικὸ ἔργο «Τὸ ἀτύχημα» τοῦ Γιάννη Χριστούλη ποὺ παίζεται στὸ Θέατρο Τέχνης.

Κι αὐτὸ συμβαίνει: Πρῶτο γιατί ὁ μῦθος τοῦ ἔργου εἶναι μιὰ κοινότατη ἱστορία ποὺ τὴν ἔχουν παρουσιάσει σὲ παραλλαγὲς τόσο ὁ κινηματογράφος ὅσο καὶ τὰ ἀστυνομικὰ θρίλερ.

Κι αὐτὸ συμβαίνει: Δεύτερο σ' ὅτι ἡ διακρινόμενη διαλεκτικὴ δὲν ἀφομοιώνεται

σκηνικά στον θεατρικό διαλογισμό, δέν είναι εύρηματική και δέν δίνει σαφή σημεία, ίδίως στον προσανατολισμό των προθέσεων του συγγραφέα, παρά τις μηνυματικές ίχνηλασίες πρὸς ἕνα οἰκουμηνικότερο παράλογο. Δεδομένο πὸ ἐνῶ φαίνεται νὰ προσεγγίζει κάποια σαπρική ἔννοιολογία, καταλήγει ἐν τούτοις σὲ μιὰ δέσμευση ποικίλης μορφῆς και σὲ μιὰ ὑποβαθμισμένη συγγραφική ἐκμετάλλευση τῶν ὄσων συμβαίνουν και διαδραματίζονται στὸ ἔργο.

Ἔτσι ἀπομένει ἡ σκηνοθεσία τοῦ Μίμη Κουγιουμτζῆ πὸν στηρίζει και θεραπεύει ἐυφύεστατα ὅμως τις ἀδυναμίες τοῦ ἔργου μὲ τὸ νὰ διασυνδέσει, μὲ ρυθμὸ και ἰσόρροπα, τὴν συνεχῶς παλινδρομοῦμενη διαλεκτική και τὸν κοινότατο μῦθο. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ σκηνοθετική διδασκαλία και παρέμβαση χρησιμοποιεῖ και κινηματογραφικές ἐπινοήσεις πὸν δημιουργοῦν και μερικές συμβολικές προεκτάσεις πέρα ἀπὸ τὸ ρεαλισμὸ τοῦ ἔργου.

Ἐπισημαστικά ἐμφέ, σκηνές πιάνου, καθὼς και καναπέ - ἀκίνησια κλπ.

Ἐναλυτικά γιὰ τὸ ἔργο, στὸ Α΄ μέρος ἔχουμε τὸ κύριο θέμα μὲ τὴν ἐπίσκεψη, τὴν γνωριμία και τὴν Ἐρωτική Προσέγγιση.

Στὸ Β΄ μέρος ἔχουμε τὴν ἐρωτική σχέση και τὴν τραγική κατάληξη μὲ τὸν ἐκδικητικό φόνο.

Τὰ θεατρικά σημεία τῆς φαντασίωσης: Ἦταν ἕνα μικρὸ καράβι πὸν ἦταν τὸ τραγούδι τοῦ Νεαροῦ και ἡ ἐπίδειξη μιᾶς ἀνύπαρκτης μητρότητας ἀπὸ τὴν γυναίκα πάνω στον καναπέ, παρά τούς θεατρικά και ἔννοιολογικά διευρυνόμενους προβληματισμούς, διέφυγαν ἀπὸ τὴν προσοχή τοῦ συγγραφέα — κρίμα. Ὁ Γιάννης Καρατζογιάννης ἔδωσε ἕνα μελετημένο παίξιμο και κράτησε σωστά τὸν κουραστικό του ρόλο. Ἡ Ρένα Πιτιτάκη ἦταν αὐτὴ πὸν κυριάρχησε μέσα στὴν παράσταση. Λειτουργῆσε στὸν ἦχο τῆς φωνῆς, στοὺς θηματισμούς, στὴ λιτότητα τῆς ἔκφρασης παρόμοια μὲ ἰέρεια τελετουργίας. Ὅμως αὐτὸ τὸ ἐξαιρετο παίξιμο ἀκτινοβολοῦσε και μὲ τὴν εὐαισθησία τοῦ ὑπερβολικοῦ τονισμοῦ τῆς ἐκάστοτε ὑποκριτικῆς λεπτομέρειας, πὸν ἴσως ἐδῶ δέν ταίριαζε μὲ τις ὀριακές ἀπαιτήσεις τοῦ ρόλου και τοῦ ἔργου.

Τὸ Θ.Τ. συνεχίζει και μὲ τὸ «Ἀτύχημα» τοῦ Γιάννη Χρυσούλη τὴν μεγάλη παράδοση τῆς πνευματικῆς προστασίας τῶν νεοελλήνων συγγραφέων. Ὁ Μίμης Κουγιουμτζῆς συνεχίζει νὰ εἶναι κι αὐτὸς ὁ πιστὸς θεματοφύλακας.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ

I

«ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ» 1990

Ὁ Σύλλογος «Δελφικές Ἀμφικτιονίες» προκηρῶσει τὸν 18ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ποίησης, Διηγήματος και Μελέτης γύρω ἀπὸ τὴ Δελφική και Ἀνθρωπιστική Ἰδέα, τὸν 13ο Μουσικῆς Σύνθεσης και τὸν 10ο Ἐρμηνείας Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ.

Γιὰ τὸν ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΠΟΙΗΣΗΣ (ἀπὸ 1 - 3 ποιήματα, συνολικά 50 - 70 στίχοι).

1. Ὁ Δήμος Δελφῶν προσφέρει 30.000 γιὰ ποίημα ἀπερῶμένο στοὺς Δελφούς.
2. Ἡ κ. Ἀδαμαντία Διόκη προσφέρει 30.000 στὴ μνήμη Γεωργίου Διόκη.
3. Ἡ δις Ἀθηνᾶ Κασσαβέτη προσφέρει 30.000 στὴ μνήμη Κατίνας Κασσαβέτη.
4. Ἡ κ. Μιμὴ Σωσοῖδου προσφέρει 30.000 στὴ μνήμη τῆς ἀδελφῆς τῆς Εἰρήνης Δερμάτη.
5. Ἡ κ. Ἐλένη Πανούση προσφέρει 15.000 στὴ μνήμη Σπήλιου Πανούση.
6. Ἡ κ. Μαίρη Βρυάκου - Γκέλη προσφέρει 30.000 στὴ μνήμη Ἰωάννου Γκέλη γιὰ ποίημα ἀπερῶμένο στὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί (1 - 3 ποιήματα ἀπὸ 50 - 70 στίχοι).

7. Ἡ κ. Μαίρη Παπαδοπούλου προσφέρει 20.000 στή μνήμη τοῦ ἀδελφοῦ της ποιητῆ Βασίλη Παπαδόπουλου.

Γιὰ τὸν ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΜΕΛΕΤΗΣ (ἀπὸ 15 - 20 δακτυλογραφημένες σελίδες).

8. Ὁ Δήμος Δελφῶν προσφέρει 30.000 γιὰ μελέτη σὲ θέμα Δελφικό.
 9. Ἡ κ. Νιόβη Τριανταφύλλου - Γαβριήλ προσφέρει 50.000 στή μνήμη Φώτη Τριανταφύλλου.
 10. Ἡ δις Ἀλκμνήμη Παπαϊωάννου καὶ ἡ κ. Μυρτῶ Καρατζᾶ προσφέρουν 20.000 στή μνήμη γονέων τους.
 11. Ἡ κ. Ἑλένη Λεονάρδου προσφέρει 20.000 στή μνήμη στρατηγοῦ Ἰωάννη Λεονάρδου.
 12. Ὁ κ. Παῦλος καὶ ἡ κ. Νιόβη Λυκούδη προσφέρουν 35.000 στή μνήμη τοῦ Καθηγητοῦ Γερασίμου Κονιδάρη γιὰ μελέτη μὲ θέμα «Τὰ χθόνια μαντεία γαίας τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ὀλυμπίας ἀπέναντι στοῦ κυρίως μαντεῖο τῶν Δελφῶν».

Γιὰ τὸν ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ (ἀπὸ 1 - 2 διηγήματα, 12 - 20 σελίδες).

13. Ἡ λογοτέχνης κ. Γκρατία Δεπούνη προσφέρει 20.000 στή μνήμη Σπύρου Δεπούνη.
 14. Ἡ κ. Εὐαγγελία Μισραχῆ προσφέρει 30.000 στή μνήμη τῆς ἀδελφῆς της Σοφίας Γατωῦτη. Θέμα ἐλεύθερο.
 15. Ἡ κ. Ἑλλη Μιχελιδάκη προσφέρει 20.000 στή μνήμη Λιλῆς Μιχελιδάκη.
 16. Ἡ κ. Γιούλα Ψυχογιῶ καὶ τῶν γονέων της Δημητρίου καὶ Ἑλένης.

Γιὰ τὸν ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ (διάρκεια 3 - 5 λεπτά). Νὰ συνοδεύονται μὲ κασσέτες.

17. Ἡ κ. Μαίρη Μπουσμπουρέλη προσφέρει 50.000 στή μνήμη Ἰωάννου Μπουσμπουρέλη.
 18. Ὁ κ. Παῦλος καὶ ἡ κ. Ἐλσα Παπαγιαννοπούλου προσφέρουν 20.000 στή μνήμη Δέσποινας Γιαννακοπούλου καὶ Εὐστρατίου Γιαννάκοπούλου.
 19. Ἡ κ. Ρούλα Τερζοπούλου προσφέρει 15.000 στή μνήμη Δημητρίου Τερζοπούλου καὶ γονέων της.

Γιὰ τὸν ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

20. Ὁ στρατηγὸς κ. Ἀνδρέας Λάμπρος καὶ ἡ κ. Καίτη Λάμπου προσφέρουν 25.000 στή μνήμη Ἰωάννου καὶ Πανωραίας Λάμπου.

Τὰ δοκίμια ὀφείλουν νὰ σταλοῦν τὸ ἀργότερο μέχρι 30 Ἰουνίου 1990 στή διεύθυνση τῆς Προέδρου: Κα Μαίρη Μπουσμπουρέλη, Ὁρμινίου 8, Ἰλισία (Τ.Κ. 115 28) Ἀθήνα, τηλ. 72.12.894. Ἐπίσης στὸ ἴδιο τηλέφωνο δίδονται σχετικὲς πληροφορίες. Ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων θὰ γίνει σὲ πανηγυρικὴ τελετὴ στοὺς Δελφούς.

Τὰ δοκίμια θὰ σταλοῦν σὲ πέντε (5) ἀντίτυπα καθαρογραμμένα μὲ ψευδώνυμο ἐντὸς μεγάλου φακέλλου σφραγισμένου, εἰ δυνατόν δακτυλογραφημένα. Ἐντὸς τοῦ μεγάλου φακέλλου θὰ ὑπάρχει δευτέρος φάκελλος ἀδιαφανῆς, σφραγισμένος ἐπίσης, ὅπου θὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνοματεπώνυμο καὶ διεύθυνση τοῦ διαγωνιζομένου. Τὰ μουσικὰ κείμενα πρέπει νὰ συνοδεύονται μὲ κασσέτες. Ἐπίσης σὲ κασσέτες στέλλεται ἡ ἔρμηνεία δημ. τραγουδιοῦ.

Όσοι έχουν βραβευτεί σε προηγούμενους διαγωνισμούς με Α' βραβείο αποκλείονται να λάβουν μέρος για μια πενταετία.

Ἡ Πρόεδρος
ΜΑΙΡΗ ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΡΕΛΗ

Ὁ Γεν. Γραμματέας
ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

II

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΜΟΣΧΑΤΟΥ

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Π.Ε.Μ. προκηρύσσει καὶ φέτος τὸν Πέμπτο Πανελλήνιο Λογοτεχνικὸ Διαγωνισμὸ τῆς Π.Ε.Μ. γιὰ τὸ 1990.

Α' ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

1ο Βραβείο 30.000 δρχ.

2ο Βραβείο 20.000 δρχ.

Ἔπαινος

Β' ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

1ο Βραβείο 30.000 δρχ.

2ο Βραβείο 20.000 δρχ.

Ἔπαινος

Γ' ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Βραβείο 30.000 δρχ.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Τὸ διήγημα ἢ τὰ διηγήματα δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ 15 σελίδες συνολικά.

Τὰ ποιήματα δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ τρία καὶ ὄχι πάνω ἀπὸ 40 στίχους τὸ καθένα.

Θέματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ ἐμπνέονται κατ' ἀποκλειστικότητα οἱ διαγωνιζόμενοι εἶναι:

« Η φιλία τῶν λαῶν » .

« Ἄνθρωπος καὶ περιβάλλον » .

Τὰ κείμενα (διηγήματα, ποιήματα, παιδικὰ διηγήματα) πρέπει νὰ εἶναι ὁπωσδήποτε ἀνεκδοτα, δακτυλογραφημένα καὶ νὰ σταλοῦν τὸ ἀργότερο μέχρι 30 Ἰουλίου 1990 στὴν Π.Ε.Μ. (Ρήγα Φεραίου 65 — 183 44 Μοσχάτο) σὲ πέντε ἀντίγραφα.

Ὅλες οἱ συμμετοχὲς θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν σὲ εἰδικὸ μεγάλο καὶ σκληρὸ φάκελλο (κατὰ πρότιμηση κίτρινο) χωρὶς ὄνομα, οὔτε ψευδώνυμο. Τὸ πραγματικὸ ὄνομα καὶ ἡ διεύθυνση τοῦ διαγωνιζομένου θὰ τοποθετηθεῖ σὲ ξεχωριστὸ μικρὸ φάκελλο πὸν θὰ μπεῖ μέσα στὸν μεγάλο.

Γιὰ τὴν ὄλη ὀργάνωση ὑπεύθυνη εἶναι ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Πνευματικῆς Ἑστίας Μοσχάτου Π. Ζιωτόπουλου, Μ. Βενιζελέα, Ε. Ἀσίκη καὶ Μ. Κόκκορη.

Ἡ ἀπονομὴ τῶν ἐπάθλων θὰ γίνῃ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1990.

Γιὰ ὁποιαδήποτε πληροφορία ἀπευθυνθεῖτε στὰ τηλέφωνα:

94.12.964 κ. Παν. Ζιωτόπουλος

94.11.444 κ. Μαρ. Βενιζελέα

94.14.751 κ. Ἐμμη Ἀσίκη

32.28.576 κ. Μαλ. Κόκκορη

Γιὰ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο

Ὁ Πρόεδρος
Κ. ΚΟΡΡΕΣ

Ἡ Γεν. Γραμματεὺς
ΜΑΛ. ΚΟΚΚΟΡΗ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΠΟΙΗΣΗ

Γ. Διλιμπόη: «ΜΕ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ» (ποιήματα, 1989): («Μέ κατηγοροῦν ἠλιθία, γιατί δηλώνω, / ὅτι ἐκεῖνος ποὺ φοβάται τὸν Δαρβίνο / καὶ τὸν Μάρξ, τὸν Φρόντ, / δίχως τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν / τρέμει καὶ φοβάται τὸν Χριστὸ μας»).

Κώστα Ζάνου: «ΔΡΟΜΟΙ ΚΑΙ ΙΣΟΠΡΟΠΙΕΣ» (ποιήματα, 1988): («Μέ τὴν καινούρια μέρα / ἀνοίξαμε τὶς φλέβες μας / νὰ ποτίσουμε τὴν διψασμένη γῆς. / Προσοκίτες καὶ αἵματα μᾶς μέθυσαν / καὶ χορέψαμε μέχρι θανάτου τὸν πυρίχχοιο / στὴν πρώτη μας ἐπαφή»).

Δημήτρη Γέροντα: «ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (Συγκεντρωτικὴ Ἔκδοση, 1989): («Εἶναι τὸ ἔργο μου / ὕμνος σὲ Σένα, Κύριε, / εἶναι τὸ ποτάμι ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν κοίτη Σου / ... νὰ πορευθῶ, γιὰ μιὰ ἐλάχιστη στιγμὴ, / στὴς θεῖες ἀθανασίας Σου τὸν δρόμο»).

Ἐλένης Α. Σοφρά: «ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΕΙΡΗΝΗΣ» (Ποιητικὴ Σύνθεση στὰ Ἑλληνικά, Γαλλικά καὶ Ἀγγλικά, 1987): («Οὐράνιο Φῶς / ἀμέτρητων αἰώνων... / στὴν ἀπεραντοσύνη / τοῦ Σύμπαντος, / θεῖα Ἀρμονία / Ἀνάερη / ὑπερκόσμια μουσικὴ / στὴν ὁμορφιά τοῦ Ἀπειροῦ»).

Ὀλγας Βότση: «ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (Τόμος πρῶτος 1951 - 1973, 1989): («Σὰν ἄγγελος σιγὰ - σιγὰ νὰ κατέβεις τὴ νύχτα, / μὲ πέλμα γυμνὸ, / στὴ μακριὰ γραμμὴ, / τὴν ἀτέλειωτη, / στὴν δική σου κοίτη νὰ περπατήσεις. / Νὰ νοιώσεις τὶς πέτρες τὶς μυτερές, / τὸν ἦχο τοῦ ἄδειου, / νὰ οκίσσεις ἀπ' τὶς λουρίδες τῆς νύχτας, / ἄφωνο, μικρὸ ἀνθρώπινο πλάσμα, / κυνηγημένο»).

Βασίλη Κραφίτη: «ΗΘΟΣ ΤΟ ΕΓΟΣΜΟ» (ποίηση, 1990): («Σὺ Ἐφθεία, ἀηδονιοῦ κρυμμένο μελωδία καὶ ἀνοιξιότικης / ἐσπέρας ὁμορφιά, πόσο σὲ φτερουγίσματα ἀετῶν τὰ ὄνειρα / εὐστοχα ὑψώνεις! Μακάρια, Σὺ, ἠλιθία εὐγενικὴ ποὺ / σὶς φωλιές τῆς συνειδησης τὰ φτερά σου ἀπλώνεις. / ... Ἐφθεία, γλυκιὰ μελωδία ζωῆς»).

Ἐφης Αἰλιανοῦ: «ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (Τόμος πρῶτος 1952 - 1973, 1989): («Μακρὸς δὲν ἦταν κι ἄστωτος ὁ δρόμος, / μὲ ἔτσι πολὺ

ποὺ ἐπλάτυνε ἡ ψυχὴ σου / μὲ τοὺς ἀνέμους, τὰ στοιχεῖα καὶ τὶς ἀγάπες, / τί νὰ τὴν κάμεις τώρα πιά, λέω, τὴν Ἰθάκη. / Κι ἂν ἤρθες, γιὰ νὰ φύγεις εἶναι πάλι»).

Γιώργου Παναγουλόπουλου: «ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΩΤΟΒΟΛΙΔΑ» (ποιήματα, 1989): («Δὲν ἤξερε πὼς οἱ ἐπαναστάτες / χάθηκαν στὸ χιόνι / γιὰτὶ τὰ δράματά του δὲν ἀγγίξαν ποτὲ / τὴν ἀνοιξή / ἔταν στὸ δρόμο του κοίταξε / μόνο τὶς οκίες / κι ἀκόμα / ἕνα βραδινὸ τρένο νὰ σφυρῖζει / τὴ ματαιότητα»).

Ἥλια Σιμόπουλου: «ΠΟΙΗΣΗ» (Τόμος πρῶτος, 1989): («Ἡ ἐποχὴ σου / εἶναι ἔρεθος καὶ σιωπὴ. / Ἐνα λευκὸ τριαντάφυλλο / φυλλορροεῖ στὸ μέτωπό σου. / Στὰ μάτια σου / δυὸ κόκκινα γεράνια. / Τὰ πουλιά / σκοτώνονται στοὺς ἀγροὺς / οἱ ποιητὲς σὶς πόλεις... / Βουδὸς / μπρὸς στὴν ἀμίλητη θάλασσα / περιμένεις τὴν αὐγὴ / περιμένεις τὸ θράδι. / Ἐλπίζεις.»).

Δημήτρη Γαλανοῦ: «ΣΚΟΡΠΙΟΣ» (ποιήματα, 1990): («Τοξίνη κι ὄχρομέλανος οὐρανός. / Κίτρινο σῆμα / κίτρινο ταξί / κίτρινη λάμπα τοῦ φθορίου. / Ἰκτερος / ἡ πόλη ποὺ ἔφαγε / τὰ γελᾶδια τοῦ ἡλίου / καὶ φθίνει. / Πρῶτη βόλτα / στὸ μονότροχο ποδήλατο / ὁ μετεωρισμὸς στὸ τευτωμένο σχοινί»).

Εὐάγγελου Παραμερίτη: «ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ» (ποίηση 1990): («Μάνα, / ἀπόψε, φωταυγῆς ὁ οὐρανός / γιομάτος ἄστρα / καὶ μοῦ θυμίζει τὴν αὐλὴ / τῆς φτωχικῆς μας γειτονίας / τῶν παιδικῶν μου χρόνων. / Κι ἐσὲ στὸ προσκεφάλι: μας / νὰ κάνεις ὄνειρα γιὰ τ' αὐριο / καὶ νὰ μᾶς λὲς μύρια τραγοῦδια»).

Π. Μ. Σωτήρχου: «ΔΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΤΙΡΜΩΝ» (ποιητικὰ κείμενα ἐσωτερικῆς πορείας, 1990): («Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν...», πῶς νὰ τὸ πεῖ / ὁ ταπεινὸς καὶ πρῶτος, πῶς / νὰ ὑψώσει τὰ μάτια, ὅμως / τὸ «τετήρηκα» τὸ φώναξε διὰ βίου / ... Ἐνα ποίημα εἶναι ἂν τὸν ἡλιο / ποὺ τὸν στέλνει ὁ Θεὸς κάθε πρωτῷ»).

Γιώτας Γουρδομιάλη: «ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ» (ποιήματα, 1989): («Ὡ τῆς ἄγονης μήτρας τραγοῦδι / ποὺ τῆς ἐλίας τὸ σπέρμα σοῦ ἀρκεῖ / καὶ τῆς ἀκύμαντης θάλασσας

τας ὁ σπόρος / γιὰ νὰ λιχνίξῃσαι στοὺς αἰῶ-
νες / ἀνάμεσα στὶς ἠλιοψημένες πέτρες
σου»).

Μηλίτσα Ζαρχῆ-Καραθάνου: «ΔΡΩΜΕ-
ΝΑ» (ποιήματα, 1989): («Καλοστημένη πα-
ράσταση, ἠθοποιοί, παρατραχάμενοι, / κοπά-
δι καὶ τύμπανα. / Σὲ πρῶτο πλάνο ὁ ἀρχη-
γὸς σὲ ἐξέκρησι. / Ἐξωραϊσμένα κύματα /
διαθλάσεις καὶ ὄχρες χρυσάφια / ... Ὑστε-
ρα ἐρημιὰ, σχισμένες φιγούρες»).

Γεράσιμου Πνευματικιάτου: «ΟΔΟΣ ΚΟΜΗ-
ΤΟΣ ΡΩΜΑ» (ποίηση, Μεσολόγγι, 1988): («Φυσικὴ βασιλεία αὐτόνομων κινήσεων, /
πνοὴς φθινοπώρου, σὲ / περιστροφικὴ ἐνατέ-
νιση / γονδολοκράτωρ ὕπνου. / Ἐλεύθερος
τόρα, ὑψώσου / πάνω ἀπ' ἄλλα... / Οἱ ἀ-
πέναντι / πλαστοί / καθρέπτες εἰλικρινεί-
ας»).

Γιώργου Φρέρη: «ΔΥΣΙΠΟΝΟΙ ΡΥΘΜΟΙ»
(ποιήματα, Γιάννινα, 1984): («Ἀπραγὴ ἐρ-
μητικὴ ὁμορφιά, / σὲ παραφυλακὴ στὴ στρα-
φὴ τοῦ ἀριματόδρομου, / ἀναμένεις τὴ νύχτα
τὴ σφῆ / νὰ διδάχῃτε τὴν ἀνεξάντλητὴ εὐ-
φορία / πὺ φιλάνθρωπα μεταβάλλει ἢ γνώ-
ση. / Ἀπραγὴ δύναμι, προσμένεις / τὸ διαυ-
γὲς καθρέφτισμα...»).

Ἀντώνη Χρ. Περδικούλη: «ΑΠΟΦΕ Ο ΑΙ-
ΟΛΟΣ ΚΟΙΜΗΘΗΚΕ ΝΩΡΙΣ» (ποίηση, Ἄθ-
θῆ, 1988): («Δὲν εἶμαστε ἄνθρωποι ἐμεῖς /
μῆτε μιὰ ἀνεμώνια / στὸ πενθεσίλειο τράν-
ταγμα τοῦ ἡλίου / μῆτε δυὸ δροσάτα χεῖλη
νιόκοπου θεοῦ / ... Μονάχα ὁ γλυκόπιστος
ὑπνος / ... μὲ ὄνειρα καὶ χέρια λεπτοκάμω-
τα / κι ἀδιάντροπες ζωγραφιὲς σθησιμένες»).

Νίκου Μούλια: «Ο ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ»
(ποιήματα, Γιάννινα, 1990): («Ἀνοποφία-
στος σερνόσουνα / στὴν κίτρινη ἄμμο καὶ στὸν
ὄρανό ἀνάμεσα, / λιγνὴ σιλουέτα - πιστὴ
στὸν Ἄλλοχ, / κι ἄκουσε μέσα στὸν ὕπνο
σου / τῆς γλυκειᾶς ἀνοιξιᾶτικης νύχτας, /
ἀγριεμένα σιδηρένια πουλιὰ / σὰν τὰ δαιμό-
νια νὰ σφυρίζουνε γύρω... / Τὸ κάτασπρο
περιστέρι / πὺ κράτησε σὰν ἰκεσία στὰ χέ-
ρια σου / πέθανε!...»).

ΠΕΖΑ — ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ — ΔΙΑΦΟΡΑ

Γιώργου Δ. Κούνδουρου: «ΟΙ ΚΑΛΑΤΖΗ-
ΔΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΓΚΑΝΑΣ» (χρονικό, 1990).
Ἕνα καλογραμμένο, μὲ διωματικὴ μνήμη καὶ

χαμηλόφωνη ποίηση, χρονικὸ οἰκογενειακῆς
καὶ τοπικῆς ἱστορίας, δπου ἀποθησαυρίζον-
ται οἱ ἀξίες, τὸ κλίμα καὶ ἡ παράδοση, συνυ-
φασμένα μὲ τὸ ἐπαγγέλμα τῶν καλατζήδων
μῆζ περιούχης.

Π. Μ. Σωτήρχου: «Ο ΜΕΓΑΣ ΓΕΡΩΝ (ἔ-
γγραφο Βαρσανούφιος καὶ ὁ Μαθητὴς τοῦ ἁγι-
οῦ Ἰωάννη ὁ προφήτης, 1988)». Βίος, Πο-
λιτεία, Διδασκαλία καὶ ἡ Ἀσματικὴ Ἀκο-
λουθία τους, παρουσιασμένη, μὲ κατανοητικὸ
λόγο καὶ ἐπιστημονικὴ πληρότητα, σὲ μιὰ
ἐξαιρετικὴ ἔκδοση. Ἀκόμα, ἡ Εἰσαγωγὴ τοῦ
Π. Μ. Σωτήρχου καὶ ἡ θαυμάσια ἀρχιτεκτό-
νιση στὴν ἐσωτερικὴ διάρθρωση τῆς ὕλης,
κάνουν τὸ ἔργο τοῦτο μοναδικό.

Δημοσθ. Ζαδέ: «Ο ΒΑΒΓΛΑΣ» (διηγήμα-
τα ἀπ' τὸν Πόλεμο καὶ τὴν Κατοχὴ, 1990).
Μιὰ τοιχογραφία, καμωμένη ἀπὸ ὑπαρκτὰ
διώματα καὶ θαυτέρη ποίηση, πὺ διευρύνει
τὴν μεγάλὴ προσφορὰ τοῦ Δημοσθ. Ζαδέ στὴν
σύγχρονὴ πεζογραφία μας. Τὸ ὑπόστρωμα τῆς
τραυματισμένης συνείδησης καὶ τὸ ἀθέατο μέ-
ρος τῆς πραγματικότητος, ἐξ ἄλλου, δίνουν
μιὰ νέα διάσταση στὸ στέρεο καὶ ζυγισμένο
λόγο τοῦ συγγραφέα.

Κ. Μητσάκη: «ΣΗΜΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ» (Με-
λέτες Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, 1987). Φι-
λολογικὴ θεώρηση, σὲ μιὰ εὐρύτερη κλίμα-
κα, τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, διαρ-
θρωμένη μὲ ἐπιστημονικὰ κριτήρια, πὺ πε-
ριλαμβάνει τὴν Παράδοση τῆς Τουρκοκρατί-
ας, τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι καὶ τὴν ποίηση
καὶ πεζογραφία τῆς νεώτερης γραμματείας
μας.

Ἰθωνος Μ. Δέφνερ: «Ο ΘΥΑΜΙΣ» (διη-
γήματα καὶ πεζογραφήματα, πὺ κρατοῦν
τὴν ὑπόβλη καὶ τὸ κλίμα ἀπ' τὴν ἀναφο-
ρὰ τῆς θεματογραφίας τους στὰ «Αἰθιοπικά»
καὶ τὸν κορμὸ μῆζ μυθοπλασίας ἀπ' τὴν ἀρ-
χαία Αἴγυπτο, τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, τὴ Ρώ-
μη, τὸ Βυζάντιο, τοὺς Ἴνκας, τοὺς Ἀραβες.
Πρόκειται γιὰ μιὰ πεζογραφία, διαστρωμέ-
νῃ μὲ ὄνειρο καὶ ποίηση ἀπ' τὸν λόγο τοῦ
συγγραφέα.

Π. Μ. Σωτήρχου: «ΟΔΟΣ ΑΝΑΠΑΥΣΕ-
ΩΣ», 1989. Ἕνα συναξάρι, γιὰ τὴν φυγὴ με-
τὰ τὸν θάνατο, γραμμένο μὲ τὴν γνωστὴ πλη-
ρότητα καὶ τὴν θέρημ τοῦ λόγου τοῦ Π. Μ.
Σωτήρχου, πὺ συγκροτεῖται (ἐκτός ἀπ' τὸν
πρόλογο τοῦ συγγραφέα) ἀπὸ τὸν Διάλογο

του Μεγάλου Μακαρίου, από την γραπτή Παράδοση της Ἐκκλησίας και την Διήγηση Γρηγορίου του Μοναχού, μαθητοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Νέου.

Γιάννη Μπαρμπαγιάννη - Προσήλιου: «ΣΚΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΑΜΑΤΑ» (ἀνησυχίες - μελέτες - στοχασμοί, 1990). Μιά εὐρύτερη πνευματική περιήγηση τοῦ συγγραφέα, πού γίνεται μέ τή ὀριμότητα καί ἀπλότητα, πού χαρακτηρίζει τόν λόγο του. Μάλιστα, ἡ σήμανση σ' αὐτόν τόν χῶρο, ἔχει τήν χαρακτηριστική πολυμέρεια, πού προσφέρει προσπέλαση γιά πολλοὺς τομείς.

Νίκου Β. Λαδά: «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ (1973 - 1975)», 1989. Μέ πρόλογο τοῦ καθηγητῆ Γ. Σαββίδη, ἀξιοποιοῦνται οἱ ἡμερολογιακῆς αὐτῆς σημειώσεις τοῦ ἀείμνηστου ποιητῆ Νίκου Β. Λαδά, πού διέγραφε, στή 25 μόλις χρόνια του, μιὰ τόσο λαμπρή καί μεγάλη τροχιά στήν σύγχρονη ποίησή μας. Μέ τήν ἐκδοση τούτη, δλοκληρώνεται ἡ παρουσία του καί δίνεται ἕνα ἐνδιαφέρον μέρος ἀπ' τήν ἀθέατη πλευρά τῆς ζωῆς του.

Ἀντώνη Ι. Πρόκου: «Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΦΤΑΝΤΖΗΣ», 1989. Μιά μελέτη καί ἕνα πορτραῖτο μέ λιτό καί ζυγισμένο λόγο, γιά τόν ποιητή τῶν Σερρών, πού προσφέρει ὁ γνωστός δικαστικός διανοούμενος, λογοτέχνης καί πνευματικός ἄνθρωπος Ἀντώνης Ι. Πρόκος. Κι αὐτή ἡ ἐργασία του, ὅπως καί οἱ προγενέστερες, εἰσφέρει, στήν σύγχρονη γραμματεία μας, μιὰ δίκαιη καί χρήσιμη ἀξιολόγηση.

Λεωνίδα Ν. Γεωργακόπουλου: «ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΕΒΟΥΣΙΑΣ», 1990. Μιά εὐρύτερη δοκιμαϊκή μελέτη, στηριγμένη σέ ἐπιστημονική βάση καί διατυπωμένη μέ λογοτεχνική ἀρθρωση καί ἐσωτερική στήριξη, πού γίνεται ἐξαιρετικά χρήσιμη. Γιατί, πέρ' ἀπ' τίς δεδομένες νομολογικῆς ἀντιλήψεις, κρατεῖ καί τήν προσωπική θεώρηση τοῦ συγγραφέα.

Χρήστου Σκανδάλη: «ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΜΒΡΑΚΙΑ», 1989. Μιά γλαφυρή μυθιστορία, πού γίνεται μέ τήν ἱστορία, τὰ ἀρχαῖα εὑρήματα καί τὸ τοπίο τῆς Ἄρτας, τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ Χρ. Σκανδάλη, πού βραβεύτηκε ἀπ' τήν Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, δίνει μιὰ γοητευτική διάσταση διήγησης. Πρέπει, ἀκόμα, νά σημειώσουμε τήν προσφορά τῶν

Ἐκπαιδευτηρίων Κωστέα - Γείτονα, πού ἀνέλαβαν τήν δαπάνη τῆς ἐκδοσης.

Γιώργου Καφταντζῆ: «ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΑ ΒΟΥΓΙΝΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ» (ἐκδοση περιοδικῶς: «ΓΙΑΤΙ», 1990). Μιά μονογραφία καί ἕνα χρονικὸ ἀπ' τὰ κατοχικὰ χρόνια, μέ ἐπικέντρο τήν Ἀντίσταση καί τήν πνευματική καί καλλιτεχνική ἔκφρασή της στὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας, πού συμπληρώνεται καί ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα, ντοκουμέντα ἀπὸ παραστάσεις καί φωτογραφίες. Ὁ γνωστός ποιητῆς τῶν Σερρῶν Γιώργος Καφταντζῆς, μέ τὸ ἔργο τοῦτο, προσφέρει πολλά.

Μπράνμιρ Στεεπάνοβιτς (μετάφραση ἀπ' τὰ σερβοκροάτικα: Λεων. Χατζηπροδρομίδης): «Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΚΟΛΟΥΖΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΝΟΥΒΕΛΕΣ», 1989. «... Ὁ κύριος Γκόλουζα εἶναι μιὰ κομμικστραγική φιγούρα μέ τήν περιπαιχτική σοβαρότητα καί ἀκαμψία ἐνὸς Μπάστερ Κίτον, πού κλείνει μέσα της ὅλη τήν υπαρκτικὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου...».

Φοῖβου Δέληφ: «ΣΤΗΝ ΕΛΕΝΗ» (πρόλογος Γιάννη Κοφίνη), 1989. Ποιητικὴ δημιουργία, γιά τήν τραγῶδ καί λογοτέχνηδα Ἑλένη Σοφῶ, ἀπ' τὸν ἀείμνηστο μεγάλο λυρικό ποιητὴ Φοῖβο Δέληφ, μέ ἀφορμὴ τήν παρουσία της στὸ ἀρχαῖο θέατρο καί τήν ὄντοτήτά της στοὺς θιάσους τοῦ Αἴνου Καρζῆ καί τὸν ρόλο τῆς Μήδειας στὸ Θέατρο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Εὐθυμίου Παπαχρήστου: «ΝΥΡΕΜΒΕΡΓΗ 1933 - 1945» (δύο ἐκδόσεις, 1988 καί 1989). Σὲ δύο φυλλάδια, πού ἀναφέρονται στήν πρόσφατην ἱστορία τῆς Νυρεμβέργης, ὑπὸ μορφὴν λευκώματος καί ἱστορικοῦ τουριστικοῦ οδηγοῦ, ὁ Εὐθ. Παπαχρήστου προσφέρει μιὰ γέφυρα γνωριμίας μέ τήν γερμανική αὐτὴ πλῆθ. Τὸ πρῶτο μέ τὸν τίτλο: «Τὰ χιλιετηρῆ ἐρείπια» καί τὸ δεύτερο: «Ναζιστικὴ τρομοκρατία καί Ἀντίσταση στὴ Νυρεμβέργη».

Θωμᾶ Ἰωάννου: «ΜΑΤΩΜΕΝΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ», 1989. Μιά μαρτυρία, μέ ὑπαρκτὰ πρόσωπα, γεγονότα καί χρονολογίες, πού ἔχει ποιητικὴ διάσωση καί δουλεμένο λόγο, δίνει μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα ἀπ' τήν φοβερὴ κατοχὴ στήν περιοχή τῆς Θεσπρωτίας. Πρωταγωνιστῆς τῆς τραγωδίας αὐτῆς, ὡς γνωστόν, ὑπῆρξαν οἱ ντόπιοι Τοδρακοί, πού εἰ-

των στην ύπηρεσία των Γερμανών.

Νίκου Α. Τέντα: «Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΛΗΠΤΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ», 1988. Ένα δοκίμιο, με ποιητική διάθρωση λόγου και αξιολογική παρουσίαση, για την γνωστή μεγάλη μας ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαία, που έκαμε ό ποιητής και κριτικός Νίκος Α. Τέντας. Η έργασια αυτή, αποτέλεσε τον κορμό για ειδική διάλεξη στην «Ηπειρωτική Έστια» Θεσσαλονίκης.

Άλέκου Βασιλείου: «ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Κ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΙΛΟΣ — ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΔΙΑΝΟΥΣΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ» (μελέτη), 1986. Ό γνωστός λογιστής και διανοούμενος κριτικός Άλέκος Βασιλείου, που έχει και τó περιοδικό «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ», δίνει μιá εύρύτερη γνωριμία με τόν άνθρωπο, τά έργα και τούς άγώνες του, άειμνηστο λόγιο γιατρός τής Ρουμανίας Δημοσθένης Γραμματόπουλο, που τόσες σελίδες έχει δώσει και στην «Ηπειρωτική Έστια».

Δημήτρη Ν. Παντελοδήμου: «Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ — 1828-1830», 1987. Μιά πολύτιμη άποθησαύριση αξιολογημένων, με έπιστημονική κριτική στήριξη και έξαντλητική παράθεση, ντοκουμέντων, που προσφέρει ó καθηγητής Δ. Ν. Παντελοδήμος, σε έκδοση τής Φιλοσοφικής Σχολής Άθηνών (Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου).

Μενέλαου Ζώτου - Χριστοφόρου Γιάνναρου: «Η ΠΟΛΥΤΣΑΝΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ» (Τοπογραφία - Ιστορία), τόμος Πρώτος, σελ. 380, έκδοση Ίδρυματος Βορειοηπειρωτικών Έρευνών, άρ. 9, Ίωάννινα, 1989.

Γιάννη Μαυρομιμάτη: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ» (λαογραφία, ιστορικά χρονικά, ανέκδοτα, φωτογρα-

φίες), σελ. 176, Ίγουμενίσα, 1989.

Γεωργίου Πλατάρη - Τζέμα: «ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΠΙΠΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ» (ιστορική μονογραφία, διαρθρωμένη με κείμενα και έπιστημονικές συγγραφές, που δίνουν μιá νέα διάσταση στην έννοια τού κοινοτισμού, σόν χώρο τής Ιστορίας τού Μετσόβου), σελ. 32, Άθήνα, 1990.

Χρυσήδας Τζουβάρα - Σούλη: «ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ» (άνάτυπο από τά «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», σελ. 66 και 26 πίνακες, Ίωάννινα, 1989.

Φιλαρέτου Βιτάλη: «ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΣΗ ΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ» (δίμιλια στά Νιάτα τής Σίφνου), έκδοση Πνευματικού Ίδρυματος «Άγιος Ίωάννης ό Θεολόγος» Μόγγου Σίφνου, Άθήνα, 1990.

Ίωάννου Όρ. Καλογήρου: «ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΣΥΝΤΕΛΟΓΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ» (άνάτυπον εκ τής «Κληρονομίας», τόμος 18, έκδοση Πατριαρχικού Ίδρυματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη, 1989.

Κώστα Σαρδελη: «Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΒΙΩΜΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ» (άνάτυπον έ κτού περιοδικού «Έλληνικός Άστέρ», Ίωάννινα, 1989.

Άποστολίας Νάνου - Σκοταεινιώτη: «ΔΕΥΚΩΜΑ ΜΕ ΤΑ ΛΙΘΑΝΑΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑΣ» (άνάτυπο από τόν 16ο τόμο τού περιοδικού «Θεσσαλικό Ήμερολόγιο»), Λάρισα, 1989.

Γιάννη Σακελλίωνα: «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΒΟΛΟ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ» (άνακοίνωση στό Η΄ Παγκόσμιο Ιστορικό Συνέδριο τής Έλληνικής Ιστορικής Έταιρείας), Θεσσαλονίκη, 1987.

Λάμπρου Άπ. Τατσιοπούλου: «Α΄ ΓΥΡΓΗΣ — Ο ΠΟΛΙΟΥΧΟΣ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΑΓΙΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ», Άρτα, 1989.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Άποσπάσματα από την έτησια Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος

Ομιλία του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Δημήτρη Χαλικιά, για τις «Εξελίξεις και τις προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας και τα προβλήματα Νομισματικής Πολιτικής», στη Γενική Συνέλευση των μετόχων της Τράπεζας για τη χρήση 1989.

1. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Το κύριο χαρακτηριστικό της πορείας της οικονομίας στη διάρκεια του 1989, είναι η μεταστροφή της προόδου που σημειώθηκε, μετά την εφαρμογή του διετούς σταθεροποιητικού προγράμματος 1986—1987, στις εξελίξεις των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και η σοβαρή επιδείνωση των οικονομικών ανισορροπιών. Ιδιαίτερα δυσμενής εξέλιξη κατά το 1989 ήταν η περαιτέρω σοβαρή διόγκωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και του δημόσιου χρέους. Παράλληλα σημειώθηκε χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών, επιτάχυνση του πληθωρισμού και επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Η επιδείνωση των οικονομικών ανισορροπιών είναι κατά κύριο λόγο συνέπεια της επεκτατικής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής που εφαρμόστηκε από την αρχή του 1988 και μετά. Ειδικότερα, η συνεχής αύξηση των δημοσίων δαπανών, η αυξημένη φοροδιαφυγή, οι φορολογικές ελαφρύνσεις και η ταχεία άνοδος των πραγματικών εισοδημάτων, ήταν αναπόφευκτο να οδηγήσουν στην υπερθέρμανση της οικονομίας, και μέσω αυτής στην ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων και στη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Παράλληλα, ο υψη-

λός πληθωρισμός και η επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας, οδήγησαν σε εξασθένηση της ανταγωνιστικότητας της εγχώριας παραγωγής και έχουν συντελέσει στην αύξηση της διείσδυσης εισαγωγών και στη χαλάρωση του αυξητικού ρυθμού των εξαγωγών.

Οι παράγοντες που προκάλεσαν τις δυσχέρειες και τα προβλήματα που αντιμετώπισε η οικονομία στη διάρκεια του 1989 εξακολούθησαν να ισχύουν και κατά τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους. Η διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα συνεχίστηκε με υψηλό ρυθμό. Εξ άλλου, υψηλός ήταν και ο ρυθμός αύξησης των ονομαστικών μισθών και ημερομισθίων.

Σχετικά με την εισοδηματική πολιτική, είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι το σύστημα της ΑΤΑ, που εφαρμόζεται από το 1982, έχει ευρύτερες οικονομικές συνέπειες. Συγκεκριμένα, περιορίζει ή και εξουδετερώνει την αποτελεσματικότητα βασικών μέσων πολιτικής, που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αναγκαία σταθεροποίηση της οικονομίας. Τούτο ισχύει στην περίπτωση που αποφασίζονται αυξήσεις των έμμεσων φόρων, στα πλαίσια των προσπαθειών για δημοσιονομική εξυγίανση. Οι αυξήσεις των τιμών που συνεπάγονται οι αποφάσεις αυτές, μεταφέρονται αυτόματα, μέσω της ΑΤΑ, στο κόστος εργασίας. Το ίδιο συμβαίνει με τη διολίσθηση της δραχμής που αποβλέπει στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας. Το αποτέλεσμα και στις δύο περιπτώσεις είναι η ενίσχυση της πληθωριστικής διαδικασίας και η εξασθένηση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων. Εξ άλλου, εφόσον η ΑΤΑ παίζει βαρύνοντα ρόλο στον προσδιορισμό των μισθών και ημερομισθίων, είναι αναπόφευκτο να ενισχύονται οι δυσκαμψίες της αγοράς

εργασίας, με αποτέλεσμα να παρακωλύεται η αναγκαία αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε σημαντικές μεταβολές στο σύστημα καθορισμού των μισθών και ημερομισθίων, που θα περιορίσουν τις αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις της ΑΤΑ μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους, ενώ από την 1η Ιανουαρίου 1991 το σύστημα της ΑΤΑ θα καταργηθεί και οι μισθοί θα προσδιορίζονται με ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις.

Αναπόφευκτη συνέπεια των υψηλών και αυξανόμενων δημόσιων ελλειμμάτων και της χαλαρής πολιτικής εισοδημάτων ήταν η περαιτέρω επιδείνωση του πληθωρισμού και του ισοζυγίου πληρωμών κατά τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους. Ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε σε 17,8% στο δωδεκάμηνο Μαρτίου 1989 - Μαρτίου 1990. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στο δίμηνο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 1990 έφθασε τα 1.154 εκατ. δολάρια. Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα στο τρίμηνο Ιανουαρίου - Μαρτίου 1990 μειώθηκαν κατά 939 εκατ. δολάρια, παρά το γεγονός ότι ο καθαρός εξωτερικός δανεισμός του δημόσιου τομέα ανήλθε σε 620 εκατομμύρια δολάρια περίπου.

2. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΙΜΗΣ ΣΤΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ

Οι βασικές αιτίες της χειροτέρευσης του ισοζυγίου πληρωμών πρέπει να αναζητηθούν στις εσωτερικές οικονομικές συνθήκες και ειδικότερα στην άνοδο της εγχώριας ζήτησης στις σοβαρές και αυξανόμενες δημοσιονομικές ανισορροπίες, στις πιέσεις από την πλευρά του κόστους και στον υψηλό πληθωρισμό, που καθιστούν το ισοζύγιο πληρωμών ιδιαίτερα ευπαθές, όταν μάλιστα συνδυάζονται με συνθήκες πολιτικής αβεβαιότητας. Αναπόφευκτη συνέπεια ήταν η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας και οι αρνητικές επιπτώσεις στις προσδοκίες σχετικά με την εξέλιξη του πληθωρισμού και της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής.

Δεν πρέπει, όμως, να παραβλέπεται ότι

η ελλειμματικότητα του εμπορικού ισοζυγίου έχει μονιμότερο χαρακτήρα και αντανακλά σε σημαντικό βαθμό διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, που εκδηλώνονται στην ανεπαρκή προσαρμογή της εγχώριας προσφοράς στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, όπως και στις δυσκαμψίες που υπάρχουν στις αγορές παραγωγών συντελεστών, κατά κύριο λόγο στην αγορά εργασίας και στις αγορές αγαθών. Ειδικότερα, δεν μπορούσε να συμβάλει στη μονιμότερη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών η βιομηχανική πολιτική που ασκήθηκε μέχρι σήμερα και, με υψηλό οικονομικό κόστος, τήριζε επιχειρήσεις που δεν είναι βιώσιμες και δεν μπορούν ή δεν καταβάλλουν τις αναγκαίες προσπάθειες να γίνουν βιώσιμες.

Η οικονομική στήριξη των επιχειρήσεων αυτών, που πολλές φορές ασκούν αθέμιτο ανταγωνισμό σε βάρος άλλων αποδοτικών επιχειρήσεων, έχει ανασταλτικές επιδράσεις στην προώθηση των αναγκαίων προσαρμογών στην οικονομική δομή της χώρας.

Σχετικά με τη συναλλαγματική πολιτική, έχει επανειλημμένα τονιστεί ότι η μόνη αποτελεσματική μέθοδος για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και τη διασφάλιση της εξωτερικής ισορροπίας μακροχρόνια, είναι η αύξηση της παραγωγικότητας και η μείωση του κόστους παραγωγής. Η εμπειρία, ελληνική και ξένη, έχει δείξει ότι η εφαρμογή πολιτικής υποτίμησης, ως μέσου για τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας, τροφοδοτεί την πληθωριστική διαδικασία, όχι μόνο μέσω της αύξησης των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων, αλλά και γιατί περιορίζει την πίεση του εξωτερικού ανταγωνισμού και καθιστά ευχερέστερη την επίρριψη της αύξησης του κόστους στις τιμές. Επομένως, εξασθενίζει την αντίσταση των επιχειρήσεων στις πιέσεις για αύξηση του κόστους, κατά κύριο λόγο των μισθών, αλλά και την προσπάθειά τους να επιτύχουν αποτελεσματικότερη οργάνωση και λειτουργία. Εξάλλου, για μια χώρα που είναι μέλος της Ε. Ο.Κ. και αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές ανισορροπίες, η μόνη διέξοδος για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και να παρακολουθήσει τις εξελίξεις

στον ευρωπαϊκό χώρο, είναι να επιτύχει, το ταχύτερο δυνατό, σύγκλιση των οικονομικών της επιδόσεων, ειδικότερα όσον αφορά στον πληθωρισμό, με τις αντίστοιχες επιδόσεις των λοιπών χωρών της Κοινότητας. Τούτο σημαίνει, ότι κεντρική επιδίωξη της νομισματικής πολιτικής πρέπει να είναι η ενδυνάμωση της δραχμής μέσω της μείωσης του πληθωρισμού. Προς την κατεύθυνση αυτή άρχισε να προσανατολίζεται και η γενική οικονομική πολιτική. Αντίθετα, πολιτική διαδοχικών υποτιμήσεων όχι μόνον δεν λύνει κανένα πρόβλημα, αλλά συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους και θα μπορούσε να απομακρύνει ακόμη περισσότερο τη χώρα από τις εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο.

3. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι σοβαρές ανισορροπίες των δημόσιων οικονομικών, είναι το κεντρικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία. Η σοβαρότητα του προβλήματος προκύπτει από μερικούς χαρακτηριστικούς αριθμούς. Οι καθαρές δανειακές ανάγκες, σε ταμειακή βάση, του ευρύτερου κρατικού τομέα, έφτασαν το 1989 το 17,2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Το ποσοστό αυτό είναι σχεδόν δεκατετραπλάσιο του αντίστοιχου μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ. Εξάλλου, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που περιλαμβάνει και τις δημόσιες επιχειρήσεις, έφτασαν σε 18,1% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, το δε χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα το 105% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η δαπάνη για τόκους απορρόφησε το ένα τρίτο περίπου των φορολογικών εσόδων. Στην πραγματικότητα, όπως ειδικότερα αναφέρεται στην έκθεση, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα και η επιβάρυνση του προϋπολογισμού για τόκους, είναι ακόμη υψηλότερες.

Η χώρα αντιμετωπίζει ανισορροπία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης χρηματοδοτικών πόρων, με συνέπεια τις σοβαρές δυσχέρειες στις οποίες προσκρούει η χρηματοδότηση των δημόσιων ελλειμμάτων. Οι δυσχέρειες αυτές έχουν γίνει μόνιμο

πρόβλημα και αναγκάζουν την κυβέρνηση να προσφεύγει ακόμη και σε απρόσφορες μεθόδους χρηματοδότησης, που υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής. Τούτο έχει πράγματι συμβεί και είναι υποχρέωση της Τράπεζας της Ελλάδος να το επισημάνει. Η δημοσιονομική πολιτική ευρίσκεται σε σύγκρουση με τη νομισματική πολιτική, ενώ το ορθό θα ήταν οι δύο αυτές πολιτικές να συγκλίνουν προς την αυτή κατεύθυνση.

Τα επιτόκια αναγκαστικά θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα, αν δεν αρχίσουν να μειώνονται τα δημόσια ελλείμματα και δεν υποχωρήσουν οι πληθωριστικές προσδοκίες. Μόνο στο βαθμό που θα αρχίσει να γίνεται πρόοδος προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, θα καταστεί δυνατή η βαθμιαία μείωση των επιτοκίων.

4. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιδίωξη της νομισματικής πολιτικής το 1989, όπως και στα προηγούμενα χρόνια, ήταν να συμβάλει στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και στον περιορισμό των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Οι στόχοι που είχαν τεθεί για την αύξηση της προσφοράς χρήματος και την πιστωτική επέκταση, προέβλεπαν επιβράδυνση των μεγεθών αυτών, σε σχέση με τα αντίστοιχα μεγέθη του 1988. Σύμφωνα, όμως, με τα διαθέσιμα στοιχεία, οι ρυθμοί αύξησης των βασικών νομισματικών και πιστωτικών μεγεθών σημείωσαν επιτάχυνση στο 1989 και απέκλιναν σημαντικά από τους στόχους της νομισματικής πολιτικής.

Η προσφορά χρήματος με την ευρεία έννοια (το M3), που περιλαμβάνει τη νομισματική κυκλοφορία και το σύνολο των ιδιωτικών καταθέσεων σε δραχμές, αυξήθηκε το 1989 κατά 24%, έναντι αύξησης 23% το 1988 και στόχου 18—20%.

Η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα διαμορφώθηκε το 1989 σε 20% περίπου έναντι 15,2% το 1988.

Η τραπεζική χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα το 1989 αυξήθηκε σε ρυθμό 20,8%, έναντι 15,5% το 1988. Η ταχύτε-

ρη αυτή πιστωτική επέκταση οφείλεται κυρίως στη διεύρυνση των δανειακών αναγκών της Κεντρικής Διοίκησης.

Ο ρυθμός αύξησης της προσφοράς χρήματος με την ευρεία έννοια (του Μ3), που κρίθηκε συνεπής με τις επιδιώξεις για τη συγκράτηση του πληθωρισμού και τη στήριξη του ισοζυγίου πληρωμών, τοποθετείται μεταξύ 19—21%.

Η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα επιδιώκεται να συγκρατηθεί κατά το τρέχον έτος στο 15—16%.

Η Τράπεζα της Ελλάδος προτίθεται να διασφαλίσει τη συγκράτηση της πιστωτικής επέκτασης των εμπορικών τραπεζών με έμμεσα μέσα ελέγχου της ρευστότητας και ειδικότερα με την άσκηση κατάλληλης πολιτικής επιτοκίων, στο βαθμό που το επιτρέπει η ανάπτυξη των χρηματοαγορών, αλλά και η αναπόκριση των ιδίων των Τραπεζών στους έμμεσους πιστωτικούς ελέγχους.

Για ορισμένα, όμως, ειδικά πιστωτικά ιδρύματα, συγκεκριμένα την Αγροτική Τράπεζα και τις κτηματικές τράπεζες, των οποίων τα δάνεια επιδοτούνται άμεσα ή έμμεσα από τον κρατικό προϋπολογισμό, εξακολουθεί να είναι αναγκαίος ο καθορισμός ανώτατων ορίων στην αύξηση των πιστώσεων, εφόσον η επιδότηση δυσχεραίνει τον έλεγχο της πιστωτικής επέκτασης μέσω πολιτικής επιτοκίων.

5. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Συνεχίστηκε και κατά το 1989, με επιταχυνόμενο μάλιστα ρυθμό, η απελευθέρωση του πιστωτικού συστήματος και των τραπεζικών επιτοκίων.

Ολοκληρώθηκε η κατάργηση του συστήματος εξειδικευμένων πιστωτικών κανόνων και περιορισμών και έχει παρασχεθεί δυνατότητα στις Τράπεζες να χρηματοδοτούν όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας με όρους και προϋποθέσεις που καθορίζουν οι ίδιες.

Η δέσμευση καταθέσεων για δάνεια προς μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις δεν είναι αναγκαία για νομισματικούς

λόγους. Θα μπορούσε, επομένως, να καταργηθεί και η επιδότηση των επιτοκίων των σχετικών τραπεζικών χορηγήσεων, εφ' όσον κρίνεται σκόπιμη από την κυβέρνηση να γίνεται απ' ευθείας από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Ανάλογες παρατηρήσεις ισχύουν και για την υποχρέωση των Τραπεζών να διαθέτουν ένα ποσοστό των διαθεσίμων τους σε δάνεια προς δημόσιους οργανισμούς και δημόσιες επιχειρήσεις. Η ορθότερη λύση είναι οι δημόσιοι αυτοί φορείς να ανταγωνίζονται με ίσους όρους τις ιδιωτικές επιχειρήσεις για την κάλυψη των δανειακών τους αναγκών. Πρόθεση της Τράπεζας της Ελλάδος είναι να προχωρήσει στη σταδιακή μείωση και τελικά στην κατάργηση της εν λόγω δέσμευσης. Βήμα προς την κατεύθυνση αυτή είναι οι μείωσεις της δέσμευσης που αποφασίστηκαν το Μάρτιο.

Είναι επίσης σκόπιμο να καταργηθεί η υποχρέωση των Τραπεζών να επενδύουν ένα ποσοστό των διαθεσίμων τους σε έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου. Επισημαίνεται ότι, με την ενοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών της ΕΟΚ, η κατάργηση της υποχρέωσης αυτής θα καταστεί αναγκαία και για να μπορέσουν οι ελληνικές Τράπεζες να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό των πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι εγκατεστημένα στις λοιπές χώρες της ΕΟΚ και θα μπορούν, χωρίς να υπόκεινται σε ανάλογες δεσμεύσεις, να προσφέρουν δάνεια και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες στην ελληνική αγορά. Η κατάργηση, όμως, προϋποθέτει ότι το Δημόσιο θα είναι σε θέση να καλύπτει τις τρέχουσες δανειακές ανάγκες του, με προσφυγή στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου με τους όρους οι οποίοι ισχύουν στις αγορές αυτές.

Η ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς αναμένεται να εξασφαλίσει σημαντικά οικονομικά οφέλη, που θα εκδηλωθούν σε αύξηση του συνολικού εθνικού προϊόντος, βελτίωση της παραγωγικότητας, μείωση του πληθωρισμού και άμβλυνση των οικονομικών ανισορροπιών.

Η Ελλάδα παρουσιάζει τη μικρότερη πρόοδο, συγκριτικά με τις άλλες χώρες της Κοινότητας, στην εφαρμογή της κοινοτικής

οδηγίας για την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων. Οι επιπτώσεις της απελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίων στο ισοζύγιο πληρωμών θα εξαρτηθούν σε μεγάλο βαθμό από την αποκατάσταση οικονομικής σταθερότητας και την παγίωση εμπιστοσύνης στη δραχμή. Χωρίς τις αναγκαίες οικονομικές προσαρμογές, η κατάργηση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων θα μπορούσε να συνοδευτεί από μεγάλη εκροή κεφαλαίων και περαιτέρω σοβαρή επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Και υπό τις ευνοϊκότερες, πάντως, συνθήκες, κάποια εκροή κεφαλαίων πρέπει να είναι αναμενόμενη μετά την κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών, στο βαθμό που οι Έλληνες επενδυτές, ιδιαίτερα οι θεσμικοί, θα θελήσουν να διαφοροποιήσουν τη σύνθεση του χαρτοφυλακίου τους με αύξηση της συμμετοχής απαιτήσεων σε συνάλλαγμα. Το μέγεθος, όμως, των εκροών, η χρονική τους διάρκεια και η τελική συνολική επί-

πτωση στο ισοζύγιο πληρωμών, θα εξαρτηθούν από την άμβλυση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, τις δυνατότητες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων και από το βαθμό ανάπτυξης των εγχώριων αγορών χρήματος και κεφαλαίου, όπως και από την πολιτική επιτοκίων, που θα αποκτήσει περισότερο βαρύνουσα σημασία για τον έλεγχο των κεφαλαιακών ροών και τη διατήρηση της εξωτερικής ισορροπίας.

Για τους ίδιους λόγους, που δεν επιτρέπουν υπό τις παρούσες συνθήκες την απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων, δεν είναι εφικτή και η συμμετοχή της δραχμής στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομοσματικού Συστήματος. Για να καταστεί εφικτή, απαιτείται μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων σε επίπεδα συνεπή με τον αναγκαίο βαθμό νομισματικής σταθερότητας και μονιμότερη μείωση των πληθωριστικών τάσεων.

ΔΙΚΟ ΜΟΥ!

Επιτέλους!
Τώρα έχω το δικό μου σπίτι!
Καταθέτοντας τις οικονομίες
μου στην ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ συνδυάζω τα
οφέλη του απλού Ταμειυτη-
ρίου με τα πλεονεκτήματα
του ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΥ
ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ.

Σε δύο χρόνια παίρνω δάνειο
ίσο με τις καταθέσεις μου,
συν τους τόκους κι έτσι θα
έχω κι εγώ τη δική μου στέγη.
Κι αν τ' αφήσω πιο πολύ,
παίρνω περισσότερα.

Για το δικό σας σπίτι,
ελάτε σε μας!

**ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ**

κτίζει το αύριο σήμερα

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Μιχ. Αγγέλου 7γ,
Τ.Κ. 451 10
Τηλ. (0651) 276.96

